

Бібліотека — територія інтелектуальної комунікації: від витоків до сьогодення

Матеріали науково-практичної конференції,
присвяченої 150-річчю
Житомирської обласної універсальної
наукової бібліотеки ім. О. Ольжича
(22 вересня 2016 року)

Житомир
2016

УДК 021(477.42)(063)
ББК 78.34(4Укр-4Жит)я431
Б59

Відповідальний за випуск — В. М. Врублевський
Редактор-упорядник — В. А. Пивоваров
Коректор — Г. Й. Врублевська
Верстка — В. В. Косенко

Бібліотека — територія інтелектуальної комунікації: від витоків до сьо-
Б59 годення : матеріали наук.-практ. конференції, присвяченої 150-річчю
Житомирської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Ольжича
(22 верес. 2016 р.) — Житомир, 2016. — 192 с.: іл.

У збірник увійшли статті учасників науково-практичної конференції, присвяченої 150-річному ювілеєві Житомирської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Ольжича, що відбулася в Житомирі 22 вересня 2016 року. Матеріали висвітлюють сторінки історії бібліотеки-ювіляра, розглядають актуальні проблеми бібліотечної справи на Житомирщині, а також красномовні розвідки про літературних митців.

УДК 021(477.42)(063)
ББК 78.34(4Укр-4Жит)я431

ЗМІСТ

ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ІМ. ОЛЕГА ОЛЬЖИЧА: ВІД ВИТОКІВ ДО СЬОГОДЕННЯ

Врублевський В.

Житомирська обласна універсальна наукова
бібліотека ім. Олега Ольжича — єдина команда
на шляху позитивних змін і впровадження нових ідей 7

Пивоваров В.

Житомирська обласна універсальна наукова
бібліотека ім. Олега Ольжича — історія становлення
та розвитку крізь століття. 13

Мельник Ю.

Каністерапія як метод реабілітації дітей з особливостями в умовах
інклюзивного читального залу бібліотеки 22

Горпинич О.

Центр «Вікно в Америку» в ЖОУНБ ім. Олега Ольжича
підтримує команду GoGlobal та проект УкраїнаSpeaking 28

Врублевська Г.

Мовна культура бібліотекаря як комунікативна
професійна необхідність. 30

Суровцева К.

Рідкісні та цінні видання ЖОУНБ
ім. Олега Ольжича: сучасна система збереження документів,
поєднання традиційних та новітніх технологій 35

Прядченко С.

Зведений електронний каталог ЖОУНБ ім. О. Ольжича та бібліотек
Житомирської області як інструмент корпоративної каталогізації 42

Турик Л.

Місія ЖОУНБ ім. О. Ольжича у розвитку діалогу
і взаємозбагачення національних культур регіону. 46

Люблянська О.

Бібліотека як міст культурної інтеграції
внутрішньо переміщених осіб у місцеві громади 49

<i>Шевчук А., Хімічук Л.</i>	
Електронні ресурси в бібліотеці: нові функції та форми організації обслуговування користувачів	56
<i>Хробуст Л.</i>	
Бібліотека як мистецький салон (З досвіду роботи працівників відділу літератури з мистецтв ЖОУНБ ім. О. Ольжича)	58
<i>Карпюк Н.</i>	
День народження бібліотеки: святкуємо разом	61

ЖИТОМИРЩИНА БІБЛІОТЕЧНА

<i>Ігнатюк М., Гейзе І.</i>	
Онлайн-послуги наукової бібліотеки Житомирського національного агроекологічного університету в контексті взаємодії бібліотеки і користувача	65
<i>Мартинюк А.</i>	
Електронна бібліографічна продукція бібліотеки ЖДУ ім. І. Франка: створення та використання у віртуальному просторі	70
<i>Мозгова Л.</i>	
Інновації у формуванні краєзнавчих ресурсів для дітей	79
<i>Бойко Н.</i>	
Співпраця сучасного бібліотекаря із журналістами: основні завдання та перспективи розвитку партнерських відносин	85
<i>Данилевич Т.</i>	
На бібліотечній платформі «Кварталу МировТворчості»	90
<i>Громницька Н.</i>	
Сучасні методи та форми бібліотечного обслуговування користувачів. . . .	96
<i>Ковальчук Т.</i>	
«Україна — наша вічна Березина»	102
<i>Петрухіна В.</i>	
Музей історії єврейства міста Бердичева	111
<i>Скавронський П.</i>	
Систематизація літератури в бібліотеці музею історії міста Бердичева	114

<i>Соломончук В.</i>	
Бібліотеки Новоград-Волинської централізованої бібліотечної системи для громади міста	.119
<i>Брайон О.</i>	
Досвід роботи бібліотеки-філіалу с. Волосівка Чуднівського району	.126
<i>Шуйська Л.</i>	
Проблеми читання в умовах формування інформаційного суспільства . .	.130
<i>Павлюк К.</i>	
З досвіду роботи Малинської Центральної міської бібліотеки.	.135
<i>Пославська М.</i>	
«Краю мій, краплиночка на карті».	.140
(із досвіду краєзнавчої роботи ЦБ ім. М. Островського ЦБС м. Коростеня).	.140
<i>Журавська Л.</i>	
Співпраця музейного грибного клубу та обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Олега Ольжича	.147

ПОСТАТІ

<i>Махорін Г.</i>	
Рід священників Менчиців у контексті історії містечка Вчорайше та зв'язку поколінь настоятелів Свято-Михайлівського храму.	.151
<i>МОКРИЦЬКИЙ Г.</i>	
Бібліотека ціною у власне життя (Трагічна доля вченого-літературознавця Бориса Якубського)	.161
<i>Греб'юнкін В.</i>	
Письменник Василь Врублевський — редактор і видавець всеукраїнського літературно-мистецького журналу «Авжеж!»	.166
<i>Поліщук Т.</i>	
Талант трагічної долі — Клим Поліщук (До 125-річчя від дня народження письменника-земляка К. Л. Поліщука)	.170
<i>Тетерук Н.</i>	
Син гаїв (Про життя та творчість М. Ф. Сингаївського)	.178

Онопрієнко Г.

Видатні діячі культури та відомі літератори Житомирщини:

Григорій Макарович Ткаченко 182

Гусаревич Л.

Її душа у пісню перелита,

живе в тобі, Поліський краю мій

(Популяризація творчості народної поетеси-піснярки

Ольги Добахової в бібліотеках району) 187

**Житомирська обласна універсальна наукова
бібліотека ім. Олега Ольжича:
від витоків до сьогодення**

Василь ВРУБЛЕВСЬКИЙ,
директор Житомирської
обласної універсальної наукової
бібліотеки ім. О. Ольжича

**Житомирська обласна універсальна
наукова бібліотека ім. Олега Ольжича —
єдина команда на шляху позитивних змін
і впровадження нових ідей**

Шановні учасники конференції!

150 років тому за ініціативи розумних і завбачливих громадян Житомира було засновано Житомирську публічну бібліотеку, на сьогодні Житомирську обласну універсальну наукову бібліотеку ім. О. Ольжича.

Всі роки існування бібліотека гідно виконувала своє призначення на просвітницькій та культурній ниві і зерна, посіяні в 1866 році, проросли в долях, інтелектуальному і творчому злеті багатьох поколінь наших земляків.

Багаторічний шлях існування і розвиток нашої бібліотеки — яскрава сторінка в історії бібліотечного будівництва області. Її історія тісно пов'язана з історією Житомира та усієї Житомирщини.

Сьогодні обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олега Ольжича — один із потужних інформаційних, культурних і просвітницьких центрів не тільки нашої області, а й України.

За плином років, зміною суспільно-політичних формацій, ідеалів бібліотека незмінно виконує свою головну функцію — забезпечення кожному члену суспільства вільного доступу до інформації, до набутків інтелектуальної

і творчої діяльності. Як багатолітній обласний методичний центр вона має фаховий вплив на всю бібліотечну галузь області.

Політичні та соціально-економічні перетворення у нашій державі, що відбулися наприкінці ХХ сторіччя, шалений розвиток інформаційного суспільства усього людства початку ХХІ сторіччя створили принципово нові умови для розвитку публічних бібліотек. Виконуючи традиційні просвітницькі функції, накопичуючи знання й зберігаючи культурне надбання, бібліотеки перетворюються в інформаційні центри, що надають доступ до національних та світових мереж і баз даних. Трансформація діяльності публічних бібліотек, еволюція їхньої соціальної ролі спричинили збагачення і розширення функцій цих закладів.

Сучасна бібліотека — це не тільки книгосховище, але й величезний світ соціальних комунікацій для людей, об'єднаних пошуком знань. Реальне майбутнє — у тих бібліотек, які поєднують традиційну культуру спілкування з книгою та нові інформаційні технології. І в цьому вбачається стратегічний напрям на шляху модернізації української бібліотечної системи та її складової — Житомирської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Ольжича.

Історію та розвиток кожної установи, організації варто розглядати крізь призму людського фактора, адже саме люди докладають свої вміння, інтелект, творчі здібності у справу, яка дозволяє їм реалізувати себе як особистість.

Особливим багатством бібліотеки у різні періоди її діяльності, надійним гарантом її досягнень завжди були і будуть кадри — талановиті, відповідальні, безмежно віддані своїй справі люди.

З вдячністю згадуємо тих, хто багато зробив для бібліотеки і кого немає вже серед нас, зокрема, колишнього директора, заслуженого працівника культури УРСР Зінаїду Андріївну Симоненко. За період її роботи, впродовж 70-х років ХХ століття, було збудоване сучасне приміщення бібліотеки на Новому бульварі.

Слова вдячності також тим, хто продовжує працювати в нашому колективі та свої знання і досвід віддає улюбленій справі. Це:

— заслужений працівник культури України, кавалер ордону Княгині Ольги III ступеня, заступник директора з внутрішньобібліотечної роботи Валерія Францівна Трохименко, яка була директором 25 років (з 1985 по 2010 рік.)

— заступник директора з наукової роботи Вадим Андрійович Пивоваров, який з 37 років праці в Житомирській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. О. Ольжича, 27 років працює на посаді заступника директора з наукової роботи

— керівники структурних підрозділів бібліотеки (завідувачі відділів і секторів):

Козлова Валентина Никифорівна, Баздирєва Людмила Якимівна, Левченко Тетяна Павлівна, Суровцева Катерина Сергіївна, Коваль Людмила Миколаївна, Турик Людмила Володимирівна

— головні бібліотекарі і бібліографи: Дорофєєва Людмила Семенівна, Кондратюк Людмила Іванівна, Гордейчук Ніна Володимирівна, Паламаренко Валентина Аркадіївна, Серебринська Світлана Іванівна.

Є в нас і свої рекордсмени зі стажем!

55 років працює в бібліотеці Валентина Степанівна Скрипник

46 років працює Людмила Іванівна Кліновська

44 роки — Валентина Олексіївна Клименко

43 роки — Світлана Борисівна Верховська

42 роки — Катерина Михайлівна Романуха, Галина Анатоліївна Макаренко

40 років — Зінаїда Іванівна Димарчук, Валентина Никифорівна Козлова.

Понад 30 років працює 23 працівники бібліотеки.

Слова вдячності хочу висловити також молодшим колегам. Саме завдяки їм багато зроблено у впровадженні сучасних інформаційних технологій для вдосконалення бібліотечно-бібліографічного обслуговування користувачів. Ініціативність, креативність думки, оперативність реагування на нові технологічні процеси в бібліотечній справі в більшій мірі належать молодим фахівцям. В цьому плані хочу відзначити заступника директора з інноваційної діяльності Наталію Анатоліївну Карплюк, завідувачів відділів і секторів: Світлану Володимирівну Прядченко, Вероніку Вадимівну Зубенко, Аліну Вікторівну Шевчук, Світлану Сергіївну Бовсуновську, Оксану Володимирівну Костюченко, Ларису Іванівну Литвинюк, Юлію Ігорівну Мельник, Оксану Володимирівну Горпинич, Наталію Петрівну Єдлінську, Лілію Валентинівну Хробуст, головного бібліотекаря Галину Георгіївну Козаченко.

Ми можемо з гордістю стверджувати, що наш колектив — це єдина команда, що прагне позитивних змін.

Сьогодні ЖОУНБ ім. О. Ольжича, використовуючи широкий асортимент акцій, проектів і заходів, сприяє підвищенню соціальної активності громадян, створює особливий суспільний мікроклімат свого впливу в місті. Основна увага приділяється задоволенню різнобічних інформаційних, освітніх, культурних, соціальних та дозвіллевих потреб жителів міста та області. Щорічно бібліотека обслуговує понад 28 тисяч користувачів, яким видається понад 670 тис. примірників видань. Протягом року бібліотеку відвідують понад 170 000 разів.

Головною метою своєї діяльності працівники бібліотеки вважають забезпечення потреб користувачів в інформації не тільки традиційними засобами, а також на основі передових інформаційних технологій. Комп'ютеризація

бібліотечно-бібліографічних процесів забезпечила підвищення оперативності і якості обслуговування користувачів, надала можливість отримувати необхідну інформацію через Інтернет.

Основним інформаційним продуктом бібліотеки є електронний каталог (ЕК), який уже має понад 250 тис. записів видань. В автоматизованому режимі обробляється увесь об'єм документів, які надійшли до бібліотеки, включаючи видання на нетрадиційних носіях (CD-ROM, відео та аудіоматеріали).

Одночасно з електронним каталогом ЖОУНБ ім. О. Ольжича діє зведений електронний каталог бібліотек Житомирської області. Всі центральні районні і міські бібліотеки області мають можливість надавати інформацію про видання, які вийшли на території регіону.

В бібліотеці діє ряд нових інноваційних проєктів. З 2014 року створено сектор «Електронні ресурси», який здійснює оцифрування краснавчих, цінних та рідкісних видань та розміщує їх в електронному депозитарії «LİBO». На сьогодні вже оцифровано 250 видань.

Відповідно до всеукраїнської програми «Бібліоміст» успішно діє Регіональний Тренінговий центр. Основним завданням РТЦ є навчання бібліотечних працівників області новим інформаційним технологіям та їх впровадженню в практику роботи бібліотеки. В РТЦ запроваджено ряд проєктів для користувачів бібліотеки, зокрема «Комп'ютерна азбука для «третього віку» — навчання комп'ютерної грамотності людей пенсійного віку, молодіжні клуби «Крок до успіху» та «Анатомія шлюбу».

Великою популярністю серед відвідувачів бібліотеки користується «Інклюзивний читальний зал». Головним завданням цього проєкту є забезпечення прав людей з обмеженими фізичними можливостями на вільний доступ до інформації, підвищення поінформованості та освіченості даної категорії користувачів шляхом подолання їх замкнутості, сприяння соціальній адаптації, забезпечення самореалізації та інтеграції в суспільстві.

З грудня 2013 року на базі Інклюзивного читального залу почав діяти спільний проєкт ЖОУНБ та Житомирського центру іпотерапії та кінестерапії «Тріумф» — «Анімалотерапія». В рамках цього проєкту проводяться заняття з кінестерапії для дітей, хворих на дитячий церебральний параліч та аутизм.

Протягом січня-грудня 2015 року в секторі «Інклюзивний читальний зал» в рамках соціального партнерства з Житомирською спеціалізованою школою-інтернатом для дітей зі зниженим зором № 1 було проведено 43 практичні заняття по роботі з комп'ютером із залученням спеціального програмного та апаратного забезпечення для людей з вадами зору.

Протягом січня-квітня 2015 року в секторі «Інклюзивний читальний зал» в рамках соціального партнерства з ЖОГО «Фідем» було проведено 10 занять

інтерактивних груп самодопомоги «Поговоримо про це...» для молодих дівчат, під час яких наші користувачі з інвалідністю робили цікаві та корисні речі власними руками й обговорювали тему насильства.

Протягом березня-травня 2015 року в рамках соціального партнерства з ЖОМГО «Паритет» в Інклюзивному читальному залі відбулося 4 тренінгових заняття з проекту «Школа волонтерів для дітей з синдромом Дауна», у проекті були залучені студенти ВНЗ м. Житомира. Інші проекти: «Літературна кав'ярня», «Хенд-мейд» — майстерня доброти», «Дискусійний відеоклуб», волонтерський загін «Безбар'єрний простір».

З вересня 2016 року відділом нових бібліотечних технологій впроваджено новий проект «Центр освіти дорослих як платформа розвитку місцевої громади», який реалізується Житомирською обласною молодіжною громадською організацією «Паритет» за фінансової підтримки ГО «Інформаційно-дослідницький центр «Інтеграція та розвиток» у партнерстві з Представництвом Інституту з міжнародної співпраці Німецької асоціації народних університетів в Україні (DVV International). Одна із складових місії всього проекту «Замінимо мури відчиненими вікнами» — розширення можливостей для освіти дорослих, створення центрів для розвитку освітніх програм, спілкування і культурного дозвілля представників локальних співтовариств. Формування таких центрів освіти дорослих здійснюватиметься через налагодження співпраці між неурядовими організаціями і культурними установами (музеями, будинками культури, бібліотеками, театрами тощо) за умови реалізації культурно-освітніх ініціатив.

В інформаційно-ресурсному центрі «Вікно в Америку» проводяться різноманітні заходи, мета яких — спілкування між українцями та американцями, надання актуальної інформації про США, поновлення фондів бібліотеки оригінальною англомовною літературою. В ІРЦ «Вікно в Америку» працює 6 англомовних клубів з вивчення та удосконалення англійської мови, вивчення граматики для початківців та кіноклуб. Щорічно від Посольства США в Україні надається грант для забезпечення ІРЦ «Вікно в Америку» комп'ютерною технікою, медійним обладнанням, оригінальною літературою.

З 2015 року в межах проекту Гете-Інституту в Києві «Мова. Культура. Німеччина» на базі відділу літератури іноземними мовами діє заочний абонемент бібліотеки Гете-Інституту, а також створено 5 німецькомовних клубів з вивчення та удосконалення німецької мови, один з яких дитячий німецькомовний клуб.

З метою задоволення різнобічних інтересів і уподобань користувачів бібліотеки діє 20 клубів і любительських об'єднань за інтересами.

При відділі виробничої літератури понад 30 років активно працює клуб

«Садівник» (для любителів садівництва та огородництва), клуб грибників «Веселка», які мають своїх прибічників.

При відділі абонементу з жовтня 2015 року запрацювала Школа української вишивки, яка об'єднала 60 учасників цього виду мистецтва.

У приміщенні бібліотеки діє один із найбільших і популярних в місці та області виставкових залів, де систематично проводяться художні та фотовиставки, експозиції декоративного мистецтва, народних промислів тощо. Щорічно відбувається до 50 виставкових експозицій професійних митців та аматорів художнього мистецтва.

З 2015 року при бібліотеці почав працювати «Театр на Новому бульварі». Перший театральний сезон розпочався 1 грудня 2015 року і презентував 5 вистав. З 1 жовтня ц. р. — у театрі відкриття нового сезону вистав.

У бібліотеці багато уваги приділяється організації дозвілля користувачів, щоденно проходить 4—5 заходів різної тематики: літературні і музичні вечори, презентації нових видань, зустрічі з науковцями, літераторами, митцями. Бібліотека надає багатьом громадським організаціям міста та області можливість проведення в приміщенні бібліотеки актуальних соціально-культурних акцій та заходів для користувачів і громадян міста.

Сьогодні дуже важливо випереджати очікування користувачів стосовно бібліотечних послуг. Саме тому намагаємося максимально використовувати площу книгозбірні, забезпечуючи відвідувачам комфортні умови та надаючи сучасне обладнання, техніку.

І на завершення свого виступу, в переддень Всеукраїнського дня бібліотек, хочу привітати Вас, усіх учасників конференції, усю бібліотечну громаду області зі святом духовності, мудрості і знань, подякувати за високий професіоналізм, подвижницьку відданість своїй справі, побажати міцного здоров'я, натхнення, невичерпного оптимізму і нових творчих злетів у Вашій благородній справі.

Вадим ПИВОВАРОВ,
заступник директора з наукової
роботи ЖОУНБ ім. О. Ольжича

Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олега Ольжича — історія становлення та розвитку крізь століття

У квітні 2016 року минає 150 років від часу заснування Житомирської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Олега Ольжича — однієї з найстаріших публічних бібліотек України. Офіційно вона була відкрита 10 квітня 1866 року (за старим стилем).

Ще в першій половині XIX ст. прогресивно налаштовані представники інтелігенції та дворянства висловлювали думку про створення в губернських містах публічних бібліотек.

Більш наполегливо про необхідність створення в губернських та інших провінційних містах бібліотек заговорили наприкінці 50-х — початку 60-х років XIX ст. Ентузіасти створення публічної бібліотеки були і в Житомирі. Про це докладно описано в статті «Общественные библиотеки на Юге» журналу «Основа» за липень 1861 року.

«...Грустная история случилась с проектом публичной библиотеки в г. Житомире. В начале 1860 года было напечатано в «Киевском Телеграфе», а потом перепечатано и в других журналах и газетах, следующее письмо графа В. Пла-

Житомирська
публічна бібліо-
отека, початок
XX ст.

тера к Волинському губернському предводителю дворянства: «...с несколько необыкновенною просьбою я обращаюсь к Вам, но мысль, постоянно меня занимающая, ревностное желание сделать добро для своего края заставляет меня верить, что моё намерение найдет у Вас покровительство и сочувствие. Давно уже я намеревался собрать разные пособия для научных занятий в пользу нашего края... Понимая эту простую мысль и зная, что только настоящее образованное общество может оставить неизгладимое влияние на своей эпохе, — я посылаю Вам план публичной библиотеки».

Ця пропозиція графа Платера була схвалена громадськістю не тільки Житомира, але й інших міст. Рівненський предводитель дворянства пан Заленський та студенти Київського університету, підтримуючи цю ідею, виявили готовність сприяти її втіленню, пропонуючи особисті бібліотеки, твори мистецтва тощо.

Проте такий ентузіазм був далеко не у всіх, кого це стосувалося в першу чергу: «...Дворянський голова Житомирського повіту, — писали в «Киевском Телеграфе» (1860. — № 55), — пан Невмежицький, спочатку з охотою взявся допомагати цій справі, а потім з кожним днем губив цей інтерес і врешті-решт назвав думку про створення публічної бібліотеки дурницею... Губернський Волинський голова пан Микулич взагалі не захоплювався особливим співчуттям до відкриття бібліотеки... Бібліотека не відбулася і пани Невмежицький та Микулич можуть утішати себе тим, що їх імена довго не забудуть ні в Житомирі, ні в літературі».

Ідея створення бібліотек виголошувалась і на державному рівні.

Не став винятком і наш край. Поштовхом для створення бібліотеки в Житомирі, як і в інших губернських центрах Південно-Західного краю, стало не прагнення надати широким верствам населення доступ до друкованої продукції, а мотиви, так би мовити, чисто політичні. 2 квітня 1864 року на ім'я Волинського губернатора М. І. Черткова надійшов лист-розпорядження від генерал-губернатора Південно-Західного краю Анненкова, в якому підкреслювалось, що створення публічної бібліотеки «...в особенности в Житомире, имело бы большое влияние на поддержание и развитие в населении образования на началах русской народности и предотвращало бы отчасти возможность ополячивания жителей, которое часто происходит от чтения польских книг по недостатку русских».

Політичні мотиви заснування Російської публічної бібліотеки висував на перший план і відомий літературознавець, письменник та публіцист, уродженець села Скоморохи Житомирського повіту Володимир Теофілович Боцяновський. До 25-річного ювілею бібліотеки у 1891 році він видрукував у журналі «Киевская старина» статтю «Публичная библиотека в Житомире», в якій, зокрема, зазначає: «Поляки, будучи даже в это время народом более

образованным, сумели поставить себя во главе общества, так что чиновники, приезжавшие сюда на службу из великорусских губерний, в скором времени усваивали польский язык, считавшийся тогда «паньским», старались сближаться с польской интеллигенцией».

Звичайно, після Польського повстання 1863—64 років державний апарат Російської імперії не міг змиритися з подальшою колонізацією населення, а тим більше — чиновництва Волинської губернії, тому ідея створення в Житомирі Російської публічної бібліотеки знайшла всіляку підтримку на всіх щаблях імперської ієрархії. На її облаштування, згідно з «высочайшим соизволением», було відпущено державні субсидії у розмірі трьох тисяч карбованців. Певну частину коштів було отримано із пожертвувань місцевої інтелігенції.

Окремої уваги заслуговує В. Т. Боцяновський (1869—1943). У 1888 році Володимир Теофілович закінчив Першу Житомирську гімназію, згодом історичний факультет Петербурзького університету. Проживаючи в Петербурзі, Володимир Теофілович плідно працював як драматург і критик. З-під пера нашого земляка виходять також численні праці, які популяризують українську літературу і мистецтво. Його сміливо можна було б назвати пропагандистом української культури в місті на Неві. В. Т. Боцяновський був одним із засновників та перших президентів Російського бібліографічного товариства. Евакуйований з блокадного Ленінграду, В. Т. Боцяновський помер 18 липня 1943 року у Москві.

На політичні мотиви створення публічної бібліотеки в Житомирі вказує в своїй книзі «Десять лет Житомирской русской публичной библиотеки» Іван Якович Рудченко, один із її засновників.

Так, 5 липня 1865 року міністром внутрішніх справ був затверджений Статут бібліотеки, відповідно до якого бібліотека мала подвійне підпорядкування — нагляд з боку міністерства внутрішніх справ і, побічно, підпорядковувалась Волинському генерал-губернатору.

Іван Якович Рудченко (1845—1905), більш відомий у літературному світі під псевдонімом Іван Білик, прожив у Житомирі понад одинадцять років і залишив помітний слід у культурному житті міста. Працюючи у губернській контрольній палаті, він активно займався етнографічними дослідженнями краю, літературною і громадською діяльністю, був одним із засновників бібліотеки. Разом зі своїм братом, письменником Панасом Мирним, він є співавтором широко відомого роману «Хіба ревуть воли, як ясла повні?». Іван Якович був також серед активних членів красзнавчого гуртка, який діяв при Волинському губернському статистичному комітеті.

Наступного року бібліотеку було відкрито офіційно, майже одночасно з Київською і Кам'янець-Подільською. Через відсутність спеціального при-

міщення її було розміщено в одному з флігелів губернаторського будинку. Засновниками книгозбірні вважалися особи, які жертвували на її створення 100 рублів, а членами — всі, хто щороку сплачував за користування книгами 5 рублів.

Основні фонди бібліотеки спочатку формувалися виключно за рахунок пожертвувань і в перші роки роботи бібліотеки не перевищували двох тисяч томів.

З відкриттям бібліотеки постала проблема залучення читачів. Адже від кількості читачів — членів бібліотеки, які були зобов'язані сплачувати щорічний внесок (5 карбованців), залежало її фінансове становище, а відтак — і комплектування. Губернатор, як попечитель бібліотеки, щороку звертався до службовців із запрошенням записатися до членів бібліотеки. Останнім знехотя доводилось «выражать желание». Регулярно друкувалися для читачів каталоги книжок, що надходили до фондів.

Розповідає один із фундаторів бібліотеки Іван Рудченко: «Будучи читальней, житомирская библиотека в то же время выдает книги на дом. Она открыта ежедневно (кроме трех дней Страстной, трех Святой Недели, трех дней Рождества Христова и Нового Года) с 9 часов утра до наступления сумерек. Вход в нее свободен каждому без различия пола и звания, кроме детей моложе 14 лет».

Ті, хто брав книги додому, повинні були сплачувати від 6 до 10 карбованців на рік. Користування читальнею було безкоштовним. Як і тепер, бібліотека мала право штрафувати недисциплінованих читачів. З 1866 року користування читальнею стало платним (15 коп. на місяць). Бібліотекою управляв розпорядчий комітет з числа членів бібліотеки. Першим завідувачем її протягом майже двох десятиріч був І. Шинкевич. З 1866 року головою розпорядчого комітету був Л. М. Омелянський — директор чоловічої гімназії, батько майбутнього академіка В. Л. Омелянського.

Понад тридцять років бібліотека містилася у пристосованому приміщенні, що негативно відбивалося на формуванні її фондів, особливо періодичних видань, які складавалися хаотично, не маючи достатніх площ для їх розміщення. Певні незручності від цього були для читачів бібліотеки.

Тому Волинський губернатор, генерал-майор М. І. Чертков, став ініціатором будівництва нового приміщення бібліотеки, яке в 1897 році було споруджено спеціально для Житомирської російської публічної бібліотеки з надзвичайно цікавим архітектурним вирішенням. Приміщення фасаду сміливо можна назвати справжнім витвором архітектурного мистецтва, завдяки використанню несподіваних архітектурних елементів, в яких прослідковуються різноманітні стилі: модерн, романський, візантійський, російський із застосуванням мотивів неоренесансу, неоготики та романтизму.

У цьому будинку, до якого вже у повоєнний час зробили прибудову, бібліотека містилася до 1979 року. Тепер тут розміщується обласна бібліотека для дітей. Сьогодні ця будівля є пам'яткою архітектури і перебуває під охороною держави.

Нове приміщення сприяло активізації ролі бібліотеки в культурному середовищі міста і краю. Про значення бібліотеки, її роль у культурному житті дореволюційного Житомира свідчить те, що, наприклад, майже одночасно з відкриттям бібліотеки при ній було створено (піклуванням попечителя бібліотеки волинського губернатора М. Черткова) музей, який став основою нинішнього Житомирського обласного краєзнавчого музею. Першою колекцією того музею була колекція гірських порід та мінералів Волині. 2 грудня 1900 р. у приміщенні бібліотеки відбулося організаційне засідання «Товариства дослідників Волині» — одного із перших в Україні наукових краєзнавчих товариств. З 1902 року почали виходити «Праці товариства дослідників Волині». В діяльності товариства брали активну участь академік, геолог Павло Тутковський, історик Яків Яроцький, етнограф Василь Кравченко, ботанік Рудольф Собкевич.

Діяльність бібліотеки висвітлювалась на сторінках преси. В місцевій газеті «Волинь» (виходила з 1879 року) з'являються публікації і повідомлення про роботу публічної бібліотеки, нові книги, які надійшли до неї, усякі курйозні випадки.

Бібліотечними фондами в часи перебування у Житомирі користувалися: письменники Михайло Коцюбинський, Олександр Купрін, Олександр Довженко, Григорій Мачтет, Лев Нікулін, Василь Земляк, етнограф Василь Кравченко, геолог академік Павло Тутковський, історик Яків Яроцький, ботанік Рудольф Собкевич, державний діяч Артем Любович та багато інших відомих людей.

Напередодні Першої світової війни, в 1913 році, в ній було 8809 книг, 3365 читачів, здійснено 6846 книговидач.

Певні труднощі пережила бібліотека в період Першої світової війни, що визначались відсутністю стабільного комплектування та асигнувань на її утримання.

Третього жовтня 1917 року в приміщенні Житомирської публічної бібліотеки відбулася знаменна подія у житті Житомира і всієї губернії. Цього дня відкрився перший вищий навчальний заклад у Житомирі — Волинський народний університет. В період його організаційного становлення (1917—1918 рр.) Житомирська публічна бібліотека виконувала функції університетської бібліотеки.

Згідно з постановою Раднаркому УРСР від 26 січня 1919 р., всі великі бібліотеки України, в тому числі і Житомирська, забезпечуються обов'язковими

примірниками друкованої продукції. З 1921 року бібліотека почала одержувати сталі асигнування на придбання книг, інвентаря, утримання працівників.

15 жовтня 1929 року при Житомирській публічній бібліотеці було відкрито дитячий відділ. У ньому, як писала місцева газета «Волинь», «працюватиме консультація викладачів, влаштовуватимуть вечори з дитячою художньою самодіяльністю, діти випускатимуть власну стінну газету».

У 1937 році при створенні Житомирської області бібліотека стає обласною і є обласним методичним центром та центром культурного життя Житомирщини. Тут була створена і працювала літературна група, якою керували відомий український драматург Іван Кочерга і талановитий журналіст і прозаїк Остап Демчук. У читальному залі лунали вірші Володимира Сосюри, Леоніда Первомайського, Любомира Дмитерка в авторському читанні, виступав Олександр Корнійчук, котрий приїздив до Житомира на прем'єру своєї п'єси «Богдан Хмельницький», яка вперше побачила світло рампи в Житомирському театрі.

Багато праці вклав у розвиток бібліотеки в тридцятих роках її директор, пристрасний книголюб і здібний організатор А. А. Карський. За два місяці до початку Другої світової війни Житомирська обласна бібліотека відзначила своє 75-річчя. Тоді в її фондах вже було понад 120 тис. томів художньої, політичної, історичної, науково-технічної, сільськогосподарської та іншої літератури. Вона обслуговувала 7 500 постійних читачів.

Тимчасова фашистська окупація завдала великої шкоди культурному осередку нашого міста. Окупанти зайняли чудовий будинок бібліотеки, знищили цінні книги наукового і соціально-економічного змісту, твори радянських письменників і науковців, пограбували рідкісні старовинні видання. У ті важкі часи працівники бібліотеки В. Л. Лех і К. С. Пословська, ризикуючи життям, заховали в підвалах і зберегли певну частину фонду від розграбування і цілковитого знищення.

Після визволення Житомира обласна бібліотека одразу ж відновила свою роботу і вже протягом 1944 року здійснила 78 тис. книговидач, обслужила більше 7 тис. читачів.

У наступні роки книжковий фонд її швидко поповнювався, незабаром досяг, а потім і значно перевищив довоєнний.

У 1966 році було відзначено сторіччя бібліотеки. Тепер у ній нараховувалось понад 350 тис. томів, вона передплачувала 520 вітчизняних і зарубіжних журналів, 86 газет. Щороку надходило приблизно 24—25 тис. різних видань. Ними користувалися вже понад 10 тис. постійних читачів. У цьому ж році бібліотека отримує статус наукової. Це внесло значні зміни в структуру і штат бібліотеки, формування книжкових фондів, розрахованих на спеціалістів народного господарства області. Звичайно, діяльність бібліотеки не обмежу-

Сучасне примі-
щення ЖОУНБ
імені Олега
Ольжича

валась видачею книг. З допомогою книжкових виставок, відкритих переглядів та бібліографічних оглядів літератури популяризуються актуальні питання розвитку народного господарства, культури, науки і техніки. Велике місце в роботі бібліотеки займають і літературні вечори, читацькі конференції, диспути з участю письменників і знаних земляків. У післявоєнний час у бібліотеці побували Максим Рильський, Андрій Малишко, Леонід Первомайський та інші відомі українські письменники.

Для наближення книг до читачів бібліотека створює пересувні бібліотеки, направляє видання в райони і на промислові підприємства, регулярно надсилає книги спеціалістам народного господарства, вчителям, лікарям через заочний і міжбібліотечний абонементи.

Обласна бібліотека стає своєрідною школою з фахової підготовки працівників для районних і сільських бібліотек. Традиційними стають наради, семінари, практикуми, курси підвищення кваліфікації, через які здійснюється практична підготовка і підвищення кваліфікації бібліотечних працівників.

Багато праці і сил у розвиток бібліотеки в післявоєнний період внесли її директори В. Луганський та Д. А. Булименко. В 70-ті на початку 80-х років бібліотеку очолювала З. А. Симоненко, заслужений працівник культури УРСР. При ній обласна бібліотека у 1979 році справила новосілля в спеціально збудованому п'ятиповерховому будинку па Новому бульварі. Нині ця адреса відома багатьом мешканцям Житомира. Тут створено відповідні умови для плідної праці над книгою. В бібліотеці функціонують 15 відділів. До послуг відвідува-

Симоненко
Зінаїда Андріївна,
директор з 1970
по 1985 рік

Трохименко
Валерія Францівна,
директор з 1985
по 2010 рік

Врублевський
Василь Марцельович,
директор з 2010 року

чів читальні зали: універсальний і періодичних видань, інклюзивний читальний зал; спеціалізовані відділи: мистецтва, літератури іноземними мовами, виробничої літератури, краєзнавства; відділи: абонементу, наукової інформації та бібліографії, формування фондів, каталогізування, книгосховище, міжбібліотечний абонемент, науково-методичний, адміністративно-господарський, відділ нових бібліотечних технологій.

В сучасний період значний внесок у розвиток ЖОУНБ ім. О. Ольжича здійснила директор Валерія Францівна Трохименко (заслужений працівник культури України, нагороджена орденом княгині Ольги III ступеня), яка очолювала бібліотеку з 1985 до 2010 рр. і продовжує працювати заступником директора.

Нині бібліотеку очолює Василь Марцельович Врублевський, відомий письменник, лауреат премії імені Бориса Тена, який сьогодні активно сприяє впровадженню новітніх бібліотечних технологій в практику роботи бібліотеки. За його сприянням в 2007 році бібліотеці присвоєно ім'я Олега Ольжича (розпорядження голови облдержадміністрації від 22.11.2007 № 393) — учасника українського визвольного руху, визначного громадсько-політичного діяча, вченого, поета і публіциста.

Сьогодні ЖОУНБ ім. О. Ольжича — провідний інформаційно-просвітницький і культурний центр області і міста, депозитарій краєзнавчих видань, найбільше сховище творів друку області, де зберігається близько 800 тис. книг, періодичних видань, аудіовізуальних і образотворчих матеріалів, карт, нот, CD-ROMів та інших документів з усіх галузей знань. Щорічно бібліотека обслуговує понад 27 тис. користувачів (це майже кожен десятий житель міста), яким видається понад 780 тис. примірників видань.

Головною метою діяльності бібліотеки є забезпечення потреб користувачів в інформації не тільки традиційними засобами, а також засобами на основі нових інформаційних технологій. Комп'ютеризація бібліотечно-бібліографічних процесів забезпечила

підвищення оперативності і якості обслуговування користувачів, надала можливість отримувати необхідну інформацію через Інтернет.

Впровадження нових інформаційних технологій розпочато з 1994 року, в 2003 р. створено відділ нових бібліотечних технологій. Автоматизація основних технологічних процесів здійснюється на основі ПЗ «ІРБІ 2011.1.2»: АРМ «Каталогізатор», АРМ «Читач», АРМ «Адміністратор», АРМ «Книговидача». Веб-сайт працює з 2008 року.

Електронний каталог ведеться з 2007 року. На жовтень 2015 р. в електронному каталозі зареєстровано 228 тис. 169 записів.

З 2013 року створено електронний депозитарій «ЛІВО» (ЕД «ЛІВО») — електронний ресурс відкритого доступу оцифрованих документів, який створено з метою збереження та надання вільного доступу до колекцій оцифрованих краєзнавчих, цінних та рідкісних видань. На жовтень 2015 р. містить 129 документів. З них: 35 — сучасні книги з різних галузей знань; 60 — періодичні видання; 34 — цінні та рідкісні видання, починаючи з 18 ст.

Електронний депозитарій «ЛІВО» складається з чотирьох частин: повнотекстової бази друкованих творів авторів Житомирської області та книг про Житомирщину, колекції оцифрованих періодичних краєзнавчих видань, колекції оцифрованих цінних та рідкісних видань та бази аналітико-методичних і бібліографічних видань бібліотеки.

У бібліотеці діють за фінансової підтримки міжнародних грантів «Інтернет для читачів публічних бібліотек» (LEAP-III), регіональний тренінговий центр «Бібліоміст», інформаційно-ресурсний центр «Вікно в Америку», заочний абонемент Гете-Інституту, «Інклюзивний читальний зал».

ЖОУНБ здійснює науково-методичну діяльність на допомогу бібліотекам області. Щорічно проводяться наради, семінари-тренінги, виїзди, з метою практичної допомоги бібліотекам області. Бібліотека щорічно видає 35—40 методично-бібліографічних видань, для прикладу: «Краєзнавчий календар Житомирщини», «Житомирщина на сторінках центральної преси», «Хроніка культурного життя Житомирщини», «Нові надходження краєзнавчої літератури» та інші.

Значну увагу працівники бібліотеки приділяють організації дозвілля користувачів. У бібліотеці відбуваються літературні і музичні вечори, презентації нових видань, зустрічі з літераторами, науковцями, митцями, виставки творів мистецтва. У приміщенні бібліотеки діє один із найбільших і популярних в місті та області виставкових залів, де систематично проводяться художні і фотовиставки, експозиції прикладного декоративного мистецтва, народних промислів. При бібліотеці працюють літературно-мистецький клуб «Кредо», еколого-природничий клуб «Садівник», чотири англомовні клуби і чотири

німецькомовні клуби та інші. З урахуванням того, що на Житомирщині мешкає досить багато поляків та громадян польського походження, при ЖОУНБ періодично діють курси з вивчення польської мови.

На завершення зауважимо, що колектив нашої бібліотеки, маючи значні здобутки, певні проблеми і не вирішені питання, вбачає своїм завданням берегти добре ім'я, а значить і надалі допомагати всім долучатись до духовних джерел, до набутого людством.

Джерела:

1. Боцяновський В. Т. Публичная библиотека в Житомире / В. Т. Боцяновський // Киевская старина. — 1891. — № 8. — С. 254—283; Общественные библиотеки на Юге // Основа. — 1861. — № 7. — С. 139—152;
2. Рудченко И. Я. Десять лет Житомирской публичной библиотеке / И. Я. Рудченко. — Житомир, 1876. — 55 с.;
3. Пивоваров В. А. Становлення і розвиток Житомирської обласної універсальної наукової бібліотеки на сторінках преси. Минуле і сучасне / В. А. Пивоваров // Бібліотечна планета. — 2001. — № 3. — С. 27—28;
4. Пивоваров В. Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека імені О. Ольжича — провідний просвітницький і культурний центр міста та області / Пивоваров В. // Бібліотеки у збереженні культурної спадщини: матеріали всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції, 26 вересня 2013 р., / Житомир: Вид. М. Косенко, 2013. — С. 55—58.

Юлія МЕЛЬНИК,
завідувачка сектору
«Інклюзивний читальний зал»
ЖОУНБ ім. О. Ольжича

Каністерапія як метод реабілітації дітей з особливостями в умовах інклюзивного читального залу бібліотеки

У сучасній соціальній сфері існує суперечність між потребами дітей та молоді з фізичними обмеженнями у самоідентифікації, творчій самореалізації, освітній адаптації та можливостями їх задоволення у сфері дозвілля. Сучасна бібліотека може стати інституцією, яка дозволяє задовольнити вище зазначені актуальні проблеми.

Діяльність бібліотеки у сфері соціальної підтримки та стимулювання

громадянської активності дітей та молоді з обмеженими фізичними можливостями доцільно проводити лише за умови підготовленого персоналу та відповідного технічного забезпечення. Дану проблематику, з акцентуванням на соціальному і професійному становленні дітей з інвалідністю, висвітлено у працях Г. Булки, Р. Василькевич, Л. Грогорович, К. Кальченко, І. Карамзіна, А. Колупасової, Х. Литвина, А. Луговського, Н. Мельник, Ю. Найді, Г. Нікуліної, О. Падалки, М. Сварник, А. Синицької, П. Таланчук та інших.

Відповідний досвід у практичному аспекті широко представлений на базі Житомирської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олега Ольжича, де діє відповідний спеціалізований підрозділ, що відповідає вищевказаним вимогам – сектор «Інклюзивний читальний зал». Цей структурний підрозділ було створено з метою забезпечення конституційних прав людей з обмеженими фізичними можливостями на вільний доступ до інформації, підвищення поінформованості та освіченості даних користувачів шляхом подолання їх замкнутості, сприяння соціальній адаптації, забезпечення самореалізації та інтеграції їх в суспільстві.

Інклюзивний читальний зал відкрито у квітні 2013 року в рамках реалізації проекту LEAP «Інтернет для читачів публічних бібліотек». Технічне оснащення сектору придбано за фінансової підтримки Посольства США в Україні [3].

У межах своїх основних функціональних обов'язків сектор «Інклюзивний читальний зал» надає такі послуги:

- відтворення інформації у формах, доступних для сприймання людьми з вадами зору та незрячим (синтезатор мови, збільшення зображення, шрифт Брайля);

- доступ до мережі Інтернет за допомогою програми екранного доступу JAWS 11.0 та дисплея Брайля Focus 40 Blue;

- сканування, збільшення, озвучення, читання текстів за допомогою портативного збільшувача OPAL та програм Talklibrary, JAWS 11.0, MAGIC 11.0;

- замовлення літератури з інших відділів обслуговування;

- участь у психологічних тренінгах, що сприяють реабілітації осіб з обмеженими функціональними можливостями;

- пошук навчально-інформаційних сайтів для людей з вадами зору;

- організація інтелектуально насиченого дозвілля користувачів;

- прослуховування аудіокниг;

- консультації для роботи з комп'ютером та мережею Інтернет [3].

Однак, крім вище вказаних послуг, інклюзивний читальний зал займається й роботою з фізичної реабілітації наймолодших своїх клієнтів. Для

цього спільно з благодійним фондом «Берегиня Полісся» реалізується проєкт «Каністерапія». Загалом, каністерапія (лат. «canis» – собака і грецьк. [therapeia] — лікування, оздоровлення) – один із видів лікування і реабілітації людини за допомогою звичайних або спеціально відібраних і навчених собак під наглядом кваліфікованих фахівців (також відома як лікувальна кінологія) [2, с.16]. В рамках нашої співпраці на базі бібліотеки за допомогою собаки надається допомога у навчанні та розвитку дітей з дитячим церебральним паралічем та аутизмом, затримкою психічного та мовного розвитку, гіперактивністю й розумовою відсталістю.

Варто зауважити, що каністерапія в цілому, як метод корекційного та розвиваючого впливу, має дуже глибоке історичне коріння. У первісному суспільстві віра в могутність тварини-тотема змушувала людей дотримуватися певних норм і правил, регулювала спілкування і була одним із джерел благополуччя і спокою. Священні амулети носили на тілі, як символ заступництва і успіху; ритуальні танці допомагали зняти злість, агресивність після невдалого полювання або, навпаки, підзарядитися енергією; звернені до могутньої тварини заклинання і голосіння над хворою людиною або жінкою, що народжує, – все це частково прообрази анімалотерапевтичних прийомів [4, с.21].

Подібне ставлення людей до тварин сприяло розширенню можливостей емоційного подолання страхів, агресивності, почуття безпорадності і самотності, знімало психічне напруження, дозволяло переживати зміни і шукати ресурси в собі, давало заспокоєння і впевненість. Можна сказати, що тварини і їхні символи були одними із перших психотерапевтів, що надавали психологічну допомогу людині.

Каністерапія (або лікувальна кінологія) орієнтована на досягнення ряду наступних цілей:

- розвиток позитивних емоційних і розумових здібностей;
- поліпшення моторики і порушених рухових функцій;
- позбавлення від страху, тривоги, напруги, агресії, недовіри і неухваленості;
- розвиток товариськості і дружелюбності;
- значне поліпшення фізичного стану хворого.

Науковці стверджують, що такі заняття з собакою дають дітям з особливими потребами можливість не тільки знайти собі друга, але і справлятися зі своєю недостатністю. Собаки допомагають подолати самотність, знімають психоемоційне напруження, знижують неухваленість і мобілізують рухові функції. Спілкування з собакою відіграє особливу роль в соціально-психологічному благополуччі дітей, воно дає необхідне емоційне «підживлення» і саме по собі є психотерапією [1, с. 62].

Підтверджує ефективність методу та нижче представлений фактаж і міжнародний досвід. Так, незвичайну програму проводять бібліотеки американського міста Солт-Лейк-Сіті. Дітей у віці від 5 до 9 років, яким з різних причин важко навчитися читати, навчають грамоти за допомогою собак. Раз у тиждень півгодини дитина читає вголос тварині. 45 собак самих різних порід у супроводі господарів безкоштовно надав місцевий клуб собаківників. Собаки попередньо навчені при читанні дивитися в обличчя дитині або на книгу, щоб створювалося враження, що тварина стежить за сюжетом. Діти бачать в собаці уважного слухача, який, на відміну від однолітків в шкільному класі, не сміється над запинанням або помилками у вимові слів. Результати переконують: за 13 місяців експерименту навички читання у відсталих дітей значно покращилися [5].

В умовах нашого інклюзивного читального залу заняття з каністерапії спрямовані, в першу чергу, на реабілітацію дітей, які мають такі вади здоров'я, як:

- важкі емоційні розлади (депресія, безсоння, апатія);
- гіперактивність;
- аутизм, дитячий церебральний параліч, синдром Дауна;
- неврози;
- затримку психічного або фізичного розвитку;
- розлади уваги, пам'яті, поведінки;
- захворювання спинного або головного мозку;
- розлади слуху, зору, мови;
- м'язову дистрофію та ін.

При цьому варто зауважити, що при наявності алергії на собачу шерсть, відкритих ран, шкірних, інфекційних або дихальних захворювань каністерапія для малят протипоказана. І цих правил необхідно суворо дотримуватися для блага самих маленьких клієнтів бібліотеки.

У нашій бібліотеці заняття з каністерапії почали проводити в межах соціального партнерства очільниці БФ «Берегиня Полісся» О. Марчук та О. Маньковська з грудня 2013 року. На зустріч з Кешом та Норою (так звуть наших «пухнастих терапевтів») приходять діти з різними нозологіями. Як результат, за два з половиною роки спільної роботи на основі власних спостережень можемо констатувати, що за цей час у дітей, які часто відвідували заняття з каністерапії, почали формуватися поведінкові навички, покращилася координація рухів, мовна активність, вони стали більш товариськими. Діти, що отримали важкі емоційні травми, що замкнулися в собі, або ж хворі аутизмом, прагнуть спілкуватися з твариною, посміхаються їй; діти з гіпертрофованою активністю при контакті з собаками заспокоюються настільки,

що можуть нормально спілкуватися не лише з тваринами, але і з людьми. Догляд за собакою і гри з нею сприяють розвитку дрібної і великої моторики. Дитина починає більше рухатися. Правильна і чітка подача команд стимулює розвиток мови. При цьому голосові накази дублюються жестами. Бачачи, як тварина слухається його, у дитини, окрім позитивних емоцій, виробляється упевненість у власних силах, здібностях будувати стосунки, спілкуватися.

Як результат, можемо стверджувати, що каністерапія може допомогти розвитку у них:

- почуття довіри через забезпечення безумовного прийняття і любові, а також можуть служити як перехідний об'єкт;
- почуття незалежності і ініціативності, терпіння і самоконтролю;
- почуття власної значущості і компетентності, самооцінки;
- у дітей з ДЦП зменшується спастика, покращується і поновлюється координація, стають збалансованішими процеси збудження і гальмування центральної нервової системи, утворюються нові умовні рефлекси.

Крім того, наші «пухнасті терапевти» допомагають впоратися з високим рівнем тривоги, постійним занепокоєнням. Спілкування з Норою та Кешем дає захист від неврозів і інших наслідків стресів. Не можна залишити поза увагою і той факт, що важливим є і психоемоційний чинник – дитина не сприймає спілкування з собакою як черговий курс лікування. Вона просто отримує задоволення, радіє спілкуванню. І собака теж щиро радіє – їй не важливо, яка у дитини зовнішність і фізичні або психічні особливості, її захоплює сам факт існування маленької людини і можливість знаходитися поруч.

Можна виділити ряд функцій, які виконує каністерапія:

- 1) психофізіологічна функція → взаємодія з тваринами може знімати стрес, нормалізувати роботу нервової системи, психіки в цілому;
- 2) психотерапевтична функція → взаємодія дітей з тваринами може істотним чином сприяти гармонізації їх міжособистісних відносин;
- 3) реабілітаційна функція → контакти з тваринами є додатковим каналом взаємодії особистості з навколишнім світом, що сприяє як психічній, так і соціальній реабілітації;
- 4) функція задоволення потреби в компетентності → потреба в компетентності, що виражається формулою «я можу», є однією з найважливіших потреб дитини;
- 5) функція самореалізації → однією з найважливіших потреб дитини є потреба в реалізації свого внутрішнього потенціалу, потреба бути значущим для інших, важливим в їхньому житті і в їх особистості;

6) функція спілкування → однією з найважливіших функцій, яку можуть здійснювати тварини в процесі взаємодії людини з ними є функція партнерів спілкування.

Відповідні функції у поєднанні із дотриманням вище означених правил дозволяють не тільки досягти значних успіхів у фізичному поліпшенні стану здоров'я дітей з особливостями, а й виступають у ролі безпосереднього стимулу соціалізаційних процесів особистості дитини.

Таким чином, можна узагальнити, що діяльність сучасної бібліотеки, окрім безпосередньо визначених функцій, може бути спрямована на реалізацію соціальної ролі агента соціалізації дітей з обмеженими фізичними можливостями і полягає в комплексній підтримці соціальної реабілітації та інтеграції цієї групи клієнтів бібліотеки, що реалізується через освітню, дозвілєву, творчу, інформаційну та волонтерську діяльність. А однією із умов ефективного здійснення вище зазначених видів діяльності є дотримання принципу інклюзії.

Джерела:

1. Кряжева Н. Л. Кот и пёс спешат на помощь. Анималотерапия для детей / Н. Л. Кряжева. — Ярославль : «Академия развития» : «Академия, К^о», 2000. — 176 с.
2. Мальцева М. Н. Основы канис-терапии / М. Н. Мальцева // Собачий остров : журнал. — 2013. — № 1(21). — С. 16—19.
3. Сектор «Інклюзивний читальний зал» [Електронний ресурс] : Web-сайт // Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олега Ольжича. — Електрон. дані та прогр. — Житомир : ВНБТ ЖОУНБ ім. О. Ольжича, 2015. — Режим доступу : <http://www.lib.zt.ua/ua/projects/node/80>. — Назва з екрану. — Дата останнього доступу: 14.07.2016.
4. Субботин А. В. Лечебная кинология. Теоретические подходы и практическая реализация / А. В. Субботин, Л. Л. Ращевская. — М. : Макцентр, 2004. — 160 с.
5. Pichot T. Animal Assisted Brief Therapy: A solution-Focused Approach [Електронний ресурс] / Teri Pichot, Marc Coulter. — Електрон. дані. — USA: The Haworth Press, Inc., 20007. — 26 p. — Режим доступу : http://samples.sainsburysebooks.co.uk/9781136867736_sample_864564.pdf. — Назва з екрану. — Дата останнього доступу: 14.07.2016.

Оксана ГОРПИНИЧ,
координатор інформаційно-
ресурсного центру «Вікно
в Америку» ЖОУНБ ім. О. Ольжича

Центр «Вікно в Америку» в ЖОУНБ ім. Олега Ольжича підтримує команду GoGlobal та проект УкраїнаSpeaking

Інформаційно-ресурсний центр «Вікно в Америку», створений за підтримки Посольства США в Україні. Центр забезпечує останню актуальну інформацію про Сполучені Штати. Місія нашого центру полягає в сприянні взаєморозуміння між Сполученими Штатами і Україною. Центр досягає цієї мети шляхом надання інформації про історію США, уряду, суспільства, забезпечує доступу до інтернет-ресурсів, а також служить в якості координаторів для програм допомоги та обміну в США.

Посольство США виділяє кошти на оснащення центру, придбання літератури, ігор для дітей, наборів книг, компакт-дисків та відео колекції документальних і класичних американських фільмів. Бібліотека також отримує грант для меблів і устаткування, включаючи комп'ютери з доступом до Інтернету, принтери, копіювальні апарати, DVD-плеєри, iPadи і читання електронних книг. На сьогоднішні фонди Центру нараховують близько 2000 примірників книг різноманітної тематики про США. Особливу цінність складає 144-томна серія «Американська бібліотека», серед ушлякованих майстрів є твори У. Брауна, Г. Джеймса, Т. Драйзера, В. Ірвінга, Дж. Купера, Дж. Лондона, М. Твена та багато інших. Багатою є колекція документальних та класичних американських фільмів (200). В рамках проекту читачі мають можливість безкоштовного on-line доступу до ресурсів англomовної бази даних eLibraryUSA. Для любителів читання центр пропонує відвідувати «Reading club», який проводиться щонеділі о 14.00 за участі волонтера Корпусу Миру — Роба О'лері.

Для шанувальників англійської мови діють англomовні клуби «English Speaking Clubs», метою діяльності яких є спілкування живою англійською мовою та її вдосконалення за участі волонтерів Корпусу Миру в Україні. Засідання Клубу відбуваються кожної суботи о 15.00.

В рамках Центру відбуваються різноманітні заходи. Зустрічі з представниками Посольства США надають можливість мешканцям нашого міста отримати більше інформації про Сполучені Штати та сприяють кращому розумінню США. Центр «Вікно в Америку» плідно співпрацює не тільки

з волонтерами Корпусу Миру в Україні, а також з американськими громадянами, які на даний час проживають в нашому регіоні. Налагоджено зв'язки з випускниками програми ім. Фулбрайта в Україні — найбільш відомої у світі програми наукових обмінів США.

«Україна Speaking» — це національна програма з популяризації та вивчення іноземних мов в Україні, яка координується командою Go Global. Щоденно, окрім п'ятниці, у центрі «Вікно в Америку» у Житомирській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. О. Ольжича проводять безкоштовні зустрічі з американцями, які є носіями мови та заняття з англійської мови.

РОЗКЛАД ЗАНЯТЬ:

Speaking Club (веде студент-український волонтер)	Понеділок, 17.00—18.45	Житомир, Новий Бульвар, 4	(0412) 37-34-65, ztwoacent@yahoo.in
TOEFLClub (веде студент-український волонтер)	Вівторок, 17.00—18.45	Житомир, Новий Бульвар, 4	(0412) 37-34-65, ztwoacent@yahoo.in
MovieClub (веде носій мови)	Середа, 16.00—18.45	Житомир, Новий Бульвар, 4	(0412) 37-34-65, ztwoacent@yahoo.in
Reading Club (веде волонтер Корпусу Миру США)	Неділя, 14.00—16.00	Житомир, Новий Бульвар, 4	(0412) 37-34-65, ztwoacent@yahoo.in
English for Beginners (веде бібліотекар)	Четвер, 17.00—18.30	Житомир, Новий Бульвар, 4	(0412) 37-34-65, ztwoacent@yahoo.in
Speaking Club (веде волонтер Корпусу Миру США)	Субота, 15.00—16.30	Житомир, Новий Бульвар, 4	(0412) 37-34-65, ztwoacent@yahoo.in
Kids Club (веде студент-український волонтер)	Неділя, 12.00—13.00	Житомир, Новий Бульвар, 4	(0412) 37-34-65, ztwoacent@yahoo.in

П'ять успіхів команди GoGlobal та проекту УкраїнаSpeaking:

1. Президент України підписав Указ «Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні».
2. Адміністрація Президента почала приймати виключно фахівців із знанням англійської.
3. У кінотеатрах України з'явилися фільми мовою оригіналу.
4. Стартував проект «Вчителі англійської мови — агенти змін».
5. Дослідження компанії TNS, що було оприлюднене наприкінці 2015 року, продемонструвало готовність населення України вивчати мови.

У планах:

1. Запуск онлайн-курсів із вивчення іноземних мов.
2. Запуск тренінгів для вчителів англійської мови в рамках проекту «Вчителі англійської мови — агенти змін».
3. Запуск спікінг-клубів у вищих навчальних закладах.
4. Залучення мовних волонтерів у табори та школи в Україні.
5. Запуск англомовного контенту на вітчизняних телеканалах.

Таким чином, вдосконалення рівня знання іноземних мов може стати інструментом для української трансформації та для надання широкого спектру можливостей для українців у світі. Першим кроком до зміни системи освіти в галузі іноземних мов є робота із вчителями. 18 листопада стартує набір вчителів-тренерів, які пройдуть спеціалізоване навчання із запровадження кращих світових практик вивчення іноземних мов, європейських стандартів викладання та оцінювання тощо. **GoGlobal** — це неполітична громадська ініціатива, що об'єднує людей навколо розуміння необхідності вивчення іноземних мов в Україні. Ініціатива була заснована на початку 2015 року і сьогодні об'єднує понад 20 партнерів, серед яких посольства, державні органи центральної влади, міжнародні організації, культурні центри, мовні школи, аналітичні центри.

Галина ВРУБЛЕВСЬКА,
головний бібліотекар відділу
нових бібліотечних технологій
ЖОУНБ ім. О. Ольжича

Мовна культура бібліотекаря як комунікативна професійна необхідність

Сучасна інформаційна ситуація і динамізм життя ставлять вимоги до професії бібліотекаря. Він має бути освіченим, начитаним, ерудованим, володіти глибокими знаннями літератури, психології, риторики, знати іноземні мови, а головне — любити свою справу і людей, володіти професійним тактом, який проявляється в шануванні відвідувачів, розумінні того, що їм необхідно, що їх цікавить.

Культура спілкування будь-якого спеціаліста разом з професійною компетенцією — це найважливіша складова його фахової підготовки та безперервної самоосвіти.

Представники всіх професійних груп намагаються кодифікувати норми та правила поведінки в певних етичних кодексах. Під поняттям «кодекс» розуміється звід моральних норм. Моральні кодекси вбирають в себе більшість тих норм і правил, які вже існували стихійно і яких так чи інакше дотримувалася велика кількість представників певної професійної групи.

Українська бібліотечна асоціація і викладачі факультету бібліотечно-інформаційних систем виступили з ініціативою розробити Кодекс етики бібліотекаря. 30 травня 1996 року конференцією Української бібліотечної асоціації було затверджено «Кодекс етики бібліотекаря України» (Нова редакція Кодексу затверджена 26 листопада 2013 р. конференцією Української бібліотечної асоціації). Мета цього Кодексу — визначення і втілення в життя принципів професійної етики бібліотечних працівників і всіх, хто забезпечує бібліотечно-інформаційне обслуговування.

У демократичному суспільстві, членами якого є всебічно поінформовані громадяни, бібліотечні працівники покликані сприяти забезпеченню принципів інтелектуальної свободи і вільного висловлення, руху ідей та інформації, свободи читання. Завдання інформаційних інституцій і професіоналів, включно з бібліотеками і бібліотекарями, — забезпечувати якісну реєстрацію документів, представлення та надання доступу до інформації. Інформаційні послуги в інтересах соціального, культурного та економічного процвітання — основа бібліотечної справи, тож бібліотеки несуть за них соціальну відповідальність. Цей Кодекс пропонується як набір етичних положень і рекомендується для використання кожним бібліотекарем та інформаційним працівником для гідного здійснення своєї професійної діяльності та підвищення ефективності виконання посадових обов'язків.

Бібліотечне спілкування починається з моменту реєстрації користувачів і здійснюється протягом всього комплексу бібліотечно-інформаційного обслуговування. На даному етапі розвитку бібліотек основним завданням є прагнення стати відкритим простором для освіти, спілкування і дозвола, щоб кожен користувач відчув себе учасником живого творчого процесу.

Намагайтеся спілкуватися з читачем не «ніс до носа», а пліч-о-пліч. Під час спілкування не бійтеся виходити з-за столу. Відвідувачі не завжди праві, але завжди слід пам'ятати, що вони наші читачі і заслуговують на нашу повагу та ввічливе ставлення. Бібліотекареві необхідно володіти культурою мови, адже професія бібліотекаря, як і педагога, журналіста, актора, потребує майстерного володіння мовою. Вимоги, які ставляться до мови бібліотекаря, полягають в тому, щоб вона була стилістично вірно побудованою, максимально лаконічною, точною, логічною, емоційно забарвленою. Повага до користувача означає відношення до нього як до особистості. Для того,

щоб професійно рекомендувати послуги бібліотеки, аргументувати свою точку зору, вести дискусію, бібліотекар має знати основи риторики як науки про слово, що навчає мистецтву спілкування, впливу слова на розум та серце людей, формує світогляд і здатність до дій. Мистецтво спілкування — це праця, талант і творчість.

Якість і результативність діалогу багато в чому залежить від стилю спілкування. Дехто надає перевагу більш діловим, офіційним відносинам, дехто користується доброзичливим і дружнім тоном спілкування. Але в будь-якому випадку неможливо повністю виключити офіційні відносини між бібліотекарем і читачем. Спілкування користувача і бібліотекаря відбувається через слово, тому велику увагу слід приділяти культурі мовлення. Протягом дня бібліотекарю доводиться багато говорити, безліч разів вітатися, прощатися з відвідувачами, радити, консультувати тощо. Щодо вітання є дуже розумне правило: першим вітається той, хто краще вихований, а при належному вихованні здебільшого вітаються одночасно. Бібліотекар повинен говорити доброзичливо, чемно, чітко висловлювати свої думки. Важливого значення набувають фонетичні складники мовлення: сила голосу, тон, тембр, темп, а також невербальні знаки: погляд, вираз обличчя, поза та ін.

Часто користувачі бібліотеки в силу своїх особистих проблем шукають у бібліотекареві вдячного слухача і тільки Ви вирішуєте, чи продовжувати бесіду в особистому руслі, чи закінчити розмову. Але ні в якому разі не потрібно нав'язувати власну думку. Бібліотекарі повинні бути готові до будь-яких ситуацій. Якщо читач приходить до бібліотеки вкрай засмученим, не будьте байдужими і поцікавтеся про причину такого стану. При бажанні він поділиться наболілим, якщо ж відповідь холодно і сухо — не варто наполягати на бесіді. Достатньо підбадьорити людину, запевнити, що всі труднощі у житті не мають постійного характеру і всі проблеми рано чи пізно закінчуються.

Якість обслуговування читачів і надання бібліотечних послуг багато в чому пов'язана з проблемою вирішення конфліктів, причини яких можуть бути як об'єктивними (наповнюваність фонду та ДБА бібліотеки, наявність чи відсутність технічних засобів, комфортних умов для роботи читачів та ін.), так і суб'єктивними, які можуть бути пов'язані із порушеннями бібліотекарем норм професійної етики.

До профілактичних заходів вирішення конфліктів відноситься, перш за все, постійна турбота про якість обслуговування, а також виховна робота з колективом бібліотекарів, які обслуговують користувачів.

Таким чином, можна запропонувати наступні правила поведінки бібліотекаря у конфліктних ситуаціях:

- в будь-якій ситуації залишайтеся спокійними та врівноваженими
- дозвольте відвідувачу «виговоритися», не перебивайте
- використовуйте методику «активного вислуховування», тобто перепрацюйте почуту інформацію і перепитуйте, чи правильно ви зрозуміли відвідувача

Відповідно до результатів нещодавно проведених досліджень рекомендується перепитувати користувача, дослівно цитуючи його/її слова.

- завжди демонструйте розуміння. «Я бачу, що Вас дуже засмутило...», (намагайтеся зрозуміти емоційний стан, використовуйте такі фрази: «Я бачу, що Ви...», «Очевидно, що Ви...» тощо. Описуйте їхні почуття, наприклад: «По Вашому голосу чути, що Ви розчаровані (здивовані, сердитесь)». Проте, не ставайте на бік читача, виступаючи проти бібліотеки чи своїх колег

- якщо ви перепрошуєте за щось, робіть це щиро. Просіть вибачення за непорозуміння, навіть якщо воно сталося не з Вашої вини. Коли звичайне «Вибачте» звучить не досить переконливо, краще сказати: «Мені дуже шкода, що так сталося»

- беріть відповідальність на себе. Не перекладайте відповідальність і не звинувачуйте інших, не шукайте собі виправдань

- будьте чесними. Якщо ви не знаєте відповіді на питання, скажіть, що ви її пошукаєте

- оптимальне рішення. Знайдіть адекватне рішення і поясніть його. Робіть наголос на фактах та конкретних рішеннях і пам'ятайте, що чим більше слів ви скажете, тим більше можна до них «придертися». Не заглиблюйтесь у внутрішні процедури. Бібліотекарі часто мають звичку розказувати забагато

- дотримуйтеся обіцянок

- шукайте порозуміння. Зосередьте увагу на тих аспектах, з якими погоджуються обидві сторони

- не сперечайтесь. Доводьте справу до кінця. («Мене звати..., якщо потрібно, то звертайтеся...»)

- не забудьте подякувати відвідувачам за те, що вони повідомили про щось важливе або допомогли виявити проблему

- позитивний підхід. «Хотіла б Вам подякувати. Завдяки Вашому розумінню / зваженому ставленню до ситуації ми зможемо швидше розв'язати цю проблему»

- задокументуйте скаргу. Чим більше у нас є інформації про якусь проблему, тим краще ми зможемо уникнути її в майбутньому.

Головний девіз справжнього бібліотекаря повинен бути таким:

*«Я завжди обслуговую читачів так:
Нетерплячих — терпляче,
Горділивих — турботливо,
Образливих — тактовно,
Педантичних — делікатно,
Роздратованих — запобігливо».*

Зовнішній вигляд бібліотекаря — невід’ємна частина успіху. Зовнішній вигляд бібліотекаря — сукупність смаку та ділового дрес-коду, пристосованих до місцевих синоптичних умов. Все частіше можна почути, що бібліотекарі хочуть зруйнувати роками вимуштрований стереотип «сірої миші» в окулярах та з пучком на голові. Впроваджувати дрес-код чи ні — залишається питанням лише до керівництва бібліотеки, проте сучасні бібліотекарі намагаються мати гарний вигляд на робочому місці за будь-яких обставин.

Сучасний динамізм життя ставить особливі вимоги до професії бібліотекаря. І не будемо забувати про те, що сучасний бібліотекар — це і педагог, і психолог, і актор, і режисер, і знавець сучасних комп’ютерних технологій, і, що найголовніше, — справжній товариш та радник для користувача. Тому читач повинен завжди бачити освіченого, готового прийти на допомогу бібліотекаря, який має бути начитаним, ерудованим, стильним, володіти комп’ютерною грамотністю, іноземними мовами та ін.

Професійна етика бібліотекаря ґрунтується на безпосередньому спілкуванні з відвідувачами, на постійній увазі до їхніх інтересів, намаганні найбільш повно задовольнити їхні читацькі запити та навіть організувати дозвілля. Сукупність високих морально-етичних якостей читача і бібліотекаря сприятиме привабливості бібліотеки і підвищенню іміджу професії бібліотекаря. Імідж бібліотеки, як і людини або організації, установи, підприємства, формується постійно протягом усього періоду її діяльності, розвитку. Імідж бібліотеки — це її образ в очах читачів, людей, громадськості, включає як форму, так і зміст діяльності бібліотеки як соціальної системи суспільства. Імідж або постійно вдосконалюється, зростає, або, навпаки, погіршується, падає. Цьому сприяють колектив бібліотеки, її керівники, які постійно повинні тримати його в полі зору, повсякденно, цілеспрямовано, систематично багато працювати для того, щоб підтримувати й збільшувати імідж бібліотеки та бібліотечного працівника.

Катерина СУРОВЦЕВА,
завідувачка відділу основного
книгозберігання ЖОУНБ
ім. О. Ольжича

Рідкісні та цінні видання ЖОУНБ ім. Олега Ольжича: сучасна система збереження документів, поєднання традиційних та новітніх технологій

Бібліотечні фонди є важливим науковим, культурним, освітнім та інформаційним ресурсом держави. Їх багатством та якістю визначається авторитет бібліотеки. Книжкові пам'ятки — невід'ємна частина бібліотечних фондів, їх перлина. Таким книгам завжди приділялася велика увага. Зберегти їх, створити ключі до розкриття вміщеної в них інформації, зробити доступним нинішнім та майбутнім поколінням документальний спадок минулого — почесне завдання і священний обов'язок усіх установ, які мають фонди книжкових скарбів.

Чинний фонд рідкісних та цінних видань Житомирської ОУНБ ім. О. Ольжича сформувався протягом першого століття існування бібліотеки, хоча на той час він ще не існував окремо виділеним масивом. На момент відкриття бібліотеки (1866 рік) її книжковий репертуар був небагатим, всього нараховувалося 746 назв творів у 1550 томах. Це були переважно популярні наукові книжки, художні твори російських письменників, перекладена література, деякі історичні твори. Вони були придбані бібліотекою за рахунок зібраних коштів та пожертвувань приватними особами, державними установами. Усі вони користувалися значним попитом серед читачів. Важливу частину бібліотечного фонду складали передплачувані періодичні видання (26 назв газет та 29 назв журналів). Фонди бібліотеки щорічно поповнювалися новими надходженнями як за рахунок видань, придбаних самою бібліотекою, так і за рахунок подарованих книг, журналів, карт тощо.

Тож формування фонду рідкісних і цінних видань, що нині є складовою частиною національної культурної спадщини, — справа кількох поколінь бібліотечних працівників нашої книгозбірні. За своє 150-річне існування книжкові фонди бібліотеки відчували на собі вплив різних історичних епох. Найбільше вони потерпіли у роки Другої світової війни, окупантами були знищені цінні книги наукового і соціально-економічного змісту, пограбовані рідкісні старовинні видання. Однак частину фонду у ті важкі часи зберегли

працівники бібліотеки В. Л. Лех та К. С. Пословська. З 1944 року починається відродження бібліотеки, у тому числі й активне формування фонду цінних та рідкісних видань, який протягом багатьох років розміщується у відділі зберігання основного фонду.

На сьогодні в бібліотеці зберігається понад 11,5 тис. документів середини XVIII — XX століть, які можна віднести до пам'яток друку, що мають значну наукову, історичну, духовну та матеріальну цінність. Також видання з автографами, екслібрисами, сучасні факсимільні і репринтні, малотиражні видання, взірці поліграфічного та палітурного мистецтва, мініатюрні книги тощо. Фонд універсальний за змістом, його видання різні за типами і видами та технікою відтворення. Домінують книги соціально-політичного змісту, перш за все з історії, філософії, правознавства, економіки, військової справи.

Значним за обсягом є розділ класичної світової та вітчизняної художньої літератури, серед них література іноземними мовами: англійською, французькою, німецькою та польською. Є видання, що широко представляють діяльність київських, московських, петербурзьких, вітчизняних провінційних, зарубіжних друкарень того часу, а також видавців: Ф. Брокгауза і І. Ефрона, М. Вольфа, П. Сойкіна, А. Суворіна, І. Ситіна та ін.

Найціннішою частиною фонду рідкісних і цінних видань є колекція стародруків з 1751 по 1830 роки видання. Серед них: «Путешествие около света, которое в 1740—1744 годах совершил адмирал Лорд Ансон», изданная Рихардом Валтером (С.-Пб., 1751); твори Михайла Ломоносова «Краткий российский летописец» (С.-Пб., 1760), «Древняя российская история от начала российского народа до кончины Великого князя Ярослава Первого или до 1054 года» (С.-Пб., 1766), «Царственный летописец, содержащий российскую историю» (С.-Пб., 1772), «Библиотека российская историческая, содержащая древние летописи Ч. 1» (С.-Пб., 1767), та книга-фоліант-скринька «Маргарит» Іоана Златоуста (1784—1785) та ін.

Серед видань цивільного друку XIX ст. — «Архив Юго-Западной России» (К., 1859—1894); Скальковский А. О. **«История Новой Сечи, или последнего коша Запорожского»** (Одесса, 1846); Яворницкий Д. И. «История запорожских козаков» (С.-Пб, 1892).

Прижиттєві та посмертні видання відомих письменників, політичних діячів, істориків, філософів також займають почесне місце в наших фондах. Безумовну цінність має третє перевидання «Кобзаря» Тараса Шевченка, надруковане в типографії Куліша в Санкт-Петербурзі у 1860 році. Це один із небагатьох художніх творів, який сприймається людством, як видатне літературно-громадське явище. Великий інтерес представляють прижиттєві твори П. Куліша, І. Франка, А. Кримського, М. Гоголя, О. С. Пушкіна, В. Короленка.

У колекції факсимільних та репринтних видань маємо примірники сучасних перевидань пам'яток минулого, наприклад, «Требник Петра Могили 1646 року» (Канберра-Мюнхен-Париж, 1988) — перевидання з нагоди тисячоліття Хрещення Русі-України з оригіналу, що з'явився у друкарні Києво-Печерської Лаври 1646 року; «Грамматика словенська 1596 року» (К., 1980) відомого українського вченого Лаврентія Зизанія, надрукована у Вільні, належить до найбільш ранніх лінгвістичних праць східних слов'ян.

Найдавніша пам'ятка писемності Київської Русі-України — «Изборник Святослава 1073 года» (М., 1983) — найцінніший пам'ятник слов'янської писемності. Це друга за давністю (після Осторомірова Євангелія (1056—1057) точно датована книга. Збірник літературних творів релігійного змісту, виготовлений для Київського князя Святослава Ярославовича.

Цінним є «Киевская Псалтырь 1397 года» (М, 1978) — пергаментний рукопис великого формату на 229 аркушах. Містить псалми Давида, а також десять хвалебних пісень і молитов з інших книг Біблії. Текст написаний літургійним статутом. Рукопис прикрашений мініатюрами на полях.

Факсимільне відтворення стародавньої рукописної книги **«Сказание о Мамасевом побоище»** (М., 1980) — літературний твір XV ст., про історичні події Куликовської битви (8 вересня 1380 року).

Помітне місце у бібліотечному фонді займає колекція видань з автографами. Нині в колекції маємо твори друку з авторськими написами видатних письменників: Максима Рильського, Бориса Тена, Ярослава Голованова, Михайла Стельмаха, Василя Барки, Валерія Шевчука, Валентина Грабовського, Івана Сльоти та ін.

У фонді рідкісних та цінних видань бібліотеки зберігаються як раритети минулих століть, так і взірці поліграфічного мистецтва сучасності. Сюди входять понад триста примірників (у т. ч. більше ста українських видань), які ілюстровані і художньо оформлені видатними художниками та є чудовими зразками поліграфічного виконання. А саме: академічне видання «Слово о полку Игореве, Игоря сына Святослава, внука Олегова» (М., 1934), ілюстроване палехським майстром І. Голіковим; факсимільне відтворення рукопису із Троїцького літопису «Хождение за три моря Афанасия Никитина», 1466—1472 г. г.» (М., 1960).

Унікальним виданням сьогодення можна назвати книгу, якою поповнився наш фонд, «Арчимбольдо» (1999) надрукована спеціально для бібліотек накладом 500 пронумерованих примірників, шрифтом Бодоні, папір Верже ручної роботи. Ця книга — вище досягнення світового поліграфічного мистецтва.

Заслужовують на увагу самі великі за розміром видання: Гете «Фауст» (С.-Пб., 1899) з малюнками Е. Зейбертца, надруковане в друкарні А. Ф. Марк-

са, формат 440×335 мм та науково-довідкове видання «Національний атлас України» (К., 2007), формат 470×310 мм., які є високим зразком поліграфічної майстерності.

Серед незвичайних видань затримують погляд і увагу витончені мініатюрні книги, розмір яких не перевищує 100×100 мм, а найвитонченіша — 17×26 мм, «**Menestrel**» (Париж, 1829) — збірник пісень для вуличних музикантів французькою мовою.

Фонд рідкісних видань має у своєму розпорядженні значну кількість назв довідкових видань, що вийшли до початку XX століття, і є важливим першоджерелом у скарбниці знань. Корисні вони тим, що вміщують величезний архів зібрання інформації з різних галузей знань. Серед них: «Энциклопедический словарь» Ф. А. Брокгауза і І. А. Ефрона, т. 1—41 (С.-Пб., 1890—1907); «Большая энциклопедия» под ред. С. Н. Южакова, т. 1—20 (С.-Пб., 1902—1905).; «Настольный словарь для справок по всем отраслям знания» т. 1—3 (С.-Пб., 1863—1864). та ін.

Виняткова колекція видань періоду **1920—1945** років XX ст. Їх фонд складає понад 8,5 тисяч прим книг з усіх галузей знань українською та російською мовами.

Значний обсяг у фонді займають періодичні видання XIX — поч. XX ст. Тут зосереджено більше сорока назв журналів, які бібліотека отримала за час свого існування. Їх хронологічні межі — 1828—1917 рр. Ці журнали зіграли у свій час видатну роль у розвитку вітчизняної і зарубіжної культури і науки. Журнальні статті були найбільш оперативним на той час джерелом інформації. Майже усі примірники періодики вийшли друком у відомих наукових центрах — Москви, Санкт-Петербургу, Києва. Найдавніший журнал, який є в фонді, — «Отечественные записки» (С.-Пб., 1828, 1842—1884). Тут друкувалися твори Є. Гребінки, Д. Григоровича, В. Даля, Г. Квітки-Основ'яненка, Ю. Лермонтова та ін.

Часопис «Русский вестник» (М., 1856—1904) був одним із кращих серед літературних і суспільно-політичних видань другої половини XIX століття. На його сторінках друкувалися твори письменників, праці відомих істориків та філологів.

Інтереси ліберальної інтелігенції представляв журнал М. Стасюлевича «Вестник Европы» (С.-Пб., 1866—1917). На його сторінках публікувалися праці вчених: І. Мечникова, І. Сеченова, К. Тімірязєва та ін.

Історико-літературний часопис «Исторический вестник» (С.-Пб., 1880—1917) знайомив широке коло читачів зі станом тодішньої історичної, етнографічної та археологічної науки.

Популярний часопис «Русская старина» (С.-Пб., 1870—1913) був заснова-

ний у 1870 році відомим істориком, публіцистом М. Семеновським. На його сторінках друкувалися маловідомі, раніше не опубліковані або ті, що колись не пройшли цензуру, матеріали.

Часопис «Русский архив» (М., 1875—1912) почав видаватись у 1863 році. За період існування в журналі було опубліковано масу відомчих документів, спогадів, листів, що відображали історію, політичне та культурне життя російського дворянства XIII—XIX ст.

Первістками української періодики були «Основа» (С.-Пб., 1861—1862) та «Киевская старина» (К., 1882—1906). «Киевская старина» — перший український історичний журнал, який об'єднав навколо себе цвіт національної інтелігенції, заклав підвалини наукового опрацювання багатьох проблем українознавства. Протягом усього часу існування бібліотеки фонд періодики постійно поповнювався, його систематично упорядковували та дбайливо зберігали. У колекційному фонді рідкісних та цінних видань зберігаються видання краєзнавчої тематики. Це безцінні видання минулих століть з історії нашого Поліського краю, багатого історичними подіями, справжня скарбниця, що дає ключ до пізнання рідного краю здавна і до сьогодення. Тематика зібрань досить різноманітна: це історія міст і сіл, підприємств, організацій, історія освіти, охорони здоров'я, культури, біографії видатних людей області, записи фольклору тощо.

Для багатьох поколінь істориків та дослідників краю ці зібрання є важливим джерелом наукових досліджень. Серед них: Батюшков П. Н. «Волинь. Исторические судьбы Юго-Западного края» (С.-Пб., 1888); Теодорович М. И. «Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии» Т. 2—4 (Почаев, 1888—1899); «Труды Общества исследователей Волыни» Т. 1—13 (Київ-Житомир, 1902—1915); «Памятная книжка Волынской губернии на 1912 год» (Житомир, 1911); Похилевич Л. «Сказания о местностях Киевской губернии» (Киев, 1864).

Особливу увагу привертають праці українського вченого, доктора географії, мінералогії та геології П. А. Тутковського (1858—1930): «Нариси з природи України» (Київ, 1920), «Карстовые явления и самобитные артезианские ключи в Волынской губернии» (Житомир, 1910), «Послетретичные озера в северной полосе Волынской губернии» (Житомир, 1912), «Месторождения строительных камней» (Житомир, 1912) та ін.

Користуються попитом праці професора С. В. Бельского, який уклав одну з перших геологічних карт нашого краю. Саме йому належить заслуга у відкритті родовища двоокису титану у Володар-Волинському і Коростенському районах. Його праці: «К петрографии Волыни» (Житомир, 1912), «Геологічні досліді на Волині року 1928» (Житомир, 1930), «Труды Волынской геологи-

ческой партии. Исследования 1923 года» (Житомир, 1925), «Отчет о геологических работах 1921 года в Волынской губернии» (Житомир, 1923) та ін.

Унікальний фонд місцевих газет: «Волынские епархиальные ведомости» (1879—1916) та «Волынские губернские ведомости» (1842, 1861), які мають значну історико-культурну і наукову цінність.

Колекція рідкісних і цінних видань постійно поповнюється сучасними краєзнавчими виданнями. На особливе ставлення заслуговують фундаментальні праці, які вміщують в собі багатий фактичний матеріал істориків-краєзнавців: літератора, публіциста, видавця, фотохудожника, громадського діяча Мокрицького Г. П. та доктора географічних наук, професора Костриці М. Ю. Слід відзначити видання: Мокрицький Г. П. «Цікава Житомирщина. Ілюстрована туристична енциклопедія». Т. 1—2 (Житомир, 2011, 2014); «Житомир: архітектурно-краєзнавчий ілюстрований путівник-довідник» (Житомир, 2007); «Пам'ятки археології, історії та монументального мистецтва: енциклопедія Житомира» т. 2 кн. 1 (Житомир, 2009); «Танго з минулим: неординарні постаті в історії Житомира» (Житомир, 2014); Костриця М. Ю. «Житомир: підручна книга з краєзнавства» (Житомир, 2007); «Товариство дослідників Волині: історія, діяльність, постаті» (Житомир, 2001); «Історико-географічний словник Житомирщини» т. 1 (Житомир, 2002); Географія Житомирської області (Житомир, 1993) та ін.

Окремо можна виділити видання «Природно-заповідний фонд Житомирської області: довідник» (Житомир-Новоград-Волинський, 2015), яке складено на основі експедиційних досліджень природно-заповідного фонду Житомирської області, які проводилися протягом 27 років (1987—2013 рр.).

Рідкісні і цінні видання мають історичну, духовну, культурну і наукову цінність і є однією з найважливіших частин культурної спадщини країни. Інтенсивне використання цих видань негативно впливає на їх збереженість. Сьогодні стан книги має велике значення. Важко в наші дні знайти примірники стародруків, які б збереглися в первісному або хоча б у гарному стані, тобто, не були поточені книжковими комахами або не мали слідів плям сирості. Умови, в яких впродовж століть перебували ці раритети, не завжди були оптимальними та сприятливими для їх збереження. Значна кількість таких документів стала непридатна для використання.

Створення відповідних умов для збереження рідкісного і цінного фонду, його вивчення та наукове опрацювання, а також забезпечення раціональної доступності фонду користувачеві — нагальна проблема сьогодення, що стоїть перед бібліотекою. Її вирішення полягає у поєднанні традиційних підходів до збереження та організації використання рідкісних і цінних видань із впровадженням сучасних технологій із захисту оригіналів і розповсюдження

інформації. Сучасну бібліотеку неможливо уявити без застосування інформаційних технологій та наявності електронних ресурсів. З 2013 року в бібліотеці за допомогою програми АІБС «ІРБІС64» розпочалась робота зі створення електронної бази даних DB3 «Цінні та рідкісні видання». Комп'ютерні технології дозволяють поєднати два принципи — зберегти фонди і надати вільний доступ до них користувачам. Читачі мають змогу виготовляти копії документів на принтері, сканері, використовуючи фонди бібліотеки, здійснювати тематичний пошук по ЕБД з використанням Інтернету.

Оцифрування документів на сьогодні однозначно сприймається як один з основних способів забезпечення збереження документів у бібліотеці. Заміна оригіналу на копію дозволяє зменшити експлуатаційне навантаження на першоджерело, а значить знизити ризик механічних ушкоджень та передчасного «зачитування».

Головне завдання працівників бібліотеки — не втратити жодного видання і передати майбутньому поколінню всі ті духовні скарби, які є у фондах бібліотеки, як візитну картку від покоління сьогодення до майбутнього.

Джерела:

1. Збереження документів у публічних бібліотеках Східної України [Текст] : огляд діяльності / Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад. : М. М. Задорожнюк, О. Б. Стогній. — Х., 2006. — 18 с.
2. Ковальчук, Г. І. Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах [Текст] / Г. І. Ковальчук; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т укр. книги. — К. : НБУВ, 2004. — 644 с.
3. Колекції пам'яток писемності та друку у бібліотечних фондах України [Текст] : проблеми формування, збереження, розкриття : матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю відділу рідкісних видань і рукописів ХДНБ ім. В. Г. Короленка / Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; наук. ред. І. Я. Лосієвський. — Х., 2003. — 148 с.
4. Приймак, І. М. Книжковий фонд та читачі Житомирської публічної бібліотеки (1866—1910) [Текст] / І. М. Приймак // Рукописна та книжкова спадщина України. — 2014. — Вип. 18. — С. 267—277.

Зведений електронний каталог ЖОУНБ ім. О. Ольжича та бібліотек Житомирської області як інструмент корпоративної каталогізації

Поняття «корпоративна каталогізація», «зведений електронний каталог» та деякі інші на сьогоднішній день вже не нові, хоча ці поняття з'явилися не так давно. Розвиток і вдосконалення комп'ютерних технологій дозволило внести зміни в каталогізування бібліотечних документів. Бібліотеки почали активно використовувати різноманітні автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи в своїй роботі. Розпочалася ера створення власних електронних каталогів бібліотек. ЖОУНБ ім. О. Ольжича розпочала свою роботу зі створення електронного каталогу у 2006 році, використовуючи програмне забезпечення IRBIS64. На момент написання статті (липень 2016 р.) каталог нараховує 246.356 бібліографічних записів, включаючи книги, періодичні видання, аналітичні описи статей, електронні ресурси тощо.

Сьогодення характеризується потребою суспільства у всебічному і повному доступі до інформаційних ресурсів, об'єм яких постійно зростає. Забезпечення вільного і повного доступу користувачів до цих інформаційних ресурсів і є однією із найважливіших соціальних функцій кожної бібліотеки. Разом з тим в умовах недостатнього фінансування у більшості бібліотек немає можливості задовольнити інформаційні потреби своїх користувачів власними фондами і базами даних. У зв'язку з цим об'єктивною необхідністю постає питання про створення корпоративних каталогів, зведених електронних каталогів. Розвиток корпоративних систем дозволяє бібліотекам вийти на новий рівень обслуговування користувачів. Результатом такої діяльності є підвищення ефективності обслуговування користувачів, в тому числі і через системи міжбібліотечного абонементу та електронної доставки документів.

Аналіз стану автоматизації бібліотек виявив, що:

1. Власні бази даних має дуже невеликий відсоток бібліотек. Зокрема, це стосується бібліотек обласного рівня, спеціалізованих бібліотек і деяких бібліотек вищих навчальних закладів. Сьогодні лише 6 бібліотек міста мають власні електронні каталоги. Це — ЖОУНБ ім. О. Ольжича, Житомирська обласна бі-

бібліотека для юнацтва, Житомирська обласна бібліотека для дітей, Житомирська обласна наукова медична бібліотека, бібліотека ЖДУ ім. І. Франка, Наукова бібліотека ЖНАЕУ, бібліотека ЖДТУ. Майже всі вони працюють у різних програмних забезпеченнях. Лише 3 бібліотеки для створення електронного каталогу використовують програмне забезпечення АБІС «ІРБІС»: ЖОУНБ ім. О. Ольжича, бібліотека ЖДУ ім. І. Франка, наукова бібліотека ЖНАЕУ.

Що стосується міських та районних бібліотек області, то жодна з них електронного каталогу взагалі не має. А отже, бібліотеки не в змозі забезпечити користувачам доступ до власних електронно-інформаційних ресурсів через комп'ютерні мережі та в режимі віддаленого доступу через глобальну мережу Інтернет.

2. На жаль, не всі бібліотеки мають спеціалістів з наукової обробки документів відповідно до діючих національних стандартів і форматів.

3. Не кожна бібліотека може дозволити собі придбати дороговартісне обладнання та програмне забезпечення. Є певні складнощі у виборі, установці та супроводженні технічного і програмного забезпечення. Є і кадрові проблеми — в штаті бібліотек має бути досвідчений інженер-програміст.

З огляду на це, у 2014 році ЖОУНБ ім. О. Ольжича вирішила ініціювати експериментальний проект зі створення Зведеного електронного каталогу бібліотек Житомирської області. Головна умова участі у проекті — обов'язкова наявність комп'ютерної техніки та стабільний Інтернет. В експерименті погодилися взяти участь 14 бібліотек області: 4 міські системи — Бердичівська МЦБС, Житомирська МЦБС, Коростенська МЦБС, Новоград-Волинська МЦБС та 10 центральних районних бібліотек — Андрушівська ЦРБ, Баранівська ЦРБ, Бердичівська ЦРБ, Житомирська ЦРБ, Коростенська ЦРБ, Народицька ЦРБ, Малинська ЦРБ, Овруцька ЦРБ, Олевська ЦРБ, Радомишльська ЦРБ.

Для працівників бібліотек, які погодилися взяти участь в даному проекті, були проведені практичні заняття з електронної каталогізації документів. Були розроблені методичні рекомендації зі створення бібліографічного опису в програмному забезпеченні IRBIS64 v. 2012.1 на різні види документів з урахуванням усіх вимог щодо електронної каталогізації та відповідно до національних і міжнародних стандартів.

Технічна реалізація проекту була поділена на декілька етапів:

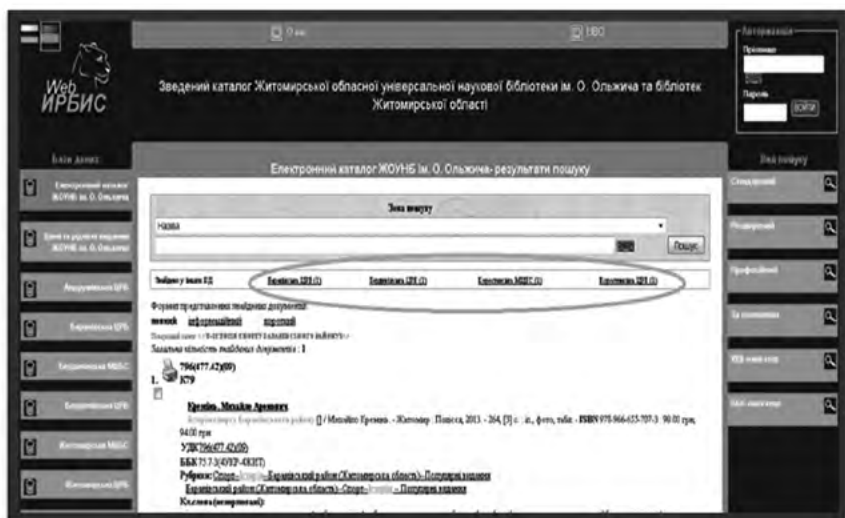
1. Програмне забезпечення «IRBIS-64» було встановлено на віртуальній машині на базі Windows Server 2008 r2 x64 і використовує платформу сервера Supermicro X9DRL-3F/iF.

2. Для кожного району, що погодився взяти участь у проекті, була створена окрема База даних для введення бібліографічних записів на видання. Кожна бібліотека має доступ лише до своєї бази даних.

3. Для зручності розгортання віддалених клієнтських місць був створений інсталяційний пакет MSI. Цей пакет сумісний з операційною системою Windows XP Pro (адже на комп'ютерах бібліотек області дуже часто використовується саме ця операційна система) і до операційної системи Windows 8 включно як для 32 так і для 64 розрядних версій. Пакет містить автоматизоване робоче місце «Каталогізатор», який як Windows-клієнт підключається до IRBIS-сервера віртуальної машини через статичну адресу і виділений порт. Даний пакет встановлюється під правами адміністратора і при встановленні створює клієнта «IRBIS-USER» з правами користувача системи на наступні дії: запис, читання, виконання, внесення змін.

Інсталяційний пакет із автоматичним розгортанням системи був надісланий кожній бібліотеці електронною поштою. Втручання в процес інсталяції був мінімізований для того, щоб за відсутності у штаті бібліотеки інженера-програміста, цю роботу зміг зробити бібліотекар з елементарними знаннями комп'ютерних технологій.

Контроль за якістю бібліографічних записів, створених в локальних електронних каталогах бібліотек-учасниць проекту із наступним їх імпортуванням у Зведений електронний каталог бібліотек Житомирської області, здійснює ЖОУНБ ім. О. Ольжича, зокрема, відділ нових бібліотечних технологій. Так само наша бібліотека відповідає за збереження і архівування

Такий вигляд має веб-сторінка Зведеного каталогу бібліотек Житомирської області:

баз даних та надає консультаційну допомогу та технологічну підтримку учасникам проекту.

Зведений каталог створений за моделлю розподіленої системи локальних каталогів учасників (віртуальний зведений каталог), в якій кожен каталог учасника залишається і ведеться самостійно, але для користувача представляється вся система як єдиний зведений каталог. Від початку проекту кількість записів, зроблених бібліотеками, становить 3.207 видань. Щодня ця кількість поступово збільшується.

На малюнку ми бачимо, що за запитом читача на книгу «Історія спорту Баранівського району» система видала інформацію про те, що ця книга є у 5 бібліотеках: ЖОУНБ ім. О. Ольжича, Баранівська ЦРБ, Бердичівська ЦРБ, Коростенська МЦБС та Коростенська ЦРБ. У читача є можливість перейти до локального каталогу кожної бібліотеки і з'ясувати, в яких відділах ця книга є і прийняти рішення, в якій книгозбірні зручніше отримати книгу або зробити замовлення через МБА.

Ще рано говорити про якісь глобальні висновки відносно роботи проекту. Проект тільки розвивається і зроблено лише перші кроки на шляху до розвитку корпоративної каталогізації. Але вже зараз можна відзначити позитивні сторони. По-перше, — це можливість забезпечення вільного доступу користувачів до інформації про склад бібліотечного фонду книгозбірень області. Користувачам надається можливість одночасного комплексного пошуку інформації в усіх каталогах бібліотек, які беруть участь у створенні зведеного каталогу.

А по-друге, участь у проекті дала бібліотекам можливість сформувати власні локальні каталоги, представити їх у віртуальному середовищі; скоротити трудомісткість самого процесу каталогізації видань шляхом експортування потрібних бібліографічних записів із зведеного каталогу у свій локальний каталог.

Актуальними завданнями для подальшого розвитку проекту бачимо:

- розвиток роботи в системі корпоративної каталогізації і ведення зведеного електронного каталогу (створення служби корпоративної каталогізації; організаційного, нормативно-методичного і правового забезпечення зведеного електронного каталогу);

- створення бази даних авторитетних записів;

- ретроконверсія карткових каталогів бібліотек в електронну форму.

Нові електронні та телекомунікаційні технології відкрили широкі можливості для взаємовигідного співробітництва між бібліотеками, яке орієнтоване на інтереси користувачів у задоволенні їх інформаційних потреб і розвиток єдиного інформаційно-культурного простору. Сьогодні наші бібліотеки мають унікальну можливість покращити якість бібліотечних послуг шляхом надання

вільного доступу до своїх інформаційних ресурсів. Ми зробили лише перший крок на цьому шляху. Маємо рухатися далі і для цього є практично всі умови. Отже, запрошуємо усіх бажаючих до співпраці.

Джерела:

1. Воройский Ф. С. Основы проектирования автоматизированных библиотечно-информационных систем / Ф. С. Воройский. — 2-е изд., доп. и перераб. — М.: ФИЗМАТ-ЛИТ, 2008. — 456 с.
2. Зведений каталог ЖОУНБ ім. О. Ольжича та бібліотек Житомирської області [Електронний ресурс]: база даних. — Електрон. дані (248 тис. 736 записів). — Житомир: ЖОУНБ ім. О. Ольжича, 2006—2016. — Режим доступу: <http://www.catalog.lib.zt.ua/> — Назва з екрану. — Дата останнього доступу: 14.07.2016.
3. Лобузіна К. Технології організації знань у бібліотечно-інформаційній діяльності: монографія / Катерина Лобузіна; [відп. Ред. О. С. Онищенко]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — К.: [б. в.], 2012. — С. 69—110.
4. Серова О. В. Сотрудничество как стратегия кооперации библиотек [Електронний ресурс] / О. В. Серова. — Електрон. дані. — Режим доступу: http://www.rsl.ru/upload/mba2007/mba2007_23.pdf. — Назва з екрану. — Дата останнього доступу: 13.07.2016.

Людмила ТУРИК,
завідувачка відділу іноземної
літератури ЖОУНБ ім. О. Ольжича

Місія ЖОУНБ ім. О. Ольжича у розвитку діалогу і взаємозбагачення національних культур регіону

Житомирщина є національним регіоном, на території якого проживає більше 100 національностей, серед яких українці, росіяни, поляки, німці, євреї, чехи, греки. Багатогранність національного складу населення області формує культурну самобутність краю.

Національна культура є одним із найбільших надбань будь-якої нації. Культура — це сутність нашої національної індивідуальності, своєрідності національного світобачення й світосприйняття, це ключ до наших духовних таємниць, живильний сік наших генетичних пракоренів.

В Україні розроблено і створено законодавство в питаннях збереження ідентичності і культурної самобутності національних меншин, що відпові-

дає світовим стандартам. На цих засадах побудовано Декларацію прав національностей України, прийняту в листопаді 1991 року. А в статті 6 Закону України «Про національні меншини в Україні» зазначено, що держава гарантує всім національним меншинам права на національно-культурну автономію: користування і навчання рідною мовою чи вивчення рідної мови в державних навчальних закладах або через національні культурні товариства, розвиток національних культурних традицій, задоволення потреб у літературі, мистецтві, засобах масової інформації. Пам'ятки історії і культури національних меншин в Україні охороняються законом.

Розвиваючи особливості своєї культури, нація уникає наслідування і припущеного культурного життя. Якщо культура не має особливих, лише їй властивих «пахощів», вона подібна безликій людині. Як і будь-який прояв індивідуальності, самобутність культури збагачується разом із розквітом нації, упевненістю у своєму майбутньому. І кожна з національних культур йде своїм оригінальним і своєрідним шляхом до загальнолюдських цінностей.

Взаємодія національних культур, їхній діалог — найбільш сприятлива основа для розвитку міжетнічних, міжнаціональних відносин. Діалог культур може знімати напруженість, створювати обстановку довіри і взаємної поваги. При діалогічній зустрічі двох культур вони не зливаються і не змінюються, кожна зберігає свою єдність і відкрити цілісність, але вони взаємно збагачуються. «Взаємодія» культур дозволяє зрозуміти процес розвитку національних культур. «Взаємозбагачення» означає процес зростання майстерності художнього освоєння дійсності, стимулювання творчої активності і використання духовних цінностей, створених іншою національною культурою. «Взаємодія» культур — це взаємообумовлений двосторонній процес, тобто зміни функцій однієї культури в результаті впливу іншої. Взаємодія має двосторонній характер.

Етнічні спільноти Житомирщини потребують задоволення культурних, інформаційних та мовних потреб.

Діяльність Житомирської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Ольжича тісно пов'язана з діяльністю таких громадських організацій, як Житомирська обласна спілка поляків України, громадська організація «Житомирське обласне німецьке національно-культурне товариство «Wiedergeburt» («Відродження»), громадська організація «Житомирська спілка волинських чехів».

Місія бібліотеки полягає у наданні громадським організаціям — партнерам бібліотеки — різноманітних послуг: створення умов для проведення зібрань, святкування ювілейних дат, проведення свят, урочистих зустрічей, а також створення умов для зібрань етнічних поляків, німців, чехів, з метою

пізнання етнічної культури та вивчення національної мови. Адже для кожної нації дуже важливим є знання рідної мови, бо вона є основою мовлення, фундаментом людської комунікації, засобом передавання думок, сукупності знань і уявлень людей про світ. Національна мова є явищем історичним, і її виникнення і становлення пов'язані з епохою утворення нації.

Бібліотека вирішує питання щодо надання безкоштовних приміщень для проведення різноманітних заходів товариств і сама бере активну участь у цих заходах.

Так, у відділі літератури іноземними мовами активно працюють клуби з вивчення та удосконалення знань з польської мови та культури, німецької мови як для дорослих, так і для дітей, і чеської мови.

Клуби з вивчення німецької мови для етнічних німців «Sprachklub» та «Німецька мова. Рівень А-1» проводяться з понеділка по четвер за підтримки Житомирського обласного німецького національно-культурного товариства «Wiedergeburt» та Гете-Інституту у Києві. Заняття проводять висококваліфіковані викладачі німецької мови.

Для дітей молодшого шкільного віку організовано німецькомовний дитячий клуб «Die Sternchen» («Зірочки»). Діти вивчають німецьку мову в процесі гри: вивчають дидактичний матеріал, вірші, пісні, переглядають відео та мультфільми. Рухливі ігри допомагають краще зрозуміти навчальну лексику та граматичні правила. Крім того у клубі проводяться уроки декоративно-прикладного мистецтва: діти вчаться виготовляти різноманітні іграшки своїми руками з підручних матеріалів. На заняттях вивчають історичні події Німеччини, традиційні німецькі святкування, дитячі літературні твори, читають дитячі оповідання та казки. Яскраво відзначають традиційні свята Німеччини, проводять чаювання, діти беруть участь у міні-спектаклях та постановках.

На початку літніх шкільних канікул учасники німецькомовного дитячого клубу «Die Sternchen» проводять свій час у мовній літній площадці «Lowenzahn» («Кульбабки»), де вони продовжують вивчати німецьку мову, читати дитячі книжки, гратися в рухливі ігри, відвідувати музеї, виставки, ходити в парки та на спортивні майданчики. Для них організоване харчування та дозвілля.

В стінах бібліотеки урочисто відзначають визначні події громадських організацій, а саме: 20-ти річчя діяльності Житомирського обласного німецького національно-культурного товариства «Wiedergeburt». Дні польської культури: «XX Міжнародний фестиваль польської культури «Teczka Polesia» («Веселка Полісся») та багато інших цікавих заходів.

Великою популярністю серед польського населення користуються клу-

би вивчення польської мови та культури, відвідувачі яких отримують потім Карту поляка і мають можливість навчатися в польських вузах. А для дітей створено театр «Modernpot».

Молоді артисти театру часто виступають на сцені міста зі своїми театральними програмами, а також відвідують польські фестивалі і отримують нагороди за свої виступи.

Отже, тісна співпраця бібліотеки з національними меншинами впливає на взаємозбагачення національних культур. Мова сприяє взаємному пізнанню націй, засвоєнню культурної спадщини. Людина досягає вищого культурного розвитку тоді, коли велика духовна робота відбувається в ній самій. Але прийти до цього вона може лише завдяки спілкуванню. Пізнання духовної культури іншої нації передбачає емоційно-інтелектуальну активність суб'єкта сприйняття, систематичність накопичення знань про зміст іонаціональних культурних цінностей.

Олена ЛЮБЛЯНСЬКА,
бібліотекарка науково-методичного
відділу Житомирської обласної
універсальної наукової
бібліотеки ім. О. Ольжича

Бібліотека як міст культурної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у місцеві громади

Внаслідок окупації Криму та військових дій на сході України сотні тисяч мешканців цих регіонів полишили свої домівки та перебралися у глиб країни, подалі від окупаційного режиму та війни. Норми міжнародного права визначають цих людей як внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Бібліотеки, як установи, що надають соціально значущі послуги, не могли лишитися осторонь проблеми прийняття нових мешканців. Проблемою опікуються як державні установи, так і громадські організації, підтримка процесів інтеграції надходить від багатьох українських та закордонних донорів.

Інститут з міжнародного співробітництва Німецької асоціації народних університетів (DVV International), громадська організація «Інформаційно-дослідний центр «Інтеграція та розвиток» за підтримки Міністерства закордонних справ Німеччини 2015 року реалізовували проект «Від руїну-

вання до творення. Шляхи примирення в українському суспільстві». В рамках цього проекту був оголошений конкурс міні-грантів, переможцями якого стали в тому числі Житомирська обласна молодіжна громадська організація «Паритет» у співпраці з Житомирською обласною універсальною науковою бібліотекою імені О. Ольжича.

Проект «Бібліотека як міст культурної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у місцеві громади» реалізовувався організаціями-партнерами з кінця вересня по листопад 2015 року в Житомирській області.

Для розуміння засад, на яких ґрунтувалася змістовна частина проекту, слід усвідомлювати, що сьогочасна публічна бібліотека — це не лише місце зберігання і видачі книжок чи безкоштовного доступу до Інтернету. Сучасна бібліотека — це заклад соціальної сфери, який обслуговує усіх людей незалежно від віку, статі, майнового становища, релігійних переконань чи інших чинників. При цьому, в селі бібліотека є майже єдиною такою інституцією. Саме тому бібліотека є найбільш доступним осередком для збору і згуртування громади у більшості населених пунктів країни. І саме через бібліотеки, як заклади культури і просвіти, можливо зрушувати процес змін у громадах, процес розбудови громадянського суспільства.

В рамках проекту, що реалізовувався у співпраці ЖОМГО «Паритет» та Житомирської ОУНБ ім. О. Ольжича, відбулося 14 заходів, в яких взяли участь більше 600 осіб як з числа переселенців, так і місцевих мешканців. Саме спільні заходи мали допомогти людям познайомитись та подолати упередження й стереотипи обох сторін взаємодії.

До участі у проекті запрошувалися публічні бібліотеки області, за результатами конкурсу проектних заявок до реалізації були залучені дев'ять бібліотек Житомирщини: Житомирська ОУНБ ім. О. Ольжича, Житомирська обласна бібліотека для дітей, бібліотеки Андрушівського, Баранівського, Брусилівського, Коростенського районів, а також міст: Бердичів, Коростень, Новоград-Волинський.

Житомирська область прийняла ні багато ні мало — близько 8 тисяч осіб. Ми сподівались, що завдяки бібліотечним ініціативам, переселенці отримають новий імпульс для інтеграції в громади, що їх приймають. І можемо сказати, що свої мети ми досягли.

Обмірковуючи та обговорюючи заходи, що мають бути втілені, ми виходили з відомого меседжу: «Послуги, що виходять з потреб цільової аудиторії, завжди виграють в послуг, що ґрунтуються на власних можливостях». Саме це ми намагалися донести бібліотекарям, яких зібрали на перший настановчий тренінг наприкінці вересня. Ми ставили перед бібліотечними працівниками задачу організувати такі заходи, які справді будуть потрібні як переселенцям,

так і місцевим мешканцям. Тому на першому тренінгу ми зосередилися на темі потреб цільової аудиторії та подолання внутрішніх стереотипів.

Учасники тренінгу розуміли, що люди, які нещодавно прибули до нового місця проживання, мають широкий спектр матеріальних і побутових проблем. Але їм усім довелося поставити себе не місце цих людей, які виявилися відірваними не тільки від рідного дому й роботи, а й залишилися без сталого кола спілкування, без знання інфраструктури місцевості, її традицій та особливостей. Переселенцям довелося знов з'ясовувати, де знаходяться органи влади і соцзахисту, медичні і освітні установи; як називаються окремі райони нового міста і яким транспортом туди дістатися; де економніше купувати товари; як влаштувати дозвілля дітей... Багато аспектів життя простої людини випадало з уваги бібліотекарів до цього заняття. Під час мозкового штурму у підгрупах та наступного обговорення учасники все більше переконувалися, що лише житлом, роботою і влаштованим побутом потреби переселенців не вичерпуються і що бібліотеки можуть зробити багато чого для вдалого входження людей у нову громаду.

Після закінчення тренінгів було оголошено конкурс заявок на організацію окремих заходів. Бюджет кожного з заходів мав відповідати меті і формам проведення та не перевищувати 600 гривень. Методисти ЖОУНБ ім. О. Ольжича надавали бібліотечним працівникам області допомогу в написанні конкурсних заявок, консультували щодо форм проведення і організації, відвідували заходи, висвітлювали їх у соціальних мережах.

Всі десять реалізованих ініціатив мали різну тематику, зміст, емоційне забарвлення, але всі вони принесли певну користь учасникам. Далі — докладніше про окремі заходи.

Житомирська обласна бібліотека для дітей під час екскурсії історичним центром міста познайомила батьків і дітей з історією, діяльністю і можливостями додаткового навчання у закладах культури.

У Новоград-Волинській міській бібліотеці відбувся взаємний обмін корисними знаннями — переселенка з Луганська провела для дітей майстер-клас з виготовлення осінньої листівки, а місцеві мешканці поділилися порадами грибникам.

У Баранівській районній бібліотеці місцеві майстрині провели майстер-клас з манікюру, святкової зачіски, прикрашання торта, з квілінгу.

У Коростенській міській і Андрушівській районній бібліотеці відбулися теплі зустрічі, де звучала музика і вірші, присутні спілкувалися та насолоджувалися атмосферою тепла і затишку. У кожному з цих заходів на сцені були місцеві митці та переселенці, які співали й читали власні вірші.

В Коростенській районній бібліотеці вперше відбувся захід в форматі

«живої бібліотеки». Цей формат зустрічей був створений саме для подолання стереотипів та виховання толерантності в молоді. Коростенська Жива бібліотека «Мінливості долі» об'єднала переселенців, студентів професійних навчальних заходів, представників державних установ, пересічних читачів районної бібліотеки.

В Брусилівській районній бібліотеці зібралися переселенці різних років — ті, що приїхали до Брусилова з Народицького району Житомирщини після Чорнобильської аварії, та нинішні ВПО. Людей об'єднали спільні проблеми, переживання, співчуття та розуміння, що всі перешкоди можна здолати гуртом.

В Бердичівській міській бібліотеці переселенці долучилися до вже існуючого сімейного клубу ДоброНосиків (тих, що «носять добро»). Театралізована презентація Бердичева як міста дружби чотирьох різних культур, конкурси, спільне опрацювання присутніми Конституції Дружби та частування стравами української, російської, польської і єврейської кухні не залишили байдужими ані дітей, ані дорослих, яких зібралося того дня в бібліотеці більше сімдесяти. Відео про захід дивіться за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=S03g3SdcB0Y>

Майстер-клас з виготовлення паперових квітів, що провели бібліотекарі Житомирської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Ольжича, дав змогу учасникам поспілкуватися, зробити власними руками букети з цукерками, відпочити і знайти нових друзів. Тим більше, що того ж дня в бібліотеці відбувалися заходи до Геловіну, і всі бажаючі могли долучитися.

Останнім з бібліотечних заходів проекту була зустріч в бібліотеці імені Ольжича з письменником, видавцем, науковцем Василем Габором. Учасники розмови поспілкувалися зі справжнім інтелегентом і інтелектуалом, обговорили питання творчості та суспільно важливі теми.

Провідною характеристикою усіх згаданих заходів стала атмосфера доброзичливості. Десь учасники плакали, висловлювали співчуття та прагнення допомогти переселенцям, десь усі разом посміхалися та раділи життю, десь ставили складні запитання та отримували щирі відповіді. Не було на цих заходах тільки одного байдужості.

Після завершення бібліотечних заходів ЖОМГО «Паритет» організувала панельну дискусію «Як залучити громаду до співтворення культурного простору міста?». Участь у панельній дискусії взяли митці, громадські активісти, представники соціально відповідального бізнесу, науковці, освітяни, журналісти та бібліотекарі, що працювали у проекті. Питання перетворення населеного пункту у мистецький простір, комунікації культурних інституцій із громадою та згуртування людей задля суспільно важливих ініціатив обговорювалися під час дискусії.

На підсумковому круглому столі, що відбувся в Житомирській ОУНБ бібліотекарі знову зібрались разом та розповіли колегам про втілені заходи. Нашою метою, як методичного центру, було не тільки дати можливість поділитися досвідом, а й з'ясувати, чи відбулися у громадах і бібліотеках-учасниках якісь зміни після проведених заходів. Треба відзначити, що зміни є.

Заходи проекту спонукали людей до нових знайомств, зустрічей і стосунків, до розширення кола спілкування та суспільної взаємодії. Так, під час майстер-класу зі святкової зачіски у Баранівській районній бібліотеці моделлю стала переселенка-випускниця. Після майстер-класу перукарка і її модель домовилися про безкоштовну зачіску для дівчини на випускний вечір.

Бібліотекарі Житомирської обласної бібліотеки для дітей з'ясували, що двоє з учасників проведеного заходу долучилися до безкоштовного навчання для дітей в музичному училищі та до занять в мистецькій майстерні «АРТ-село».

Цікавим був досвід Коростенської районної бібліотеки, що проводила «живу бібліотеку». Організаторка заходу, бібліограф Лідія Власенко, зізналася, що розпочинати таку ініціативу було трохи лячно. Найскладнішим було вмовити переселенців стати «книгами» на заході. Одна з переселенок, лікар за фахом, говорила, що не розуміє, навіщо це потрібно, адже вона вважала, що вже досить вдало інтегрувалася у місцеву громаду, має роботу, коло спілкування. Вже побувавши в ролі живої книги, ця жінка щиро подякувала організаторам і зізналася, що тільки зараз зрозуміла, як багато ще можна дізнатися про Коростенщину і її мешканців, які надзвичайні люди тут живуть. Вона познайомилася зі своїми земляками і благодійниками, що опікуються переселенцями, висловила бажання брати участь у культурно-мистецьких заходах.

Бібліотекарі отримали зворотній зв'язок і від людей, які «читали» живі книжки, бо раніше вони упереджено ставилися до переселенців з Донбасу. Хтось сказав «я зрозумів, що вони такі ж люди, як і ми, з тими самими цінностями», а хтось не тільки подолав власні упередження до людей з Донбасу, а навіть спромігся допомагати родині переселенців.

Скільки стереотипів та суб'єктивних перешкод до згуртування було подолано тільки під час реалізації проекту, можна перераховувати довго. Сміливо можна заявити, що такі заходи змінюють суспільство на краще, бо спілкування, спільне обговорення складних питань, можливість висловитися і бути почутим дає надію, що ми нарешті дійдемо згоди у суспільстві. І така діяльність — теж сфера опікування бібліотек, бо в усі часи основною, так би мовити, «формою роботи» бібліотеки є саме спілкування.

Багато хто з бібліотекарів відзначив, що завдяки проекту книгозбірні отримали новий поштовх для розвитку.

Сімейний клуб «ДоброНосяки» Бердичівської центральної міської бібліо-

теки прийняв до своїх лав багато нових учасників з числа переміщених осіб, бібліотекарі обмірковують можливість проводити заняття у клубі частіше, щоб задовольнити всіх бажаючих. А бажаючих багато — подивившись на дітей, батьки заявили, що також хочуть взяти участь у якихось «активностях», поспілкуватися між собою на неординарні, непобутові теми, змістовно провести дозвілля в бібліотеці. До бібліотекаря також звернувся 17-річний брат одного з «ДоброНосиків» з ініціативою створити і модерувати групу клубу у соцмережі. Цей же юнак поділився, що разом з друзями займається воркаутом, та вони не мають місця, де можна зібратися і просто поговорити на теми, що їх хвилюють. Тож, «накльовується» ще й підлітковий клуб.

Організатор клубу «ДоброНосики», відома у бібліотечному світі авторка блогу «Спокушаючи книгою», Тетяна Кушук закуповувала у видавництві «Мамине сонечко» книжки для занять у клубі. На запитання, для чого купують так багато книжок, Тетяна розповіла про клуб і його діяльність. Видавництво запропонувало співпрацю і надіслало до бібліотеки безкоштовний комплект дитячих часописів.

Працівники Баранівської районної бібліотеки відмітили, що найбільше всіх учасників заходу зацікавив майстер-клас з квілінгу, усім присутнім сподобалося щось робити руками, і на їхні прохання у бібліотеці створюється новий клуб, де учасники будуть спілкуватися і займатися різними видами рукоділля.

Майстер-клас Анни Трембійської, бібліотекаря Житомирської ОУНБ ім. О. Ольжича, дав схожі паростки — майстриня-переселенка з Донецької області запропонувала проводити спільні майстер-класи та спромоглася подати власний бізнес-план на здобуття гранту на фінансування підприємницької ініціативи Hand-made майстерні.

Досвід проведення заходів, що об'єднують переселенців і громаду, поширився в області і після завершення проекту. Заходи за активної участі переселенців до кінця 2015 року були проведені в двох сільських бібліотеках Андрушівського району та в Чоповицькій сільській бібліотеці Малинського району.

В деяких бібліотеках-учасницях були створені нові «бібліотечні продукти». Під час підготовки Живої бібліотеки працівники Коростенської районної бібліотеки побоювалися, що захід, де люди мають тільки спілкуватися у обмежених групах, може бути нуднуватим. І тому народилася нова ідея — познайомити переселенців з поліською кухнею, а докладніше — з деревами, які тут готують традиційно. Вже більше 10 років у вересні в Коростені відбувається Міжнародний фестиваль дерунів, на цей захід приїжджає багато туристів, є навіть пам'ятник коростенському деруну. Організаторка Живої бібліотеки Лідія Власенко разом з переселенкою з міста Антрацит Луганської області

записала відеоролик майстер-клас з дерунярства. Переглянути це відео можна за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=xsqjiQkroGM>

Працівники бібліотек відмітили, що під час проекту спробували використати нові підходи до організації заходів, і це новаторство виправдало себе успіхом.

Бібліотекарі Новоград-Волинської бібліотеки зізнавалися, що давно вже намагалися налагодити роботу з ВПО, але чогось їм не вистачало, переселенці не дуже охоче йшли до бібліотеки. Зрозумівши, що людям потрібні не лекції та концерти, а коло спілкування і корисні знання, бібліотечні працівники досягли поставленої мети. Переселенці скористалися можливістю поспілкуватися, відпочити, поділитися своїми знаннями і дізнатися щось цікаве у простій розмові з місцевими мешканцями.

Працівники Коростенської районної бібліотеки помітили, що після вдало проведеної Живої бібліотеки переглянули власний підхід до проведення масових заходів — від гучних промов і великих масштабів вони прагнуть відійти у бік ширшої розмови та особистісного спілкування.

Взагалі, у професійному світогляді бібліотекарів відбуваються, на мій погляд, позитивні зміни. Колеги зізнаються, що тепер сміливіше дивляться на можливості проектної діяльності, мовляв, «не такий страшний дідько...». Вони пишаються власними досягненнями, вдалими, по-справжньому живими ініціативами, що були реалізовані та знайшли схвальний відгук від людей.

Сприяли проведенні заходів і розвитку волонтерського руху. Директорка Андрушівської районної бібліотеки Неоніла Шпаківська розповіла, що переселенці, які вперше прийшли до бібліотеки на організований захід, вже стали майже активом бібліотеки. Вони долучилися до організації і проведення благодійного концерту на допомогу військовим 95-ї аеромобільної бригади, приєдналися до участі у поетичному клубі, хтось із жінок допомагав шити ляльки для різдвяного вертепу, який проводила бібліотека.

Хочу зазначити також користь цього проекту і для бібліотек-учасників. По-перше, всі вони ще раз нагадали владі, що є важливим соціальним інститутом. В кожній бібліотеці на заході були присутні представники місцевих адміністрацій, районних і селищних рад. А, наприклад, у Брусиліві голова сільської ради, послухавши історії переселенців, обіцяв надати бібліотеці новий комп'ютер для потреб користувачів.

За час реалізації проекту, а він тривав трохи більше двох місяців, втілені заходи висвітлювались у різних засобах масової інформації щонайменше 70 разів. Замітка про зустріч у Коростенській міській бібліотеці була опублікована у всеукраїнській газеті «День». Про наші заходи писали у місцевих газетах і сайтах, у соціальних мережах, на порталі «Гурт», виходили репортажі і окремі програми міських і обласних телерадіокомпаній.

За умовами участі в проєкті всі бібліотеки-учасниці отримали брендовані календарі проєкту на 2016 рік, постери та комплекти книжок сучасної української літератури для поповнення своїх фондів.

Бібліотекарі відчули себе важливою ланкою для згуртування громади і провадження суспільно важливих ініціатив. Ми сподіваємось на продовження співпраці, розвиток партнерства і участь у нових проєктах.

А всім українцям, що зазнали поневірянь у ці важкі часи, я особисто бажаю знайти своє місце у суспільстві, душевний спокій та те, заради чого хочеться жити, розвиватися й радіти.

Аліна ШЕВЧУК,
завідувачка відділу наукової
інформації та бібліографії
ЖОУНБ ім. О. Ольжича

Любов ХІМІЧУК,
завідувачка сектору «Електронні
ресурси» ЖОУНБ ім. О. Ольжича

Електронні ресурси в бібліотеці: нові функції та форми організації обслуговування користувачів

Із впровадженням сучасних технологій для бібліотекарів відкриваються нові можливості, розширюється сучасний бібліотечний сервіс. Поява інтернету та розвиток новітніх технологій стрімко змінюють суспільство і сприйняття інформації, саме тому ЖОУНБ ім. О. Ольжича використовує нові форми роботи для якісного задоволення інформаційних потреб користувачів. Статус бібліотеки визначається не лише кількістю фонду друкованих видань, обсягом передплати, а й тим, яким електронним ресурсом вона володіє, на скільки готова надати доступ до світових інформаційних ресурсів. За умов активного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в електронному середовищі вагомою складовою документно-інформаційного ресурсу сучасної бібліотеки є електронні ресурси. Це інформаційні ресурси, що створюються, керуються та використовуються за допомогою комп'ютера і містять дані та програми, зафіксовані в електронній (цифровій) формі на певних носіях. ЖОУНБ ім. О. Ольжича поєднує традиційні та електронні інформаційні ресурси, індивідуальні і корпоративні методи

роботи, вирішує проблеми культурно-просвітницької діяльності, впроваджує інноваційні бібліотечні технології. Інноваційний клімат є умовою розвитку бібліотеки. Бібліотечний працівник є посередником між користувачем й інформацією, а бібліотека — комунікаційний канал, який забезпечує рух документної інформації у часі і просторі. Важливою складовою бібліотечної роботи є бібліографічно-інформаційна діяльність, спрямована на збирання, упорядкування, аналітико-синтетичну переробку, збереження, пошук та поширення інформації як на традиційних, так і електронних носіях.

Відділ наукової інформації та бібліографії разом із сектором «Електронних ресурсів», який працює як структурний підрозділ у складі відділу, здійснює свою роботу у дусі сьогодення, є виробником власних електронних інформаційних ресурсів. Бібліографічна обробка електронних документів здійснюється з використанням АБІС ІРБІС, яка функціонує в бібліотеці. На базі масивів бібліографічної, реферативної, аналітичної інформації формуються різноманітні бібліотечні інформаційні продукти: електронні каталоги і картотеки, бібліографічні покажчики, списки та реферативні видання, в електронному вигляді створюється наукова і методична література. Здійснюються роботи з оцифровування першоджерел з бібліотечних фондів та формування колекцій електронних документів, які розміщуються в електронному депозитарії «LIVO» (ЕД «LIVO») (за допомогою програмного забезпечення DSspace) — це електронний ресурс відкритого доступу оцифрованих документів ЖОУНБ ім. О. Ольжича. Започаткований у 2013 р. з метою створення, збереження та надання вільного доступу до колекцій оцифрованих краєзнавчих, цінних та рідкісних видань. Депозитарій складається з 7 розділів: «Електронні ресурси за галузями знань», «Періодичні видання», «Цінні та рідкісні видання», «Тематичні колекції», «Видання ЖОУНБ ім. О. Ольжича», «Аудіобібліотека», «Відеобібліотека». Відшукати матеріал можна за декількома критеріями: за колекціями, за автором, за назвою, за ключовим словом, за датою публікації.

На сьогоднішній день бібліотека містить 199 документів у відкритому доступі. Матеріали розміщено у форматі PDF, для того, щоб їх можна було переглянути на будь-якому пристрої. Деякі видання скануються самостійно звичайними сканерами із врахуванням усіх вимог до збереження авторського права. Тобто з кожним автором укладаємо авторську угоду і лише після цього розміщуємо матеріал. Усі документи захищені водяним знаком нашої електронної бібліотеки.

Отже, створено електронну бібліотеку — сукупність електронних ресурсів і супутніх технічних можливостей для створення, пошуку і використання інформації, крім повнотекстових видань (199 документів) є 249 222 записи електронного каталогу. Електронна бібліотека докорінно змінила

принцип інформаційного обслуговування користувачів бібліотеки: звертаючись до системи, користувач отримує не тільки посилання (бібліографію та реферат джерела), а й сам документ (повну копію). Під впливом автоматизації та інформатизації бібліотеки виконують нові функції. Якщо раніше бібліотечний працівник працював за схемою: «Бібліотекар-Книга-Читач», то нині він діє за схемою «Бібліотекар-Інформація-Користувач». Основні завдання електронної бібліотеки — інтеграція інформаційних ресурсів і ефективна навігація в них.

За умов активного використання Internet як єдиного комунікаційного середовища, інформаційні матеріали в цифрових форматах набувають підвищеного попиту з боку користувачів. Це потребує якісного вдосконалення системи бібліотечно-інформаційного обслуговування, яка базуватиметься саме на електронних інформаційних ресурсах бібліотеки.

Електронні ресурси стають об'єктами бібліотечних технологій, також продуктами бібліотечної інформаційної діяльності. Тому виникає необхідність адаптації до вимог електронного середовища методично-нормативної бази для бібліотечних технологічних процесів, зокрема розробки правил каталогізації електронних ресурсів.

Основна мета нових форм роботи — відкрити доступ до всіх ресурсів бібліотек, створити комфортні зони для роботи, запропонувати нові форми. Перспективи свого розвитку бібліотека пов'язує з впровадженням нових інформаційних технологій, орієнтованих на формування якісного електронного продукту, удосконалення репертуару електронних інформаційних ресурсів, надання швидкого доступу до інформації, подальше підвищення комфортності в обслуговуванні користувачів.

Лілія ХРОБУСТ,
завідувачка відділу
літератури з мистецтва

Бібліотека як мистецький салон

*З досвіду роботи працівників відділу літератури
з мистецтв ЖОУНБ ім. О. Ольжича*

В наш час, час технічного прогресу та Інтернету, змінилися вимоги користувачів до бібліотечних процесів та роботи бібліотеки в цілому.

Висока активність засобів масової комунікації, певне зниження рівня

культурних переваг суспільства — всі ці ознаки сучасного стану по-новому заставляють оцінити роль бібліотек і змінити їх роботу на практиці.

За часи незалежності України бібліотеки поступово стали універсальними центрами культурного розвитку нашого суспільства. Робота бібліотечних працівників характеризується індивідуальністю та адресністю, їх внесок у культуру став більш ефективним, детально профільним, близьким серцю користувача. Все це роз'яснює важність удосконалення бібліотечної роботи в аспекті організації дозвілля населення.

Практично за ці роки бібліотека стала тією установою культури, яка дає змогу безкоштовно відпочивати, відволіктися від проблем, турбот, долучитися до кращих зразків культури та мистецтва.

Сучасний етап розвитку масової роботи бібліотеки характеризується значимою трансформацією. На неї вплинули соціально-економічні зміни, які відбулися в країні. Ліквідація ідеологічного пресингу, свобода слова, інформації пробудили творчу ініціативу бібліотекарів, викликали до життя появу цілого ряду нових, нетрадиційних методів, внесли новий напрямок в їх діяльність.

Сучасні бібліотеки, крім традиційних інформаційних та просвітницьких функцій, виконують ще одну важливу — збереження культурної пам'яті. Бібліотека транслює культуру через покоління, постійно відтворюючи духовні цінності. Тим самим бібліотечний інститут забезпечує культурну спадкоємність поколінь, зберігає пам'ять про минуле і зберігає його кращі традиції.

Деякі обласні бібліотеки з самого початку орієнтовані на виконання меморіальної функції. Вони зазвичай мають унікальну історію становлення і розвитку, певний тематичний профіль діяльності, тому цілком логічно, що в цих установах створюються оригінальні музейні експозиції. Методика їх організації об'єднує в собі форми і методи, характерні як для музеїв, так і для бібліотек. Ми будемо говорити про ті методи, які в даний час прийняті в музейній і бібліотечній практиці і можуть бути затребувані при створенні меморіальних комплексів в структурі публічних бібліотек.

Працівники відділу літератури з мистецтв Житомирської обласної універсальної бібліотеки ім. Олега Ольжича тісно співпрацюють з 1979 року з митцями поліського краю. Від початку XXI століття відділ літератури з мистецтв та хол бібліотеки стали виставковими залами для всіх професійних художників, майстрів народної творчості та аматорів.

Протягом року в приміщенні нашої бібліотеки проходить близько 70 як персональних, так і збірних виставок. В них беруть участь митці Полісь-

кого краю, а також всієї України та близького зарубіжжя. Виставки мають свою періодичність: по п'ятнадцять днів у двох виставкових залах. Крім цього стаціонарно в бібліотеці знаходяться 24 залізні стійки (розмір яких становить висота — 2 м, а ширина — 0,85 м), на яких також можна розмістити твори мистецтва.

Заздалегідь всі творчі особи та соціальні партнери записуються у чергу на виставку. Але проходять в нас і незаплановані виставки — це пересувні Міжнародні, Всеукраїнські та обласні виставки.

Організаторами виставки можуть бути всі охочі — художники-аматори, професійні художники, фотохудожники, майстри народної творчості, учні художніх шкіл, учні творчих гуртків, Малих академій, члени місцевих творчих спілок та члени Всеукраїнських спілок.

Всі організаційні питання вирішують бібліотекарі відділу, а оренда приміщення надається безкоштовно. Також бібліотекарі за тематикою виставок підбирають та проводять бібліографічні перегляди літератури та книжкові виставки, щоб зацікавити та заохотити до читання. Автори, організатори та бібліотекарі у спільному тандемі проводять відкриття виставки. Для цього заздалегідь створюють сценарії, прес-анонси, прес-релізи про виставку, в яких вказують дату, час та місце проведення заходу, а також коротко надають інформацію про організаторів чи авторів виставки. Всю цю діяльність бібліотеки висвітлюють місцеві ЗМІ (телебачення, радіомовлення, газети, інтернет-видання та незалежні журналісти).

Специфіка цієї роботи в тому, що вона розрахована на розповсюдження не тільки серед користувачів бібліотеки (тих, хто формально в неї записаний), а й для тих, хто цікавиться мистецтвом. Інформацію про заходи можна отримати, переглянувши сайт ЖОУНБ ім. О. Ольжича.

Працівники відділу літератури з мистецтв тісно співпрацюють із заступниками директорів з виховної роботи шкіл, спецшкіл, коледжів, інститутів та університетів міста Житомира. Ця робота полягає в тому, щоб залучити дітей та молодь до прекрасного та духовного. Бібліотекарі проводять екскурсії під час експонування художніх виставок та виставок декоративно-ужиткового мистецтва.

Наталія КАРПЛЮК,
заступник директора
з інноваційної діяльності
Житомирської ОУНБ ім. О. Ольжича

День народження бібліотеки: святкуємо разом

Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олега Ольжича — провідний просвітницький і культурний центр міста і області, депозитарій краєзнавчих видань, найбільше сховище творів друку в Поліському регіоні, інформаційний та науково-методичний центр для бібліотек Житомирщини — святкує свій 150-річний ювілей.

Традиційно в ЖОУНБ «круглі» дати відзначались науково-практичними та краєзнавчими конференціями. Не стане винятком і ця. На 21—22 вересня 2016 року заплановано проведення обласної бібліотечної конференції «Бібліотека-територія інтелектуальної комунікації: від витоків до сьогодення», на яку запрошені представники бібліотечної спільноти Житомирщини, партнери та друзі нашої бібліотеки.

А 23 квітня, в день, в який далекого 1866 році відчинила свої двері перша в Житомирі публічна книгозбірня, колектив запросив своїх користувачів на «День народження бібліотеки». Саме в такому форматі пройшов день відкритих дверей для житомирян і гостей міста. До свята, незважаючи на брак коштів, ретельно готувались.

На першому поверсі бібліотеки були розгорнуті книжково-ілюстративні виставки: «Щедра скарбниця знань: Житомирській ОУНБ ім. О. Ольжича — 150 років», яка розповідає про історію створення, розвиток та сьогодення нашої бібліотеки; «**Книги — ровесники бібліотеки**» з фонду рідкісних і цінних видань ЖОУНБ ім. О. Ольжича, в експозиції представлені книжки та журнали різної тематики, видані у 1866 році.

На стенді «**До 150-річчя Житомирської обласної наукової бібліотеки ім. О. Ольжича** (за документами з фондів Державного архіву Житомирської області)» представлено копію метричного запису про народження Олега Олександровича Кандиби (О. Ольжича). Серед архівних документів представлені статут, положення, постанови, рішення, правила, звіти, зразки актів, які розкривають історію бібліотеки. Поряд фотовиставка «ЖОУНБ ім. О. Ольжича в особах і подіях: миттєвості історії», яка експонує світлини з життя бібліотеки з 1950 року і дотепер.

Крім того хол прикрасили інсталяції з книжок та майданчики для селфі та фотосесії, під час якої читачі мали змогу сфотографуватись з директором бібліотеки, письменником Василем Врублевським. Паралельно працювало екскурсійне бюро «БібліоТур», яке запрошувало всіх бажаючих пройтись залами книгозбірні та відвідати дві цікаві мистецькі виставки, які експонувались у виробничому відділі і були об'єднані спільною назвою «Мов поцілунок крізь вуаль...» На них були представлені витончені вироби з порцеляни художниці Олени Славової та оригінальні в'язані вироби дизайнера і модельєра Оксани Науменко.

Свято розпочалось вранці з рекламної акції «Безкоштовний запис до бібліотеки». Студентки з волонтерського загону «Безбар'єрний простір», що діє при Інклюзивному читальному залі, пропонували жителям міста заповнити анкету, яка давала можливість безкоштовно зареєструватися читачем бібліотеки та одержати читачський квиток. Під час акції волонтери дарували власноруч виготовлені квіти, календарики, буклети з програмою святкування ювілею, чарівні усмішки й гарний настрій.

Веселий гомін дитячих голосів та радісний сміх заповнили весь простір перед центральним входом до бібліотеки. Це малеча обліпила територію, щоб узяти участь у конкурсі малюнка на асфальті «Моя бібліотека». Творче змагання організували волонтери Житомирської обласної організації Товариства Червоного Хреста України, ЖОМГО «Паритет» та Інклюзивного читального залу. До змагань маленьких мешканців міста запрошували казкові герої Лев та Білка з мультфільму «Льодовиковий період». А до бібліотеки відвідувачів запрошували молоді працівниці в українському вбранні. До речі, 23 квітня до книгозбірні записалось та перереєструвалось близько 500 нових користувачів.

Протягом дня у кожному відділі проходило дуже багато заходів для різних категорій читачів. Силами самих юних був проведений концерт «Крокуємо у майбутнє», в якому взяли участь діти — члени мовних клубів, що діють при центрі «Вікно в Америку», німецькомовного клубу «Зірочки» та «Польського дитячого театру». Звучали англійські пісеньки та віршики у виконанні юних читачів, хлопчики й дівчатка кружляли в запальних танках.

А виступ найменшеньких дітей, дошкільнят, які тільки починають знайомиться з іноземними мовами за допомогою найновіших методик, викликав бурхливі оплески. А найбільше захоплення у глядачів цього «сімейного» концерту викликали циркові номери у виконанні Нори, нашого песика каністерапевта, які представили наші друзі і партнери з НГО «Берегиня Полісся». Дуже символічно, що під час концерту до бібліотеки завітали волонтери і вручили В. Врублевському, директору ЖОУНБ ім. О. Ольжича, прапор

України, підписаний бійцями 10 ОМПБ «Поліська січ», за підтримку армії та участь у акції «Бібліотека українського воїна».

У відділі літератури з мистецтв відбулося два майстер-класи, один з яких, з писанкарства, провела майстриня народної творчості, викладачка Житомирського державного університету імені Івана Франка Галина Ямчинська. Вона розповіла про історію виникнення та особливості орнаменту традиційної української писанки. Понад 20 користувачів бібліотеки різного віку взяли участь у цьому майстер-класі, розписавши по одній писанці. Пізніше ще один майстер-клас з виготовлення паперової писанки провела Ірина Руденко. На паперову заготовку дітки наклеювали шкарлупу з яєць та паперові орнаменти. Після того як висох клей, писанки покрили лаком та приклеїли з внутрішнього боку магніт. Дітки з радістю понесли додому роботи, які зробили своїми руками, щоб подарувати батькам на Великдень.

Інклюзивний читальний зал радо прийняв гостей у літературній кав'ярні «Успіх із присмаком кави». З користувачами бібліотеки та гостями заходу своїми творчими досягненнями ділилася молода житомирська художниця-графік та дизайнерка Олена Дунєва, стипендіат програми В. Пінчука «Завтра.ua» (2014—2015), авторка шести наукових публікацій у галузі історії англійської мови, теорії мистецтв.

У день народження бібліотеки відділ читальних зал запросив гостей на «Літературний дивертисмент».

Головний персонаж відомого й улюбленого багатьма поколіннями читачів роману «Дванадцять стільців» І. Ільфа та Є. Петрова grosмейстер Остап Бендер проводив у залі сеанс «одночасної гри у шахи на 160 шахівницьх з усіма охочими». Роль шахового маестро артистично втілив у життя викладач ліцею № 15 П. В. Цьомик.

Ерудит-шоу «Пригоди відомих книг» з юним знавцем пригодницької літератури (Андрій Цьомик) стало яскравим костюмованим дійством у програмі свята. Шестикласники спеціалізованих житомирських шкіл № 12, № 23 представляли героїв своїх улюблених книг, захищали їхню честь, відповідаючи на запитання ерудита.

Ціла низка заходів пройшла в межах «Поетичного вернісажу». Відкривав його бенефіс поетеси Лілії Бех, відомої як авторки слів урочистої пісні міста Коростеня та двох поетичних збірок. Звучали вірші про матір, батьківську хату, про красу природи, кохання. Щемливою, трагічною ноткою відлунювали в душах рядки про Чорнобильську катастрофу, і про події нинішні — війну на Сході країни. Вдячні слухачі брали у поетеси автографи на згадку. Завершило зустріч поетичне караоке «Мелодії віршів чудових».

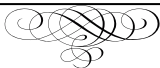
Жваво, емоційно, насичено пройшла медіа-гра «Унікальний і диво-

вижний книжковий світ». Запитання про незвичайні бібліотеки і книжкові видання світу, про життя і творчість, професії відомих письменників не залишило байдужим нікого в залі. Оригінальною була й низка запитань, присвячених життю і творчості Т. Шевченка. За правильні відповіді присутні одержували символічні подарунки, за кількістю отриманих призів визначалися переможці.

У відділі краєзнавства пройшов літературний марафон «Читаємо і слухаємо житомирських письменників», на якому поціновувачі поетичного слова зустрілися з двома житомирськими авторами: поетесою, журналісткою, бібліотекаркою, головою Міжнародного поетичного братства Юрка Гудзя, членом Національної спілки журналістів України Марією Рудак та поетом, есеїстом, перекладачем, краєзнавцем, членом Національної спілки письменників України Анатолієм Сіриком. Гості читали свої вірші, розповідали про творчість, відповідали на запитання учасників заходу.

Традиційним підсумком всього святкування став «Концерт-подарунок від читачів». Бібліотеку вітали представники обласної влади, колеги-бібліотекарі, соціальні партнери, меценати та читачі бібліотеки. Особливим моментом зібрання стало спеціальне ювілейне погашення поштових марок, присвячене 150-річчю ЖОУНБ за участю представників Житомирської дирекції УДППЗ «Укрпошта». Також урочистості включали вручення літературної премії ім. Василя Земляка житомирським письменникам Василю Врублевському та Олександру Кухарчуку, відзначення почесних читачів бібліотеки та визначення ювілейного 500-тисячного читача ХХІ-го століття. А учасниками святкового концерту стали: народний ансамбль польського танцю «Короліски», ансамбль спортивного бального танцю «Ритм», вокальна студія Ірени Марченко, студенти і викладачі Житомирського музичного училища ім. В. Косенка та інші аматорські колективи.

Житомирській ОУНБ ім. О. Ольжича — 150 років! Для людини вік нереальний, а бібліотека розвивається, удосконалюється, модернізується і з оптимізмом крокує до наступного ювілею.

Марина ІГНАТЮК,
директор наукової бібліотеки
Житомирського національного
агроєкологічного університету

Ірина ГЕЙЗЕ,
методист наукової бібліотеки
Житомирського національного
агроєкологічного університету

Онлайн-послуги наукової бібліотеки Житомирського національного агроєкологічного університету в контексті взаємодії бібліотеки і користувача

***Анотація:** У статті розкрито бібліотечні та інформаційні продукти і послуги, які надаються користувачам наукової бібліотеки Житомирського національного агроєкологічного університету, їхній зміст, застосування, тенденції розвитку, вільний доступ до інформації, бібліотечно-інформаційний сервіс на сучасному етапі. Визначено роль наукової бібліотеки у представленні інтелектуальних продуктів університету науковій спільноті світу.*

***Ключові слова:** бібліотечні послуги і сервіси, наукова бібліотека, вільний доступ до інформації, віртуальний користувач.*

Нові бібліотечні послуги й сервіси, активне навчання та наукові дослідження, бібліотечні події та неформатні зустрічі сприяють створенню позитивного образу (іміджу) бібліотеки серед реальних і потенційних користувачів, позиціонуючи бібліотеку як реально необхідний суспільству соціально-культурний інститут, що динамічно розвивається. Постійні зміни, ново-

введення, нові форми і методи роботи формують образ сучасного «незаангажованого» бібліотекаря-консультанта, бібліотекаря-науковця, бібліотекаря-менеджера і бібліотекаря-фахівця ІКТ.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю аналізу стану надання онлайн-послуг віртуальним користувачам вузівськими бібліотеками та перекваліфікацією бібліотечних працівників у відповідності до специфіки дистанційного обслуговування.

Мета статті — знівелювати стереотипний образ «непотрібної» для молодого покоління бібліотеки; висвітлити досвід впровадження нових послуг та сервісів для задоволення інформаційних потреб віртуальних користувачів; визначити роль наукової бібліотеки у представленні інтелектуальних продуктів університету науковій спільноті світу.

Віртуальний користувач і дистанційне бібліотечне обслуговування — поняття не нові. Бібліотека поступово трансформується в інформаційний центр, і традиційні ресурси все частіше поступаються електронним. Сучасний користувач споживає інформацію в будь-який час і в зручному для нього вигляді. Це і має пропонувати йому сучасна модернізована бібліотека.

У статті описано і узагальнено досвід роботи наукової бібліотеки Житомирського національного агроекологічного університету з віртуальним користувачем. За останні три роки традиційна вузівська бібліотека кардинально розширила напрямок своєї роботи, працюючи у тісному тандемі з сучасним користувачем. До системи обслуговування віддалених користувачів наукової бібліотеки ввійшли такі онлайн-послуги, як: електронна доставка документів — послуга, в межах якої користувач отримує електронну копію статті, фрагменту чи розділу видання на свій e-mail; віртуальна довідка «Запитай бібліотекаря» спрямована на оперативне виконання запитів віддалених користувачів; чат «Допомога **Online**» — для отримання відповіді на запитання користувача у режимі реального часу.

На сайті наукової бібліотеки <http://lib.znau.edu.ua> представлений технологічний процес і порядок надання послуг з електронної доставки документів віддаленим користувачам. Для отримання електронної копії документа із фонду бібліотеки, необхідно знайти документ в електронному каталозі та заповнити форму-замовлення, що містить інформацію про користувача та бібліографічні дані про документ. Джерелом для створення електронної копії можуть бути як друковані видання (книги, журнали), що наявні у фондах бібліотеки, так і електронні ресурси (бази даних, окремі ресурси), що передплачуються бібліотекою. Головною метою надання послуги з електронної доставки документів є оперативне та якісне задоволення запитів віддалених користувачів на основі широкого доступу до бібліотечних та інформаційних ресурсів із використанням інформаційно-комунікативних технологій. Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні пра-

ва», приймаються замовлення на копіювання та доставку окремих опублікованих статей і уривків з опублікованих друкованих творів. Отримані копії дозволяється використовувати лише з метою освіти, навчання та приватного дослідження. Виконуються замовлення протягом 5-ти днів на доставку фрагментів документів обсягом **до 15 сторінок** [1, с. 68—69].

Наукова бібліотека здійснює віртуальне довідково-бібліографічне обслуговування за допомогою віртуальної довідкової служби «Віртуальна довідка» і чату «Допомога онлайн». Робота віртуальної довідкової служби «Віртуальна довідка» базується на виконанні разових запитів від користувачів: користувач додає своє питання і отримує відповідь, які стають загальнодоступними і зберігаються в архіві виконаних довідок. Пріоритетною є тематика запитів користувачів об'єднання сільськогосподарських бібліотек Житомирської області, що відповідає напрямам діяльності з питань сільського господарства та суміжних галузей. Джерелами виконання запитів є традиційний довідково-бібліографічний апарат (система каталогів і картотек бібліотеки, довідкові та бібліографічні видання); електронний каталог бібліотеки; архів виконаних довідок; повнотекстові бази, придбані бібліотекою; ресурси Інтернет.

Прикладом синхронного обслуговування у науковій бібліотеці є бібліотечний чат «Допомога Online», який функціонує через безпосереднє спілкування з користувачем у режимі реального часу. Серед основних запитів виділяємо: рекомендації з пошуку в електронному каталозі, наявність та місце знаходження документа, рекомендації з оформлення списків літератури, складання бібліографічного опису на джерело та ін.

Для користування послугою «Замовити книгу через сайт бібліотеки», яка здійснюється через електронний каталог, необхідна авторизація (реєстрація) за номером студентського квитка для студентів чи за спеціально присвоєним номером — для інших користувачів бібліотеки. Зробити замовлення можна в будь-який час і в зручному для користувача місці, а отримати вже підготовлений комплект — прийшовши до бібліотеки. З метою інформування молоді про нові бібліотечні послуги й сервіси, наукова бібліотека проводить навчання для студентів усіх курсів та спеціальностей.

Кожна з онлайн-послуг, які надаються бібліотекою, є для користувачів навігатором в освітньо-інформаційному просторі та забезпечує вільний доступ до світових інформаційних ресурсів [3, с. 17].

Надання користувачам доступу до повнотекстових баз даних (у т. ч. світових) є першочерговим завданням вузівської бібліотеки. У 2016 році наукова бібліотека приєдналася до проекту **ELibUkr** <http://www.elibukr.org>. «Електронна бібліотека України: створення Центрів знань в університетах

України» — інноваційний проект, що об'єднує бібліотеки вищих навчальних закладів, національні бібліотеки та інші організації України. Метою проекту є забезпечення доступу до світової наукової інформації, створення власних академічних ресурсів, а також інтеграція української науки та бібліотечної справи у світову наукову комунікацію. На правах учасника проекту ELibUkr науковій бібліотеці запропоновано тестові доступи до відомих онлайн-ресурсів: SAGE, PressReader, OECD iLibrary, De Gruyter, Wiley, Cambridge University Press, CNKI.

Для користувачів наукової бібліотеки відкрито безкоштовний тестовий доступ до ресурсів ThomsonReuters. Платформа WebofScience доступна за адресою: <http://webofscience.com>. Ресурс InCitesJournalCitationReports — доступний за адресою: <https://jcr.incites.thomsonreuters.com>.

У рамках проекту TOPHAДО наданий тестовий доступ до матеріалів повнотекстових баз даних: Science Citation Index Expanded (1970—2016), Social Science Citation Index (1970—2016), Arts and Humanities Citation Index (1975—2016), Conference Proceedings Citation Index (1990—2016), Book Citation Index (2003—2016), Scielo Citation Index (1980—2016), Emerging Sources Citation Index (2015—2016), Korean Journal Index (1980—2016), Chinese Science Citation Database (1989—2016), Russian Science Citation Index (2002—2016), Derwent Innovations Index (1963—2016), MEDLINE (1950—2016).

Задля поліпшення рівня інформаційного забезпечення наукової діяльності бібліотека зареєструвала електронний архів університету <http://ir.znau.edu.ua>, який є складовою інтегрованої інформаційної системи аграрної галузі Житомирської області [2, с. 9]. Електронний архів швидкими темпами наповнюється повними текстами праць науково-педагогічних працівників. Планово, згідно з графіком проводяться навчання для науково-педагогічних працівників університету зі створення бібліометричних профілів (Google Scholar, ORCID та ін.), наповнення Інституційного репозитарію та електронної бібліотеки. Інструктивно-методичні матеріали (положення, інструкції, відеоінструкції) розроблені науковою бібліотекою за безпосереднього сприяння керівництва університету.

Науково-педагогічні працівники університету, співробітники, докторанти, аспіранти та студенти, які офіційно зареєстровані і мають присвоєний їм власний унікальний ідентифікатор (пароль) користувача бібліотеки, мають доступ до повних текстів електронної бібліотеки університету. Електронна бібліотека є комплексною інформаційною системою, завданням якої є накопичення, зберігання та ефективне використання електронних документів та видань. Електронна бібліотека містить електронні версії дисертацій, авто-

рефератів дисертацій, звітів науково-дослідних робіт, підручників, навчальних посібників, методичних матеріалів, практикумів, матеріалів конференцій, аудіовізуальної продукції тощо.

Мета електронної бібліотеки — накопичення, систематизація та зберігання інтелектуальних продуктів університетської спільноти в електронному вигляді; підвищення ефективності та оперативності інформаційно-бібліотечного обслуговування усіх категорій користувачів наукової бібліотеки. Наповнення електронної бібліотеки здійснюється у відповідності до планів наукової роботи, навчальних планів та програм університету.

Перетворення, пов'язані з використанням новітніх інформаційних технологій дають змогу значно розширити межі традиційного бібліотечного обслуговування, створити умови надання якісного нового комплексу послуг для всіх категорій користувачів, зокрема й для віддалених, підвищити відвідуваність бібліотеки завдяки віртуальним користувачам [4, с. 17].

Ефективну взаємодію вузівської бібліотеки з віртуальним користувачем спостерігаємо з досвіду дистанційного обслуговування наукової бібліотеки Житомирського національного агроекологічного університету. Перехід на нові форми обслуговування докорінно змінив специфіку роботи бібліотечних працівників, сформувавши образ сучасного «потрібного» університетській громаді фахівця своєї справи.

Наукова бібліотека Житомирського національного агроекологічного університету розширює асортимент сервісів та послуг, надаючи користувачеві інформацію в зручному для нього вигляді. Електронна доставка документів, віртуальна довідка, бібліотечний чат, замовлення книги через електронний каталог — послуги, які стали важливою складовою дистанційного обслуговування користувачів. Наукова бібліотека виконує функції адміністрування та інструктивно-методичного забезпечення електронного архіву університету, пропагуючи переваги відкритого доступу до інтелектуальних продуктів науковців та їх інтеграції у світовий інформаційний простір. Віртуальні послуги та сервіси, доступ до повнотекстових баз даних та впровадження автоматизації у всі сфери роботи бібліотеки повною мірою відповідають потребам сучасного користувача і створюють простір для співпраці та розвитку.

Джерела:

1. Багорова С.І. Електронна доставка документів як новація в обслуговуванні користувачів наукової бібліотеки Житомирського національного агроекологічного університету / С.І. Багорова, О.П. Стралківська // Бібліотека — пріоритетний ре-

- курс освіти: нові можливості бібліотек ВНЗ у сучасному інформаційному просторі [Електронний ресурс] : матеріали Міжнар. наук. — практ. конф., 18 листоп. 2015 р. / Житомир. нац. агрокол. ун-т; [редкол. : М. В. Ігнатюк, О. С. Кільницька, І. С. Гейзе]. — Житомир : ЖНАЕУ, 2015. — С. 67—71. — Режим доступу : http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/3357/1/Library_ZNAU_2015_67—71.pdf. — Перевірено : 30.05.2016.
2. Ігнатюк М. В. Нові можливості бібліотек вищих навчальних закладів агроєкологічної галузі у сучасному інформаційному просторі / М. В. Ігнатюк // Бібліотека — пріоритетний ресурс освіти: нові можливості бібліотек ВНЗ у сучасному інформаційному просторі [Електронний ресурс] : матеріали Міжнар. наук. — практ. конф., 18 листоп. 2015 р. / Житомир. нац. агрокол. ун-т; [редкол. : М. В. Ігнатюк, О. С. Кільницька, І. С. Гейзе]. — Житомир : ЖНАЕУ, 2015. — С. 4—12. — Режим доступу : http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/3349/1/Library_ZNAU_2015_4—12.pdf. — Перевірено : 30.05.2016.
 3. Карамішева К. Онлайн-послуги Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського: сучасні підходи та перспективи / К. Карамішева // Вісник Книжкової палати. — 2014. — № 6. — С. 14—18.
 4. Прохоренко О. Сучасні технології обслуговування користувачів Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського через МБА та ЕДД / О. Прохоренко, Т. Павленко // Бібліотечний форум України. — 2014. — № 1. — С. 16—19.

Аліна МАРТИНЮК,
завідувачка інформаційно-
бібліографічного відділу бібліотеки
Житомирського державного
університету ім. І. Франка

Електронна бібліографічна продукція бібліотеки ЖДУ ім. І. Франка: створення та використання у віртуальному просторі

***Анотація:** здійснено огляд змістовних і жанрових особливостей електронної бібліографічної продукції, яку пропонує віддаленим користувачам бібліотека Житомирського державного університету імені Івана Франка.*

***Ключові слова:** веб-сайт бібліотеки, електронна бібліографічна продукція, електронний каталог, бібліографічні покажчики в електронній формі, віртуальні бібліографічні списки літератури, віртуальна довідкова служба, online-замовлення.*

Сьогодні бібліотека Житомирського державного університету ім. І. Франка — провідна освітянська бібліотека, одна із кращих вузівських бібліотек

Рис. 1 Головна сторінка сайту бібліотеки

Житомирщини. Це навчальний, науковий, інформаційний і культурно-просвітницький підрозділ університету із розгалуженою структурою, основне завдання якого — забезпечення повного, високоякісного й оперативного бібліотечно-бібліографічного та інформаційного обслуговування студентів, аспірантів, професорсько-викладацького складу, співробітників.

Бібліотечний фонд становить близько 470 тис. примірників. Щорічно бібліотеку відвідує понад 367 тис. читачів: викладачів, наукових працівників, співробітників, студентів та інших користувачів. Їм видається 355 тис. книг, журналів, газет, як на паперових, так і на електронних носіях.

З 2010 р. у бібліотеці запроваджуються електронні технології при формуванні інформаційно-ресурсної бази бібліотеки і системи бібліографічно-інформаційного обслуговування користувачів.

Надання доступу до електронних інформаційних ресурсів, популяризація їх використання в університетському середовищі — важливий напрям діяльності бібліотеки.

Так, згідно з Договором про науково-інформаційне співробітництво між Державною науково-педагогічною бібліотекою ім. В. О. Сухомлинського та Житомирським державним університетом ім. Івана Франка формуються електронні бібліографічні ресурси Зведеної бази даних дисертацій з питань освіти, педагогіки та психології, Зведеної бази періодичних видань ДНПБ

ім. В. О. Сухомлинського, Довідника науково-інформаційної й видавничої діяльності та основних заходів освітянських бібліотек МОН України та НАПН України та надання доступу до них.

У 2015 році відредаговано та надіслано до Зведеної бази даних дисертацій 120 записів та 163 бібліографічних записи до Зведеної бази періодичних видань ДНПБ ім. В. О. Сухомлинського.

Щоденно ведеться робота з організації сайту бібліотеки. Сайт підтримується українською, англійською та російською мовами. Відображається інформація про всі заходи, які відбуваються у бібліотеці. *Веб-сайт бібліотеки ЖДУ ім. І. Франка* об'єднує інформаційно-бібліографічні ресурси, створені для навчальних та наукових потреб вузу. На сайті представлена електронна бібліографічна продукція: електронний каталог, бібліографічні покажчики, списки літератури, інформаційні бюлетені, віртуальні виставки, презентації.

Новою формою діяльності стали *проекти*, які представлені на сайті *bib@zu.edu.ua*:

- «Крок назустріч»;
- «Радимо прочитати»;
- «Основи наукових досліджень»;
- «Моніторинг діяльності бібліотеки»;
- *online-замовлення* бібліографічних списків літератури до навчальних дисциплін.

Суттєвою складовою інформаційного обслуговування стали:

— ***віртуальні презентації книг*** — «Іван Огієнко: “Я все зробив, що міг зробити...”»; «Футбол єднає світ»; «Україна крізь віки»; «Царство грибів»; «Релігія — світ — Україна»; «Шарлотта Бронте»; «Кайдани Чорнобиля: до 30-ї річниці Чорнобильської трагедії»;

— ***віртуальні виставки букіністичної літератури*** — «„Феноменологія духа“ Гегеля»; «Цікавинки зоологічного світу»; «Математика — цариця наук»; «Психологія — фітнес для мозку»; «Писемність — душа кожної нації»; «Книги-ювіляри 2016»; «Бібліографоманія: до 145-річчя від дня народження Любові Борисівни Хавкіної»;

— ***тематичні списки*** — «Дистанційна освіта»; «Тероризм як соціально-психологічна та суспільно-політична криза суспільства»; «Серпантин нових книжок»; «Фізичне виховання — основа розвитку гармонійної особистості»; «Вітаміни — молекули життя»; ««Методичний круїз» — методика викладання геометрії в школі»; «Національна безпека: стратегічні пріоритети»; «Галерея книжкових новинок»;

— ***списки нових надходжень***;

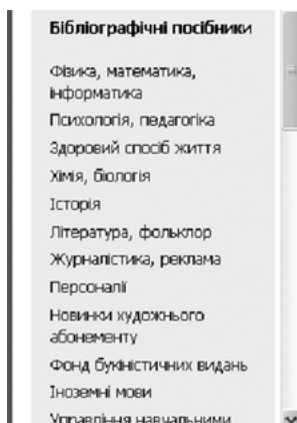

Рис. 2 Рубрика «Бібліографічні посібники»

Фізика, математика, інформатика (7)	Психологія, педагогіка (22)	Здоровий спосіб життя (5)
Хімія, біологія (4)	Історія (4)	Література, фольклор (4)
Журналістика, реклама (2)	Персоналії (23)	Новинки художнього абонементу (13)
Фонд бумажних видань (21)	Іноземні мови (5)	Управління навчальними зкладами (1)
Народні традиції (1)	Екологія (1)	

— *списки тем дипломних робіт*

— *бібліографічні покажчики.*

На сайті бібліотеки у рубриці «Бібліографічні посібники» представлені інформаційні та рекомендаційні списки, бібліографічні покажчики, які згруповано за галузями знань.

На сайті бібліотеки представлені наступні бібліографічні покажчики:

«Думка. Праця. Нагорода: до 50-річчя Національної премії України імені Т. Шевченка»¹ — покажчик відображає твори видатних митців України та світу, автори яких були відзначені найпрестижнішою нагородою України в галузі літератури і мистецтва.

— «Фольклор»² — представляє документи, які розкривають особливості, історію розвитку, жанрову структуру світового фольклору, зокрема України та Росії.

— «Павло Тичина»³ — біобібліографічний покажчик відображає твори видатного українського поета, перекладача, літературного критика, а також літературу про його життя та діяльність.

— «Ліна Костенко»⁴ — біобібліографічний покажчик вміщує твори поетеси, громадської діячки, лауреата Шевченківської премії 1987 року, а також літературу про її життя та діяльність.

— «Дисертації фонду бібліотеки Житомирського державного університету ім. І. Франка»⁵ — науково-допоміжний анотований бібліографічний покажчик, що вміщує бібліографічний опис, зміст та анотації дисертаційних робіт на здобуття вчених ступенів кандидата та доктора педагогічних та філософських наук з 2004 року, які зберігаються в науковому читальному залі бібліотеки Житомирського державного університету ім. І. Франка.

— «Періодичні видання: довідник»⁶ — де відображено періодичні видання, які передплачує бібліотека Житомирського державного університету імені Івана Франка у певному році.

¹ Клименко Т. Є. Думка. Праця. Нагорода : наук.-допоміж. бібліогр. покажч. / Т. Є. Клименко, А. І. Мартинюк. — Житомир, 2011. — 131 с.

² Клименко Т. Є. Фольклор : бібліогр. покажч. / Т. Є. Клименко, А. І. Мартинюк. — Житомир, 2011. — 79 с.

³ Павло Тичина : біобібліогр. покажч. / уклад. : А. І. Мартинюк, Т. Є. Клименко. — Житомир, 2011. — 35 с.

⁴ Ліна Костенко : біобібліогр. покажч. / уклад. А. І. Мартинюк ; відп. за вип. Т. Є. Клименко ; за ред. Т. Є. Клименко — Житомир, 2012. — 44 с.

⁵ Дисертації фонду бібліотеки Житомирського державного університету ім. І. Франка : наук.-допом. анот. бібліогр. покажч. / уклад. : Л. Е. Ренькас, Т. А. Бондарчук. — Вид. 3-є, доповн. — Житомир, 2014. — 367, [1] с

⁶ Бондарчук Т. А. Періодичні видання — 2015: довідник / авт. — укл.: Т. А. Бондарчук, С. В. Колодюк. — Житомир, 2015. — 98 с.

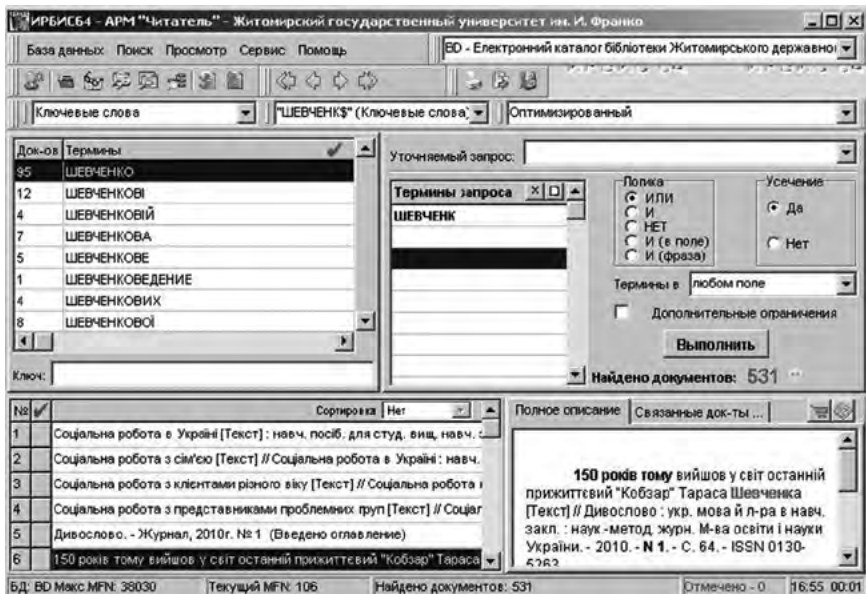

Рис. 3 АРМ «Читач»

Джерелознавчою базою цих бібліографічних ресурсів стали фонди бібліотеки.

Бібліотекарями було підготовлено методичні рекомендації з методики роботи в АРМ «Каталогізатор»: «Методика заповнення полів в АРМ «Каталогізатор» бібліотечної системи «Ірбіс»: методичні рекомендації та приклади»¹.

Набули подальшого наповнення бази даних (БД) різноманітної інформації:

- **Електронний каталог** — (заг. к-сть понад 75000 зап.);
- **Букіністичний каталог** — (заг. к-сть понад 1200 зап.);
- **Каталог дисертацій** (заг. к-сть 264 зап.);
- **Каталог авторефератів** (заг. к-сть 184 зап.);
- **«Волинь-Житомирщина»** (заг. к-сть 768 зап.).

Бази даних «Каталог дисертацій», «Каталог авторефератів», «Волинь-Житомирщина» містять активні посилання на повний текст матеріалів.

У базі даних «Електронний каталог» розробляється електронна закладка КО для визначення книгозабезпеченості навчальних дисциплін.

¹ Методика заповнення полів в АРМ «Каталогізатор» бібліотечної системи «Ірбіс»: метод. рек. та приклади / Т. А. Бондарчук, О. І. Грищенко, С. В. Колодюк, А. І. Мартинюк; за ред. Т. С. Клименко. — Херсон : Олді-плюс, 2014. — 276 с.

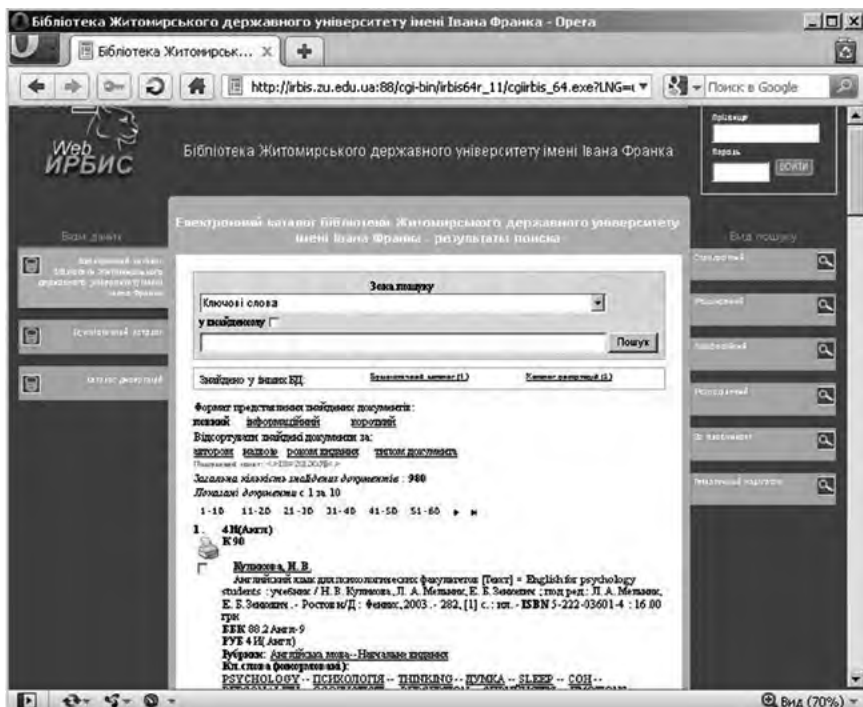

Рис. 4 Веб-Ірбіс

Доступ до електронного каталогу можливий як з локальної мережі університету, так і з мережі Інтернет:

Науково-методичним відділом бібліотеки простежено і визначено кількість звернень до Електронного каталогу протягом 2013—2016 років.

Звернення до Електронного каталогу

Звітний період	Кількість користувачів	Кількість сеансів
2013	30550	34086
2014	66932	73927
2015	65738	72982
01.05.2016	10527	11477

Рубрика «Ресурси» представляє презентації книг, які згруповано за галузями знань:

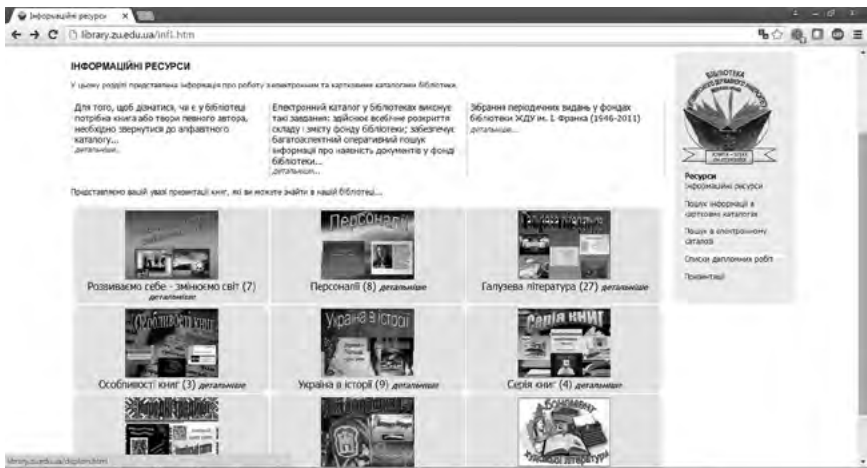

Рис. 5 Рубрика «Ресурси»

На сайті діє віртуальна довідкова служба «Запитай бібліотекаря», що виконує запити віртуальних користувачів. За 2014—2015 роки до служби звернулись 7580 користувачів.

Рис. 6 «Запитай бібліотекаря»

Звернувшись до нашої служби, користувач зможе у режимі «запит-відповідь» одержати:

- відомості про наявність видання у бібліотеці та шифр зберігання документа;
- консультацію з бібліографічного опису (уточнення елементів, які відсутні або неточно наведені);
- інформацію про необхідну літературу до реферату чи курсової роботи;
- список літератури за темою (за довідково-бібліографічним апаратом нашої бібліотеки до 8—10 джерел);
- список нових надходжень до бібліотеки за певний період;
- консультації з використання книжкових фондів та електронних ресурсів бібліотек.

Віртуальний простір та електронна бібліографія значно розширює можливості бібліотеки з інформування користувачів за різними галузями знань. Завдяки глобальній мережі кожен бажаючий може отримати необхідну бібліографічну інформацію з будь-якого куточка світу, лише відвідавши сайти бібліотек.

Джерела:

1. Грищенко Т. Принципи інформаційно-бібліотечного обслуговування ВНЗ: орієнтація на вимоги сучасності / Тамара Грищенко, Наталія Етенко // Вища школа. — 2015. — № 6. — С. 69—78. — Бібліогр.: с. 77—78.
2. Шрайберг Я. Бібліотеки в електронному середовищі і виклики сучасного суспільства / Яків Шрайберг // Вища школа. — 2009. — № 8. — С. 60—84. — Бібліогр.: с. 81—84.
3. Шрайберг Я. Електронна інформація, бібліотеки і суспільство: що нам чекати від нового десятиліття інформаційного століття? / Яків Шрайберг // Вища школа. — 2011. — № 10. — С. 96—125; № 11. — С. 70—86.
4. Шрайберг Я. Інтеграція бібліотек в інформаційне суспільство, яке розвивається: що нас чекає попереду? / Яків Шрайберг // Вища школа. — 2012. — № 11. — С. 83—119.

Лариса МОЗГОВА,
заступник директора з наукової
роботи Обласної бібліотеки для
дітей, член Національної спілки
краєзнавців України, член президії
Української бібліотечної асоціації

Інновації у формуванні краєзнавчих ресурсів для дітей

Обласна бібліотека для дітей Житомирської обласної ради зберігає традиції, які започатковані першими дитячими бібліотекарями. Однак сучасному поколінню користувачів властиві специфічні риси, цінності, вимоги та очікування, а значить, доводиться багато в бібліотечному обслуговуванні переосмислювати. Бібліотекар повинен не тільки вільно орієнтуватися у своїй сфері діяльності, але й відповідати на запити місцевих громад, постійно поповнюючи багаж знань, розширюючи кругозір. Використання нових бібліотечних технологій значно розширили можливості нашої бібліотеки, трансформували багато виробничих процесів, адже сучасні діти легко оволодівають інформаційними технологіями, це — цілковито нове «інтернет-покоління» зі своїми цінностями, моделями поведінки та орієнтацією в світі інформації. Ми надаємо можливість використовувати різні види доступу до джерел інформації на різних носіях та засобах мультимедіа. Мультимедіа — це новий спосіб подачі текстової, графічної, звукової та відеоінформації за сценарієм, керованим користувачем. Це визначення підходить до будь-яких інтерактивних медіа, виготовлених для розповсюдження онлайн або оф-лайн. Це нові потужні інтелектуальні засоби для налагодження комунікацій, інноваційні засоби для навчання, способи візуалізації та моделювання процесів як реального, так і віртуального світу, ефективні шляхи використання та агрегації людських знань як за допомогою мережевої колективної експертизи, так і завдяки мережевому доступу до інформації.

Одним із напрямків, за яким відбувається сьогодні робота бібліотеки, є розвиток засобів доступу користувачів до мережевих повнотекстових інформаційних ресурсів, а саме через бібліотечний сайт. Особливо це стосується краєзнавчої літератури для дітей, яка друкується часто невеликими накладками. На сайті бібліотеки в рубриці «Читаємо всією сім'єю» за згодою автора була опублікована дитяча книга житомирської письменниці Світлани Штатської «Це місто чудове» в технології віртуального «перегортання сторінок». За допомогою сервісу Calameo читання книги дуже схо-

же на реальне, з характерним звуком «перегортання сторінок», що робить книгу більш привабливою та цікавою для віртуальних читачів, особливо дітей. Створено сторінку «Аудіобібліотека», на якій можна ознайомитися з дитячою книгою «Мурказка» житомирських авторів Олени Корж і Тетяни Яковенко, творами Марії Пономаренко та іншими творами українських письменників для дітей.

Насиченою є робота дитячого об'єднання для учнів початкових класів «Мала Академія Краєзнавців», яка була створена з метою прищеплення читачам-дітям любові та поваги до рідного краю, залучення їх до пошуково-краєзнавчої роботи з використанням новітніх технологій, а також допомоги у застосуванні інноваційних бібліотечних послуг для того, щоб сформувати повноцінні системи краєзнавчих інформаційних ресурсів, у тому числі електронних, які так необхідні для нинішніх та майбутніх поколінь в процесі вивчення історії свого краю. У рамках роботи проекту була проведена віртуальна мандрівка «Миле сердечку рідне містечко», за допомогою якої діти дізналися багато цікавого про архітектурні родзинки міста Житомира, відомі та невідомі вулиці і провулки, здійснили віртуальний екскурс музеями міста, познайомилися із монументальними пам'ятниками тощо.

Як підсумок наполегливої роботи, бібліотекарі навчили дітей працювати у додаткових сервісах Google та допомогли маленьким краєзнавцям створити маршрут від школи до дому в jpg форматі за допомогою сервісу Google Maps.

Під час слайд-розповіді «Квіткове асорті Полісся» діти дізнаються про основні види квітів Житомирщини, їх лікувальні властивості. За допомогою віртуальної вікторини «Хто перший» було визначено найкращого квіткознавця Малої Академії Краєзнавців. Використовуючи інтерактивні ресурси сайту бібліотеки, маленькі МАКівці можуть довідатись про цікавинки життя рідкісних тварин, комах, рослин нашого краю під час віртуальної подорожі «Цей загадковий світ поліської природи».

Житомирська обласна бібліотека для дітей долучилася до проведення Всеукраїнського wikiday — фінального конкурсу в рамках проекту «Вікіпедія». Протягом дня читачі та бібліотекарі створили дві вікі-статті на краєзнавчу тематику та опублікували їх у всесвітньо відомій онлайн-енциклопедії: Пушкінська вулиця в категорії Вулиці Житомира та Мокрицький Георгій Павлович в категорії Краєзнавці та посіли перше переможне місце. Однією з допоміжних форм роботи є мультимедійна презентація, яка широко використовується у проведенні всіх бібліотечних заходів, серед яких театралізована композиція «Шолом-Алейхем та Україна», акція-зустріч «А ми читаємо... твори Марії Пономаренко», краєзнавча розвідка «Всесвіт

Івана Островерхого»; мультимедійна краєзнавча ретроспектива «Мистецтво Олександра Довженка поза часом і простором» та багато інших.

Враховуючи потреби наших читачів в отриманні інформації за допомогою краєзнавчих інформаційних ресурсів бібліотеки та з метою популяризації літератури краєзнавчої тематики, з 2013 року розпочалась спільна робота сектору бібліографії та відділу інноваційних бібліотечних технологій з впровадження краєзнавчої програми «Мій рідний край, Полісся синьо-оке!». Програма розрахована на дітей молодшого і середнього шкільного віку, старшокласників й організаторів дитячого читання. Для цих категорій користувачів в рамках програми створені та опубліковані на сайті нові бібліотечні ресурси:

- віртуальна виставка для дітей «Тече річка невеличка...»;

- бібліографічна гра для дітей»; «Парад літературних героїв: за творами В. Г. Короленка

- інтерактивна пізнавальна гра для молодших школярів «Цей загадковий світ Поліської природи».

Бібліотекарі відділів обслуговування активно використовують бібліографічні ігри в масовій роботі з читачами.

Інформація сайту про відомого на Житомирщині та в Україні діяча культури, народного артиста України Івана Сльоту наповнена матеріалами із сімейного архіву Сльоти І. М., які були передані Житомирській обласній бібліотеці для дітей його дружиною, заслуженою артисткою України, солісткою ансамблю «Льонок» В. М. Бартош. У розділі «Славні імена нашого краю» були представлені Бржезицький Франц Карлович та Святослав Ріхтер, до 100 річчя від дня народження якого було видано біографічну довідку Лєгенда музики ХХ століття.

Створено нову категорію сайту «Історія міста Житомира». Для сторінки «Прогулянка вулицями Житомира» першою не випадково була обрана вулиця Пушкінська, саме на вулиці Пушкінській, 36, у будинку, що є пам'яткою архітектури кінця ХІХ початку ХХ ст., розташована Житомирська обласна бібліотека для дітей. Віртуальні довідково-бібліографічні «подорожі у часі» вулицями рідного міста доповнюють «Велика Бердичівська вулиця» та «Мала Бердичівська вулиця». Матеріал «Велика Бердичівська вулиця» також було розміщено в онлайн-енциклопедії «Вікіпедія».

Одним із ефективних напрямів бібліотеки є розробка нових проєктів та програм. Постійною є наша участь у корпоративному проєкті зі створення рекомендованої веббіографії «Кращі інтернет-ресурси від Української асоціації працівників бібліотек для дітей». Щоквартально фахівцями бібліотеки здійснюється пошук нових веб-джерел, перевіряються та редагуються Інтер-

нет-ресурси для дітей та дорослих, які публікуються на сайті Житомирської обласної бібліотеки для дітей. Робота в проєкті потребує оцінки достовірності інформації, що сприяє розвитку навичок критичного мислення.

Враховуючи те, що Інтернет надає доступ до величезної кількості інформації, контроль над сайтами не може бути абсолютним. З метою інформування дітей про небезпеки, які існують в Мережі, та як їх уникнути була розроблена програма «Safe Internet class в бібліотеці». В межах програми були проведені заходи, на яких діти та дорослі були проінформовані про Інтернет-ризики, проблемні питання небажаного Інтернет-контенту для дітей, різні аспекти Інтернет-безпеки та безпечне Інтернет-середовище, яке пропонує високоякісний, інформативний і цікавий ресурс для дітей. Створено навчальні матеріали для дітей та дорослих, які публікуються на сайті бібліотеки на сторінці «Безпечний Інтернет». Такі заходи допомагають зміцнити навички дітей-користувачів Інтернету. Засвоєні правила безпечної поведінки в мережі діти можуть перевірити, відповівши на питання вікторини «Безпечний Інтернет».

Створюються власні бібліотечні ресурси, серед яких рекомендаційний список літератури «Життя в режимі on-line», який допомагає користувачам-початківцям швидко подолати перші труднощі і дізнатися безліч «маленьких хитрощів» у роботі з комп'ютером, а читачі-професіонали знайдуть у ньому чимало можливостей зробити свою роботу більш ефективною. Завдяки Інтернету стало можливим створення різноманітних ігор та on-line вікторин для користувачів бібліотеки, на допомогу в освітньому процесі за шкільною та позашкільною програмами. Для створення образного уявлення та для найкращого засвоєння правил безпеки дорожнього руху допоможуть мультимедійна презентація «Подорож у країну дорожнього руху» та віртуальний інформаційний список. Ці бібліотечні продукти допомагають дитині не лише безпечно крокувати вулицею, а й ділитися своїми знаннями з друзями, тим самим уберегти їх від проблем. За допомогою веселих ігор та завдань можна також перевірити теоретичні знання дітей, а потім навіть випробувати їх на практиці.

Мультимедійні засоби відрізняються від традиційних носіїв інформації своєю інтерактивністю, вільною інтерпретацією та комунікабельністю. Інтерактивність надає змогу користувачу отримувати набагато більше різносторонньої інформації порівняно з попередніми можливостями комунікативних технологій, дозволяє йому брати активну участь у подіях, що відбуваються.

Проте ми пропонуємо нашим читачам щось більш цінне, ніж мультимедіа — живе людське спілкування. Ми намагаємося здивувати їх самим про-

цесом читання: в знайомому відкрити незнайоме, в нудному — інтригуюче, у звичному — захопливе. Особливу увагу бібліотекарі приділяють розвитку зацікавленості читачів до життя та творчості письменників, поетів, які залишили яскравий слід у літературі.

Яскравим прикладом цього було проведення в 2015 році Тижня Нестайкової книжки до 85-річчя письменника. Всеволод Нестайко — найдивовижніший письменник української дитячої літератури. Вже понад півстоліття його твори користуються шаленою популярністю серед дітей. Їх люблять, читають, ними захоплюються, їх перечитують, а враження залишаються на все життя. В рамках «Тижня Нестайкової книжки» у бібліотеці проводились такі заходи:

- у відділі обслуговування дітей дошкільного віку та учнів 1—4 класів — літературний круїз «В гостях у Коськи Вуханя», під час якого діти-користувачі бібліотеки мали змогу дізнатися про цікавинки захоплюючих книг Всеволода Нестайка;

- креатив-лабораторія «Володар казкових країн», у якій учні 3—4 класів ЗОШ № 12 імені С. Ковальчука пригадали сторінки книги «Дивовижні пригоди у лісовій школі» та намалювали своїх улюблених героїв;

- літературна вікторина «Ерудити у Країні Сонячних Зайчиків»;

- казкова слайд-розповідь «Чарівний світ Нестайкової книжки», за допомогою якої учні 2 класу ЗОШ № 12 імені С. Ковальчука дізналися цікаві факти біографії улюбленого письменника;

- гранд-вікторина «Читайлики» та «Книгознайчики», під час якої серед учнів було визначено найкращих Нестайко-читайків на основі прочитаних книг письменника;

- інтелект-гра «Велика читацька пригода у Сонячній країні Всеволода Нестайка». Відповідаючи на запитання, діти ще раз детальніше пригадали сторінки творчості улюбленого письменника. Твори В. З. Нестайка не лишають байдужими ні дітей, ні дорослих, а герої його книжок вже давно стали улюбленими для багатьох читачів. Так, прочитавши першу частину «Дивовижних пригод у лісовій школі», постійна читачка бібліотеки, активна і надзвичайно талановита дівчинка Вірочка Бабінова намалювала чудовий малюнок на своєму вікні вдома, який виставлено у пості на блозі «Творча стежинка».

- у відділі обслуговування учнів 5—9 класів — обласний тур Всеукраїнського конкурсу «Найкращий читач України — 2015». 26 читачів, переможців II етапу конкурсу з Житомира та області разом з бібліотекарями та гостями побували на справжньому літературному фан-патіо. Конкурс розпочався театралізованою постановкою «На подіумі — герої книжок Всеволода Нестайка», під час якої конкурсанти, поділившись на команди «Супер Б» (команда 6 класів),

«Тореодори» (команда 7 класів), «Агенти СД» (команда 8 класів), отримали маршрутні листи, з якими вирушили виконувати завдання літературного квесту. Супроводжували їх герої книг В. Нестайка — Майстри Тік і Так, Фея Книжана, Андрійко-фантазер та Бровко Барбосович у виконанні бібліотекарів та активних читачів. Відвідуючи інформ-кімнату, інтернет-клас, інтелект-центр, конкурсанти показали свою ерудицію та вміння швидко відповідати на питання літературних вікторин, а також знання творчості Всеволода Нестайка, спритність і кмітливість у пошуковій експедиції «Ерудит біля книжкової полиці». З головним завданням квесту — зібрати якомога більше «щастинок-розуминок», вкрадених Бабою Свистухою та розвіяних по всьому світі — учасники впоралися на «відмінно», майже в усіх маршрутних листах були високі бали, а кожен бал вимірювався однією «щастинкою-розуминкою». Для визначення переможців учасникам було необхідно пройти крізь Арку Слави з підготовленими заздалегідь гаслами-меседжами «Книгу читати — ...» (варіант конкурсанта) та презентувати особисті «золоті книжкові полиці» (улюблені книжки). За результатами усіх конкурсних завдань було обрано переможців серед учнів 6, 7, 8 класів, а також визначені II та III місця. Найкращими читачами стали: Недострел Ірина (6 кл., с. Юрівка, Любарський р-н), Куряча Каріна (7 кл., м. Житомир), Писаренко Вікторія (8 кл., смт Черняхів). Завдячуючи творчій роботі, професіоналізму, використанню сучасних бібліотечних технологій, обласна бібліотека для дітей Житомирської обласної ради стала переможцем Всеукраїнського огляду-конкурсу обласних бібліотек для дітей «Дитяча бібліотека в інформаційному суспільстві: пошуки гармонії, шляхи трансформації» у номінації «Обслуговування користувачів дітей» за підтримку обдарованих дітей і талановитої творчої молоді, нестандартний підхід в обслуговуванні юних користувачів, забезпечення їхньої участі в обласних конкурсах з використанням нетрадиційних форм роботи, спрямованих на підтримку дитячого читання на літературному фан-патіо «Зірковий час читача» під час проведення Всеукраїнського конкурсу «Найкращий читач України — 2015».

Реалізовувати наші креативні ідеї допомагають читачі-волонтери, які своїми вміннями, знаннями сприяють участі підлітків у різноманітних програмах, дослідженнях, креатив-проектах. Серед них найбільше проявили себе студенти-волонтери вищого професійного училища Житомирського державного технологічного університету, діти VIP (учні ліцею № 25, СЗОШ № 12 ім. С. Ковальчука). Під час зустрічей «У школі соціального підприємництва» бібліотекарі з волонтерами активно допомагали читачам працювати в програмах piZap, Photoshop, PowerPoint.

У 2015 році були започатковані заняття «Факультатив з комп'ютерної грамотності» для бібліотекарів, що володіють досвідом, але бажають роз-

ширити і зміцнити знання в області комп'ютерних технологій та ефективно використовувати комп'ютер та Інтернет. Теоретичні уроки поєднувались з творчою практикою. Бібліотекарі відкрили для себе можливості онлайн сервісів, навчилися створювати буктрейлери в Кіностудії Windows Live, виготовляти святкові листівки за допомогою різних програм для створення колажів. Такі творчі заняття мотивують бібліотекарів застосовувати отримані знання у своїй повсякденній роботі, супроводжуючи масові заходи для користувачів-дітей більш привабливими для них мультимедійними матеріалами.

Ми маємо багато напрацювань, досягнень та відзнак, бо кожен наш працівник намагається зробити так, щоб кожне відвідування бібліотеки принесло дітям емоційне та інформаційне задоволення. Не просто знайти відповіді на всі дитячі «Чому?», не просто в наше століття суцільної комп'ютеризації переконати сучасних дітей, що ніякий комп'ютер, гаджет не може замінити спілкування з книгою та людиною. Ми — прихильники гармонійного поєднання різних носіїв інформації, але в центрі нашої уваги, як і раніше, залишається книга.

Наталія БОЙКО,
завідувачка відділу обслуговування
дітей дошкільного віку та учнів
1—4-х класів Житомирської
обласної бібліотеки для дітей,
керівник PR-офісу сучасних
бібліотек Житомирщини

Співпраця сучасного бібліотекаря із журналістами: основні завдання та перспективи розвитку партнерських відносин

Розглянуто значення медіа для розвитку сучасної бібліотеки. Зазначені нові перспективні напрямки в обслуговуванні користувачів та популяризації літератури за допомогою сучасного медіапростору. Описано практичний досвід роботи Житомирської обласної бібліотеки для дітей із ЗМІ за проектною діяльністю (створення регіонального PR-офісу сучасних бібліотек Житомирщини).

Ключові слова: сучасна бібліотека, медіапростір, ЗМІ, меседж, прес-реліз, PR-офіс.

Динамічні перетворення в усіх сферах життя змінюють суспільну роль бібліотек. Сьогодення вимагає від бібліотекарів високого професіоналізму, компетентності в оволодінні інформацією та готовності до оновлення знань в галузі інформаційних технологій, професійної освіти [2, с. 10].

Сьогодні бібліотека вже не є монополістом інформації. Щоб стати затребуваною в середовищі конкуренції, необхідно шукати нові шляхи розвитку, добре орієнтуватися у змінах, постійно рухатися вперед. Величезну роль у розвитку бібліотеки відіграють кадри: їхній професіоналізм, інтелектуальний рівень, імідж, здатність знаходити і працювати з соціальними партнерами, вміння позиціонувати бібліотеку в суспільстві.

Сучасній бібліотеці необхідні фахівці, які володіють новими інформаційними технологіями, основами піару, менеджменту і маркетингу.

У наш час неможливо уявити людину поза межею медіапростору. Доступ до набуття найрізноманітніших знань ми маємо практично не виходячи з дому. Тому в сучасних умовах побудова та підтримання ефективних зв'язків та співпраці із засобами масової інформації є одним із основних напрямків роботи бібліотек. Аби залучати нових користувачів, впроваджувати нові бібліотечні послуги, нових партнерів із числа неурядових організацій або представників місцевої влади, бібліотекарі повинні вміти доносити до широкої аудиторії інформацію про суспільне значення своєї діяльності, її важливу роль у житті регіону і громади. У цьому ракурсі PR є невід'ємною складовою частиною сучасної бібліотеки.

Як методичний центр для усіх дитячих бібліотек області, Житомирська обласна бібліотека для дітей здійснює методико-консультаційну діяльність в межах роботи PR-офісу сучасних бібліотек Житомирщини, керівником якого є завідувач відділу обслуговування дітей дошкільного віку та учнів 1—4 класів Н. А. Бойко [1, с. 19].

У 2014 році Житомирська обласна бібліотека для дітей стала переможцем конкурсу проектів створення на базі бібліотек України регіональних PR-офісів в межах спільної діяльності програми «Бібліоміст» й ГО «Центр Медіареформ» та успішно продовжує виконувати свої функції.

Основне завдання регіонального PR-офісу — просування інформації про історії успіху та інноваційні проекти бібліотек окремої області, регіону та національного масштабу через медіа.

До складу Житомирського PR-офісу на чолі з Житомирською обласною бібліотекою для дітей увійшли наступні бібліотеки:

1) Житомирська обласна бібліотека для юнацтва (координатор Олена Ішук, спеціаліст із комунікації зі ЗМІ через соцмережі);

2) Міська бібліотека для дітей Бердичівської ЦБС (координатор Валентина Петрухіна, спеціаліст із розвитку зв'язків з медіа);

3) Попільнянська районна бібліотека для дітей (координатор Людмила Филипчук, спеціаліст зі зв'язків з ТБ та радіо);

4) Бібліотека-філіал № 3 для дітей Коростенської міської ЦБС (координатор Олена Бондарчук, аналітик);

5) Наукова бібліотека Житомирського національного агроекологічного університету (координатор Ірина Гейзе, спеціаліст зі зв'язків з друкованими та онлайн-ЗМІ).

Кожен із учасників мав свої завдання та обов'язки [3, с. 24].

PR-офіс — це невід'ємний структурний підрозділ сучасної бібліотеки, який виконує наступні дії:

- планує і організовує медійну активність;
- підтримує системний зв'язок із журналістами;
- формує базу контактів журналістів;
- складає список речників бібліотеки (хто краще і на які теми орієнтується);
- організовує та проводить публічні заходи;
- моніторить ефективність роботи бібліотеки;
- веде роботу у соцмережах тощо.

Мета PR у бібліотеці — регулярна робота зі ЗМІ та піар для інформування населення про нові бібліотечні послуги та форми роботи через журналістів телебачення, радіо, газети, онлайнві засоби масової інформації [6, с. 102].

У сучасному інформаційному суспільстві медіа створюють додаткові можливості, які сприяють збагаченню культурного досвіду бібліотекаря за допомогою споживання медіа-повідомлень усіх типів (друкованого слова, зображень, аудіо та рухомих зображень).

Безсумнівно, освоєння бібліотечними фахівцями інноваційних форм у своїй роботі потрібне і важливе. Адже майбутнє бібліотек багато в чому залежить від нинішньої ефективності роботи. У наш час вимоги до професії бібліотекаря швидко змінюються. Бібліотечна професія модернізувалася, у бібліотекаря з'явилися нові можливості, які переросли в функціональні обов'язки. Сьогодні співпраця бібліотекарів із журналістами — це не тільки користь для книгозбірні, а ще й надзвичайно цікава та захоплююча ланка діяльності [4, с. 21].

Серед широкого кола питань діяльності Житомирської обласної бібліотеки для дітей важливе місце посідає методична робота, основна суть якої полягає в управлінні змінами. Саме з цією метою в межах роботи PR-офісу сучасних бібліотек Житомирщини у 2016 році були проведені інноваційні

навчання бібліотечної піар-грамотності «Побудова та підтримка ефективних зв'язків зі ЗМІ у сучасній бібліотеці», після закінчення яких найкращі учні отримали сертифікати.

Інноваційні навчання були розділені на теоретичні та практичні заняття. За період навчань бібліотекарі створювали прес-анонси, прес-релізи та пост-релізи, працювали із журналістами за допомогою сервісу Google+ та інших соціальних мереж, а також познайомилися із поняттям «бібліоафіша» та основними правилами її створення і розповсюдження.

Після закінчення навчань кожен учасник отримав інформаційну папку додатків різноманітних матеріалів щодо роботи із журналістами.

Сьогодні медіа змінюють нашу реальність. Саме вони формують більше уявлень про навколишнє середовище та особисте ставлення до того, що відбувається. Кожен медіапродукт має бути представлений аудиторії в естетичній формі, що дозволить певною мірою отримувати задоволення від його форми і змісту та сприятиме переходу медіаграмотності творчого бібліотекаря до медіаторчості, яка застосовується у постійній роботі з користувачами [5, с. 89].

Виділяють 5 основних правил PR-фахівця: не буває нав'язливим; компетентний у своїй сфері; знає специфіку кожного ЗМІ; має список компетентних спікерів бібліотеки; вміє дати чіткі відповіді на питання журналістів.

Сьогодні бібліотекам необхідно будувати ефективні відносини з журналістами, бо якщо про вас не написали, значить вас не існує.

Насамперед у роботі з журналістами бібліотекарю потрібно:

- не боятися спілкуватися з пресою;
- бути відкритим до будь-яких запитань, навіть незручних;
- бути щирим та правдивим у відповідях;
- регулярно повідомляти ЗМІ про свої заходи;
- не лякатися дзвінків від журналістів;
- виділяти робочий час для спілкування із ними.

Працювати з журналістами у бібліотеці — це благо, адже сьогодні медіа потрібні нові та актуальні теми, тобто всі заходи, які проводить бібліотека, мають бути гарно «упаковані в красивий фантик» — інноваційна форма заходу, новинки та цікавинки, а не сухий стандарт [3, с. 11].

Для спілкування з журналістами бібліотекарі використовують так звані «меседжі» — ключове повідомлення, обов'язково підкріплене фактами.

Ефективний меседж: чіткий, стислий, висловлений зрозумілою для аудиторії мовою, викликає позитивні асоціації, підкріплений фактами.

На кожен із запланованих заходів PR-фахівець пише прес-реліз та запрошує журналістів.

Прес-реліз — це документ, в якому організація чи публічна особа подає інформацію про певну подію або захід до засобів масової інформації. Метою підготовки прес-релізу є ознайомлення ЗМІ з подією, вирішення суспільної проблеми актуальним способом, висвітлення новинок і подальше висвітлення у найвигіднішому або важливому для організації аспекті. Якщо прес-реліз написаний правильно, журналісти залюбки використовують з нього дані у своїх статтях практично без зміни.

Основні складові прес-релізу:

- офіційний бланк бібліотеки, бажано з логотипом;
- обов'язково повна назва бібліотеки, адреса і телефон;
- текст прес-релізу розрахований на 5 секунд для прочитання (не перебільшувати 1—1,5 сторінки друкованого тексту);
- фотографії обов'язково з лаконічним та інформативним підписом;
- дотримуватися культури ділового електронного листування.

Грамотна робота зі ЗМІ є невід'ємною частиною ефективної комунікаційної стратегії бібліотеки [7, с. 23].

Для роботи з медіа перш за все потрібно скласти базу даних журналістів.

Умовно усіх журналістів можна поділити на п'ять груп:

- 1) радіожурналісти;
- 2) тележурналісти;
- 3) журналісти друкованих ЗМІ;
- 4) журналісти онлайн ЗМІ;
- 5) журналісти соцмереж.

Сьогодні бібліотеки повністю змінилися, модернізувалися і продовжують розвиватися.

У сучасному світі зміна ідей, зміна технологій, зміна техніки відбувається скоріше, ніж зміна життя одного покоління. Саме тому кожен бібліотекар повинен бути успішним, конкурентоспроможним, самодостатнім. Він повинен бути сучасним!

Джерела:

1. Журавська Н. А. Регіональний PR-офіс сучасних бібліотек: менеджмент, делегування функцій та контроль за командною роботою / Н. А. Журавська // Бібліотека у форматі Д0. — 2015. — № 1. — С. 18—22. — (Вітчизняний та зарубіжний досвід).
2. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / ред.-упоряд. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенко; за науковою ред. В. В. Різуна. — Київ: Центр Вільної Преси, Академія Української Преси, 2013. — 352 с. — (Бібліотека масової комунікації Академії Української Преси).

3. Регіональний PR-офіс сучасних бібліотек Житомирщини: досвід роботи Житомирської обласної бібліотеки для дітей за проектною діяльністю / Обласна бібліотека для дітей Житомирської обласної ради; уклад. Н. А. Журавська. — Житомир. 2015. — 32 с. : іл.
4. Розумні інвестиції: соціально-економічна цінність бібліотек: [інформація про роботу українських бібліотек, які беруть участь у програмі у 2013—2015 рр.] / Програма Бібліоміст. — 80 с. : іл.
5. Філософсько-теоретичні та практико-зорієнтовані аспекти випереджаючої освіти для сталого розвитку: матеріали II Всеукр. наук. — практичної конф. 5 груд. 2013 року: Ч. II / наук. ред. О. Є Висоцька. — Дніпропетровськ: «Роял Принт», 2014. — 214 с.
6. Шейбе С. Медіаграмотність: критичне мислення у мультимедійному світі: підруч. для вчителя / С. Шейбе, Ф. Рогоу; перекл. з англ. С. Дьома; за заг. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волощенко. — Київ: Центр Вільної Преси, Академія Української Преси, 2014. — 319 с. — (Бібліотека масової комунікації Академії Української Преси).
7. Шевченко І. О. Нова бібліотечна послуга: використання інформаційних технологій та Інтернету в бібліотеці: посіб. для бібліотекарів за програм. підвищ. кваліфікації / І. О. Шевченко; Укр. бібл. асоц., Центр безперерв. інформ. — бібл. освіти, Голов. тренінг. центр для бібліотекарів. — Київ: Самміт-книга, 2012. — 76 с.

Тетяна ДАНИЛЕВИЧ,
завідувачка відділу обслуговування
учнів 5—9-х класів обласної
бібліотеки для дітей
Житомирської обласної ради

На бібліотечній платформі «Кварталу МировТворчості»

Сьогодні надзвичайно важливим завданням бібліотеки є необхідність за-
являти усім про себе, презентуючи свій оновлений образ. Громада має зна-
ти, що сучасні бібліотеки мають великі можливості, щоб стати місцем осо-
бистісного розвитку кожного читача, здатного до творчого самовираження,
справжнього громадянина своєї держави, який поважає її мову, культуру.

Обласна бібліотека для дітей Житомирської обласної ради — це своє-
рідне освітнє середовище, яке, збагачуючи традиційні функції публічного
закладу і сприяючи культурно-виховному процесу, виконує роль центру гро-
мадянської освіти. Вона зарекомендувала себе як надійний та необхідний
партнер для багатьох громадських організацій. Ми приєднались до проекту
**«Бібліотека як міст культурної інтеграції внутрішньо переміщених осіб
у місцеві громади»**, який реалізовувався Житомирською обласною моло-

діжною громадською організацією «Паритет» у співпраці із Житомирською обласною універсальною науковою бібліотекою ім. О. Ольжича за підтримки Інституту з міжнародного співробітництва Німецької асоціації народних університетів DVV International, ГО «Інформаційно-дослідний центр «Інтеграція та розвиток» та міністерства закордонних справ Німеччини. Це був плідний досвід роботи з дорослими та дітьми, які змушені були залишити свої домівки на Сході України. У креативній формі під час мистецько-краснзавчого диліжансу ми знайомили учасників проекту з історичним центром міста, де багато цікавих старовинних будівель, серед яких є й пам'ятки архітектури. Усе це було зроблено з метою кращої адаптації людей до нового місця проживання, для того, щоб вони полюбили місто Житомир і він став для них рідним. Бажаного результату ми досягли завдяки синтезу різних методів і форм роботи: арт-терапія застосовувалась під час розпису мистецького рушника «Нас єднає Україна!», музикотерапія — під час концертних програм у Житомирській обласній філармонії імені Святослава Ріхтера та музичному училищі ім. В. Косенка. Там же застосовувалась ігрова терапія під час театру-імпрровізацій, коли учасники «Диліжансу» проявляли свої акторські здібності, адже кожен з дітей виконував роль пасажера-мандрівника. АРТ-група вдало використовувала такі новітні авторські креативні прийоми: «Руханка настрою», «Інфо-парасолька», «Мікрофон у дії» та «Диліжанс єднання» постійно знаходячись з ними на зв'язку.

Бібліотека продовжила кроки з миротворчості у співпраці з новими партнерами. На вимоги сьогодення був створений волонтерський рух «Бібліолікарні» та бібліотечний квартал Миротворчості. З цією метою наші читачі долучились до таких заходів: акція «Пам'ять про майбутнє», святкові заходи до Дня захисника України під гаслом «Сила нескорених», благодійний мистецький проект «Обереги українського постмодерну» (читачі не тільки були учасниками проекту, а й стали фіналістами), історична подорож «І ворог вашу мужність не зборов», акція «Браслет нескорених», благодійний концерт для воїнів-учасників АТО (АРТ-десант у військовому госпіталі), марафон читання «Міст дружби Житомир — Краматорськ: читаємо українською разом».

Наша бібліотека підтримала ініціативу Івана Канкіна, офіцера, провідного співробітника наукового центру Житомирського військового інституту імені Сергія Корольова, учасника бойових дій у зоні АТО, залучити дітей Східної України до читання творів рідною мовою за допомогою марафону читання, який тривав з листопада 2015 року до січня 2016 року. Марафон читання «Міст дружби Житомир — Краматорськ: читаємо українською разом» розпочався з брифінгу, під час якого відбулося пряме онлайн-спілку-

вання із працівниками Краматорської центральної міської бібліотеки для дітей ім. О. С. Пушкіна та оголошено акцію зі збору української книги для дітей Краматорська. Продовжився Марафон читання онлайн-зустріччю «Дива на літературному фан-патіо!» з читачами Краматорської центральної міської бібліотеки для дітей ім. О. С. Пушкіна, бібліотеки-філіалу для дітей м. Костянтинівки та читачами нашої бібліотеки. Під час інтерактивного спілкування діти читали вголос фрагменти з улюблених творів Всеволода Нестайка, брали участь у театралізаціях, відповідали на питання вікторини «У Країні Сонячного Добра», створювали колаж «На подіумі — герої Нестайка». Учасники студії «Літературний ексклюзив» відділу обслуговування учнів 5—9 класів презентували свої вірші та прозу на тему «Нові пригоди тореадорів з Васюківки». Продовжилось спілкування у дружньому колі бібліоцикерні «Вітамінки настрою», де лунали пісні у виконанні гурту «Веселі музики» ЗОШ № 33 під керівництвом Віктора Голуба. Багато цікавої інформації про екранізацію творів В. Нестайка присутні дізнались від Ігоря Шурпана, викладача Житомирського коледжу культури і мистецтв імені Івана Огієнка. Світлана Штатська (Гресь), житомирська поетеса, громадський діяч, начальник управління сім'ї, молоді та спорту Житомирської ОДА нагородила подарунками активних учасників заходу. Онлайн-спілкування продовжили працівники дитячих бібліотек та представники дошкільних навчальних закладів Житомира та Краматорська. Підсумком онлайн-зустрічі стала домовленість про співпрацю між усіма установами.

Результатом роботи у напрямку миротворчості стало запрошення в 2016 році до участі в організації роботи Локального Центру громадянської освіти в межах проекту «Інтеграція через діалог. Освітня та інтеграційна допомога дітям, які постраждали від збройного конфлікту на Сході України та анексії Криму», який здійснює Всеукраїнська асоціація викладачів історії та суспільних дисциплін «Нова Доба» у партнерстві з громадською організацією УМНЦ за підтримки Європейського Союзу. Урочисте відкриття Локального Центру громадянської освіти «Квартал Мировтворчості» відбулись у березні в рамках семінару для шкільних бібліотекарів міста Житомира «Проектна діяльність та творчі акції, як основа позитивного іміджу бібліотеки»

Ми намагаємось частіше проводити заходи, на яких діти мають можливість створювати дивовижний мистецький Майдан, словом та пензлем захищати нашу Україну-неньку, просити миру в янголів-охоронців. Саме тому на патріотично-мистецьку акцію «За мирне небо над Україною» приїхали наші активні партнери, вихованці Пулинської школи мистецтв Житомирської області разом зі своїм викладачем Оленою Рачкован, щоб поділитись творчим доробком і поглядом на сьогоднішній та презентувати авторські

соціально-мистецькі плакати на тему: «Діти проти війни». Ці роботи є своєрідним «відбитком» подій, які упродовж останніх двох років відбуваються в Україні, вкарбовуючись у пам'ять людських сердець. Під час акції наші друзі з Лисичанської школи № 3 Попаснянського району Луганської області за допомогою скайп-спілкування підтримували юних художників добрим словом та висловили бажання зробити онлайн-виставку плакатів у своїй школі.

Цікаві та повчальні зустрічі на платформі «Кварталу МировТворчості» об'єднують читачів бібліотеки у команди посланців-миротворців. Для багатьох із них дуже корисними та необхідними стали заняття бібліотечного тренінгового центру з основ безпеки життєдіяльності «Твоя безпека — це твоя уважність». Проводив заняття волонтер, військовий капелан Костянтин Тарабукін, який, дізнавшись про роботу з громадянської освіти у бібліотеці із соціальних мереж та телевізійних сюжетів Оксани Ковальчук, завідувача редакції підготовки художніх програм і передач для дітей та юнацтва, ведучої програми «Рідна школа» Житомирської ОДТРК, висловив бажання приєднатись до неї. Особистий досвід волонтера розширив грані нашого спілкування та взаємодії з учасниками Локального Центру громадянської освіти «Квартал МировТворчості». За активну співпрацю Костянтин Тарабукін отримав почесну нагороду від бібліотеки «Акорди творчого єднання». Цією ж нагородою була відзначена і Оксаною Ковальчук, програми якої завжди привертають увагу громадськості міста Житомира та області.

АРТ-команда бібліотеки здійснює історико-красознавчі розвідки, щоб познайомити молодь з неординарними особистостями, якими пишається наше місто. Незабутньою стала для багатьох читачів зустріч із громадянином з великої літери, житомирянином Францом Карловичем Бржежицьким, єдиним живим в Україні та Польщі колишнім в'язнем концтабору «Майданек». Ознайомившись під час голосних читань з матеріалами книги Олександра Гуцалюка «Остання Війна», діти мали змогу побувати на «живому уроці історії», спробувати себе у ролі кореспондентів, які беруть експрес-інтерв'ю біля біл-борду «Жива легенда», присвяченого Францу Карловичу. А потім — створити авторські колажі у бібліотечній комп'ютерній студії «Pixel» під враженням від зустрічі.

Під час міжшкільного чемпіонату з інтелект-гри «Що? Де? Коли? Формат: Україна — Європа», що проходив у межах відкриття Пункту Європейської інформації «Знай про Європу більше» за підтримки влади в особі заступника начальника управління культури Житомирської ОДА Дзядевич С.М. та таких партнерів: Житомирського обласного Центру Європейської Інформації і НГО «Житомирської Асоціації науковців та бізнес-кон-

сультантів», представник Котвіцька О. В.; дочірнього підприємства «Мій Дім» («Польський дім у Житомирі»), директор Першко І. О., вперше взяли участь активісти бібліотечного Локального Центру громадянської освіти «Квартал МироТворчості». Читачі бібліотеки показали ґрунтовні знання з історії та культури європейських країн. Команда «Дончанки» (учениці СЗОШ № 12, ЗОПШ «Сяйво», ЗОШ № 17) у чесній боротьбі посіла III місце та довела, що бібліотека — це місце великих можливостей для творчого зростання та інтелектуального розвитку.

У своїй роботі з громадянської освіти ми пліч-о-пліч співпрацюємо з багатьма організаціями та фондами. Особливо вдячні за партнерську роботу та підтримку від Світлани Гресь, начальника управління сім'ї, молоді та спорту Житомирської ОДА, Богдана Купчинського, посла миру при міжнародній організації послів миру і координатора клубу благодійників «Янголи добрих справ», Віктора Добролюжі та Віри Бочелюк, приватних нотаріусів, Олесі Морозової, голови правління благодійної організації «Українського фонду благодійництва», Олени Власенко, голови громадської організації «ЖМО Союз Українок», Олени Славової, керівника молодіжної громадської організації «АРТ-СЕЛЮ» тощо. В рамках мистецько-благодійної акції «Великодній дарунок» діти Локального Центру громадянської освіти «Квартал МироТворчості» взяли участь у майстер-класі з писанкарства, опанувавши мистецтво мальовничої мініатюри — писанки. Майстрині, маючи свої рецепти приготування рослинних барвників та оздоблення сюжетних малюнків, навчали всіх, хто мав бажання розписати свою першу писанку у подарунок для захисника України.

На платформах Локального Центру у мистецькій студії «Позитив» з пані АРТ-майстром Тетяною Данилевич створювалась online-казка «Принцеса подіуму або чарівні перетворення сучасної панночки». У веб-студії «Анімашка» діти навчались створювати презентації з рухомими об'єктами та ліпити з пластиліну «Modeling Clay» героїв майбутньої казки під керівництвом Анастасії Донцової, учениці 6 класу СЗОШ № 12 ім. С. Ковальчука. Настя була у ролі журналіста і разом із кореспондентом обласного радіо дитячою письменницею Оленою Корж брала інтерв'ю у присутніх. Саме Олена Корж надала можливість читачам нашої бібліотеки спробувати себе у ролі чарівників під час хобі-класу «Зі скриньки майстрині», виступаючи у ролі чарівниці-рукодільниці. Усі разом створювали вишукані квіти з підручних матеріалів. Ми впевнені, що отриманий досвід допоможе дітям виготовляти унікальні подарунки рідним та друзям власними руками, надавати друге життя старим речам. Саме про користь такої роботи у бібліотеці говорили учасники майстер-класу під час інтерактивного спілкування з пані Оленою.

Інтерв'ю дітей увійшли до її авторських радіопрограм «Сучасниця», «Стежками дитинства», «Рідні обрії».

Девізом занять Локального Центру громадянської освіти «Квартал МировТворчості» стали слова: «Розкажи мені — і я запам'ятаю, покажи мені — і я зроблю те саме, дозволь мені діяти — і я буду імпровізувати, обравши шлях удосконалення». Розвиватись та навчатись діти мали змогу на інтерактивних заняттях з комунікації, лідерства, економічної грамотності у «Школі успіху» з креативними book-тренерами Охом, Ахом та волонтером Оксаною Ткачук, викладачем Локального Центру громадянської освіти «Квартал МировТворчості» комп'ютерної студії «Pixel». Пані Оксана (nickname — Зара Зоріна) є автором чудових відеороликів про роботу бібліотеки з громадянської освіти: «Мистецький вітраж зустрічей на острові патріотів», «На платформі Кварталу МировТворчості».

Ми пропонуємо дітям таку інтерактивну форму роботи, як подорож імпровізованим експрес-потягом «Книжковий диво-дім відкритий всім» з book-тренерами Охом та Ахом. Під час руху потягу, який утворюють самі діти, проголошуються різні гасла про книгу, а на творчих платформах учасники заходу долучаються до театру-імпровізацій, щоб виконати завдання інтелектуального квесту та блеф-гри «Чи це насправді так?». Злагоджено працюючи у командах, діти навчаються весело й змістовно проводити час. Після закінчення заходу вони діляться позитивом та натхненням у бібліобістро «Енергетичний коктейль».

У бібліоцукерні «Вітамінки настрою» під час творчого спілкування з дітьми розроблялись авторські сценарії казок та невеличких оповідань з елементами гри, бо саме під час гри у підлітків знімалось емоційне напруження. Відчуваючи себе у команді максимально вільно, вони випромінювали творчі ідеї і з готовністю приступали до їхньої реалізації. Улюблені іграшки дівчат, одягнені у костюми, зшиті власними руками, ставали героями власних відео-казок та мультимедійних презентацій. Найбільш яскраво проявили себе у цій роботі учні 6 класу приватної школи «Сяйво» Шевченко Дар'я, Тичкова Вероніка, Виноградська Єва та учениця СЗОШ № 12 Донцова Анастасія.

Діти з 16 Локальних Центрів громадянської освіти України, серед яких були учасники Локального Центру «Квартал МировТворчості» Житомирської обласної бібліотеки для дітей Павло Шкаєв та Анастасія Донцова, мали можливість взяти участь у заходах Першої Молодіжної Академії, які проводились з 31 травня по 1 червня у місті Києві в рамках проекту «Інтеграція через діалог. Програма освітньої, психологічної, інтеграційної допомоги дітям, які постраждали від збройного конфлікту на Сході України та анексії Криму». Підлітки із задоволенням виконали завдання інтерактив-

ної гри «Дитина в Країні Майбутнього», здійснили візит до телеканалу «UA: Перший», познайомилися з історією розвитку телепроектів у Музеї телебачення, завітали на справжній знімальний майданчик, де у форматі екскурсії-гри «Країна «Євробачення»» мали змогу поспілкуватися з заступником генерального директора НТКУ Вікторією Романовою та багаторічним коментатором пісенного конкурсу «Євробачення» Тимуром Мірошніченком. Особливим заходом в рамках роботи Молодіжної Академії стала акція «Парасолька над дитиною», яка відбулась у Міжнародний день захисту дітей. Згідно із задумом школярі зверталися до киян і гостей міста з проханням потримати над їхніми головами різнобарвну парасольку — символ захисту і безтурботності дитинства, а потім провели флешмоб із парасольками, станцювавши поруч зі своїми керівниками під пісню Джамали «Smile». Всі координатори Локальних Центрів громадянської освіти та учасники Академії отримали сертифікати, які засвідчують їхню діяльність в межах проекту «Інтеграція через діалог», та спеціально створені для них ексклюзивні блокноти.

Під час спілкування з дітьми-переселенцями ми бачили, що кожен з них має певний досвід життєвих потрясінь, який вплинув на їхній психологічний стан. Завдання Локального Центру громадянської освіти «Квартал МироТворчості» — навчити дитину пристосовуватись до дійсності попри психотравмуючі фактори, адаптуватись у новому для неї місті та досягти стану психологічного комфорту.

Наталія ГРОМНИЦЬКА,
заступник директора бібліотеки
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Сучасні методи та форми бібліотечного обслуговування користувачів

Бібліотечне обслуговування — це відкрита, багаторівнева підсистема бібліотеки з надання різноманітних інформаційних послуг, орієнтована на користувачів. Бібліотечне обслуговування читачів — один із найголовніших напрямків роботи бібліотеки, що допомагає задовольнити освітні, інформаційні та культурні потреби людини. Найбільші виклики ми вбачаємо в демографічних, соціальних і технічних змінах. Бібліотекам доводиться обслу-

говувати найрізноманітніші цільові групи: цифрове покоління, класичних читачів, молодь із різних культур та соціальних прошарків. Для багатьох людей бібліотека — це простір для отримання інформації та навчання, а також місце зустрічі. До кожної з цих категорій читачів ми мусимо застосовувати диференційований підхід та новітні форми обслуговування.

Німецький вчений-соціолог Макс Вебер звернув увагу на те, що головним у соціальному житті є «очікування». Звертаючись у бібліотеку, користувач очікує, що отримає необхідну інформацію. Створити умови та задовольнити його очікування, виконати запити та забезпечити доступ до інформації — одна з головних функцій бібліотеки. Виконання даної функції суттєво впливає на роботу всіх її підрозділів, технологічні процеси, формує імідж сучасної бібліотеки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Хоча з плином часу суть бібліотечного обслуговування і залишається незмінною, та постійне зростання читацьких потреб, розвиток інформаційних технологій вимагають впровадження у практику роботи бібліотеки нових форм обслуговування. Бібліотеки вищих навчальних закладів приділяють значну увагу організації бібліотечного обслуговування. Сьогодні одним із головних завдань бібліотек є ефективне надання інформаційно-бібліотечних послуг, які впливають на підготовку професіоналів та на якість освітнього і науково-дослідного процесів у вищому навчальному закладі [3].

Якість для бібліотеки — це орієнтир на інтереси користувачів, постійне задоволення їх інформаційних потреб відповідно до навчальних, наукових та культурних запитів, поліпшення бібліотечних послуг. Дотримується цих критеріїв і бібліотека Житомирського державного університету імені Івана Франка. Особливе місце тут посідає відділ обслуговування. Одним із головних завдань відділу є забезпечення бібліотечного та інформаційно-бібліографічного обслуговування усіх категорій користувачів: студентів, аспірантів, викладачів та співробітників університету.

У зв'язку з впровадженням нових інформаційних технологій у роботу відділу обслуговування, постійно відбуваються зміни в організації праці співробітників. Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства, доступ до мережі Інтернет, чату внутрішньої бібліотечної мережі, робота з автоматизованою бібліотечною системою «Ірбіс»: АРМи «Каталогізатор» та «Читач» дали змогу удосконалити як внутрішню організаційну роботу відділу, так і роботу працівників, скоротити терміни виконання замовлень, покращити якість обслуговування читачів.

Важливу роль у роботі бібліотеки посідають абонементи галузевої літератури факультетів та інститутів університету. До них першочергово звертається читач, завітавши до бібліотеки. Бібліотекарі не тільки здійснюють за-

пис читачів, але й намагаються максимально повно інформувати відвідувача про послуги, які пропонує бібліотека, сайт бібліотеки, можливості пошуку інформації через електронний каталог, надають різноманітні консультації та виконують усі види довідок, тобто створюють умови для максимального задоволення інформаційних потреб користувачів. Цьому сприяє і обслуговування користувачів в автоматизованому режимі в системі «Ірбіс». Дана система була впроваджена у бібліотеці у 2010 році. Відділ обслуговування як структурний підрозділ бібліотеки робить все належне для збільшення відкритості та доступності фондів, створює максимально комфортні умови для праці читачів, цим самим сприяє покращенню роботи бібліотеки в цілому.

В умовах жорсткої конкуренції з електронними засобами масової інформації, Інтернетом, створення комфорту і сучасного дизайну в бібліотеці є умовою в боротьбі за читача. Студентам нашої бібліотеки надається також безкоштовний доступ до мережі Інтернет, а також доступ за технологією Wi-Fi, що дозволяє їм працювати у бібліотеці із своїми комп'ютерними гаджетами. Справжнім подарунком для читачів є комп'ютерний читальний зал з 20 пристроями. Бібліотекарі організовують технологічне обслуговування користувачів таким чином, щоби працювати їм було приємно і комфортно, намагаються постійно покращувати якість обслуговування, щоб кожний візит у бібліотеку був для читача результативним. На користувачів значний вплив має загальна бібліотечна атмосфера: затишність, оформлення інтер'єрів, озеленення. В емоційно-психологічному плані створення позитивного образу бібліотеки ключовим є персональна турбота про кожного відвідувача бібліотеки, повага до нього.

Головна мета усіх новацій, які впроваджують у бібліотеці, — це ефективно, якісно та комфортно обслуговування користувачів. Обслуговування читачів за допомогою інформаційних технологій суттєво відрізняється від традиційного: користувачу стають доступні світові інформаційні ресурси, створюються індивідуальні умови використання інформації, кожен реальний читач бажає стати віртуальним, характерною особливістю якого є висока інформаційна культура. Ми розуміємо, що сьогодні центр уваги переноситься з кількісних показників на якісні як головні критерії оцінювання роботи бібліотеки: це й етика взаємовідносин бібліотекаря й читача, справді високий професіоналізм бібліотекаря, повнота й оперативність задоволення читачьких запитів, розширення додаткових бібліотечних послуг з метою забезпечення комфортного обслуговування [1].

Створення у бібліотеках принципово нових видів інформаційних ресурсів, організація доступу до віддалених та локальних джерел інформації, як українських, так і зарубіжних, стали найважливішим завданням інфор-

маційного забезпечення науки та освіти. Разом із подальшим розвитком цього напрямку бібліотеки модернізують свої традиційні технології із метою підвищення якості та оперативності бібліотечно-інформаційного обслуговування. Із цього приводу Я. Л. Шрайберг зазначає, що сучасна бібліотека зобов'язана забезпечити вільний доступ до інформації й документів усім категоріям користувачів незалежно від того, де вони перебувають, де знаходиться інформація, що затребується. У цьому вбачається роль бібліотеки у вік інформації, оскільки саме така бібліотека у змозі гарантувати прискорення процесу входження до інформаційного суспільства [5].

Сьогодні ми позиціонуємо себе як сервісний центр суспільства інформації. Загально визнано, що бібліотека з позицій читача, це, насамперед, — послуги і сервіс.

Сьогодні жодна бібліотека без використання телекомунікаційних засобів отримання інформації виглядає закладом, який неповноцінно задовольняє інформаційні запити своїх користувачів. І це не тільки додає бібліотекам нові функції, але й підштовхує до пошуку додаткових методів і підходів щодо інформаційного обслуговування. Далеко не завжди навіть досвідчений користувач Інтернету може швидко і грамотно знайти потрібну інформацію, тут перш за все необхідні знання специфіки різних пошукових систем, принципів побудови пошукових запитів, вміння працювати з лінгвістичним забезпеченням тощо. Хто як не бібліотекар зможе забезпечити подібний сервіс для своїх користувачів.

Саме з метою розвитку у студентів цих умінь проводяться дні інформації, бібліотечні уроки, екскурсії, бесіди, бібліографічні огляди. Студенти цінують університетську бібліотеку як місце захоплюючого навчання з доступом до всіх джерел знань. І цей доступ нині вони хочуть здійснювати, відвідуючи лише сайт бібліотеки. Тому пріоритетом у сьогоднішній роботі є якісне і повноцінне наповнення нашого веб ресурсу. Щоденно ведеться робота з наповнення сайту: відображається інформація про усі масові заходи, які відбуваються у бібліотеці, про книжкові виставки, про нові надходження до бібліотеки, висвітлюється бібліографічна продукція тощо. Цікавими і сучасними виглядають віртуальні презентації літератури, створені бібліотекарями. Користується попитом у читачів проект «Радимо прочитати», у якому бібліотекарі рекламують книги для читання.

Активно і потужно наповнюється ЕК, колектив бібліотеки направив усі зусилля на те, щоб бібліографічно-інформаційні записи максимально орієнтувались на запити нашого читача. Нині обсяг каталогу понад 80 тис записів. У бібліографічних записах каталогу є посилання на повнотекстову базу «Волинь-Житомирщина», які надають можливість користувачам працювати

з інформацією дистанційно. Як потужний інформаційно-комунікаційний засіб, ЕК дозволяє здійснювати багатоаспектний інформаційний пошук, допомагає знайти інформацію щодо забезпечення літературою окремих навчальних дисциплін, наукових тем. Його відкритість і доступність в інтернет-просторі дозволили запровадити і розвивати «Онлайн-замовлення». Маємо надію, що читачі оцінять професіоналізм наших бібліотекарів і будуть активними користувачами ЕК.

Вже понад 5 років на сайті нашої бібліотеки працює віртуальна довідкова служба — онлайн-служба, що покликана виконувати разові запити віртуальних користувачів, пов'язані з пошуком різного спектру інформації. Мета створення цього сервісу — розкрити та популяризувати книжкові фонди та діяльність нашої бібліотеки для віддалених користувачів, допомогти їм зорієнтуватися у бібліотечному просторі. Привабливими для користувачів бібліотеки є безкоштовний сервіс «Визначення індексів УДК».

На часі гострим постає питання про наповнення сайту бібліотеки повнотекстовими базами даних, електронними книгами та електронними журналами. Створення електронних документів, надання інформації у вигляді електронних видань, різноманітних електронних колекцій — не данина моді, а реальність. На сайті нашої бібліотеки передбачено постійний і надійний доступ викладачів та студентів університету до електронних навчально-методичних комплексів (НМК), які містять повнотекстові версії навчально-методичних матеріалів, адаптовані до вивчення нормативних та вибіркокових навчальних дисциплін, що викладаються студентам всіх форм навчання. База даних є ефективною електронною платформою для запровадження дистанційного навчання, допомагає студентам самостійно, оперативно отримувати необхідну інформацію.

Чим інтенсивніше користувачі зможуть використати наші послуги, тим точніше бібліотека визначає і якісно задовольняє їх потреби, і, нарешті, чим більше задоволених читачів, тим ймовірніша увага і підтримка, які будуть надані зі сторони керівництва університету, держави.

Ми чітко усвідомлюємо, що робота в сучасних умовах — це постійний пошук невикористаних резервів. І сьогодні одним з важливих завдань, що ставить перед собою колектив, є створення позитивного іміджу не тільки закладу, а і бібліотечного працівника. Саме від професійного рівня, інтелектуальних та комунікативних якостей бібліотекаря та враження, яке він справляє на користувача, певною мірою залежить статус і роль бібліотеки і у вищій, і у суспільстві.

Особистість бібліотекаря — головне в індивідуальному бібліотечному обслуговуванні. Можна скільки завгодно говорити про те, як правильно

будувати систему бібліотечного обслуговування, можна добре знати його принципи, форми й методи, але нічого не вийде, якщо бібліотекар, який щодня стикається із читачем, не любить людей [2].

Г. П. Фонотов у книзі «Такий він, бібліотекар» писав: «...На спілкування із читачами потрібно ставити найбільш кваліфікованих, ґрунтованих співробітників, досвідчених, що розуміються й на книжковому світі, й на людських душах, справжніх інтелектуалів». І далі: «Він, читач, судить про усіх нас, бібліотекарів, по тих конкретних особах, з якими зустрічається на «видачі» [4].

Бібліотечним співтовариством розроблена «Етика бібліотекаря», що містить правила поведінки співробітника бібліотеки, що працює із читачем. От деякі рекомендації:

Імідж бібліотеки — це її образ в очах читачів, людей, громадськості, включає як форму, так і зміст діяльності бібліотеки як соціальної системи суспільства. Імідж або постійно вдосконалюється, зростає, або, навпаки, погіршується, падає. Цьому сприяють колектив бібліотеки, її керівники, які постійно повинні тримати його в полі зору, повсякденно, цілеспрямовано, систематично багато працювати для того, щоб його підтримувати й збільшувати.

Позитивний імідж бібліотеки формується насамперед якістю обслуговування користувачів, якістю надання їм послуг, своєчасним попередженням конфліктів між бібліотекою і користувачами. У повсякденній практиці бібліотека, як будь-яка соціальна організація, зіштовхується з паралельним існуванням трьох різних образів: ідеального, дзеркального та реального.

Ідеальний імідж — той, якого бібліотека прагне. У дзеркальному іміджі відбивається думка співробітників про привабливість бібліотеки для читачів, її репутації, про увагу до неї адміністрації. **Реальний імідж** характеризує дійсне ставлення користувачів до бібліотеки. Природно, що дзеркальний і реальний образи не збігаються й не повинні збігатися з ідеальним [2].

Імідж — це загальне уявлення про бібліотеку, що залежить від щоденної роботи й виробляється протягом довгих років. Він передбачає розробку власного стилю, створення позитивного образу, що буде відрізняти нашу бібліотеку від інших.

Ми прагнемо і надалі реалізовувати всі свої можливості, енергію та професіоналізм на користь своїм читачам, зробити бібліотеку найпривабливішим місцем для студентства, найкращим інформаційним закладом.

Джерела:

1. Бабічева О. Г. Інноваційні методи обслуговування читачів у бібліотеках вищих навчальних закладів Харківського зонального методичного об'єднання / О. Г. Бабічева, О. К. Журавльова // Вісник Одеського національного університету. — 2014. — Том. 19, вип. 1 (11). Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. — С. 79—92.
2. Бубекина Н. В. Все начинается с читателя, и все возвращается к нему: некоторые аспекты библиотечного обслуживания // Шкільна бібліотека. — 2004. — № 15—16. — С. 31—37.
3. Дригайло В. Г. Основы организации работы библиотеки вуза: науч.-практ. пособие. / Дригайло В. Г. — М. : Либерия -Бибинформ, 2007. — 624 с.
4. Фонотов Г. П. Такий він, бібліотекар / Г. П. Фонотов. — М., 1997.
5. Шрайберг Я. Л. Электронная книга, будущее библиотеки и общественное сознание: попытка осмысления и предвидения / Я. Л. Шрайберг // Школьная библиотека. — 2013. — № 6—7. — С. 9—19.

Тамара КОВАЛЬЧУК,
завідувачка методичного відділу
Малинської центральної районної
бібліотеки ім. Василя Скуратівського

«Україна — наша вічна Берегиня»

*«...Я щасливий, що прилучився
до вічного джерела духовності...»*

Василь Скуратівський

Усі ми родом з далеких, красивих, співучих сіл України, де з молоком матері вбирали оте прекрасне народне слово, колискову пісню, бабусину казку чи ткану мережану вишиту сорочку, отой рушник, оспіваний Андрієм Малишком, до болю рідну білу скатертину, на якій красувався осяйний, як сонце, хліб, матір в уквітчаній хустині... Різьблення, вишиванки, гончарні вироби, самобутній побут...

Кожна сільська хата сьогодні — музейна скарбниця. Є скарби, захищені землею, є такі, що передаються з покоління в покоління, збагачуючи людську душу. До таких скарбів належить пам'ять роду, його звичаї, традиції. І все оте потрібно відроджувати, оберігати, записувати, відтворювати. Повернутись обличчям до багатовікової культури нашого народу, напитись із її прозорих джерел, що живлять наш дух, стають опорою в повсякден-

ному житті, донести до душі і передати в руки молодому поколінню це багатство. Зберегти ці символи людського духу від забуття — такою була мета життя Василя Скуратівського.

Серед вітчизняних етнографів Василь Скуратівський був і залишається постаттю першорядною. Багатогранність інтересів вченого була дивовижною — це історія, етнографія, народознавство, фольклористика, літературознавство, мистецтвознавство, державознавство, тощо.

Життя показує, що велич кожного краю в людях, які тут жили і живуть, і особливо в тих людях, які своїми справами зробили внесок у розвиток культури місця, де ти народився і живеш. Ми пишаємось тим, що саме наша поліська земля дала Україні таку людину. А народився Василь Скуратівський 25 жовтня 1939 року. Як писав сам Василь Тимофійович у своїй книзі «Я сам про себе розкажу»: «Як татові, так і мамині батьки народилися і виросли в Скуратах, маючи однакові прізвища — Скуратівські... але дід Якуб, одружившись на місцевій дівчині Гапці, придбав клопоть землі й оселився на хуторі Забуда за п'ять кілометрів од Скуратів (до річі, там я і народився). То була затишна, в кілька осель, місцевина».

Василь Скуратівський... Його велике серце було так залюблене в рідний край, звичаї, традиції народу. Сам він був тим промінчиком, що вийшов із самої гущі селян-поліщуків. Він був ніби покликаний вищими силами вибирувати ці перлини, ці бурштинові розсипи буднів тоді, коли, здавалося, всі сили були кинуті на їхню нівеляцію. У не такі вже й далекі 70-ті минулого століття він іде в народ, вибирає з його душі й повертає йому це багатство у знаменитій своїй книзі «Берегиня», яка стала настільною для всіх українців. Тисячі дітей із здивуванням вивчали Український обрядовий календар, веснянки та обжинки, Перун, Ярило та Велес, заручини і Святий Вечір, Водохреще, Андрія, Покрови, Миколая — відкривалася уся велика, така різна, прадавня і абсолютною нова Україна. І вся та сила силенна знань прийшла із книги «Берегиня».

А потім одна за одною вийшли у світ «Погостини» і «Посвіт», «Покуть» і «Місяцелік», «Дідух» і «Святвечір», «Вінець» і «Обереги пам'яті», «Русалії і «Кухоль меду», — найвідоміші в Україні народознавчі книги. Усі вони народилися з-під пера одного й того ж автора — нашого земляка Василя Тимофійовича Скуратівського.

Книги письменника — своєрідна енциклопедія українського народознавства. Як він писав у своїй книжці «Покуть», духовне життя односельців було в межах тих традицій, що склалися українцями протягом століть. Тож коли оволодів красним письменством, то щедро ніс читачам народознавче

розмаїття, аби на руїнах духовності ми знову починали відновлювати свій національний храм душі.

Василь Тимофійович створив і видав, по суті, сам народознавчий часопис «Берегиня». За життя автора побачило світ 45 чисел єдиного та унікального за своєю тематикою видання в Україні.

Василь Тимофійович очолював лабораторію традиційної культури при Українському центрі культурних досліджень (зараз носить його ім'я).

Василь Тимофійович був частим гостем на українському радіо і телебаченні. У газеті «Сільські вісті» вів рубрику «Кожне сільце має своє слівце», а в «Молоді України» рубрику «Нашому роду нема переводу». Започаткував фестиваль «Роде наш красний», організував огляд-конкурс дитячих ігор і забав «Котилася торба з високого горба», став ініціатором і організатором харківського фестивалю автентичної пісні «Покуть», міжнародного фольклорного фестивалю «Берегиня» на Волині, фестивалю «Коляда» у Рівному та багатьох інших таких заходів у різних областях країни. Водночас понад 20 років (на громадських засадах) проводив народознавчу експедицію «Чумацькими шляхами», під час якої було зібрано унікальні матеріали про нашу культуру.

Ось як розповідав Василь Тимофійович: «Побували практично в усіх регіонах. І ось, нарешті, дійшла черга до мого рідного Полісся й до Малинщини зокрема. Все життя мені праглося дослідити історію та культуру рідного краю. У Скурата та інші села Малинщини, звичайно, приїздив і раніше, але коли ми так компактно разом із спеціалістами різного профілю приїхали, розійшлися, побачили, запитали, поговорили, то й самі здивувалися багатству пластів української культури. Ще живе дух нашого народу, ще зберігається пам'ять про багатовікову історію. А Полісся, я авторитетно стверджую, бо ж бував в усіх куточках України, найунікальніший регіон. Зокрема тим, що тут збереглися ще прадавні, дохристиянські обряди й дійства. І я тішуся тим, що це на мій рідній древлянській землі.

Вивчати все це треба якнайшвидше, поспішати треба, залишилося ще кілька років. Бо старше покоління відходить, молодші вже майже не пам'ятають нічого. Тому надзавдання — кожен день щось дозбирувати, щось вивчати, адже коли відходить людина й забирає навічно якусь рідкісну пісню, то її вже ніколи ніхто не знатиме, ніхто не заспіває. А це ж багатство нашого народу».

Він пройшов сотні верст від хати до хати, щоб записати духовний дивосвіт нашого народу, унікальні прояви української культури. Культури стародавньої, яка йде корінням у глибини історії, створюваної протягом століть працею і талантом наших предків. Культури суто національної, не скалему-

ченої сторонніми домішками та впливами, що втілила в собі духовне багатство й творчу щедрість українського народу.

За свої 66 земних літ зумів повернути українцям сотні, а подекуди й тисячі років забутої, стертої, розореної культури. Наш із вами земляк, що називав рідну древлянську землю епіцентром усього слов'янства, що все поспішав наздогнати на стежках біля батьківських хат і криниць ледве видимі «тіні забутих предків».

...Земля батьків — це слово, не умовність,
А істина велика і проста,
Це отчий дім, невищерблена совість,
Могила діда в затінку хреста,
І голос матері і запах рути-мяти,
Зоря вишнева і любов...
Це все, що ми не смієм забувати,
Як найдорожче в світі бережем...

«Пам'ять про своїх прашчурів, говорив автор у книзі «Покуть», — не баганка і не данина моді, це природна потреба триматися свого родоводу, оберігати сімейні реліквії, традиції та передавати їх у спадок наступним поколінням...»

«...Саме там, де руйнується моральний ланцюжок між поколіннями, неодмінно з'являються порожнини, і щоб ліквідувати їх — мусимо починати з першооснов — повернути історичну пам'ять. І починати маємо з найсвятішого — родоводу: хто ми і чиїх батьків діти?, бо нову державу ми збудуємо тоді, коли подолаємо духовне безпам'ятство, й головне, належно поцінуємо творену прашчурами нашу духовну культуру».

Усе своє життя пан Василь невтомно вишукував і зберігав перлини народної культури. Він не міг інакше, бо був глибоко переконаним: «По тому, як ми будемо оберігати наші кращі традиції минулого, наступні покоління не тільки оцінюватимуть нас, а й зберігатимуть наші сьгоднішні набутки, які згодом також можуть стати традиціями».

Василь Скуратівський попри нелегкі часи і умови, в яких йому випало жити, встиг реалізувати себе в багатьох справах та ролях: вчений, організатор і невтомний збирач народних скарбів з культури, побуту нашого народу, популяризатор українства, автор більше 20 книг — досліджень з фольклору та етнографії, наставник багатьох етнографів в Україні, автор понад 500 публікацій в періодичних виданнях, упорядник багатьох збірників, яскрава, творча і шляхетна особистість добре відома українцям...

Можна довго вести перелік його заслуг перед етнографічною наукою, бо це була талановита, непересічна і творча особистість, що не уявляла себе без етнографії, а ми не можемо собі уявити етнографію другої половини ХХ ст. без Василя Скуратівського.

Його ім'я назавжди залишиться символом відродження українського духу, а його книги «Берегиня», «Покуть», «Русалії» — тим бездонним джерелом, з якого ще багато поколінь будуть черпати не тільки знання про наші національні традиції, звичаї та обряди, закорінені у сиву давнину, а й поняття про ідеальну красу, силу і снагу людської творчості. Дякуючи його любові і праці, українці вперше за довгі роки оцінили те, чим були багаті, красиві й цікаві світові.

Тож коли у жовтні 2008 року нашої бібліотеці присвоїли ім'я Василя Скуратівського, ми стали вважати народознавчу роботу бібліотек — однією з пріоритетних. Кожного року 25 жовтня, в день народження Василя Тимофійовича, працівники бібліотеки проводять так звані «Василеві зустрічі», тим самим вшановуючи і популяризуючи творчу спадщину великого земляка. Вісім років поспіль ми збираємося, щоб віддати данину шани та поваги нашому славному землякові, великому подвижнику українського Духу. Це слушна нагода об'єднатися нам разом під гаслом «Україна — наша вічна Берегиня».

За ці роки на Гостину до Василя завітало багато гостей. Серед них: донька Ярина Скуратівська, дружина Надія Качалка, члени родини Василя Скуратівського, науковці — директор Українського центру національної культури «Музей Івана Гончара» Петро Гончар та його заступник Тетяна Пошивайло, завідувач відділу фольклористики Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, доктор філологічних наук, професор Микола Дмитренко, професор Житомирського державного університету імені І. Франка, письменник і композитор Володимир Шинкарук, заслужений художник України Юрій Камишний, кандидат історичних наук, доктор філософії Олександр Якименко, голова обласної спілки письменників України Михайло Пасічник; поет, письменник, засновник музею Івана Огієнка в Брусиліві, земляк і товариш Василя Тимофійовича, поважний друг нашої бібліотеки Василь Сташук, журналіст і поетка Ірина Кримська, малинський художник Олександр Струтинський, фольклорно-етнографічний ансамбль «Дібрівчанка», колективи автентичної пісні «Райдуга» та «Полісяночка», бібліотечні працівники, керівники району та міста.

В бібліотеці створили «Василеву світлицю», присвячену етнографу. Ми зібрали багато матеріалу про його життя: світлини його, його родини, його

друзів; особисті речі письменника, які люб'язно передала нам його дружина. Тут зібрані всі його твори, статті, загальні матеріали з народознавства. Прикрасили експозицію предметами українського побуту. Тепер наші читачі мають змогу ближче познайомитись із життям і творчістю свого славного земляка.

Кожного місяця відкриває сторінку народознавчий календар, який є доповненням книжкової виставки у «Василевій світлиці», яку прикрашали картини Юрія Камишного, на яких були зображені старовинні хати селища Чоповичі, а також виставка картин художника Олександра Струтинського, під назвою «Черпаю сили з рідної землі», виставка творчих робіт Наталії Шоботенко «Бог береже Україну». Художники презентували свої картини, а Олександр Якименко — щойно виданий навчально-методичний посібник «Українознавство», в якому автор висвітлює проблематику національного відродження в Україні. Незабутнє враження справили вірші Володимира Шинкарука, які він читав особисто, а також виступ колективу «Дібрівчанка» з його Поліським весіллям, і як годиться на весіллі, жінки-господині з «Дібрівчанки» пригощали всіх запашним короваєм. Колективи автентичної пісні «Райдуга» (с. Устинівка), «Полісяночка» (с. Федорівка) знайомили глядачів з поліськими русальськими піснями.

Пожвавленню народознавчої роботи сприяє *Районний огляд-конкурс народознавчої роботи в бібліотеках району ім. Василя Скуратівського «Малиниця моя — Берегиня моя»*.

Бібліотекарі району проводять велику і цікаву роботу. Бібліотекарі самі не байдужі до своєї історії і намагаються прищепити цю любов своїм читачам.

В Малинівській, Устинівській, Будо-Вороб'ївській, Пиріжківській та Барвінківській сільських бібліотеках оформлені кімнати-світлиці, в яких зібрані предмети побуту українців, вишиванки, рушники, килими, посуд. Це дає можливість проводити цікаві масові заходи з народознавства: фольклорні свята, вечорниці, уроки народознавства, уроки історії, конкурси знавців, тощо.

Суттєвим доповненням куточків є тематичні папки, альбоми. У чарівний світ рідної мови, народних звичаїв, що прийшли до нас із глибини віків, поринають читачі, переступивши поріг такої світлиці. Використовуються різноманітні заходи для залучення читачів до скарбниці національної культури: уроки краєзнавства, краєзнавчі журнали, подорожі, які знайомлять з історією краю, його звичаями, розкривають родовід нашого народу.

В кожній бібліотеці написана і оформлена історія села із документами і світлинами: «Історія мого села», «Завітай до історії свого села», «Ле-

генди рідного села», «Пісні мого села», «Краєзнавчі перлинки». Зібрано багато цінного матеріалу, записані легенди, тексти пісень, старовинні народні звичаї. Зібраний матеріал про народних майстринь, про поліську народну вишивку.

Уроки народознавства «Розцвіла Україна вишиванками», «На яснім рушничкові зійшлися дві долі в житті», «А на тих рушниках рідна земля моя», «Свою долю я вишила нитками», «Рушник в обрядах українського народу» пройшли в Будо-Вороб'ївській, Федорівській, Чоповицькій, Пиріжківській, Горинській, Скуратівській бібліотеках.

На різдвяні зустрічі «Біла зимонька прийшла — саньми свята привезла», «Зима прийшла — свята принесла», «Січень крокує — свята дарує», «Вже прийшло Різдво до хати», «Колядують зорі на Різдво», «Різдво Христове», «Різдвяні зустрічі у бібліотеці» запросили в бібліотеках сіл Пиріжок, Головок, Вишева, Любович, Буків, Скуратів, а в Різнянській бібліотеці на фольклорне свято «Коляда колядувала» та ін.

Ряд великодніх заходів «Піст тримаємо, Великдень зустрічаємо», «Не я б'ю, верба б'є», «За тиждень Великдень, червоне яєчко», «Казка про пасхальне яєчко», «Великдень всіх нас на гостини просить», «Розмалюю писанку, розмалюю, соловейка-любчика намалюю», «Подаруй мені писаночку» було проведено в бібліотеці с. Барвінки, Головки (клуб «Посиденьки»), Скурати, Буда Вороб'ї, Малинівка, Устинівка.

А ще в Слобідській бібліотеці свято «Зелене Купало у літо упало» зібрало мало не всю місцеву громаду. А в Скуратівській бібліотеці юні читачі разом з бібліотекарем створили Поліський хутірець.

Багато клубів за інтересами народознавчого характеру діють у бібліотеках району в селах: Чоповичі, Скурати («Берегиня»), Буда Вороб'ї («Дивограй»), Різня («Любисток»), Малинівка («Каламайка»), Барвінки («Барвінчата»), «Барвограй» (Слобідка) та інші.

А серед бібліотекарів району проходить щорічний районний огляд-конкурс народознавчої роботи бібліотек ім. В. Скуратівського — «Малинщина моя — Берегине моя». Завдання огляду-конкурсу:

— підтримка та активізація діяльності, спрямованої на посилення роботи з народознавства;

— розширення пізнавального інтересу читачів до історії етнографії нашого краю;

— відновлення історичних подій, фактів, імен визначних людей краю, збирання легенд, переказів, спогадів старожилів;

— написання літописів, оформлення альбомів, кутків та кімнат народознавства;

— пошук старовинних книг, періодичних видань, фотографій, речей побуту, вишивок, взірців одягу тощо;

— залучення молодих читачів до вивчення минулого свого народу, усвідомлення своїх коренів;

— виховання патріотів краю, підняття національної свідомості;

— заохочення до поглибленого вивчення духовної культури нашого народу, виховання любові до рідного краю, до краси і гармонії навколишнього світу;

— відродження, зберігання, примножування народних звичаїв та традицій та впровадження їх у сучасний побут;

— шанобливе ставлення до майстрів народної творчості, до культурних надбань народу, можливість прояву особистих творчих здібностей.

Конкурс проводиться з метою посилення ролі бібліотек, як народознавчих центрів, які репрезентують народні звичаї, традиції, обряди, вірування, мораль і філософію. В рамках огляду-конкурсу бібліотеки проводять різноманітну народознавчу роботу теоретичного та творчого змісту. В день народження етнографа проходить нагородження та вручення премії. За час проведення конкурсу переможцями були бібліотеки сіл Буки, Буда Вороб'ї, Малинівка, Барвінки, Скурати. В минулому році переможцем стала Устинівська сільська бібліотека, бібліотекар — Світлана Васянович. Бібліотека Світлани Іванівни наповнена не лише книгами. В ній, як у народознавчому музеї, є і народний одяг, і предмети побуту та ремесла, роботи народних майстрів, фольклорний календар, зібрано багато цінних документальних матеріалів, проводяться народознавчі заходи.

Ще одним цікавим конкурсом став конкурс «Дідух — життєдайний символ українців» на виготовлення найкращого Дідуха. Наш Дідух є універсальним українським символом з часів Трипільської цивілізації, який містично поєднує і мертвих, і живих, і ненароджених в одну велику українську націю. Впровадження Дідуха в українському суспільстві, який щоденно оберігає родину та оселю від зла, засвідчуватиме естетичний смак та неповторний національний шарм сучасних українців на їх робочих місцях, плекатиме патріотизм в навчальних закладах, вітатиме молодят у шлюбі, освячуватиме новонароджених. Дідух є традиційною частиною українського Різдва, який привносив в родину святковий настрій, затишок і святковість. У народі казали «Дідух в хату — біда з хати».

Щоб зробити Дідух, бібліотекарі переглянули чимало інформації про звичаї, традиції, обереги, вчилися самі робити Дідух, щоб на наступний рік разом зі своїми читачами заготовити жито і виготовляти разом цей сим-

вол. Адже «Те, що я чую, я забуваю, Те, що я бачу, я пам'ятаю, А те, що я роблю, я розумію».

Кожен Дідух був особливий. Кожен бібліотекар по-своєму представляв свого Дідуха. Розповідали, які бувають Дідухи, про давні українські традиції і звичаї, пов'язані з Дідухом, про його значення для сім'ї, родини, нації. Старші бібліотекарі згадували, як у їх сім'ях виготовляли Дідуха. Як ходили з бабусями на ниву за обжинковим снопом, приносили до хати, в'язали Дідух, а перед Різдвом увечері заносили до хати. Цей конкурс перетворився на щире і щемливе родинне свято. Звичайно, визначали і переможців, вручали дипломи і в нагороду книгу Володимира Лиса «Із сонцем за плечима».

Ще один гарний конкурс провели бібліотекарі району «Історія мого роду»: створення родовідного дерева. Тема «Мій родовід» стала актуальною останнім часом. Багато людей почали шукати свої раніше загублені корені, вивчати історію сімей. У зв'язку з цим посилилась цікавість до історичної та краєзнавчої літератури. Потрібно розповідати дітям і онукам хто їх предки, чия є вони кров і якої нації. Потрібно пробудити інтерес до історії свого роду, щоб людина усвідомила себе частиною свого народу. Не потрібно звинувачувати дідів-бабусь, які не прищепили цього своїм дітям-онукам — вони жили в тяжкий час. Але зараз необхідно докласти всіх зусиль до відродження української нації. І це має бути не безглузним ура-патріотизмом, націоналізмом чи іншими «-ізмами» — це повинен бути стійкий, цілеспрямований курс на відновлення, відродження нації. Нації, яка пишається своїм минулим, своєю культурою і яка твердо дивиться вперед у майбутнє.

Нація — це ми. І якщо ми хочемо бачити свій народ сильним і гордим — наші діти повинні знати, хто вони. Любов до свого народу починається з любові до свого роду.

Ми низько вклоняємося пам'яті Василя Скуратівського, за той внесок, який він зробив для збереження та відродження культури українського народу. Вся його творчість допомагає залучати молодь до вивчення минулого свого народу, усвідомлювати свої корені, виховувати в собі патріотів краю, щоб на запитання «Де найкраще місце на Землі?», із впевненістю людина могла сказати «Там, де народився Я».

Валентина ПЕТРУХІНА,
заступник директора
з питань обслуговування дітей
Бердичівської міської ЦБС

Музей історії єврейства міста Бердичева

Сучасна бібліотека — це не тільки зібрання книжкових колекцій, але й величезний світ соціальних комунікацій. Відповідно до вимог динамічно мінливої реальності змінюється й Бердичівська міська бібліотека для дітей. Тому створення на базі бібліотеки музею — це інноваційний напрямок у розвитку бібліотечного обслуговування населення, новий підхід до краєзнавчого напрямку роботи, який полягає в проведенні самостійного краєзнавчого пошуку, у зібранні рукописних та інших нетрадиційних для бібліотек матеріалів.

Бердичівська міська бібліотека для дітей по праву вважається місцем, де панує мудрість віків, де живе історія і б'є невичерпне джерело знань. Тут живе її величність Книга. Один з її «томів» присвячений рідній Україні — функціонує кімната українського побуту. В «Українській вітальні» представлені предмети українського побуту 19—20 ст. Особливо цікава вітальня для наймолодших відвідувачів бібліотеки, де вони мають можливість ознайомитися із предметами побуту наших предків. У вітальні працівники бібліотеки проводять заходи народознавчого та краєзнавчого напрямку.

У 2014 році Бердичівське відділення спілки поляків України передали до фонду Бердичівської міської бібліотек для дітей понад 15 тисяч примірників польською мовою. Користувачами фонду польської бібліотеки є не лише жителі міста та слухачі курсів польської мови, а й жителі району.

18 вересня 2015 року, в приміщенні міської бібліотеки для дітей відбулось відкриття Музею єврейства у м. Бердичеві, присвяченого історії, релігії та культурі єврейської громади нашого міста.

Життя євреїв у Бердичеві — унікальна і особлива сторінка історії нашого міста. Герб міста увінчаний чотирма зірками, одна з яких символізує єврейську культуру. Національні свята єврейського народу, які відзначаються у Бердичеві традиційно, шануються усіма бердичівлянами, незалежно від віросповідання та національної приналежності. Коли Бердичів запалює Ханукальні свічі, сотні жителів міста долучаються до цієї події, а «Бердичів-

ська трагедія Голокосту» й досі відзивається болем в серцях усіх бердичівлян Ці факти є наочним доказом того, що Музей єврейства, як данина часу та історії, необхідний для Бердичева та єврейської громади міста, що жила, живе і буде жити в ньому.

Ідея створення музею, присвяченого життю євреїв, виникла давно, лише постало питання стосовно приміщення. У 2011-му році Бердичівська міська ЦБС була переможцем конкурсу «Організація нових бібліотечних послуг з використанням вільного доступу до Інтернету» програми «Бібліоміст». Тема гранту — співпраця чотирьох культур у нашому місті: української, російської, єврейської, польської. Ініціатором створення Музею на базі бібліотеки був міський голова Василь Мазур.

Реалізація створення Музею стала можливою завдяки співпраці з бердичівською єврейською громадою на чолі з її духовними керівниками — рабином Моше Талером та рабином Аківою Немим.

У музеї єврейства представлені різні сторони життя євреїв. З чималою кількістю експонатів допомогли бердичівляни, зокрема й єврейська громада міста. Музей складається із трьох залів. Перша зала присвячена побуту, культурному життю, релігії єврейської громади та історії, починаючи від 17 сторіччя до наших днів. Першу згадку про єврея, який орендував млин у Бердичеві, зафіксовано в інвентарному описі власності Федора Тишкевича від 7 жовтня 1593 року, а ось про кагал згадується вже від 1712 року, що свідчить про проживання значної кількості євреїв. На фоні старих фотографій, де зображено місця, які пов'язані з євреями, зала оздоблена висловами видатних людей та єврейськими мудростями, веселими та колоритними анекдотами. Частина експозицій присвячена видатним людям, які народилися, або проживали у місті: Давід Шеренціс, Поліна Гельман, Василь Гроссман, Стер Єлісаветський, Шолом-Алейхем та ін. Особливу увагу приділено і релігії євреїв. У вітринах розміщена Тора, Молитовники до різних релігійних свят та одяг, яким користуються під час молитви. Приваблює відвідувачів і інформація про шабат, що святкують євреї 53 рази в рік. Поруч зі старовинними речами розташовані експонати кінця 19 початку 20 сторіччя — патефон, керований примус, рубель, ваги, горщики і ще багато інших предметів, які поступово виходять з ужитку. Місто славилося єврейськими ремісниками, торговцями, перукарями, єврейськими банківськими установами. У музеї представлені і перукарські інструменти, швейна машинка, знаряддя для пошиву взуття, прилади для фотографування. Євреї славилися прекрасними ремісниками і талановитими музикантами, художниками та акторами. Тому експонуються в бібліотеці подаровані бердичівлянами музичні інструменти та картини, що символі-

зують культуру єврейської громади. Відвідувачі та гості бібліотеки з цікавістю знайомляться з предметами побуту, гортають альбоми зі старими фотографіями, яких у музеї незліченна кількість.

Другий зал висвітлює тему Голокосту. З перших днів окупації Бердичева почалося «остаточне вирішення єврейського питання». У місті було створено гетто, а 25 серпня почалося масове знищення єврейського населення. 15—16 вересня 1941 року відбувся наймасовіший розстріл євреїв Бердичева та району — було знищено до 12 тис. чоловіків, жінок і дітей. За роки окупації з міста Бердичева та Бердичівського району було знищено 38 336 осіб єврейської національності. Знищено їх було лише тільки за те, що вони були євреями.

Остання, третя кімната, несе найбільше емоційне навантаження — вона є інсталяцією гетто, з усіма його жахами та болем.

Відвідують Музей історії єврейства м. Бердичева не лише мешканці міста, а й жителі з різних регіонів України. Свої відгуки про музей єврейства у Книзі почесних гостей залишили і зарубіжні гості із Німеччини, Ізраїлю, Великобританії Голландії, Італії, Польщі. У соціальній мережі створена сторінка Музею єврейства міста Бердичева, де висвітлюється його діяльність. Базуючись на експозиції музею єврейства, бібліотекарі мають можливість проводити екскурсії, історико-краєзнавчі вікторини, краєзнавчі години.

Музей при бібліотеці, таким чином, є не тільки джерелом залучення нових верств населення, виявляючи несхожість, унікальність бібліотеки, а й формує нову мотивацію в системі цінностей її традиційних відвідувачів.

Створення музею дало можливість Бердичівській міській бібліотеці для дітей знайти свій новий творчий статус. Музей при бібліотеці істотно розширює спектр її діяльності, додаючи до традиційних форм бібліотечної роботи ті, які входять в музейну та архівну сфери: створення експозицій, проведення екскурсій, збирання меморіальних колекцій і архівних документів.

Павло СКАВРОНСЬКИЙ,
директор Музею історії міста
Бердичева, голова правління
Житомирської обласної
організації Національної
спілки краєзнавців України

Систематизація літератури в бібліотеці музею історії міста Бердичева

Відомо, що наукові співробітники музеїв, готуючи наукові статті з історії та географії свого краю, складаючи паспорти музейних предметів, звертаються передовсім до знань, які вже виробило людство з проблеми, що їх цікавить, і які знайшли своє відображення в науковій літературі. На нашу думку, в найкращому становищі щодо цього перебувають працівники музеїв столиці України та її обласних центрів, які можуть вільно користуватися фондами республіканської або обласних наукових бібліотек чи літературою бібліотек вищих навчальних закладів і науково-дослідних інститутів. У масових же бібліотеках районних центрів, а тим більше в сільських бібліотеках, спеціальна, історична та географічна література для музейників практично відсутня.

Більшість музеїв формують свою бібліотеку, де накопичуються необхідні для наукових співробітників та інших фахівців музею книги, журнали та періодична преса. Згодом музейна книгозбірня досягає значних розмірів. Ось тут і постає проблема систематизації літератури в музейній бібліотеці, яка нараховує через деякий час багато тисяч різноманітних наукових книжок та журналів. Проблема дуже актуальна, особливо для районних музеїв та музеїв міст обласного підпорядкування, в штатах яких навіть не передбачена посада бібліотекаря. Ось і виникає проблема створення сучасної інформаційної бібліографічної електронної системи обліку книг, наукових журналів, окремих наукових публікацій. Адже чим більше книжок у музейній бібліотеці, тим важче відшукати необхідне джерело інформації, якщо немає системи в їх розміщенні.

Практика показує, що для музейної книгозбірні не підходить система загальноприйнятої бібліотечно-бібліографічної класифікації для наукових і масових бібліотек [1; 5], хоч і повністю ігнорувати її не можна.

Основний (перший) ряд бібліотечної систематизації Музею історії міста

Бердичева має такий вигляд: Г — система географічних та тісно пов'язаних з ними наук; І — система історичних наук; М — система літератури з музейної справи; П — система педагогічних та споріднених з ними наук; У — універсальна література; Х — художня література.

Система географічних наук складається із самостійних, галузевих та наукових дисциплін [2, с. 249—250; 3, с. 5—10; 4, с. 10—17; 9, с. 4—6]. Отже, другий (двоцифровий) ряд нашої бібліотечної систематизації використовується в даному випадку для обслуговування окремих галузей системи географічних та тісно пов'язаних з ними наук. Отже: Г00 — загальна географія; Г01 — фізична географія; Г02 — геоморфологія; Г03 — кліматологія; Г04 — метеорологія; Г05 — гідрологія суходолу; Г06 — океанологія; Г07 — географія ґрунтів; Г08 — біогеографія; Г09 — ботанічна географія; Г10 — зоогеографія; Г11 — гляціологія; Г12 — мерзлотознавство; Г13 — загальне землезнавство; Г14 — ландшафтознавство; Г15 — геохімія ландшафтів; Г16 — геофізика ландшафтів; Г17 — палеогеографія; Г21 — економічна географія; Г22 — географія промисловості або окремих її галузей; Г23 — географія сільського господарства або окремих його галузей; Г24 — географія і економіка природних ресурсів; Г25 — географія населення; Г26 — географія сфери обслуговування; Г27 — географія транспорту; Г28 — географія міст і населених пунктів; Г29 — політична географія; Г30 — соціальна географія; Г31 — геологія; Г41 — геодезія; Г42 — картографія; Г43 — топографія; Г51 — військова географія; Г52 — медична географія; Г53 — меліоративна географія; Г54 — рекреаційна географія та туризм; Г55 — інженерна географія; Г57 — географічне краєзнавство; Г58 — топоніміка; 61 — охорона природи; Г71 — загальна методика викладання географії; Г75 — методика викладання курсу «Рідний край»; Г76 — методика викладання початкового курсу географії; Г77 — методика викладання курсу географії материків; Г78 — методика викладання курсу фізичної географії України; Г79 — методика викладання курсу економічної і соціальної географії України; Г80 — методика викладання курсу економічної і соціальної географії світу; Г81 — методика позакласної роботи з географії; Г90 — географічні атласи; Г91 — бібліографічні посібники з географії; Г92 — довідкові видання з географії (енциклопедії, словники, довідники); Г94 — серії, збірники з географії; Г95 — географічні журнали.

Таким чином, видання, які в загальноприйнятій системі бібліотечно-бібліографічної класифікації досить часто розміщені в різних відділах, у нас зібрані і знаходяться поряд, що значно полегшує користування ними.

Основні відділи другого (двоцифрового) ряду нашої бібліотечної систематизації системи історичних наук мають такий вигляд: І00 — загальна іс-

торія; I10 — історія первіснообщинного ладу; I20 — історія стародавнього світу; I30 — історія середніх віків; I40 — нова історія; I50 — новітня історія; I60 — історія географії; I61 — історія педагогіки; I70 — археологія; I75 — етнографія; I80 — історичне краєзнавство; I85 — персоналії; I90 — історичні атласи; I91 — бібліографічні посібники з історії; I92 — довідкові видання з історії (енциклопедії, словники, довідники); I94 — серії, збірники з історії; I95 — історичні журнали; I97 — філософія.

Другий (двоцифровий) ряд системи літератури з музейної справи має поки що лише один відділ: M00 — література з музейної справи.

Основні відділи другого (двоцифрового) ряду нашої бібліотечної систематизації системи педагогічних та споріднених з ними наук мають такий вигляд: P00 — загальна педагогіка; P01 — переддошкільна педагогіка; P02 — дошкільна педагогіка; P03 — шкільна педагогіка; P10 — теорія виховання; P11 — родинне виховання; P20 — дидактика; P30 — методика викладання; P40 — школознавство; P50 — педагогічна психологія; P60 — анатомія та фізіологія людини; P92 — довідкові видання з педагогіки (енциклопедії, словники, довідники); P95 — педагогічні журнали.

До літератури універсального змісту відносимо лише ту, яка не ввійшла до складу географічного або педагогічного відділу [1, с. 292; 5, с. 24]: U91 — бібліографічні посібники; U92 — довідкові видання (енциклопедії, словники, довідники); U94 — серії, збірники; U95 — журнали.

Як для літератури універсального змісту, так і для літератури з географії, історії, педагогіки для територіального поділу використовуємо позначення ідентичні загальноприйнятій бібліотечно-бібліографічній класифікації, які виділені за фізико-географічним принципом:

(0) — весь світ, всі країни; (2) — СРСР; (3) — зарубіжні країни в цілому; (4) — Європа; (5) — Азія; (6) — Африка; (7) — Америка; (8) — Австралія і Океанія; (9) — Світовий океан, океани і моря.

Всі країни, незалежно від їх величини, розміщуємо в межах частин світу в порядку алфавіту їх назв. Також за алфавітом назв, у межах країн, розміщуємо також всі території адміністративно-територіального поділу різного рангу.

Для того, щоб максимально полегшити пошук необхідного видання у музейній бібліотеці, ведемо книгу сумарного обліку бібліотечного фонду, в якому записуємо автора, назву, місце і рік видання, видавництво та кількість сторінок кожного примірника книжки. Кожна книга або журнал отримує свій порядковий номер, який є складовою частиною шифру. Шифр книги складається з шифру відділу різного ступеня деталізації і дев'ятизначного цифрового номера. Першими чотирма цифрами є рік видання

книги, а п'ять останніх — порядковим номером в книзі сумарного обліку. Шифр книги проставляємо на титульному листі, а також на паперовому ярлику, який наклеюємо на обкладинку книжкового формуляра у верхньому лівому куті [1, с. 517]. Ведемо також алфавітний і систематичний каталоги та алфавітно-предметну картотеку за ключовими словами тем з географії, історії та педагогіки [6], напрямками діяльності нашого музею та іншими словами, які є предметом нашої зацікавленості або дослідження. На всіх каталожних картках як алфавітного, так і систематичного каталогів та алфавітно-предметної картотеки у верхньому лівому кутку проставляємо шифр книжки [1, с. 517]. Оскільки статті зі збірників та журналів часто за змістом не відповідають шифру видання, в якому вони надруковані, то в лівому нижньому куті картки проставляємо шифр відділу, в якому розміщена книга на полиці, а в правому нижньому куті — каталожні індекси всіх відділів, в яких відображена дана стаття. Всі ці індекси об'єднуємо знаком + (плюс), причому індекс відділу, якому належить конкретна картка, підкреслюємо.

Книжки у кожному відділі географічних, історичних та педагогічних наук розміщуються за дев'ятизначними цифровими номерами шифру. А перших чотири цифри цифрового номера дають можливість проставити у кожному відділі книги від найдавніших, які стоять на полиці лівіше, до найновіших, які стоять правіше, незалежно від того, коли придбане музеем це видання.

Каталожні картки в алфавітному каталозі, кожному відділі систематичного каталогу та кожному відділі алфавітно-предметної картотеки проставляємо за алфавітом. Оскільки в книгозбірні співвідношення книг, написаних українською та російською мовами майже однакове, то для розстановки каталожних карток використовуємо змішану систему українсько-російського алфавіту: А; Б; Г; Ґ(y); Д; Е(y); Є(y); Ї(p); Ж; З; И(y); І(y); И(p); Ї(y); Й; К; Л; М; Н; О; П; Р; С; Т; У; Ф; Х; Ц; Ч; Ш; Щ; Ъ(p); Ы(p); Ь; Э(p); Ю; Я.

За алфавітом, на відміну від системи розстановки географічної, історичної та педагогічної літератури, розміщуємо на полицях лише художню літературу. Це робимо для того, щоб усі твори одного і того ж автора стояли поряд. Відділ художньої літератури має поки що лише дві градації в другому (двоцифровому) ряді поділу:

Х01 — твори окремих авторів;

Х02 — збірки двох і більше авторів.

Журнали розміщуємо за алфавітом назв, роками видання та їх номерами. Статті з різноманітних збірників і журналів відображаємо в спільній кар-

тотеці і не виділяємо поки що для них окремого відділу, оскільки в цьому немає потреби.

При розробці сучасної інформаційної бібліографічної електронної системи обліку книг, наукових журналів, окремих наукових публікацій Музею історії міста Бердичева використано досвід директора музею Скавронського П. С. по систематизації літератури в його особистій домашній бібліотеці [7].

Нижче подаємо декілька зразків шифрів і назв окремих видань з нашої музейної книгозбірні:

Г57(4Укр-Жит)-199300204

Довідник природних ресурсів Житомирщини. — Житомир : Льонук, 1993. — 142 с.

Г57(4Укр-Жит)-199300219

Костриця М. Ю. Географія Житомирської області. Посібник для вчителів і учнів. — Житомир : ВКО Газета Житомирський вісник, 1993. — 200 с.

Г95(4Укр)-200200640

Скавронський П. С. Ентузіаст-географ з провінційного Житомира // Географія та основи економіки в школі. — 2002. — № 5. — С. 54—55. — [А + АПК-СПС-2 + Г57(4Укр-Жит)]

І80(4Укр-Жит)-201403103

Скавронський П. С. Л. П. Грузька — серед перших лауреатів премії імені Михайла Сікорського // Природниче краєзнавство Житомирщини-Волині: історія та сучасність. Матеріали всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції (21 листопада 2013 року, м. Житомир) / Гол. ред. М. Ю. Костриця. — Науковий збірник «Велика Волинь». Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині. — Вип. 49. — Житомир : Вид. М. Косенко, 2014. — С. 243—251.

І80(4Укр-Жит)-200302341

Матеріали конференції, присвяченої 60-річчю визволення Житомира і Житомирської області від німецько-фашистських загарбників. — Житомир : Полісся, 2003. — 30 с.

І80(4Укр-Жит-Берд)-199200541

Козельський Я. Д. Бальзак у Верхівні. — Стара Синява, 1992. — 80 с.

І80(4Укр-Жит-Берд)-200000435

Костриця М. Ю., Пашківський Ф. Б. Бердичів. Історико-краєзнавчий нарис. — Житомир : М.А.К., 2000. — 72 с.

Отже, застосована нами система розміщення літератури в музейному навчально-книжковому комплексі та створений науковий апарат, яким є

алфавітний і систематичний каталоги та алфавітно-предметна картотека, дають можливість легко, без зайвої витрати часу знайти на полиці необхідне видання.

Джерела:

1. Библиотечно-библиографическая классификация. Табл. для мас. б-к. 2-е изд. испр. и доп. — М. : Книга, 1984. — 536 с.
2. Географічна енциклопедія України. — К. : УРЕ, 1989. — Т. 1.
3. Медина В. С. Загальна фізична географія: Посібник для вчителя. — К. : Рад. шк., 1974. — 216 с.
4. Медина В. С. Основи загального землезнавства. — К. : Вища шк., 1974. — 229 с.
5. Оформлення систематичних каталогів і картотек статей масових бібліотек. Перелік роздільників. Рекомендації. — К. : 1993. — 24 с.
6. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія, 5—11 класи. — К. : Шкільний світ, 2001—224 с.
7. Скавронський П. С. Систематизація літератури в особистій бібліотеці вчителя географії // Географія та основи економіки в школі. — 2003. — № 1. — С. 29—30.
8. Советский энциклопедический словарь. — М. : Сов. энциклопедия, 1982. — 1600 с.
9. Фоменко А. Н., Хихлуха В. И. Общая физическая география и геоморфология. — М. : Недра, 1987. — 374 с.

Валентина СОЛОМОНЧУК,
провідний методист Новоград-
Волинської центральної
міської бібліотеки

Бібліотеки Новоград-Волинської централізованої бібліотечної системи для громади міста

Бібліотеки Новоград-Волинської міської централізованої бібліотечної системи — є центром громадського життя і культурного спілкування жителів Новограда-Волинського. Адже сьогодні публічна бібліотека — це чи не єдине місце серед закладів культури, де кожний громадянин може реалізувати конституційне право на вільний розвиток своєї особистості.

Бібліотеки Новоград-Волинської МЦБС визначають пріоритети своєї діяльності відповідно до змін та потреб місцевої громади, шукають шляхи

співпраці з усіма її представниками. Бібліотечні працівники прагнуть зробити свої заклади комфортними, привабливими для користувачів, рекламують свої послуги, пропонують, як гармонійно поєднати традиційну книжку та читання з використанням новітніх інформаційних технологій. Позитивні зрушення у матеріально-технічному оснащенні бібліотек, комплектування сучасною літературою, впровадження новітніх технологій, розширення різноманітних послуг сприяло об'єднанню членів громади навколо бібліотек.

Щороку бібліотеки МЦБС обслуговують понад 12 тис. користувачів. Відвідування складає понад 74 тис. Потрібно зазначити, що в останні роки в бібліотеках значно збільшилась відвідуваність соціокультурних заходів. Показник книговидачі впродовж останніх років становить близько 240 тис. прим. документів. Зростає видача документів державною мовою, що складає 65,3%, активізувалась видача документів мовами національних меншин.

В складні часи соціально-економічного розвитку бібліотеки залишаються єдиними центрами інформації та культурно-просвітницькими осередками у віддалених мікрорайонах міста, тому постійно працюємо над розширенням нестационарних форм обслуговування. У 2016 році бібліотеки мають 12 нестационарних пунктів видачі літератури в установах та навчальних закладах міста. Працівники бібліотек приділяють належну увагу роботі з користувачами похилого віку, соціально-незахищеними верствами населення, людьми з обмеженими фізичними можливостями. При потребі таких читачів обслуговуємо вдома, надаємо моральну підтримку, приймаємо замовлення на літературу по телефону. Допмагають в обслуговуванні такої категорії користувачів і волонтери.

Щоб досягти якісних результатів і мати привабливість для населення, бібліотеки МЦБС активно працюють над підвищенням свого інформаційного потенціалу, основою якого (попри новітні технології) є бібліотечний фонд. Формування єдиного фонду МЦБС на різних носіях інформації здійснюється з урахуванням економічного, культурного, соціального і духовного життя міста, сучасних запитів і потреб основних груп користувачів. При відборі книг пріоритет надається виданням з питань права, економіки, екології, техніки, медицини, будівництва, комп'ютерних технологій, дизайну, культури та мистецтва.

За сприяння заступника міського голови Сергія Юрійовича Колотова у 2015 році вперше за останні 20 років виділено 25 тис. грн з міського бюджету на придбання нової літератури, у 2016 році — 70 тис. грн, за ці кошти придбано понад 3 тис. прим. документів.

Істотним доповненням до бібліотечних фондів є періодичні видання. В умовах обмеженого фінансування, поповнення фондів періодикою є засо-

бом оновлення та актуалізації інформаційних ресурсів. Тому кожна бібліотека підходить до цього питання дуже виважено, ретельно вивчаються запити і потреби користувачів. В 2016 році з міського бюджету виділено 20 тис. грн. на підписку періодичних видань, тож для потреб користувачів маємо 55 назв газет і журналів.

Новоград-Волинці піклуються про розвиток своїх бібліотек. Свідченням цього є щорічна благодійна акція «Подаруй бібліотеці книгу». Подаровані книги є відчутним джерелом поповнення фондів. За останні три роки бібліотеки отримали від жителів міста літературу в кількості 3 тис. примірників. Це є свідченням того, що люди вірять в призначення та благодородну місію бібліотек.

Важливою ділянкою всієї структури діяльності бібліотек МЦБС залишається інформаційно-бібліографічна та довідково-бібліографічна робота, а це організація і удосконалення ДБА; довідково-бібліографічне обслуговування; інформування різних категорій споживачів; формування бібліотечної інформаційної культури.

Бібліотеки МЦБС активно популяризують діяльність органів місцевої влади та місцевого самоврядування, прийняті ними рішення. В кожній бібліотеці для відвідувачів оформлено інформаційні стенди «Влада. Бібліотека. Громада.». Щомісячно центральна міська бібліотека ім. Юрія Ковальського випускає інформаційно-бібліографічний бюлетень «Новоград-Волинщина на сторінках преси».

В чотирьох бібліотеках системи працюють сучасні Інтернет-центри, які забезпечують оперативний доступ користувачів до різносторонньої інформації. Відвідувачі будь-якого віку можуть пройти безкоштовні тренінги з оволодіння комп'ютерною грамотою та роботі в мережі Інтернет, крім того надаються індивідуальні консультації. При центральній дитячій бібліотеці працює школа комп'ютерної грамоти «Уроки Павучка-Всезнайки» для дошкільнят та їх батьків.

На базі Інтернет-центрів створено Пункти доступу громадян до офіційної інформації. Користувачі оперативно отримують вичерпну інформацію про діяльність виконавчої влади і місцевого самоврядування, функціонування сфер економіки, освіти, медицини, культури, соціального захисту. Забезпеченню прозорості рішень, прийнятих місцевими органами влади, сприяє створення банку даних: «Законодавчі основи місцевого самоврядування та державного управління», «Рішення органів влади», «Режим функціонування та кадровий склад органів влади», «Державний бюджет України і міста», «Пенсійне забезпечення» та «Соціальний захист населення та ін. В кожній бібліотеці можна ознайомитися з графіками прийому громадян

мером міста та його заступниками, депутатами міської ради, керівниками установ та організацій міста.

Кожен відвідувач бібліотеки може ознайомитися зі змістом потрібного Закону чи постанови, одержати інформацію про діяльність державних установ, політичних партій, громадських організацій, може отримати консультації з питань життєдіяльності міста, вирішити життєво необхідні питання безпосередньо в бібліотеці. На замовлення відвідувачів роздруковуються тексти Законів, урядових рішень з різних питань, також надається допомога в оформленні документів на субсидію та пільги, заявок на участь у конкурсах, зовнішньому незалежному тестуванні, громадських слуханнях. У нашому місті розташовані військові частини, тому до бібліотек звертаються військовослужбовці у пошуку необхідної інформації з офіційних джерел, щодо пільг, захисту та прав учасників АТО.

Користується попитом інформація, акумульована у розділі «Служба зайнятості інформує», з якої відвідувачі можуть дізнатись про вакантні місця на різних підприємствах, в організаціях Новограда-Волинського та області.

При центральній міській бібліотеці в останню п'ятницю кожного місяця працюють представники міського центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги населенню.

Систематично здійснюється індивідуальне та групове інформування. Провідними групами є спеціалісти в галузі освіти і виховання, юристи, податківці, економісти, працівники соціальної сфери та органів місцевого самоврядування. Для них проводяться Дні фахівця, Дні нової книги, Дні інформації та ін. Для різних категорій споживачів готуються списки нових надходжень, відповідно до тематики їх інтересів.

В останні роки значно активізувалась соціокультурна діяльність бібліотек. Бібліотеки беруть активну участь в широкомасштабних акціях, курсах, загальноміських заходах. До всіх важливих знаменних дат в житті держави і суспільства в бібліотеках демонструються книжкові виставки. До загальноміських заходів книжкові експозиції організовуємо у фойє міського Палацу культури та на вулицях міста.

Бібліотеки МЦБС беруть активну участь у підготовці та проведенні заходів в рамках Міжнародного свята літератури і мистецтв «Лесині джерела». Всеукраїнський конкурс виконавців художнього слова ім. Лесі Українки, який проходить у рамках свята, розпочинає свою історію з 2006 року. Кожен рік місто Новоград-Волинський збирає талановитих виконавців з різних куточків України. В наш складний, неспокійний час зовнішнього та внутрішнього протистояння в країні — це один з небагатьох мистецьких заходів, який єднає український народ силою Лесиного слова. Вже 5 років поспіль

центральна міська бібліотека ім. Юрія Ковальського є організатором курсу, а незмінною його ведучою є директор МЦБС Людмила Онишук.

До 145-річниці від дня народження Лесі Українки працівники бібліотек МЦБС у малій залі Палацу культури ім. Лесі Українки для громади міста провели усний журнал «Поетеса зламу століть». Під час заходу було презентовано розгорнуту книжкову виставку «Наш край — історії скарбниці, тут б'ється серце Лесі Українки».

Трагічні події, що відбуваються на Сході України, не дають змоги людям спокійно жити і працювати. А інформаційна війна сьогодні дуже складна. І саме від бібліотекаря залежить, як користувач сприйме ту чи іншу інформацію і чи не поселиться в його душі зневіра, страх, а іноді і відчай. Тож бібліотеки стали центрами «психологічного розвантаження», лікують постраждалих душі книгою, вмінням вислухати і дати слушну пораду, відволікаючи людей від суворой буденності. Бібліотеки широко висвітлюють тему героїзму, мужності, самовідданості українського народу у захисті України від посягань на її цілісність і незалежність. Кожен бібліотечний захід відбувається саме «З Україною в серці!», «З любов'ю до України!».

Дуже важливою є робота бібліотек щодо інформування місцевої громади, користувачів про події, що відбуваються на Сході України. В бібліотеках міста організовано виставки друкованих матеріалів «Україна понад усе!», «Герої України на захисті Вітчизни», на яких представлено статті з періодичних видань, що висвітлюють події антитерористичної операції, знайомлять з її учасниками, волонтерами.

Бібліотеки міста брали активну участь у Всеукраїнських акціях «Допоможи українській армії», «Подаруй книгу учасникам АТО», відправляли книги до Житомирського шпиталю, в зону АТО. Влаштували зустрічі молоді з учасниками АТО, які перебували в нашому місті на реабілітації, воїнами 30-ї окремої механізованої бригади.

Працівники центральної дитячої бібліотеки проводять копітку роботу зі створення електронної «Книги пам'яті бійців 30-ї окремої механізованої бригади, які загинули в зоні АТО». Матеріал зібраний про сотню воїнів-героїв. До бібліотеки приходять друзі, родичі загиблих, щоб ознайомитись з книгою, надати потрібну інформацію, висловити слова вдячності про збережену пам'ять.

Центральна міська бібліотека ім. Юрія Ковальського долучилася до проекту «Бібліотека як міст культурної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у місцеві громади», який проводився в рамках проекту «Від руйнування до творення. Шляхи примирення в українському суспільстві», за підтримки Міністерства закордонних справ Німеччини. Працівники бібліотеки провели

значну роботу з виявлення всіх переселенців, які проживають на території міста, запросили їх для спілкування до бібліотеки на осінній мікс «Несе Полісся в кошику дари». Метою зустрічі було забезпечення якісного дозвілля, психологічного розвантаження, пошуку шляхів подолання стереотипів, депресії та агресії, нові знайомства та моральна взаємодопомога і підтримка.

На даний час зав'язалися тісні зв'язки з багатьма переселенцями. У бібліотеці вони користуються вільним безкоштовним доступом до мережі Інтернет, зв'язуються з рідними через соціальні мережі та скайп, беруть активну участь у проведенні масових заходів.

Важливим пріоритетним напрямком діяльності бібліотек міста залишається просування книги і читання з використанням сучасних форм і методів культурно-дозвілдової роботи. В кожній бібліотеці оформлено інформаційно-консультативні куточки «Книга. Сім'я, Дитина». В листопаді проводимо міський день читання «В нашій місті всі читають!» до Всесвітнього дня дитини.

Щороку, напередодні Всеукраїнського дня бібліотек, всі бібліотеки проводять рекламні акції в навчальних закладах, установах, на вулицях міста, екскурсії та Дні відкритих дверей. Йде активна популяризація книги, читання, бібліотеки.

Не можна оминати увагою Тиждень дитячого читання, що проходить щороку під час весняних канікул, на добрих традиціях якого виховане не одне покоління палких прихильників Книги. Впродовж Тижня у кожній бібліотеці на дітей чекають захоплюючі конкурси, вікторини, турніри, цікаві зустрічі з книгою. У 2016 році відкриття Тижня дитячого читання проходило в міському Палаці культури. Це було справжнє свято книголюбів міста Новограда-Волинського. Центральна міська бібліотека вже другий рік створює буктрейлери і презентує їх впродовж Тижня читання.

Під час літніх канікул настає спекотна літня пора і для бібліотекарів, адже час потрудитися над реалізацією літніх програм «Літо з цікавою книгою». В даному питанні бібліотеки тісно співпрацюють з загальноосвітніми, дошкільними закладами, соціальними установами. Масові форми і методи роботи під час проведення літніх читань відрізняються яскравістю і різноманітністю. Для дітей впродовж літа працюють літні ігротеки, мультсалони, проходять зустрічі на галявині, організовуються заходи на дитячих майданчиках.

Бібліотеки МЦБС ведуть полікультурну діяльність. Вже багато років центральна міська бібліотека співпрацює з етнічною громадою «Бегебун-сценр» — Новоград-Волинським земляцтвом етнічних німців. Працівники бібліотеки запрошують членів земляцтва приходити в зручний для них час

для спілкування, для вирішення нагальних проблем. Німецька громада організувала при бібліотеці школу вивчення німецької мови, заняття якої проходять кожної суботи.

Бібліотеки є бажаним місцем зустрічей і спілкування, проведення змістовного дозвілля користувачів. Сьогодні при бібліотеках МЦБС працює 9 об'єднань та клубів за інтересами, які згуртовують різних людей — за віком, професією, освітнім і культурним рівнем. Саме під час спілкування в бібліотеці люди знаходять своїх однодумців, саме тут вони можуть повністю реалізувати свій творчий потенціал. Засідання проходять у теплій і невимушеній обстановці, по-сімейному. Це дозволяє людям відійти від своїх щоденних турбот і проблем, дізнатися багато цікавого і корисного. Тематика засідань розрахована на людей різного віку, щоб було цікаво всім. Адже до бібліотеки приходять дорослі з дітьми та онуками.

Про цікаве та багатогранне життя кожної бібліотеки всі бажаючі можуть дізнатися під час щорічних звітів, на які обов'язково запрошуються жителі відповідного мікрорайону, користувачі, депутати міської ради, соціальні партнери. Потрібно відмітити, що депутати міської ради цікавляться життям бібліотек, підтримують і словом і справами.

Досить суттєвою є співпраця БФ № 1 з депутатом міської ради Остапчуком Олександром Леонідовичем, який є частим гостем бібліотеки. Відвідує масові заходи, проводить робочі зустрічі з користувачами, систематично надає фінансову допомогу на потреби бібліотеки. За сприянням молодого, активного депутата неподалік бібліотеки встановлено дитячий ігровий майданчик, де бібліотекарі постійно проводять спортивно-розважальні заходи з юними користувачами. На відкриття літніх читань Олександр Леонідович подарував для бібліотеки м'ячі, наголосивши на тому, що користуватися м'ячами можуть тільки ті, хто любить читати та відвідує бібліотеку. Депутат постійно відгукується на звернення жителів мікрорайону Дружба та сприяє вирішенню проблемних питань.

Бібліотеки міста тісно співпрацюють з місцевими краєзнавцями, музеями, ветеранськими організаціями. В центральній міській бібліотеці триває Вахта пам'яті, в ході якої у тісній співпраці зі Спілкою ветеранів афганської війни та міжрайонним військкоматом збирається та опрацьовується документальний матеріал про воїнів, які брали участь у бойових діях на території Афганістану. В планах — видання книги про воїнів-афганців міста Новограда-Волинського і району.

Активною комплексною формою популяризації краєзнавчих знань є Дні та години краєзнавства. Окрасою Дня краєзнавства «До рідного краю серцем прихилився» в центральній міській бібліотеці стала зустріч з відомим

краєзнавцем Леонідом Григоровичем Коганом, нашим земляком, який наразі проживає у Німеччині, але серцем назавжди залишився у Новограді-Волинському. Його дослідження рідного краю продовжуються і донині, він щоліта приїжджає до Новограда-Волинського, говорячи про те, що одинадцять місяців живе у гостях, і лише один — вдома...

Леонід Коган — активний член Новоград-Волинського осередку Житомирського Товариства дослідників Волині, справжній патріот рідного міста. Він є автором цілої низки цікавих історичних розвідок. Особливо помітними є його краєзнавчі статті про історію єврейської громади Новограда-Волинського, історію будівництва і знищення Преображенського собору, історію вулиць тощо. Леонід Григорович працює у архівах Новограда-Волинського, Житомира, Києва та інших міст, по крихтам збираючи цікаві факти про рідний Звягель. Саме він зібрав цілу колекцію цінних фотографій, які були презентовані під час заходу. Такі заходи дуже важливі, адже потрібно виховувати молодих краєзнавців, тих, кому можна буде передати свої знання і досвід.

Робота бібліотек МЦБС постійно висвітлюється у місцевих засобах масової інформації, на офіційному сайті міської ради, сайті центральної міської бібліотеки «Бібліотечна Звягельщина» www.nvbibl.jimbo.com, сайті МЦБС nvchs.maguru.com, блозі центральної дитячої бібліотеки «Звягельські дзвіночки».

Бібліотеки Новоград-Волинської МЦБС працюють для громади і разом із громадою. Ми добре розуміємо, що тільки творча праця, більш широке партнерство і підтримка з боку влади, органів місцевого самоврядування та громади дозволять бібліотекам розвиватися на новому підґрунті.

Олена БРАЙОН,
завідувачка Волосівської сільської
бібліотеки Чуднівського району

Досвід роботи бібліотеки-філіалу с. Волосівка Чуднівського району

Село Волосівка на обох берегах Тетеріва, більша ж частина — на правому березі. Село не належить до великих населених пунктів. В ньому — 530 жителів, 210 дворів. Село виникло в другій половині XVII століття, коли проходила боротьба українського народу з польською шляхтою. Село розташоване біля вигідних шляхів сполучення — на північ, за 3 кілометри,

проходить залізниця. Село має добре сполучення з райцентром — м. Чуднів та обласним центром — м. Житомир.

Жителі села — це звичайні люди, ті, хто в ньому народився і виріс, кому долею призначено жити і працювати на цій землі. З кожним роком тут залишається все більше і більше молоді і тому є багато молодих сімей. В центрі села красується нова школа, щойно побудована церква, пам'ятник воїнам, загиблим в роки другої світової війни. На березі річки, край дороги, стоїть старовинний млин, що був побудований в 1910 році. Цей млин занесений до Пам'яток історії. А на невеликому пагорбі в 1978 році був побудований сільський клуб, в якому і розміщена сільська бібліотека-філіал. Коли взагалі з'явилася бібліотека в селі — на жаль архівних даних немає. Тільки відомо, що в давні часи була панська бібліотека, а згодом і невелика хата-читальня.

На початку функціонування фонд книгозбірні нараховував 7220 примірників книг. Щороку фонд бібліотеки поновлювався новими виданнями та різними періодичними виданнями. У 80-ті роки бібліотеці присвоєно звання «Бібліотека відмінної роботи». В 2005 році бібліотека нагороджена дипломом Управління культури обладміністрації в номінації «Бібліотечний працівник села — 2004». В 2012 році працівник бібліотеки нагороджена Дипломом та літературною премією «Рідна мова» Житомирської обласної організації Національної спілки письменників України.

На даний час наша бібліотека — інформаційний центр села. Користувачам приємно її відвідувати, адже тут затишно, все на своєму місці, просто зручно і відчувається дружна атмосфера. Бібліотека — надійний помічник в освіті і самоосвіті, це місце, де кожен користувач може мати вільний доступ до інформації. Фонд книгозбірні є універсальним за своїм складом і нараховує 5160 одиниць. Щороку до бібліотеки надходять нові примірники книг та періодичні видання. Читачами бібліотеки є кожен другий житель села. З метою популяризації книги, підвищення читацького інтересу, книжковий фонд розкритий через яскраво оформленні книжкові виставки, тематичні полиці, перегляди літератури. Для їх оформлення використовується крім книг та періодичних видань інші матеріали, які сприяють розкриттю тем та естетичному задоволенню смаків користувачів.

Найголовніше в роботі бібліотеки — побудувати правильні стосунки з читачами. Тому бібліотекарі регулярно проводять опитування і з'ясовують, наскільки користувачі задоволені обслуговуванням, які мають зауваження. За допомогою цих опитувань вивчаються інтереси читачів.

Бібліотека використовує всі можливості, щоб мати тісний зв'язок з користувачами. Співпрацює бібліотека з місцевою сільською радою. У філії

оформлений інформаційний куточок «Бібліотека і місцева влада», де розміщено поточні плани органів місцевого самоврядування, рішення сесій. Бібліотекою здійснюється інформування жителів села щодо змін у пенсійній системі, у пільговому забезпеченні населення, що допомагає пенсіонерам, малозабезпеченим, самотнім, інвалідам знайти необхідну інформацію для вирішення їх соціальних питань.

Особливе місце в роботі бібліотека приділяє співпраці з місцевою Воловською ЗОШ І—ІІ ступеня та дошкільним навчальним закладом. Щоденно бібліотеку відвідують учні місцевої школи, які приходять сюди, щоб підготуватися до уроків, ознайомитися з книжковим фондом, просто поспілкуватися з друзями.

Дитяча зона у філії облаштована з великою любов'ю і фантазією. Тут, куди не глянеш, дітей зустрічають казкові герої, тут є і виставка малюнків «Ніколи не сумую — читаю і малюю», зроблених власноруч маленькими читачами. Велике задоволення діти отримують від іграшок, які розміщено на книжкових полицях.

Індивідуальний підхід — важливий принцип роботи бібліотеки. Найбільш поширеною формою з молодшими читачами є бесіда. Коли діти приходять до бібліотеки, вони потребують допомоги у виборі книг. І тому ми проводимо інформаційну бесіду, в якій прагнемо викликати інтерес до тієї чи іншої книги. У бесіді можна використовувати різноманітні прийоми. Діти молодшого шкільного віку мають можливість і самостійно вибирати книги, але охоче беруть книги, які їм порекомендує вчитель чи бібліотекар.

Щоб краще знайти спільну мову з дітьми, кожную свою бесіду проводимо з елементами гри. Завдяки іграм прищеплюємо любов до книги, до читання, розкриваємо зміст книги. З елементами гри проходять в бібліотеці і екскурсії для нових читачів. Діти з задоволенням допомагають в оформленні виставок, книжкових полиць. Вони самі один одному пропонують ту чи іншу книгу, яку вони вже прочитали, і самі, нерідко, пробують себе в ролі бібліотекаря. Регулярно в бібліотеці з дітьми проходять своєрідні тематичні брейн-ринги. У формі запитань-відповідей ми більш глибоко розкриваємо різні теми, наприклад, природа, техніка, охорона здоров'я, історія. Практикується в бібліотеці своєрідна група продовженого дня. В рамках цієї групи бібліотекар проводить екскурсії на природу, до визначних місць села, з елементами різних бесід, читання книг, малюнків на асфальті. До того ж нерідко вчителі літератури проводять в бібліотеці уроки, на яких бібліотекар ознайомлює дітей з додатковою літературою до різних тем, проводить літературні брейн-ринги. Неодноразово бібліоте-

карі беруть участь у відкритих уроках в школі, де представляють перегляди літератури або книжкові виставки.

Бібліотека постійно бере участь в конкурсах дитячого читання «Найкращий читач України». Гордістю бібліотеки є Вікторія Баглай, яка перемогла в районному конкурсі та зайняла почесне друге місце в обласному. Згодом і її менша сестричка Ганна також здобула перемогу в районному конкурсі краєвих читачів року.

Кожен бібліотекар повинен регулярно навчатись, щоб іти в ногу з часом, щоб бути обізнаним у роботі. Потрібно знаходити нові форми роботи, які б цікавили сучасних користувачів.

Спільна праця батьків, школи, бібліотеки дає позитивні результати. Виховання любові до рідного краю, рідної мови, історії українського народу дають певні результати. Нове покоління виростає справжніми патріотами, людьми, які шанують народні звичаї, традиції, обряди.

Бібліотека постійно працює над питанням краєзнавства. Краєзнавчий фонд бібліотеки становить 178 примірників. Фонд знаходиться на окремому стелажі. Знайомство з краєзнавчою літературою — це засіб пізнання сторінок історії, виховання у користувачів патріотизму. Для того, щоб полегшити пошук читачами необхідної інформації, в бібліотеці ведеться краєзнавча картотека. Тематичні рубрики в ній постійно поновлюються, з'являються за необхідності нові. Також видаються бібліографічні довідки за запитом користувачів. В бібліотеці оформлено краєзнавчий куточок «Моє село — серця рідна пристань». Через цей куточок бібліотека привертає увагу молодого покоління до свого минулого, до історії свого села. Тут розміщені добірки статей з місцевих газет «Наше село на сторінках преси», де зібрано матеріали ще з 1966 року. Є збірка матеріалів про людей, які зробили свій внесок в історію села «Вони творили історію нашого села». Тут є і фотоальбом з фото різних куточків нашого села «Край, де ти живеш». Відведена полицка в краєзнавчому куточку і воїнам АТО — нашим землякам. В АТО з нашого села брали участі п'ять жителів. На жаль, один із них загинув. Це Олег Полішук. В бібліотеці зібрані матеріали про воїна-земляка «Я усіх вас любив, та найбільше любив Україну».

В нашому населеному пункті проживає людина, яка з дитинства цікавиться історією рідного краю — Годлюк Олексій Анатолійович. За фахом — агроном, але це не заважає йому працювати в архіві і відшукувати нові матеріали про історію села, займатися пошуковою роботою. У нього зібрано багато речей старовини, які він знайшов при розкопках. З усього, що зібрав Олексій Анатолійович, він написав «Історію виникнення і розвитку нашого села». В бібліотеці він представив свою роботу і надалі працює в цьому напрямку.

Бібліотекарі постійно навчаються, оскільки кожен бібліотекар має бути обізнаний в роботі з ІТ технологіями, обмінюватись досвідом з іншими бібліотеками. Варто сказати, що в нашому Чуднівському районі постійно проводяться виїзні семінари у сільських бібліотеках. Такий досвід дуже важливий для діяльності бібліотекаря.

Лідія ШУЙСЬКА,
методист Андрушівської
районної бібліотеки

Проблеми читання в умовах формування інформаційного суспільства

У складних соціально-економічних умовах, в яких знаходиться наша держава, все більш постає питання про самореалізацію кожної людини. Для цього потрібні глибокі знання як професійні, так і загальноосвітні, розвинутий інтелект, широкий світогляд, вольові якості, комунікативна компетентність тощо. Одним із головних засобів розвитку особи, її інтелекту, культури, здобуття і поглиблення знань — є читання, яке ще з дитинства закладає фундамент ставлення людини до світу і до інших людей. Проте в останні роки можна спостерігати протиріччя між соціальною потребою у високоосвічених, грамотних людях і тотальним зниженням читацької активності. Основна тенденція останніх років — втрата виняткової ролі читання в житті суспільства. В умовах інформаційної глобалізації ослаблення інтересу до читання — загальносвітова тенденція. Відбувається не тільки відчуження від книги, падіння загальної книжкової культури, але і втрата національних традицій книжності.

Криза читання спостерігається не лише в Україні. В багатьох, навіть, розвинутих, країнах світу відбувається зниження інтересу населення до друкованої продукції.

Однією з причин зниження читання в наш час вважається широке розповсюдження аудіовізуальних засобів масової комунікації — телебачення, радіо, комп'ютерної техніки.

З кожним роком зростає кількість (особливо серед дітей і підлітків) тих, які вільний час проводять біля комп'ютера. Вони вважають читання менш престижним заняттям, ніж робота з комп'ютером. Найчастіше молодь пов'язує комп'ютер не із зручністю, швидкістю отримання по-

трібної інформації, а дивиться на нього як на один із засобів розваги, проведення дозвілля.

З іншого боку, раніше «читаючу націю» візуалізували картинками, де люди повсюди читали книжки, газети, журнали. Тепер ми в рази більше бачимо людей, які на роботі, вдома, в транспорті, на відпочинку, навіть на ходу читають тексти з екранів різноманітних приладів (комп'ютерів, планшетів, телефонів і т. п.). Загалом читання стало більше, бо зросли можливості доступу до текстів. Поряд з книжковим, газетним, журнальним читачем виростає кількість екранного читача. Читання не зникає. Просто тексти подаються не тільки на паперових, а переважно електронних носіях. Комп'ютеризація, цифровізація, інтернетизація ведуть до того, що тексти все більше створюватимуться, опрацьовуватимуться і зчитуватимуться з екрана. Тому й стратегія входження бібліотеки в електронне інформаційне середовище — це посилення читачеві текстів прямо на екран приладу, яким він користується.

Але світова практика наразі свідчить, що здавати в архів традиційну книгу зарано і недоцільно, оскільки кожний матеріальний носій має свої переваги і недоліки. Адже друкована книга — це не тільки носій інформації, це ще й цивілізаційний артефакт, знак, символ, який має непересічне виховне значення і вводить, спрямовує особистість у сферу духовності та культури.

Для розвитку будь-якої бібліотеки потрібні нові ідеї і проекти, які можуть реалізовуватись в бібліотеці завдяки застосуванню як традиційних, так і інноваційних форм роботи. Професійний досвід бібліотекарів, знання своєї справи дозволяють віднайти нове, нетрадиційне, а енергія, ентузіазм, мобільність, здорова амбіційність дозволяють втілювати інновації.

Визначившись із пріоритетами в своїй діяльності, бібліотеці, в першу чергу, необхідно розробити заходи щодо розширення існуючих бібліотечних послуг та впровадження нових форм обслуговування, з метою поліпшення їх якості та подальшого інноваційного розвитку книгозбірні.

Бібліотеки Андрушівського району основним в своїй роботі бачать залучення користувачів, популяризацію читання як обов'язкової частини життя людини в сучасному суспільстві. Для цього проводяться анкетування, з метою виявлення бачення розвитку бібліотек району; постійний моніторинг читацького попиту в бібліотеках району задля визначення рівня доступності української книжкової продукції та її популярності серед читачів.

Для залучення мешканців району до читання бібліотечні працівники організовують і проводять іміджеві цікаві масові заходи. Наприклад, бібліоте-

карі селища Червоне разом із клубними працівниками провели літературно-музичне свято «Моє безсмертя воїна і сина в тобі, моя велична Україно!», приурочене до Дня Героїв. До організації і проведення свята активно залучили молодь селища: участь в художніх номерах, розробка і розповсюдження запрошень і афіш, оформлення зали. На свято були запрошені ветерани Великої Вітчизняної війни, учасники АТО, волонтери, представники влади і підприємств, вчителі, жителі селища. Історичний брейн-ринг «Моя чудова Україна», що відбувся в Городківській сільській бібліотеці, у цікавій ігровій формі нагадав молоді про історичне минуле нашої Батьківщини, її визначні місця, культурне життя. Журі визначило команду-переможця. Бібліотекарем підведений підсумок проведеного заходу.

В рамках бібліотечного квесту «І оживає дух козацький» (с. Ст. Котельня) проведено огляд літератури про українське козацтво, конкурс на знання козацьких традицій та козацької кухні.

В районній бібліотеці відбувся конкурс знавців історії Європи «Історія Європи — пошук спільного коріння», під час якого змагалися 10-класники місцевої школи та учні гімназії. Бібліограф РБ провела огляд літератури «Європи спільний дім».

Активно, цікаво пройшла бібліографічна гра «Бібліографічні мандри» (с. Павелки). Старшокласники в конкурсній формі вчилися працювати з каталогами і картотеками, знаходити книги у фонді бібліотеки.

Районна бібліотека регулярно проводить різноманітні майстер-класи («Писанка — чарівне диво Великоднє», «Лялька-мотанка — оберіг людської душі і долі», «Народна дитяча іграшка»).

Популярним є проведення Дня краєзнавства. Наприклад, в бібліотеці с. Ст. Котельня він пройшов під назвою «До тебе, мій краю, моя батьківщино, незрадливую любов крізь життя пронесу». В цей день у бібліотеці була організована книжкова виставка «Звичаї і обряди нашого краю», виставка робіт народних умільців. Бібліотекар провела огляд нових надходжень краєзнавчої літератури. Також для молоді проведене бліц-опитування «Вулиці нашого села» із запитаннями про історію вулиць с. Ст. Котельня. В рамках Дня краєзнавства відбулася зустріч з місцевою поетесою Л. С. Зарудяною «Лети, моє слово...».

Щоб донести до користувачів шедеври української та світової літератури, в бібліотеках проводились: літературно-музичний альбом «Духовний заповіт» (РБ), літературний портрет «Стежками Василя Симоненка» (РБ, с. Бровки-1), літературний вернісаж «Живе лиш той, хто не живе для себе» (с. Гальчин, Яроповичі), читацький діалог «Бережи рідне слово» (с. Іванків), літературно-поетична година «Словом торкнутися душі» (с. М. Мошківці),

поетичний калейдоскоп «Бо словом переповнена душа» (с. Івниця), голосні читання «Моя любове, я перед тобою» (с. Волиця).

Однією з ефективних форм залучення користувачів до бібліотеки є створення клубів та об'єднань за інтересами. В бібліотеці с. Павелки діє любительське об'єднання «Рідне слово», темами останніх засідань якого були: «Так ніхто не кохав» (присвячене 80-річчю від дня народження В. Симоненка), «Я долю вибрала собі сама» (Л. Костенко — 80 років від дня народження), «Корифеї українського театру».

В районній бібліотеці в 2015 році відбулося засідання поетичного клубу «Берізка» — «Несу до людей всі думки, почуття і слова», під час якого присутні дізнавалися про життєвий і творчий шлях М. Рильського, вивчали та аналізували його твори, з'ясовували зв'язок поета з Андрушівщиною. Також два засідання клубу — «Поезія — це скарб усіх віків» та «І серце те, що має іскру Божу, Суцвіттям слова раптом зацвіте» — зібрали місцевих поетів та обдаровану молодь Андрушівщини. Кожен розповів, як приходить поезія в його життя, звідки беруться образи і теми віршів. Творчу атмосферу живого спілкування прикрашали українські народні пісні у виконанні аматорів.

Останніми роками Андрушівська районна бібліотека своє професійне свято, День бібліотек, відзначає проведенням вуличних акцій. Так, в 2014 році це був бібліофарватер «Разом — ми єдині», а в 2015 — бібліоакція «Бібліотека запрошує друзів». На гостей чекала розгорнута книжкова виставка «Насолода читанням — насолода життям» та виставка виробів наших користувачів «Творчість не має меж». Подяками та пам'ятними сувенірами були відзначені найактивніші читачі та учасники акції «Подаруй бібліотеці книгу». А потім була цікава розважальна програма: для молоді — інтелектуально-командна гра — бібліотечний експрес «Книжкові відкриття». Різні вікторини проводили театралізовані герої — дід Панас та баба Параска, юні художники малювали на асфальті своїх улюблених книжкових героїв. Працювали майстер-класи з виготовлення ляльок, іграшок, закладок в книги та інше. Ті, хто бажав, заповнювали анкету «Я і моя бібліотека», писали побажання бібліотеці. Також був проведений флешмоб «Молодь читає — Україна процвітає».

Звичайно, задля покращення роботи бібліотек необхідне якісно нове матеріально-технічне забезпечення, без якого просто неможливий поступ вперед в бібліотечній галузі. Цього на сьогоднішній день в нашому районі ми не маємо. Лише дві сільські бібліотеки мають комп'ютери, і то без доступу до мережі Інтернет. В районній бібліотеці ситуація дещо краща: ми маємо комп'ютери і Інтернет, нещодавно придбали ноутбук,

відеопроєктор та екран. Сподіваємося на покращення ситуації і в сільських книгозбірнях. Це дасть змогу піднятися на значно вищий щабель у нашій роботі.

Матеріальні, технічні, фінансові, організаційні негаразди в сьогоденних бібліотеках не повинні сіяти паніки, зневіри в бібліотечну справу. Кризи скрізь і завжди змінювалися новим піднесенням. Електронна ера з її могутнім технічним, технологічним, соціокультурним потенціалом відкрила бібліотекам небачені можливості:

- вперше інтегрувати в єдине ціле всі види документів на основі універсальної мови цифр;

- вперше діяти в планетарному масштабі — діставати інформацію в будь-якому куточку землі і відсилати інформацію в будь-який куточок землі;

- вперше оперувати необмеженим масивом інформації;

- вперше в інтерактивному режимі співпрацювати з необмеженим колом читачів/користувачів;

- вперше створювати світові мережі бібліотек.

Бібліотекар об'єктивно отримав повний простір для виконання ролі носія і сівача знань і духовних цінностей. Ми покликані, буквально приречені взяти на повсякденне озброєння ці дари інформаційної епохи.

Сучасний бібліотечний процес вимагає від бібліотекаря високого професійного рівня, що включає знання з фаху, володіння основами комп'ютерної грамотності й сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями, навичками аналітико-синтетичної переробки інформації й передачі її користувачам.

Ми повинні якнайшвидше подолати у нас самих і суспільній думці уявлення про бібліотеку як про сховище творів друку. Сучасна бібліотека переростає в мультиресурсний, мультисервісний заклад, що забезпечує мультипотреби читача / користувача

І потрібно пам'ятати — найголовнішими завданнями бібліотек є розвиток сталого читачього і культурного світогляду, всебічне підтримання престижу читання як надважливого елементу культури. Бібліотекам необхідно бути креативними у своїй діяльності, наполегливо рухатися вперед, зміцнювати позиції, зберігаючи традиційні функції та водночас надаючи актуальні послуги. Досвід доводить, що наполеглива праця з урахуванням різноманітних інтересів користувачів і побудова своєї діяльності в руслі світових тенденцій розвитку бібліотечної справи роблять бібліотеки важливими складовими життя суспільства.

Джерела:

1. Ковальчук С. У центрі уваги: шляхи реформування публічних бібліотек VIII Всеукраїнська науково-практична конференція «Бібліотека і книга в контексті часу» / С. Ковальчук // Бібл. планета. — 2015. — № 2. — С. 8—9.
2. Стовба О. Робота з молоддю — шлях до подолання кризи читання / О. Стовба // Бібл. планета. — 2015. — № 1. — С. 14—15.
3. Середа В. М. Бібліотечна справа майбутнього / В. М. Середа // Шк. б-ка. — 2015. — № 5. — С. 37—39.
4. Тонких Г. В. Відповідаючи на виклик часу / Г. В. Тонких // Шк. б-ка. — 2015. — № 2. — С. 23—25.
5. Бейліс Л. Криза лінійного читання: що робити бібліотекам? / Л. Бейліс // Бібл. планета. — 2014. — № 2. — С. 16—20.
6. Ткаченко Н. Дорога до книги: письменник — бібліотека — користувач /
7. Н. Ткаченко // Бібл. планета. — 2014. — № 1. — С. 20—21.
8. Сучасні аспекти теорії психології читача і читання в Україні [Електронний ресурс]. — Електронний текст. — Режим доступу : <http://lib.kherson.ua/prosuвання-chitannya-ta-zaluchennya-chitachiv-suchasni-pidhodi-i-mozhливosti.htm>. — Загол. з екрана. — Мова : укр. — Перевірено : 28.04.2016.
9. Корреспондент: Закрита книга. В Україні зникає культура читання [Електронний ресурс]. — Електронний текст. — Режим доступу : http://ua.korrespondent.net/journal/1554595-korrespondent-zakrita-kniga-v-ukrayini-znikaє-kultura-chitannya_ — Загол. з екрана. — Мова : укр. — Перевірено : 28.04.2016.
10. Онищенко О. С. Проблеми адаптації бібліотек до умов цифрової культури (тези доповіді на Міжнародну конференцію «Бібліотека. Наука. Комунікація», Київ. НБУВ, 6 жовтня 2015 р.) [Електронний ресурс] / О. С. Онищенко. — Електронний текст. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1505:problemi-adaptatsiji-bibliotek-do-umov-tsifrovoji-kulturi-4&catid=78&Itemid=412 — Загол. з екрана. — Мова : укр. — Перевірено : 28.04.2016.

Катерина ПАВЛЮК,
завідувачка Малинської міської
центральної бібліотеки

З досвіду роботи Малинської Центральної міської бібліотеки

Бібліотекам для того, щоб вижити сьогодні, потрібно відповідати вимогам часу і потребам громади. Бути корисними і цікавими жителям свого міста, стати більш відкритими і дружніми, запропонувати нові послуги, подати нові ідеї — головне завдання бібліотеки. Традиційні форми краєзнавчої

роботи саме нашої Малинської міської Центральної бібліотеки під впливом часу змінюються, стають більш яскравішими і ефектнішими.

Сформований в бібліотеці фонд краєзнавчої літератури, матеріали з місцевих газет, випробовувані на практиці форми і методи популяризації літератури, допомагають виховати любов до рідного краю, його історії, до традицій і звичаїв свого народу.

Система довідково-бібліографічного апарату з питань краєзнавства представлена традиційною картотекою. У традиційних краєзнавчих картотеках застосовуємо топографічні, персональні та тематичні рубрики в межах кожного розділу. Виділяємо назви історичних місцевостей, промислових підприємств, навчальних закладів, пам'ятних місць, імена видатних особистостей — уродженців міста Малина, історичних осіб, життя яких пов'язане з Малином, письменників та митців.

Інформаційно-краєзнавча робота представлена інформаційним куточком «Бібліотека, читач, інформація», що містить відомості про бібліотеку, послуги, які надає бібліотека, оголошення, акції, що відбуваються в місті. Розміщується інформація про людей, іменами яких славиться місто, телефони соціальних служб. До інформаційно-краєзнавчої роботи відноситься інформаційне забезпечення органів влади. Бібліотека є соціальним інститутом, здатним повно й оперативно задовольнити інформаційні потреби місцевої влади. Щотижня до виконкому малинської міської ради надсилається краєзнавча інформація за різними темами. Крім краєзнавчих фондів та різноманітних заходів, що готують працівники, підвищенням попиту у користувачів при проведенні досліджень з історії рідного краю користується унікальний фотоальбом «Малин» та краєзнавчі папки-досьє:

- Град Мала Древлянського;
- Земля поліська, краю мій коханий;
- Майстри пера нашого краю;
- Таланти Полісся;
- Почесні громадяни міста Малина;
- Майстри народної творчості та ін.

В бібліотеці організована постійно діюча книжково-ілюстративна виставка: «Свій край ми любимо, про нього дбаємо, його історію вивчаємо».

Розділ «Доторкнись до джерел славної історії» пропонує видання про історію та визначні місця цього старовинного міста.

Розділ «Землі квітучої краса» пропонує видання про красу рідної землі, про природні ресурси краю.

Розділ «За честь, за долю, за українську волю» висвітлює інформацію

про учасників АТО, про нагороди, які вони отримали, та про волонтерську допомогу.

Розділ «Літературне слово моїх земляків» висвітлює імена, як видатних літературних особистостей краю, так і початківців.

День краєзнавства **«Малин, мій краю! На світі кращого не знаю!»**

ПЛАН ПРОВЕДЕННЯ.

1. Вступ «Про тебе слово, рідний Малин!» — вірші поетів-земляків.
2. Історико-краєзнавчий екскурс «3 історії міста Князя Мала» — виступ краєзнавця А. І. Осадчого.
3. Презентація книжкової виставки «Рідне місто моє — Малин».
4. Віртуальна мандрівка «Диво-перлина — мій Малин».
5. Відеовікторина «Диво-перлина — мій Малин».

Про Малин не можна говорити без любові. Для нас, малинчан, — це наш дім, наше життя, наша праця. Малин наче відкрита книга, з давніх та новітніх сторінок якої ми черпаємо не тільки мудрість. Але й снагу та натхнення. І що б не трапилось, куди б не занесла нас доля — все одно нашим рідним домом завжди буде Малин. Малин — це золота, чарівна сторона, земля увінчана пишним колоссям, рясом. Закосичена зеленню. Малин — це древнє місто князя Мала, предковічна колиска наших мужніх і славних прашурів, це оспівана піснями, засіяна зерном історії і завітчана людськими надіями наша рідна сторона.

Безліч ніжних і ласкавих слів придумали наші жителі, щоб висловити свою гарячу любов до міста, де ми живемо. І сьогодні ці слова як ніколи актуальні, адже Малин святкує свій ювілей. 17 серпня нашому славному Малину — 1125 років! Малин — місто із славною історією та прекрасним сьогоденням та майбутнім. Історія нашого міста має глибокі корені. Сучасні дослідники зазначають, що початок місту Малину поклало Слов'янське городище 8—9 ст., тобто це територія сучасного мікрорайону Городищ.

Вивченням минулого Малинського краю займалися і займаються як історики-професіонали, так і аматори-краєзнавці.

Значний внесок у загальну справу історичного вивчення Малинщини зробив і місцевий краєзнавець Анатолій Іванович Осадчий. Історія Малинського краю багата. Вона пов'язана з іменем видатних учених, політиків, педагогів, працівників культури, письменників, художників.

В цей день не можемо не згадати відомого мандрівника, філософа, етнографа, лікаря, лінгвіста, географа Миколу Миколайовича Миклухо-Маклая.

До речі, в 2016 році в липні виповнилось 170 років від дня народження Миклухо-Маклая. До цієї річниці в бібліотеці було організовано книжкову виставку під назвою «Син людства». Також бібліотекарі міської бібліотеки підготували краєзнавчу експедицію: «Мандруємо шляхами Миклухо-Маклая». Вивчати минуле й сьогодення життя краю необхідно. Адже не можна знати історії української держави, не знаючи історії батьківщини — рідної Малинщини.

В Малинську міську Центральну бібліотеку були запрошені діти 9 класу школи № 5 на патріотичний вечір під назвою «Герої серед нас» до Дня захисника України. Вечір був присвячений нашим землякам, мужнім чоловікам, учасникам бойових дій на Сході України (героям АТО м. Малина та Малинського району). Мета проведення нашого заходу — виховати гордість за свій народ, шанобливе ставлення до військових, учасників АТО, зміцнити почуття патріотизму учнів, сформувати у дітей гуманний світогляд, спрямувати на недопущення жаків війни, сприяти збереженню пам'яті про тяжкі випробування нашого народу. На заході діти декламували вірші про АТО. Був запрошений Юрій Мельник — голова громадської організації «Долоні життя», який не з чуток знає, як там нашим бійцям, що їх турбує і закликає всіх підтримати наших воїнів, хто чим може (наприклад, діти своїми малюнками та листами), це неабияк підтримає їх бойовий дух. На завершення Олена Верстак, музичний керівник дитячого садочка № 3, виступила з авторською піснею «Колискова воїну». Сьогодні допомога та підтримка словом для наших воїнів не менш важлива ніж матеріальна. Наші солдати щодня ризикують своїм життям заради кожного з нас. Нині патріотизм має бути на 1-му місці. Будьмо гідними наших героїв, які твердо вірили і вірять, діяли і діють, знали і знають, що нашу Україну зламати не можна.

Стежками творчості Лесі Українки

В бібліотеці було проведено літературну мандрівку на тему: «Я в серці маю те, що не вмирає». У 2016 році виповнилось 105 років від дня написання знаменитої драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня». Цей твір поетеса виношувала все життя, а написала за 12 днів. Також було представлено книжково-ілюстративну виставку під назвою « Ні! Я жива! Я буду вічно жити! ». Діти на згадку про відвідини цього заходу отримали буклет «Леся Українка «Лісова пісня».

Бібліотека сприяє реалізації творчого потенціалу користувачів шляхом відкриття мистецьких галерей, де експонуються художні полотна як професійних майстрів, так і художників-аматорів.

Здавна славиться наше місто майстрами народної творчості — вишивальницями, різьбярками, художниками. І нещодавно в міській Центральній бібліотеці відбулася творча зустріч з малинським художником Кравченком Віктором Івановичем. Його творчість викликає захоплення, дивує своєю різнобарвністю і закликає серед буденної суєти зазирнути у світ прекрасного. Зустріч супроводжувалася мультимедійною презентацією «У картинах його душа».

У бібліотеці дбають про те, щоб відвідувачі пам'ятали традиції та звичаї, що шанувалися з діда-прадіда. Тематика та форми проведення заходів вражають різноманітністю: година духовності «Обереги моєї оселі», пізнавальна подорож «У нас на вулиці — Купала», усний журнал «Родина, родина, від батька й до сина», народознавче свято «Свято квітів, трав та рум'яного листя» та ін.

Етнографічний куточок при бібліотеці « Українська хата всім багата» набув популярності серед відвідувачів бібліотеки. У цьому куточку презентуються предмети декоративно-ужиткового характеру: глиняні вироби, рублі для прасування, рогаці, гребінці для вичісування льону, вишиті вироби та ін.

Набула розвитку пошукова робота, бібліотека посилила співпрацю з музеєм, який міститься в лісотехнічному коледжі, школами, краєзнавцями, митцями та ін.

В бібліотеці організована постійно діюча виставка народних майстрів «Нетлінне диво рукотворне», де експонуються вишиті вироби та вироби з глини, дерева, з штучних матеріалів.

Така робота згуртовує в бібліотеці творчу інтелігенцію міста, школярів та користувачів бібліотеки, завдяки чому створюються читальські клуби, нові творчі задуми, проводяться цікаві заходи.

Джерела:

1. Максименко С. Легенди і дійсність древнього Городища: Археологічні розкопки в Малині // МН. — 1996. — 25 листопада. — С. 2.
2. Брицун М. Городище Мала // МН. — 1998. — 16 серпня. — С. 3.
3. Осадчий А. Що в минулому наших міст? // МН. — 2012. — 25 серпня. — С. 2.
4. Сорока Т. У пошуках скарбів, або Слідами давньої історії Малинського краю // МН. — 2012. — 15 грудня. — С. 4.
5. Знайоме — незнайоме Городище // СП. — 2016. — 24 червня. — С. 4.
6. Петренко Н. Чим більше дізнаюся, тим більше впевнююся, що знаю ще досить мало // СП. — 2010. — 8 жовтня. — С. 2.
7. Війна вкотре нагадала про себе: снарядами, мінами і... рештками загиблих солдатів // СП. — 2010. — 24 вересня. — С. 2.
8. Павлів О. Леся Українка. Сімейне листування: За матеріалами спеціальної збірки

- Слов'янської бібліотеки в Празі // Слово Просвіти. — 2016. — 30 червня. — 6 липня. — С. 5.
9. Лісовський Б. Малювати почав на пенсії // МН. — 2009. — 4 жовтня. — С. 3.
10. Син людства (М. М. Миклухо-Маклай) // Житомирський вісник. — 1996. — 12 липня.
11. Марченко В. Пам'ять Маклая // Прапор Жовтня. — 1986. — 5 серпня.
12. Шпак В. Забуті роки Миклухи-Маклая // УК. — 2008. — 12 квітня.
13. Тимошенко В. Вчений — енциклопедист // МН. — 1996. — 17 липня.

Марина ПОСЛАВСЬКА,
завідувачка відділу обслуговування
Коростенської МЦБС

«Краю мій, краплиночка на карті»

*(із досвіду краєзнавчої роботи ЦБ ім. М. Островського
ЦБС м. Коростеня)*

«Стоїть на скелях давнє місто,
Колиска прадідів й батьків.
Воно своїм державним змістом
Сягає глибини віків»

Г. Цепкова

Коростень — надзвичайно цікаве і красиве місто. Невелике за розмірами, воно має древню та славу історію. За час свого існування Коростень пережив багато злетів та падінь.

Із глибин історії до нас дійшли імена князів Мала, Олега, княгині Ольги, долі котрих були тісно пов'язані з м. Коростень. Подальша історія міста знайомить з багатьма славетними людьми. Ними пишаються коростенці, адже своїми досягненнями, перемогами, талантом вони прославляли рідне місто.

Прекрасна і багата історія та цікаве сьогодення рідного Коростеня спонукає нас, бібліотекарів, активізувати роботу з краєзнавства. Наша мета — перетворити краєзнавство у живу цікаву справу, в основі якої — любов до рідного краю, знання його історії, славних імен відомих земляків.

В 1989 році колектив бібліотеки організував краєзнавчу кімнату, яку згодом було реорганізовано в краєзнавчий сектор ЦБС. На стендах розміщені фотографії різних часів, карти, книги, інші фактографічні матеріали, проводяться реальні та віртуальні екскурсії краєзнавчого змісту, ведеться дослід-

ницька та пошукова робота, готуються інформаційно-бібліографічні краєзнавчі видання.

Краєзнавчий фонд ЦБ на 2016 рік нараховує 1524 одиниць зберігання. З періодичних видань є такі, як «Вечірній Коростень», «Древлянський край», «Іскоростень», «Наш Коростень».

Міська бібліотека є центром краєзнавчої роботи нашого міста, адже краєзнавчий напрямок був, є і залишиться одним із найвагоміших у роботі ЦБ. Це те, що відрізняє Коростенську центральну бібліотеку від інших публічних бібліотек, надає їй місцевого колориту, регіональної специфіки, самобутності.

Краєзнавчу діяльність умовно можна систематизувати у такі теми:

- історичне краєзнавство
- літературне краєзнавство
- культурно-мистецьке краєзнавство.

Історична тема спонукає бібліотечних працівників широко застосовувати прийоми «мандрівок у часі». Це, наприклад, екскурс-бесіда «Пам'ятники міста розповідають його історію». Основою для проведення заходу став матеріал з тематичної течки «Меморіальний літопис історіографії міста». Співорганізатором мандрівки виступив головний спеціаліст з питань охорони пам'яток культури та історичної спадщини Коростенського міськвиконкому В. Железко.

Мандрівку музеями міста, серед яких: Коростенський краєзнавчий, військово-історичний комплекс «Скеля», кімната-музей виробів Коростенського фарфорового заводу та музей локомотивного депо було здійснено під час краєзнавчого екскурсу «Живе і відкрите минуле» в рамках року культури та відродження музеїв.

В Національному музеї історії України у Києві в кінці 2015 року відбулося відкриття виставки «Стародавній Іскоростень. Витоки слов'янської державності». В складі делегації від міста Коростеня брали участь у презентації виставки і бібліотекарі. Відвідувачі мали змогу познайомитися з експонатами останніх краєзнавчих експедицій та краєзнавчим переглядом літератури «Історія міста — це наше минуле, це наше майбутнє».

У далекому 1924 році в Коростені почав функціонувати музей, основним завданням якого було вивчення Древлянського краю. З нагоди 90-річчя від моменту його заснування колектив ЦБ спільно з працівниками музею провели зустріч, куди завітали всі поціновувачі історії рідного краю. Вона була насичена виступами, в яких йшлося про історію створення музею, музейні фонди, основні форми роботи та просвітницьку діяльність фахівців музею, а також про неоціненний вклад краєзнавців — ентузіастів, що допомагають

в роботі науковцям. Працівники бібліотеки оформили книжковий перегляд «Духовна скарбниця Коростеня — краєзнавчий музей», який вдало доповнювали стенди з експозиції історії музею.

День краєзнавства — одна з неймовірно цікавих та дієвих форм бібліотечної роботи, адже дозволяє широко популяризувати краєзнавчий фонд бібліотеки, використовуючи ряд бібліотечних форм роботи, залучити до популяризації краєзнавства широке коло відвідувачів бібліотеки, як учасників заходу, так і його співорганізаторів. Саме в рамках дня краєзнавства під назвою «Рідне місто моє, сивина твоя давня» організовувались та проводились презентації книги Г. Л. Перельмана «Ними пишається Коростень» та перегляду літератури «Із витоків древності і моноліту у величі Коростень звівся над світом!», бібліографічний огляд літератури «Коростенщини славетні імена».

Презентація «Книги Пам'яті України. Переможці. Житомирська область. Том 6» проводилась напередодні Дня скорботи і вшанування пам'яті жертв війни в Україні. Крім ветеранів, учнівської молоді на презентацію завітали голова Житомирської обласної організації ветеранів О. Защиніков, відповідальний секретар редакційної колегії обласної Книги Пам'яті України Р. Барало, рідні воїнів-фронтовиків. Після історичної довідки цікавими для всіх присутніх були виступи запрошених членів редакційної колегії Книги Пам'яті, які безпосередньо збирали, систематизували та редагували матеріали про коростенців — учасників бойових дій у роки Другої світової війни.

Історія далека і близька... Минувшина і сьогодення... Яскраві історичні постаті і сучасні Прометей... Зафіксувати, зберегти, розповісти про них — завдання кожного сучасника.

Вшановували учасників Революції Гідності, які у боротьбі за право бути Україні справжньою європейською державою віддали найцінніше — своє життя, годиною пам'яті Героїв Небесної Сотні «Героями не народжуються, героями стають». Центральною постаттю години пам'яті став Герой України, наш земляк Сергій Кемський. Присутність рідних і близьких знайомих, виступи та розповіді про Сергія створили уявлення про особистість Героя, наблизили нас до сприйняття та розуміння його душевних поривів та стремління. Особливий шем в серцях учасників години пам'яті викликали вірші загиблого. Перегляд відеосюжетів про героїв Майдану та трагічні події створили особливу атмосферу жалоби та туги. Інформаційну фото-виставку «Героями не народжуються — героями стають» бібліотекарі оформили, використавши перші доступні газетні джерела. Присутні юнаки, шкільна та студентська молодь отримали заряд патріотизму та зрозуміла, що любити свою країну, гордитися державою Україна для її громадянина Сергія Кемського та інших Героїв Небесної Сотні було не просто слова та почуття, а й дія, яка вартувала життя.

Цей захід багаторазово проводився на прохання освітян. А номінація «Збереження і примноження традицій» загальноміського рейтингу «Гордість міста — 2014» стала визнанням патріотичного напрямку роботи ЦБ.

Вагомим внеском у краєзнавчий інформаційний банк даних став збір, систематизація та розробка бібліотекарями історико-краєзнавчих бібліотечно-бібліографічних посібників із серії «Коростенці Герої — земляки». Так, за останні роки підготовлені: краєзнавча розвідка «Легендарний комдив» до 110-річчя від дня народження коростенця, двічі Героя Радянського Союзу С. А. Козака, біобібліографічний нарис «Ціною свого життя» до 100-річчя від дня народження П. К. Козаченка, краєзнавча розвідка «Герой дніпровської битви» до 120-річчя від дня народження П. Ф. Жмаченка.

Коростенщина надихала і надихає своєю неповторною красою письменників і художників — творчо обдарованих людей. Колектив підтримує культурно-мистецьке життя Коростеня, постійно урізноманітнює та шукає нові цікаві форми популяризації творчості відомих митців краю. Бібліотекарі намагаються відкривати для коростенців нові імена, організовувати спілкування читачів з цікавими людьми — поетами і письменниками, художниками і співаками-аматорами.

В 2015 році керівник юнацького клубу «Відродження» запропонувала старшокласникам ще одну творчу зустріч з письменником-земляком, лауреатом літературного фестивалю «Просто на Покрову» Євгеном Борисовим «Почуй мене, зрозумій мене». Присутні спілкувалися з аматором, слухали авторське читання віршів. Учасники засідання зачитували на свій вибір поетичні рядки з книги поета «Услышь меня».

Під час щорічних звітів перед населенням проводяться творчі зустрічі користувачів з місцевими письменниками і поетами, відкриваються нові імена, нові літературні твори. Серед професійно вдалих варто згадати літературні вечори з поетами: педагогом за освітою Оксаною Геращенко «Я радість в світ несу», журналістом, громадською діячкою Тетяною Кереселідзе «Серце, відкрите до людей».

Особливе місце у літературно-краєзнавчій роботі центральної міської бібліотеки посідають ювілейні вечори-зустрічі, оскільки саме вони створюють умови для безпосереднього спілкування письменника з читачами.

Наприкінці 2014 року проведено ювілейний літературно-музичний вечір «Коли серце пише та римує». На свято поетичного слова, музики і краси завітали всі, хто не байдужий до поезії і пісні, шанувальники творчості сестер Валентини Краснікової та Лілії Бех. Вечір видався досить пізнавальним та пройшов оригінально. Шанувальники поезії з захопленням слухали вірші ювілярок під музичний супровід та із зацікавленістю переглянули

слайд-презентацію. Перегляд літератури «Не зупинити думки злет» репрезентував творчий доробок ювілярок. У святі брали участь старшокласники міського колегіуму. Вони читали твори ювілярки — Валентини Краснікової. Приємним сюрпризом для Лілії Бех стало виконання пісень під гітару на її вірші Сергієм Мойсієнко — читачем бібліотеки. Свої вірші для шанувальників читали і самі ювілярки.

У 2015 році з нагоди 55- річчя від дня народження дитячого письменника, журналіста, редактора газети «Вечірній Коростень» — Віктора Васильчука у ЦБ пройшов ювілейний вечір «Людина чотирьох вимірів». Вечір-спогад «Найкраща розвага — то життя» до 60-річчя від дня народження письменника-земляка, заслуженого журналіста України — Валерія Нечипоренка представили до уваги коростенців, гостей міста та родини письменника працівники ЦБ у 2015 році.

2016 рік подарував читачам літературне свято-зустріч до 70-річчя від дня народження прозаїка і поета Олега Буцького «Світ можна вмістити в одній фразі».

З нагоди 75 — річного ювілею нашого земляка, музиканта, викладача, українського і ромського поета, члена Національної спілки письменників України Міхи Козимиренка відбувся вечір пам'яті «Доторкаючись словом до струн». На вечорі звучали поезії М. Козимиренка. Своїми спогадами про Міху поділилися поетеса Г. Цепкова, редактор газети «Вечірній Коростень» В. Васильчук, голова ЖОО НСПУ М. Пасічник. Гарною прикрасою вечора стали музичні номери у виконанні викладачів міської ШМ ім. А. Білошицького.

Проведення презентацій книг — один із дієвих способів ознайомлення читачів з книгою та з автором, тим більше, що бібліотекарі мають можливість запросити на масовий захід самих письменників. В останні роки ЦМБ проводила презентації книг Оксани Геращенко «Впіймана мить», Наталії Кошової «Моей души осенние напевы», Галини Цепкової «Радості земні». У 2013 році вийшли у світ вибрані твори письменника, журналіста, нашого земляка Валерія Нечипоренка «Завиграшки». На презентацію завітали син Костянтин та брат В'ячеслав Нечипоренко, друзі О. Костиця та член Національної спілки журналістів України, редактор газети «Вечірній Коростень» В. Васильчук. Вони розповіли про цікаві моменти із життя нашого земляка. Прозвучало багато теплих і щемних слів, хвилюючих спогадів. Мультимедійна презентація та книжково — періодичний перегляд «Літературні завиграшки Валерія Нечипоренка» стали влучним акордом заходу. Презентація була співзвучна кредо письменника: «Життя — це гра: захоплива, яскрава і трохи кумедна».

Продовжуючи створювати власну друковану продукцію, ЦМБ започаткувала серію «Літературний портрет», в рамках якої підготували інформаційно-методичний матеріал «Нектар натхненної душі. Поетична стежина Тетяни Микитчук», який працівники бібліотеки використовували при проведенні літературного вечора, а також методична розробка літературно-музичного вечора «Багрянець осені у водоспаді звуків». А ще бібліотекарями був розроблений та виданий літературний портрет Міхи Козимиренка «Доторкаючись словом до струн».

Щорічно ЦБ бере участь у літературно-мистецькому фестивалі «Просто на Покрову». У 2014, користуючись нагодою, працівники бібліотеки презентували учасникам та гостям літературного свята власноруч створене видання — біобібліографічний портрет Василя Юхимовича «Світ у краплині слова», що з'явилося напередодні 90-річчя від дня народження нашого славного земляка, поета, пісняря, гумориста, ідейного натхненника свята «Просто на Покрову».

До 105-річчя від дня народження митця А. Я. Футермана видано біобібліографічний портрет «Шукав у камені душу», який презентовано під час проведення мистецького автографу «Скульптор з коростенського краю». Інформація з видання ввійшла до статті про митця, якою фахівці ЦБ здійснили пробу пера для такого серйозного джерела, як Вікіпедія. Бібліограф миської ЦБС систематизувала з розрізнених джерел інформацію про провідного художника Коростенського фарфорового заводу, лауреата Національної премії ім. Т. Шевченка за високохудожнє використання народних традицій у творах декоративно-прикладного мистецтва Валентину Михайлівну Трегубову з нагоди її 90-річного ювілею, оформивши розвідку в красназавчий портрет «Творець порцелянової райдуги». Даний матеріал став основою для публікації статті у Вікіпедію. А ще бібліограф Примаченко Т. А. готує щорічний дайджест «Бібліотеки ЦБС м. Коростеня у пресі».

Активна красназавча діяльність є основою проектної роботи колективу. В 2015 році на Житомирщині стартував проект «Бібліотека як міст культурної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в місцеві громади», в рамках якого працівники ЦБ підготували літературно-музичну дегустацію «Аромат чаю з присмаком древлянської осені». Учасники насолоджувались чарівністю древлянської осені, віршами поетів-земляків та мелодіями осені. Збільшився інтерес наших читачів до культурно-мистецького напрямку красназавства. Саме арт-проект «З любов'ю в серці до краю мого» є яскравим підтвердженням вищесказаного. Цей проект включав в себе ряд виставок молодих обдарованих людей, що проживають в м. Коростені та Коростенському районі. Виставки майстрів змінювали одна одну кожні два тижні.

Програма була багатогранна і різноманітна, вона передбачала показ світлин нічного Коростеня, флористику, вишивку, картини з бісеру, різьблення по дереву, вироби з металу, солоного тіста, художній розпис та ін. Арт-проект приніс відвідувачам бібліотеки чимало приємних хвилин і вражень, несподіваних відкриттів і змістовних зустрічей. За 14 тижнів в проєкті взяли участь 24 автори, які представили більше 500 своїх робіт.

В підтримку цього мистецького свята в читальній залі пройшли: 2 творчі вечори, 10 майстер-класів, в яких могли взяти участь всі охочі, та безліч екскурсій.

Цікавою подією, яка пройшла в рамках арт-проекту, стала персональна виставка картин нашої землячки Катерини Григорівни Лисової. Завершальним етапом виставки був творчий вечір «Весняна повинь почуттів». До кожної з представлених на виставці картин художниці під мелодійні нотки звучали щирі проникливі вірші-підписи нашої землячки-письменниці та поетеси Оксани Геращенко. Це було справжнє свято, від якого всі отримали неабияку мистецьку насолоду.

У 2013 році колектив ЦБС вперше вирішив спробувати свої сили і взяв участь у Міжнародному фестивалі дерунів, який проходить в місті. Ми дуже старанно готувалися до свята. І наше завзяття було відзначене першим місцем у конкурсі «Дивовижна самобутність» та призом. І у 2015 році ЦБ разом із усіма філіями ЦБС також брала активну участь у проведенні Фестивалю дерунів. На створеній бібліотекарями карті України «Derunfest у віночку смачних фестивалів України» були представлені кулінарні фестивалі обласними країни. Бібліотечна система підготувала дегустацію літературних смаколиків, де книга була головною стравою. Дегустація включала ряд книжкових переглядів під назвами «Україну Коростень єднає та гостинно в себе зустрічає», «Книга — головна страва: смакую я, смакує вся родина моя», «Дерунярські читання». В процесі свята бібліотекарі ЦБ проводили акцію «Створи бібліотеку українського воїна». Колектив отримав багато позитивних вражень та задоволення від фестивалю, а ще це стало чудовою нагодою залучити до бібліотеки нових користувачів

Краєзнавство — це не лише те, що залишили нам у спадок наші діди-прадіди, але й те, що залишиться після нас прийдешньому поколінню. Ми раді, що ширшає коло однодумців, які збираються у нашій бібліотеці, де, здається, самі стіни надихають на творчість. У цьому колі — представники старшого покоління та молодь, які відчувають і розуміють красу навколишнього світу, люблять свій край, дивне чарівне Полісся, рідне місто, серця яких завмирають у чеканні, що принесе нова зустріч у центральній міській бібліотеці.

Людмила ЖУРАВСЬКА,
старший науковий працівник
відділу досліджень обласного
краєзнавчого музею, керівник
грибного клубу «Веселка»

Співпраця музейного грибного клубу та обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Олега Ольжича

Три роки триває плідна співпраця грибного клубу Житомирського обласного краєзнавчого музею з відділом виробничої літератури обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Олега Ольжича. Цій досвід, на мій погляд, цікавий і вартий того, щоб про нього розповісти.

В жовтні 2007 року на виставці живих грибів в музеї Природи зібралось багато допитливих відвідувачів, які згодом зорганізувались в клуб грибників «Веселка». Керівником клубу стала автор виставки живих грибів, дослідник грибного промислу на Поліссі, зав. відділом краєзнавчого музею Л. Г. Журавська. Президентом клубу було обрано міколога, доцента агроєкологічного університету Л. В. Михайловського. Почесним президентом обрали І. О. Філіппову, фунготерапевта, директора Санкт-Петербурзького центру лікування грибами.

Було чітко сформовано наукове завдання: дослідження грибного промислу Житомирського Полісся. На засіданнях клубу вивчались нові сучасні дослідження в галузі мікології, публікації на грибні теми, а головне — це гриби ні походи, практичні заняття в лісі.

Тема грибів цікава, проте мало досліджена. Ще в 50-х роках минулого століття вчені-мікологи не могли дійти спільної думки: куди віднести гриби — до тварин чи рослин? Бо за своїми властивостями вони близькі і до тварин, і до рослин.

У своєму складі вони мають сечовину, хітин, глікоген. Розмножуються статевим способом — цим вони схожі до тварин. Гриби засмоктують їжу, як рослини, мають вегетативне тіло (спосіб розмноження міцелієм) — і цим вони також схожі до рослин. Тому їх виділили в окреме Царство грибів.

Але перед ким людина завжди схиляє свою голову, інколи припадає навіть на коліна і радіє... безмежно? Перед його величністю грибом! Бо серед всієї природи людина найбільш подібна до гриба за складом хімічних елементів. І в людини, і в грибові найбільше води, гриб містить всі амінокислоти, які так необхідні для життя людини. Правильне вживання грибів

— це профілактика, яка забезпечить людині добре здоров'я та допоможе перемогти важкі хвороби.

Запитань було безліч. Мікологія — наука молода, фунготерапія — наука, якій на Сході більше двох тисяч років, а в Україні тільки-тільки приживається.

Але ж полішуки грибним промислом і лікуванням грибами займалися з давніх-давен, але все це було втрачено і майже забуто. Дослідженням грибів на Поліссі займався Леонард Васильович Михайловський, міколог, доцент агроуніверситету. Він підготував і видав чудовий визначник грибів «Макроміцети Полісся України». Ми слухали його лекції, вчилися в нього, як досліджувати і визначати гриби, вчили основи такої складної науки, як мікологія, а також проводили практичні заняття в лісі, збирали рецепти, розповсюдили біля п'ятисот анкет «Грибний промисел полішуків».

Пройшло сім років. На рахунку клубу біля сотні грибних походів, сім наукових грибних виставок, енциклопедія народної медицини, яка вийшла у 2009 році завдяки ентузіасту і меценату О. В. Михайловському. Це видання клуб подарував читальному залу виробничого відділу до відзначення ювілею бібліотеки.

В енциклопедії вміщено 150 рецептів лікування грибами та моя стаття «Як готувати ліки із грибів». Як член редколегії всеукраїнської газети «Народний лікар України» я започаткувала з 2008 року сторінку «У пошуках грибного царства». За шість років я опублікувала більше ста розвідок з етномікології, досвід лікування грибами, яким ділилися у своїх листах грибники зі всієї України та свій власний.

У 2013 році, коли було закрито музей Природи, грибний клуб знайшов прихисток в обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Олега Ольжича, у читальному залі виробничої літератури. Це був новий етап у роботі клубу. Всі слухачі могли зручно розміститися за робочими столами, на заняттях іноді бувало більше 50 чоловік. Використання технічних засобів дало можливість переглянути доступні науково-популярні фільми про новітні досягнення у мікології, генетиці, фунготерапії. А користування інтернетом давало можливість моментально отримувати відповіді на запитання, що виникали в процесі обговорення.

Разом з виробничим відділом бібліотеки підготували дві наукові виставки живих грибів: «Природна комора здоров'я» (08—10 жовтня 2013 р.) та «Трутові гриби Житомирського Полісся» (осінь 2015 р.) Працівники відділу також підготували книжкову виставку «Їстівні та отруйні гриби». Загалом, виставки відвідали сотні житомирян, було проведено до 100 екскурсій.

У 2014 році в бібліотеці відбулась презентація моєї книги «У пошуках

грибного царства». Це було свято і для грибників, і для бібліотеки. Книгу я подавала у фонд бібліотеки.

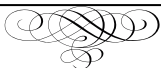
Журналістом обласного телебачення Вікторією Лук'яненко з наукових виставок живих грибів та з грибних походів в ліс було відзнято два науково-популярних фільми про гриби, їх лікувальні властивості. Ці фільми є в інтернет-архіві телебачення.

Завідуюча виробничим відділом Т. П. Левченко, за моєю участю, підготувала віртуальну інтернет-виставку «Грибний кошик Житомирського Полісся».

Відвідуючи заняття, члени грибного клубу мали змогу знайомитись також з новою літературою, виставками, що відбувались в бібліотеці. Цими знаннями вони ділились зі своїми родинами, друзями і знайомими. Така співпраця корисна і приваблює нових відвідувачів до бібліотеки.

Джерела:

1. Журавська Л.Г. У пошуках грибного царства. Етномікологічні нотатки, Львів, «Апіорі», 2014. — 187 с.
2. Михайловський Л. В. Макроміцети Полісся України. Визначник. Івано-Франковськ, 2010 — 652 с.
3. Українська академія наук. Енциклопедія народної медицини. Т. 3. Гриби. Івано-Франковськ. 2009 — 1197 с.

Геннадій МАХОРИН,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії,
політології і психології
Житомирського національного
агроєкологічного університету

Рід священиків Менчиців у контексті історії містечка Вчорайше та зв'язку поколінь настоятелів Свято-Михайлівського храму

Найдавніші відомості про існування Свято-Михайлівської церкви у Вчорайшому відносяться до 1727 року. Храм був зроблений з дерева, трьохверхий, вкритий гонтом, стояв у центрі села. До церкви було приписано і сусіднє село Чорнорудка, де налічувалося 10 домогосподарств. А у Вчорайшому в той же час було 85 домогосподарств. Вчорайше належало князю Юзефу-Каролу Любомирському, перейшовши у спільну родинну власність як посаг його дружини (у першому заміжжі — Вишневецької).

1770 року Вчорайше купив у Любомирських поміщик Ільницький. 1772 року у зв'язку з ветхим станом церкви її розібрали і на тому ж місці побудували нову, теж дерев'яну. Ільницький 1794 року продав Вчорайше поміщику Каспру Івановському. Станом на 1795 рік у селі була церква, фільварок, два млини, налічувалося 934 жителів (475 чоловічої і 459 жіночої статі) [1, арк. 8]. Кількість населення зростала повільно. Війни, які вела Росія майже постійно, зумовлювали необхідність поповнення армії, тому чоловіків забирали в рекрути. Саме цим пояснюється, що станом на 1811 рік

у Вчорайшому жило 454 осіб чоловічої і 479 осіб жіночої статі [2, арк. 169]. Про це свідчить інтабулярна відомість за 1811 рік.

Більш докладну інформацію про Вчорайше та його мешканців можна дізнатися із клірової відомості Свято-Михайлівської церкви, яка стояла у центрі містечка. Документ подається зі збереженням мови викладу, стилістики і орфографії:

«Село во владении Каспра Ивановского, римского исповедания. Церковь деревянная, без предела. В ней сосуды серебрянные и вызолоченные.

Священно-церковнослужители: протопресвитер Федор Гаврилов Менчиц (52 года), в чтении искусен. У него сыновья: Александр (19 лет) — обучается в Киевской семинарии, Платон (12 лет) — обучается в Киевской семинарии, Ясон (9 лет) — обучается в Киевской семинарии, Амвросий (6 лет) — обучается русской грамоте).

Священник Федор Менчиц, сын священнический. 1793 года июня 3-го числа униатским митрополитом Феодосием Ростовским Махновского повета в село Маркуши к церкви Святомихайловской в священники рукоположен, где 1795 года марта 29-го дня из унии в православие присоединён священником Федором Зражевским. 1800 г. переведён в село Вчорайше и был благочинным чрез восемь лет. За ревностное прохождение оной должности и примерное поведение по высочайшему соизволению награждён фиолетовой бархатной скуфьей (головний убір як нагорода, друга після набедрення). Сверх же сего за публичные Слова Божие проповеданные 1814 года ноября 30-го дня, его высокопреосвященством Серапионом, митрополитом Киевским и Галицким во претопресвитера приходской своей церкви произведён.

Дьячок Иоан Иоанов Фуретьевич, сын священнический, Махновским духовным правлением по Указу в сию должность определён и по одобрению рукоположен 1809 года июля 11-го дня. В чтении и нотном пении искусен. Не обучался. Поведения не худого, пьянством не заражен.

Церковный староста — Иоаким Зеленюк. Прихожане: дворяне, коих мужеского пола 8 да женского 6, помещицы крестьяне, коих мужеского пола 477 да женского 499.

Священник пользуется добротным подаянием, имеет продовольствие своё от хлебопашества, а дьячок — получаемую раковщиною от двора по 25 копеек. В приходе мужеского пола 485 да женского 505, дворов 121».

1818 року Вчорайше одержало статус містечка, його власником залишався. Каспр Івановський, який був римо-католиком. Збудована раніше за його наказом каплиця уже не відповідала вимогам власника містечка. Тому він 1825 року уклав контракт із майстром села Добрянка Чернігівської губернії В. Черкасовим про будівництво у Вчорайшому костелу [3, арк. 3]. Його син, Діонісій, який успадкував Вчорайшенський маєток, захопив 1834 року церковну землю, і в подальші роки тягнулася судова справа за повернення землі. На той час приходським священиком Святомихайлівської церкви був Ясон Федорович Менчиць, а дячком — Петро Кирилович Божкевич.

У сім'ї молодого священика 16 березня 1834 року сталося горе — померла його 17-літня дружина. Про це свідчить метрична книга за 1834 рік. з неї дізнаємося і про народження та шлюби, освячені отцем Ясоном Менчицем. Так, список народжених у 1834 році відкрила донька Попелянчиків, народжена 20 січня, яка при хрещенні отримала ім'я Євфросина [4, арк. 247 зв.]. Хрещеними її батьками стали місцеві селяни Іван Миколайович Крикун і Гната Білоуса дружина Серафима.

Подією, неординарною для села, стало охрещення у Святомихайлівській церкві Вчорайшого 14 травня 1834 р. хлопчика, якого назвали Митрофаном. Його батьки — командир кінно-артилерійської батареї, підполковник, кавалер Антон Єгорович Матвєєв і дружина Варвара. Хрещеними батьками хлопчика стали капітан Олександр Дмитрович Ігнат'єв і дружина поміщика Уварова, власника Паволочі [4, арк. 251 зв.].

Зведені відомості про народження, шлюби і смерті подавалися у завершальній частині метричної книги — екстракті. Так ось, відомості, вміщені у екстракті за 1834 рік дають таку демографічну картину. Протягом вказаного року у селі народилося і було охрещено 32 хлопчики і 25 дівчаток. З них позашлюбних було 3 хлопчика і 2 дівчинки. У Святомихайлівській церкві села Вчорайше упродовж 1834 року вінчалось 10 подружніх пар. Померли і були відспівані у церкві 55 мешканців села (23 чоловічої і 32 жіночої статі), половина з цього числа — це діти віком до 5 років.

Висока дитяча смертність — загальне явище того часу. Серед померлих була одна людина, яка потонула. Але смертність від нещасних випадків була рідкісним явищем (один випадок на 3—5 років). Ще більш рідкісними були випадки смерті від зловживання горілкою — у сільській місцевості це одиничні факти у великій часовій протяжності. Громада слідувала за дотриманням здорових суспільних і моральних відносин, вчасно караючи пияка: привселюдно вибити різками за те, що він обмінює на горілку хатні речі, наділити статусом глави сім'ї його дружину або старшого сина і т. д.

Односельця, який за крадіжки був засуджений, відбув покарання і хотів по-

вернутися в рідне село, громада, як правило, назад не приймала — про це виносився окремий присуд на сільському сході. Тому й не дивно, що люди у селах не боялися залишати свої домівки незамкненими, бо було довір'я одне до одного. Про появу чужинця сільський староста повинен був доповісти в поліцію. У випадку біди, для прикладу, пожежі, громада толокою зводила погорільцям нову хату. Подружню пару вибирали, як правило, зі свого села. Бралася до уваги, в першу чергу, репутація сім'ї, матеріальний достаток не був для селян визначальним при виборі майбутнього чоловіка, дружини. У хрещені батьки новонародженого брали, як правило, рідного брати або сестру.

Так само чинили при виборі свідків на весіллі. Свідків під час вінчання називали поручителями: одна пара з боку нареченого і одна пара — з боку нареченої. У той час існувало кріпацтво, селяни відробляли панщину. Але існувало правило звичаєвого права, за яким головні учасники весільного дійства (наречені, їхні батьки, поручителі) звільняються від панщини. Бажаючи мати довший проміжок часу для відпочинку від осоружної праці на поміщика, селянство виробляло все більш ускладнений і подовжений у часі сценарій передвесільного, власне весільного і післявесільного обряду: сватання, оглядини, заручини, вінчання і весілля, яке тривало три дні, а потім — потрусини, перезва або зазовини, далі — переодягання або циганування, водіння (возіння) батьків у вінку по селу, «йти на кури», биття каші і молотьба жита, які виконувалися спільно з гостями, а завершувався післявесільний етап обрядовості закалачинами, відвідинами, од'їдинами і дякуванням.

Протягом 1836 року у Вчорайшому узяло шлюб 12 подружніх пар. Інші демографічні показники за цей рік: народилося і було охрещено у сільському храмі 31 хлопчика і 32 дівчинки (з них позашлюбних 4 хлопчини і 2 дівчинки), а померло 24 особи чоловічої і 17 жіночої статі (у цьому числі, зокрема, 19 хлопчиків віком до 5 років). Священик Ясон Менчиць зауважив, що «подкидышей, убитых, утопших, громом поражённых и иных несчастных случаями умерших не было».

Священики були для селян моральними авторитетами, які разом із громадою села дбали і про влаштування долі сиріт. На сільському сході призначали для них пік лунів з числа найзаможніших і найавторитетніших селян. Церква теж брала участь в опіці — у першу чергу, представників кліру — удовиць священика, дяка, псаломника, їхніх дітей та онуків.

Станом на 1851 рік у Вчорайшому настоятелем Святомихайлівського храму був Амвросій Федорович Менчиць, у Василівці і Бровках — о. Іоан Похилевич, Макарівці — о. Лука Василевський, Бистрику — о. Пантелеймон Загайкевич, Рогачах — о. Григорій Левитський, Топорах — о. Миколай Топачевський, Ягнятині — о. Ілля Стефановський.

Докладніші відомості про церкву і клір подавалися у щорічних клірових відомостях. Так, із відповідного документа за 1861 рік про церкву у Вчорайшому можемо дізнатися докладну інформацію (наводиться мовою оригіналу без змін):

«Церковь построена в 1772 г. тщанием прихожан, деревянная, с такою же колокольнею, на каменном фундаменте, крепка и в благолепном виде. Престол в ней один — во имя святого Архистратига Михаила, утварью достаточна. При церкви по штату положены 1 священник, 1 дьячок, 1 пономарь, 1 просфорня (церковь причислена к 5 классу).

Земли при сей церкви усадебной три десятины, пашенной — 60 дес. да сенокосной на болоте 7 дес. и 3 дес. леса (1 десятина = 1, 2 га).

Домы для священно- и церковнослужителей — два — на церковной усадебной земле, построены тщанием прихожан и составляют их собственность, но оные помещения причту недостаточны.

На содержание священно- и церковнослужителей производится из казны жалованья по штату 5 класса 134 рублей в год и содержание их посредственно.

Опись церковному имуществу заведена с 1808 года, ведётся исправно и хранится в целости, а также и прочие документы. Копии с метрических книг есть с

1796, из 1810 г. хранятся в целости. Исповедные записи с 1833 г. тоже находятся в целости, кроме 1835, 1836, 1838, 1842, 1843, 1853 годов.

Церковные деньги хранятся в целости за ключом церковного старосты и печатью церковною. При сей церкви состоит старостою церковным с 1858 года сельский обыватель Макарий Иванов Шевчук, который должность свою проходит рачительно. Примечание. При сей церкви в настоящее время обучает дьячок два мальчика.

О причте церковном:

Священник Амвросий Фёдоров Менчиц, сын протоиерейский, по окончании учений в Киевской Духовной Семинарии 1835 года августа 18 числа уволен из оной в Епархиальное ведомство с Аттестатом 2-го разряда по прошению Его высокопреосвященства бывшего Митрополита Киевского Преосвященным Епископом Владимиром Чигрининым в село Почуйки сего уезда у Георгиевской церкви во священника рукоположен и грамотою снабжён, а по прошению бывшего священника местечка Вчерайшого Ясона Менчица в местечко Вчерайше переведён и указом Сквирского Духовного Правления снабжён, по ревизии 1850 года между Духовными записан. Падучей болезни не подвержен. Семейный. У него жена Агриппина

Ивановна. Дети: Захарий, Анна, Александра, Надежда, Михаил (старший син Володимир не згаданий, бо уже жив окремо від батьків. — Г. М.) Священник чтение, пение и катехизис хорошо знает, штрафован не был, под следствием и судом не состоит. Дети у него поведения хорошего. Во время отпуска в доме вели себя прилично.

Дьячок Стефан Фомов Сихоцкий, сын пономарский. 1853 года сентября 6 дня Его Преосвященством Аполинарием, Епископом Чигринским посвящён во стихар Сквирского уезда в местечко Вчерайше, к святоМихайловской церкви и грамотою снабжён, по ревизии 1858 года записан. У него жена Ольга Павловна. Дети: Параскева, Потапий. Дьячок чтение, пение и катехизис довольно хорошо знает, не штрафован, под судом и следствием не состоит. При нём живёт отец его, заштатный пономарь Фома Степанович Сихоцкий. У него жена Параскева Стефанова. Дочери Евдокия, Мария.

Пономарь Сильвестр Алексеев Залуцкий, сын дяковский, уволенный из низшего отделения Киевского уездного училища и определён на пономарскую должность Бердичевского уезда в село Великие Низгурцы к Параскеевской церкви. 1857 года октября 15 дня Его Преосвященством Аполинарием Епископом Чигиринским посвящён во стихарь. 1858 года сентября 19 дня перемещён в местечко Вчерайше Сквирского уезда. У него жена Мелания Евгениевна. Дети: Иоан, Елисавета, Мария. Мать её Параскева Петрова Мшанецкая.

Просфорня Татьяна Варфоломеева Рабчин, вдовая по смерти мужа её, священника села Волоских Махаринец.

О прихожанах означенной церкви. В местечке Вчерайшем помещицы Дионисии Дионисиевны Понятовской:

духовных лиц: 2 двора, 8 муж., 13 жен. Всего 21;

дворян: 4 двора, 16 муж., 18 жен. Всего 34;

военных: 40½ двора, 41 муж., 58 жен. Всего 99;

мещан: ¼ двора, 1 муж. Всего 1;

крестьян: 168½ двора, 674 муж., 731 жен. Всего 1405.

В приселках два однодворца, двое военных, четверо крестьян. Кроме того имеют жительство (обоего пола) 45 католиков, жидов и других нехристиан — 105 дворов, 420 муж., 400 жен. Всего 820.

Общее число жителей 1220 муж., 1283 жен., дворов 305» [5, арк. 25—28]».

Метрична книга Святомихайлівської церкви за 1861 рік дозволяє уточнити дату народження наймолодшого сина настоятеля храму. Михайло Мен-

чиць народився 24 травня і був охрещений у місцевому храмі 3 червня 1861 р. Хрещеними батьками його стали: священник села Ярешки о. Григорій Мотилевич і дружина священника села Сестринівка Бердичівського повіту Захарія Оппокова Ганна Василівна. До речі, Захарій Оппоков — це дід Михайла Грушевського (по матері), на той час — благочинний Бердичівського повіту. А сам обряд хрещення здійснив священник села Лебединці Бердичівського повіту Олексій Ленчевський. Як правило, хрестили дитину або в день її народження, або наступного дня. Більш пізній час проведення обряду хрещення був зумовлений якимись сімейними обставинами або станом здоров'я дитини. Так, Амвросій Менчиць мусив узгодити дату з двома іншими священниками, які брали участь у обряді, щоби вони змогли прибути у Вчорайше.

У Вчорайшенській церкві хрестили своїх дітей також мешканці сусідніх сіл і містечок. Так, 18 квітня 1861 року у Свято-Михайлівському храмі була охрещена Ірина, донька селянина Матвія Скорецького, який відносився до Білилівського товариства, католицького віросповідання, а його дружина Ольга Іванівна — православного.

Були поодинокі випадки, коли обряд хрещення здійснювали у Вчорайшенській церкві священники із сусідніх сіл. Для прикладу, 7 січня 1861 р. священник із с. Степка о. Лазар Гелімбійовський, який хрестив Амвросія, сина дворянина Іоана Михайловича Павловського, мешканця Вчорайшого. Хрещеними батьками немовляти стали дворянин Ілля Людвикович Карпович і однодвірка Гонората Леонтіївна Солбенна. А 5 жовтня 1861 р. у Свято-Михайлівському храмі м. Вчорайшого проводив обряд хрещення священник із Шпичинець о. Андрій Матушевський. Він охрестив Харитину, доньку вчорайшенського селянина Авеля Никифоровича Морозюка і його дружини Анастасії Данилівни. Хрещеними батьками стали Кирило Данилович Зеленьок і Євфросина Олексіївна Колодянюк.

Останньою в 1861 році народилася 30 грудня Марія, донька помічника Санкт-Петербурзької кредитної казни, колезького секретаря Ксенофонта Платоновича Менчиця і його дружини Марії Аполлонівни. Дитина була охрещена у день свого народження. Її хрещеними батьками стали колезький секретар Петро Федорович Врублевський і дружина священника о. Амвросія Менчиця Агрипина Іванівна. Останньому Ксенофонт Платонович доводився рідним племінником. Обряд хрещення проводив священник із села Сестринівка о. Захарій Оппоков (раніше уже згадувалося, що це батько матері Михайла Сергійовича Грушевського. Окрім того, варто зауважити ще той факт, що рідна сестра Захарія Іоановича Оппокова одружилася із сином священника Богоявленської церкви містечка Паволоч Сквирського повіту Петром Іоакимовичем Топачевським, прадідом академіка Академії Наук

УРСР, директора Інституту гідробіології АН УРСР Олександра Вікторовича Топачевського). Відомо також, що Ксенофонт Менчиць — син Платона Федоровича Менчиця, протоієрея, єдиного із числа священників, якого було нагороджено 1849 року Гергіївським хрестом, у той час, коли він був походним священником (тобто капеланом) у складі піхотного полку графа Дивича-Забалканського.

Протягом 1861 року у Вчорайшому народилося і було охрещено 77 немовлят (39 хлопчиків і 38 дівчаток), а взяли шлюб 12 пар. Серед тих, хто обвінчався — Іван

Іванович Митюк (одружувався вдруге) і Параскева Терентіївна Попелянчик (перший шлюб). Поручителями з боку нареченого були Симеон Миронович Сокол і Єрофей Артемович Гуменюк, а з боку нареченої — Андрій Миколайович Крикун і Яким Васильович Яценко — усі мешканці Вчорайшого.

Приріст населення залишався низьким: за 1861 рік 77 осіб народилося і 65 померло. З числа останніх — це переважно діти. Так, у віці від народження до 5 років померло 36 дітей (20 хлопчиків і 16 дівчаток), у віці від 5 до 10 років — 1 дитина, від 10 до 15 років — трое. У віці від 15 до 20 років не померло жодної дитини [6, арк. 430—463].

Подібна ситуація зберігалася і в наступні роки. Так, протягом січня 1862 року у Вчорайшому померло 11 осіб, з них 6 — діти віком до 5 років, а також одна довгожителька — Євдокія Павлівна Яківець, яка померла 10 січня у віці 70 років, залишивши удівцем свого чоловіка Фому Івановича Яківця. У лютому померло всього 7 осіб, березні — 9, квітні — 3, травні — 5, червні — 1, липні — 5, серпні — 3, вересні — 5, листопаді 4, грудні — 1 (Фома Іванович Яківець у віці 60 років).

За метричними книгами 1860-ті роки можна зробити опис православного населення, яке жило у Вчорайшому. Це сім'ї

Приступлюків Сидора Лук'яновича і Олени Михайлівни
Середюків Василя Андрійовича і Параскеви Григорівни
Горобців Якова Демидовича і Катерини Миколаївни
Шимків Авакума Олексійовича і Євдокії Никифорівни
Шевченків Єфрема Власовича і Ксенії Гнатівни
Гнатюків Сидора Євменовича і Маріанни Василівни
Павловських Антона Станіславовича і Домнікії Федорівни
Сергатюків Якова Карповича і Сиклети Тимофіївни
Лавринчиків Кузьми Григоровича і Олександри Єфремової
Яківців Костянтина Фомовича і Улити Федорової
Щербатюків Пилипа Павловича і Єфросини Терентіївни
Сергатюків Єрона Петровича і Єфросини Василівни

Гайдарів Йосипа Микитовича і Марфи Микитівни
Яківців Григорія Фомовича і Васси Петрівни
Мазурів Герасима Васильовича і Марії Федорівни
Горобців Мануїла Демидовича і Меланії Агєєвни
Крикунів Вікторія Самійловича і Марії Демидівни
Галичів Макара Кириловича і Мотрони Пилипівни
Гришків Федора Павловича і Єфросини Лук'янівни
та інші.

З довіреності, яку видала 1864 року власниця Вчорайшого Д. Д. Понятовська, відомо, що вона призначила управляти Вчорайшенським маєтком поміщика М. І. Беренса.

1866 року містечко Вчорайше стало волосним центром.

1868 року поміщиця Д. Д. Понятовська склала заповіт на користь свого чоловіка і дітей [7, арк. 129]. Але вже 1870 року бачимо власницею Вчорайшого графиню К. Д. Жевуську, яка вказаного року видала доручення поміщику В. О. Говоровському на управління маєтком [8, арк. 188]. 1871 року донька графині Жевуської, графиня М. Е. Стадницька, видала доручення дворянину Г. М. Стрельбицькому на управління маєтком у Вчорайшому [9, арк. 12].

Тоді у містечку, як і в інших населених пунктах, хати мешканців і господарські будівлі були дерев'яними. У центрі містечка, де проживали єврейські сім'ї, житла були дуже скупчені, часто утворюючи суцільну забудову. Тому, у випадку пожежі, вогонь перекидався від одного будинку до іншого. Велика пожежа у Вчорайшому сталася 11 травня 1875 року, коли згоріло 24 житлових будинки.

У цей час Вчорайше було у власності поміщика А. Орловського. Він 1878 року передав у оренду вчорайшенський маєток поміщику Ф. Ф. Меленевському [10, арк. 78]. Але вже 1879 року дворянка Е. Меленевська подала клопотання про надання їй дозволу купити маєток її брата А. Орловського у Вчорайшому [11, арк. 1—12].

Відомості про населення православного віросповідання Вчорайшого подає метрична книга за 1879 рік. Так, у Свято-Михайлівському храмі містечка було охрещено 79 немовлят (45 хлопчиків і 34 дівчаток), обвінчано 15 пар, помер 51 мешканець (30 осіб чоловічої статі і 21 — жіночої) [12, арк. 40].

До кінця XIX століття власницею Вчорайшого залишалася дворянка Ернестина Меленевська. Про те, яким було містечко наприкінці XIX століття можемо дізнатися із матеріалів Першого Всеросійського перепису населення, проведеного 1897 року. На щастя, збереглися переписні відомості по деяким населеним пунктам, зокрема і по Вчорайшому. Вважаючи, що

ця інформація становить цінні відомості для відновлення знання про свій родовід багатьох вчорайшенців, автор подає архівні матеріали мовою оригіналу з незначними скороченнями. Перепис домогосподарств у Вчорайшому проводили рахівники Іларіон Сереблюк, М. Свистюк По дільниці № 1 Іларіон Сереблюк зафіксував 1301 постійного мешканця (646 осіб чоловічої і 655 — жіночої статі), а Михайло Свистюк — 2080 жителів (1055 — чоловічої і 1025 — жіночої статі). Настоятелем Свято-Михайлівського храму був уже 63-річний священник Іоан Крижановський. Про нього відомо, що він народився у Бердичеві, закінчив семінарію. Його 56-річна дружина Ольга Миколаївна була освічена, навчалася у жіночому пансіоні. Їхня 18-літня донька Зінаїда Іванівна теж одержала освіту, закінчивши жіночу гімназію. У їхньому будинку була помічницею 14-річна служниця Параска Пилипівна Гнатюк, яка народилася у сусідньому селі Ярославка. Старша доньки стали вчительками: Євгенія Крижановська — рідному Вчорайшому, а Анастасія Крижановська, викладала у школі сусіднього села Великі Нізгурці Софія Крижановська — Сквирі, один із старших синів, Євгеній Крижановський, теж став священником, був духовним слідчим 1-го округу Сквирського повіту, Лаврентій Крижановський в 1905 році був депутатом XX Київського єпархіального з'їзду духовенства, а священник Йосиф Крижановський був членом Бердичівського повітового відділення Єпархіальної училищної ради, а ще один син, Іоан Крижановський був священником села Мовчанівка — Ружинська, 1901 року нагороджений наперсним хрестом [13].

Рід Менчиців теж мав своє продовження. У документах Київської духовної семінарії за 1901 рік згадується учень 5 класу Анатолій Менчиць, який був переведений у 6-й, випускний клас, з з умовою перескладення іспиту з літургії. 1904—1905 навчальний рік закінчили випускники Києво-Софійського духовного училища Антоній та Іван Менчиці, а учня 1-го класу цього навчального закладу Йосифа Менчиця переведено до наступного класу з умовою перескладання іспиту з латини. У той час вимоги до учнів були значно суворіші. Їхніми батьками були шановані у суспільстві священники, зокрема, Так, священнику села Старий Животов Таращанського повіту Київської губернії Іоану Менчицю 1885 року було висловлено архіпастирську вдячність, а на початку XX століття він уже став благочинним 4-го округу Таращанського повіту, 1904 року був депутатом XIX Київського єпархіального з'їзду. Також делегатом цього з'їзду був його двоюрідний брат, теж Іоан Менчиць, священник містечка Монастирища Нові, благочинний 5-го округу Липовецького повіту Київської губернії. Священник села Лісівка (тепер Андрушівського району) Віталій Менчиць був

відзначений серед числа тих священиків Київської губернії, хто найкраще викладав Закон Божий [14]. Донька Володимира Амвросійовича Менчиця Олена Володимирівна листувалася зі Всеволодом Чаговцем, саме він помістив у часопису «Киевская мысль», в № 80 за 20 березня, некролог про В. А. Менчиця, славного нащадка священицької родини.

Джерела:

1. ЦДІАУ. — Ф. 484. — Оп. 6. — Спр. 149.	8. ЦДІАУ. — Ф. 486. — Оп. 5. — Спр. 571.
2. ЦДІАУ. — Ф. 484. — Оп. 6. — Спр. 151.	9. ЦДІАУ. — Ф. 486. — Оп. 5. — Спр. 596.
3. ЦДІАУ. — Ф. 2219. — Оп. 1. — Спр. 230.	10. ЦДІАУ. — Ф. 487. — Оп. 12. — Спр. 1385.
4. ЦДІАУ. — Ф. 127. Оп. 1012. — Спр. 1749.	11. ЦДІАУ. — Ф. 442. — Оп. 829. — Спр. 105.
5. ЦДІАУ. — Ф. 127. — Оп. 1011. — Спр. 2656.	12. ЦДІАУ. — Ф. 127. Оп. 1014. — Спр. 296.
6. ЦДІАУ. — Ф. 127. Оп. 1012. — Спр. 3375.	13. forum.vgd.ru/651/55741/240/hm?a=stdforum_view
7. ЦДІАУ. — Ф. 486. — Оп. 5. — Спр. 516.	14. («Киевские Епархиальные ведомости. — 1904. — № 25. — 20 июня.

Георгій МОКРИЦЬКИЙ,
краєзнавець, почесний читач
ЖОУНБ ім. О. Ольжича

Бібліотека ціною у власне життя

*Трагічна доля вченого-літературознавця
Бориса Якубського*

Ім'я одного із дослідників і видавців Лесі Українки — вченого-літературознавця Бориса Якубського було до останнього часу маловідомим. Хоча ми й надібуємо на нього в якості редактора у багатотомних академічних виданнях Повного зібрання творів Тараса Шевченка (у 10 томах) або у перших багатотомних виданнях творів Лесі Українки (семи- та дванадцятитомники). Борис Володимирович редагував і написав вступну статтю

до класичного твору української літератури «Хіба ревуть воли, як ясла повні?», авторами якої є Панас Мирний та Іван Білик. Насправді ними були полтавчани, рідні брати Панас та Іван Рудченки — останній майже 16 років жив і творив у Житомирі, де й почасти створювався цей роман.

Але не через цю обставину тут хочеться коротко розповісти про Бориса Володимировича Якубського. Трагічний кінець його життя, був обумовлений, з одного боку, трепетним ставленням вченого до великої власної бібліотеки, а з іншого — безоглядним знищенням усього розумного, що не співпадало з «шлунковою» релігією більшовиків або лякало її носіїв. Кінець життя вченого-українця припадає знову ж на Житомир, де він оселився з дружиною в її оселі, і куди перевіз, напевно, свою безцінну бібліотеку, що згодом загинула разом з її власником у вогні комуністичного сатанізму. Втім, коротко все по-порядку.

Спочатку звернемося до Вікіпедії. Ось що тут пишуть про вченого: «Борис Володимирович Якубський (1889—1944) — літературознавець і літературний критик, професор Київського ІНО. Професор Київського Інституту Народної Освіти, чл. Історично-літературного Товариства при ВУАН, Київ. н.-д. катедри мовознавства, співробітник Комісії для видавання пам'яток новітнього укр. письменства ВУАН та Київської філії Інституту літератури ім. Т. Шевченка.

Родом з с. Іллінці на Київщині (насправді, це на сьогодні Вінничина — *Г. М.*). За німецької окупації 1941 Якубовський залишився в Києві. За спогадами А. Любченка, Якубський був співробітником К. Штепи у міській управі. Після повернення радянської влади в місто був репресований (насправді, це не зовсім так — *Г. М.*). Борис В. Якубський — один з перших основоположників соціологічного методу в українському літературознавстві, дослідник мистецької форми в літературі. Далі перераховуються наукові роботи Бориса Володимировича і, зокрема, зазначається, що перші два томи

Борис Якубський (в центрі)
з колегами (з мережі Інтернет);

академічного повного зібрання творів Т. Шевченка з науково перевіреним текстом, варіантами й об'єктивними примітками, під загальною редакцією Б. Якубського, видані у 1939 р. Академією Наук УРСР згодом були вилучені з усіх бібліотек».

Чому?

Для того, щоб відповісти на це запитання, досить познайомитись з опублікованою в Інтернеті Архівною кримінальною справою Б.В. Якубського, що зберігається в Галузевому державному архіві Служби безпеки України. В ній, сторінка за сторінкою, перед нами постає постать, про яку Антоніна Радько у своєму нарисі, присвяченому Якубському навела вираз «*Sic transit gloria mundi*» («Так минає земна слава»). Бо саме так підсумував Григорій Костюк спогади про нелегку долю свого вчителя Бориса Якубського. Минуло й наче безслідно зникло життя талановитого літературознавця, критика, видавця, чия біографія й наукова спадщина, на жаль, і досі залишаються на маргінесі дослідницьких студій.

А. Радько зазначає, що «навколо Б. Якубського повсякчас гуртувалися науковці — авторитети із величезним доробком і початкуюча молодь. У його робочому кабінеті відбувалися «не планові, але фактично дуже регулярні» зустрічі, учасниками яких були О. Бургардт, О. Гермайзе, О. Дорошкевич, М. Драй-Хмара, М. Зеров, М. Рильський, П. Тичина, П. Филипович, В. Отроковський, В. Модзалевський, Г. Нарбут. За двадцять літ роботи в університеті (1921—1941 рр.) Б. Якубський займав посади секретаря правління, проректора з навчальної та адміністративної частин, декана філологічного факультету, завідувача кафедри російської літератури. А також читав лекції з «віршової ритміки та метрики» у Вищому музично-драматичному інституті ім. Лисенка, у Центральній студії мистецтва в Києві.

А тут — війна, окупація.

Із згаданої енкаведешної справи, зокрема, стає відомим, що в окупацію Б. Якубський із родиною продовжував жити у Києві: перебивався випадковими заробітками. Наприкінці 1941 року у вже не діючому університеті охороняв майно від розкрадання разом з іншими викладачами, які не евакуювалися, а також з іншими колегами, що не евакуювалися, переглядав і вдосконалював навчальні плани, незважаючи на те, що заняття й не відбувалися...

Щоб якось заробити на прожиття з грудня 1941 до вересня 1943 років Якубський працював у штаті газети «Нове українське слово», створеної на базі аналогічного «Слова» Олега Ольжича, що лунало попервах у Житомирі. З тієї ж кримінальної справи дізнаємось про те, що в грудні 1941 р.

Оселя Якубських в Житомирі на розі вулиць Бориса Тена і Князів Острозьких, де було заарештовано вченого (фото автора, 2016)

Якубський був членом Будинку вчених. Від літа 1942 р. співпрацював із Музеєм-архівом перехідної доби Києва.

Перед відступом німецьких військ із Києва разом із дружиною Софією Мар'янівною 20 вересня 1943 р. Борис Володимирович виїхав до Житомира. Як він пояснює у зізнанні, переїзд був пов'язаний з тим, щоб «лучше устроить свою жену, в частности позаботился об огороде». В Житомирі подружжя Якубських оселилося у будинку Софії Мар'янівни у будинку № 35 на Кашперовській вулиці (тепер вул. Бориса Тена). Будинок зберігся до сьогодні, щоправда, у перебудованому вигляді. Саме тут, в цій скромній, типовій для старого Житомира одноповерховій оселі на розі сучасних вулиць Бориса Тена і Князів Острозьких, Борис Володимирович Якубський й був заарештований 30 червня 1944 року органами НКВД як «зрадник Батьківщини».

Згодом, вбита горем Софія Мар'янівна Якубська як «полька, вчителька з вищою філологічною освітою, що 24 роки викладала російську і польську мови в школах Києва і Житомира» благала про порятунок чоловіка від несправедливого покарання у зверненні до Наркома МГБ УРСР. У цьому тексті, сповненому відчаєм і благання справедливості, зокрема, читаємо (наводиться мовою оригіналу):

«При немцах мы бедствовали ужасно. Нас обокрали до нитки. И он,

и я были очень долго без работы, Муж от истощения начал пухнуть, т. к. продавать было нечего. Среди зимы в 18-градусный мороз немцы выселили нас из квартиры. Что у мужа не было никакой связи с немцами, как он бедствовал и пухнул с голоду — знают семьи кот(орые) оставались в Киеве во время оккупации. Из-за болезни сердца (так в оригіналі... — Г. М.) мужа **Из-за библиотеки** мы не уехали в 1941 г. Если б мой муж был враждебно настроен к СССР мы могли 3 раза уехать в Польшу — из Киева и дважды из Житомира»...

Фраза «из-за библиотеки» мною виділена не тільки тому, що ця стаття друкується у бібліотечному збірнику, а головне тому, що на прикладі відношення до її Величності Книги показує вчинок справжнього інтелігента. Інтелігента, який загинув у катівнях безжалісної і кривавої комуністичної системи, тому що піклувався про збереження БІБЛІОТЕКИ!

... У 1925 році Якубський переклав українською мовою вірш російського поета Ніколая Клюєва «Ленін», але це зовсім нікому не допомогло. Як справедливо зазначається в статті про Б. В. Якубського в Інтернет-енциклопедії «Жизнь и творчество Леси Украинки», не допомогло:

«— ані тов. Леніну — скільки б його не ушляхували поети, все одно в історії він залишився злочинцем;

— ані М. Клюєву — більшовики його розстріляли (Томськ, 1937)

— ані Б. Якубському — більшовики його замучили у київській в'язниці у 1944 році...

Висновок: «Не називайте преподобним лютого Нерона».

Серце українського вченого-патріота Бориса Якубського зупинилося 28 грудня 1944 року у лікарні в'язниці № 1 НКВД (горезвісна «Лук'янівка») м. Києва. Він не дожив до суду над собою. Суду блюзнірського, «закритого». Але у наш час відбувся відкритий суд над самою системою. І це є Суд самої пані Історії, який розставив все на свої місця. Але ані Борис Якубський, ані Софія Мар'янівна, вже про це, на жаль, ніколи не дізнаються...

Письменник Василь Врублевський — редактор і видавець всеукраїнського літературно-мистецького журналу «Авжеж!»

Сьогодні вже, мабуть, нікого не дивує явище авангарду в літературі. Втім, на початку 90-х років XX ст. дехто з критиків не сприймав саму дефініцію чи ставився до неї іронічно (як і до самого явища авангарду). Хоча тоді знаходилися й такі, котрі усвідомлювали, що авангард у літературі — це вже реальність. Наприклад, Григорій Сивокінь у статті для «Літературної України» не лише говорить про це, а й наводить «врожай» прозаїків як відомих (Ю. Андрухович, В. Діброва, Є. Пашковський, Ю. Винничук та ін.), так і потенційно відомих (В. Врублевський, В. Даниленко, Ю. Жигун, Б. Жолдак, В. Косенко та ін.) [4].

Деякі з перерахованих персоналій пов'язані з українським літературно-мистецьким журналом «Авжеж!», який «заповзято пропагує авангард» і видається на теренах Житомира. У березні 1990 р. побачило світ перше число (тоді ще літературно-публіцистичного) альманаху у вигляді самвидавського додатку до газети «Житомирський вісник». Сьогодні вже можна стверджувати: тоді народилося видання, без якого тепер неможливо уявити вітчизняну літературу останнього десятиріччя XX ст. Аби впевнитись у цьому, досить погортати бібліографічний довідник «35 чисел», укладений з нагоди виходу 35-го номера «Авжеж!». За цей час у журналі видруковано твори близько 250 авторів. Тут імена, що ототожнюються з творенням літературного процесу початку 90-х рр. в Україні: Василь Герасим'юк, Михайло Григорів, Юрко Гудзь, Володимир Діброва, Богдан Жолдак, Оксана Забужко, Микола Закусило, В'ячеслав Медвідь, Кость Москалець, Євген Пашковський, Микола Рябчук, Валерій Шевчук. Водночас «Авжеж!» дав старт Володимирові Даниленку, Іванові Козаченку, Василеві Махну, Тризубому Стасу, Олесеві Ульяненку [5]. І це закономірно, зважаючи на концепцію «Авжеж!»: він завжди був журналом літературних дебютів, на хвилі якого прийшло в українську літературу нове покоління. Як зауважує незмінний редактор журналу Василь Врублевський, «... ми відчули в дев'яностому, що нам спокійно не дадуть ступити на літературну стезю. Нам потрібен був саме такий журнал» [1]. Таким чином, на початку 90-х «Авжеж!» був чи не єдиним виданням, що опікувалося молодими прозаїками, поетами, критиками, перекла-

дачами. Друкувалися й ті, кому потрібно було надати підтримку. З маститих ніхто не друкувався, їх просто «не ставили».

У того, хто переглядає зшитки «Авжеж!», неодмінно виникають питання: як усе розпочиналося, за чиєї участі і звідки така дивна назва? Мабуть, варто знову звернутися до слів самого редактора: «... Три роки тому (в 1989 р.) у Житомирі з'явився самвидавський літературний альманах «Житній ринок». Видати його допоміг Фонд громадянської ініціативи, а ідею виносили ми з Володимиром Даниленком (обидва на той час журналісти обласної молодіжної газети). Те число «Житнього ринку» було першим і останнім... Ми стали шукати нового видавця. Він знайшовся сам — в особі редактора тижневика «Житомирський вісник»... Для продовження традицій ми хотіли зберегти назву, бо «Житній ринок» для Житомира — це дуже символічно. Це місце, де збираються низи, верхи, мафія і всі інші верстви суспільства. Але редактор «Житомирського вісника» з тактичних міркувань наполіг на зміні назви, аби не лякати цензуру і партократів згадкою про опозиційну громадську організацію. Шарпанина з назвою ледь не стала яблуком розбрату. Вирішили так: написати найабсурдніші назви, які тільки збредуть у голову, і кинути папірці до капелюха... Витягнули «Авжеж!»... Даниленко тоді спробував утворити абревіатуру, яка б пояснила цю безглузду, на його погляд, стверджувальну частку. Отож, за Даниленком, «Авжеж!» — «Авангардовий всеукраїнський журнал експериментальних жанрів». Це цілком може бути однією з версій етимології назви. Утім, тепер первісна семантика назви вже нікому не ріже слуху» [3].

Окрім суто молодіжного характеру видання, можна виділити декілька особливостей концепції журналу. Насамперед, саме тут на ту пору могли бути видрукуваними твори, що не побачили б світ в інших виданнях через суспільні обставини. Це роман Василя Рубана «На протилежному боці від добра (в авжежівському варіанті «По той бік добра») та антирадянські пісні Тризубого Стаса (опріч журнальної публікації кількох текстів, на початку 1991-го видано також окрему збірку). До речі, у видавництві «Авжеж!», заснованому 1993 р., побачили світ кільканадцять книжок. Їх автори — Н. Самчик, Т. Пишнюк, А. Сірик, В. Врублевський, А. Куліш, В. Шинкарук, В. Мойсієнко, Ю. Кондратюк. Треба згадати й антологію молоді поетії Житомира «Переказ про повітря», збірку учнівських віршів «Пролісок», книжкову серію «Бібліотека журналу «Авжеж!», започатковану ще в перший рік виходу журналу (понад три десятки видань).

Таким чином, завдяки «Авжеж!» в Україні стали відомими нові-старі імена. Багато з них було пов'язано з Житомирщиною. Так, у журналі з'явилися уривки з мемуарів Івана Фещенка-Чопівського, одна з перших публікацій

в Україні поезій Олега Ольжича та Бориса Олександрів-Грибінського, поезії та роман «Гуляйпільський батько» Кліма Поліщука.

Можливо, найзначнішою заслугою часопису саме на терені відкриття несправедливо невідомих імен було видання у вересні 1990-го збірки «Поети української діаспори» (як спецвипуску альманаху). «Авжеж!» був наповнений і літературно-критичними оглядами, культурологічними, історичними статтями, серією інтерв'ю В. Даниленка з Ю. Андруховичем, В. Дібровою, Б. Жолдаком, Є. Пашковським. Усе це великою мірою сприяло осмисленню суті найновішої української літератури та її місця в контексті загального літературного масиву.

Варта уваги на сторінках часопису і тема перекладної літератури. На фоні переважної монополії «Всесвіту» та абсолютної незаангажованості в цій сфері інших видань (окрім хіба що «Світovidу» та «Сучасності») «Авжеж!» явив чимало яскравих зразків у перекладах з різних мов, перекладах різних видів і жанрів. На сторінках журналу українською мовою звучала латвійська, литовська, японська, німецька, російська, англійська та польська поезія.

Ще одна характерна особливість «Авжеж!» в еротичному елементі літератури в різноманітних його виявах: від досить відвертих, як на той час, епізодів уже згаданого роману В. Рубана до літературно-критичної розвідки П. Камінського «Еротика в українській поезії», від перекладу мемуарів французької порнозірки Сільвії Бурдон до, власне, перших зразків української еротичної прози. Тут, врешті, варто звернутися до особистості В. Врублевського. Як стверджує дослідник-літературознавець В. Єршов, «... Василь Марцельович належить до кола тих неординарних письменників, яким доля дала непересічний таланти, великі організаторські здібності, невтомну працездатність та надзвичайне літературне передбачення і вишуканий смак» [2].

Василь Врублевський народився 1963 р. в селі Карвинівка Держинського (нині Романівський) району Житомирської області. У 1989 р. закінчив філологічний факультет Житомирського державного педагогічного інституту ім. І. Франка. Працював в обласних газетах, спочатку в «Комсомольській зірці», де у той же час також працювали В. Даниленко, М. Сидоржевський, В. Косенко, Г. Мокрицький. Згодом — у «Житомирському віснику», першій в області незалежній газеті, далі — у газеті «Прес-Форум», редагував «Нову літературну газету», здійснив низку інших проєктів, серед яких часописи «Життєвий ринок» та «Авжеж!». Упродовж 2002—2004 рр. був головним редактором газети Асоціації незалежних журналістів «Вільне слово». У 2005—2010 рр. очолював управління культури і туризму Житомирської

облдержадміністрації, з вересня 2010 р. — директор обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Олега Ольжича.

Як прозаїк Василь Врублевський дебютував у 1984 році. У його творчому доробку — книги прози «Замах на генсека» (1992), «Сім історій» (1993), «Тріщини» (1998), романи «Нардепка» (2005), «Мертвому півню фагот не потрібен, або Каїруанські хроніки» (2015), збірок драматургії «Кава-сутра. В обіймах імператриці» (2006) та «П'єси» (2015), поетичні збірки «Свято останньої ночі» (1993) і «Перонний модерн» (2000). Також друкувався в антологіях сучасної української прози «Квіти в темній кімнаті», «Опудало», «Вечеря на дванадцять персон» (усі 1997-го), альманахах «Літературний ярмарок» (1989), «Косень'93» та «Косень'94-'98», «Вітрила'95», журналах «Березіль», «Київ», «Кур'єр Кривбасу», «Україна», «Лель», «Бердич» та багатьох інших. У 2015-му р. в Житомирі видано «Твори» В. Врублевського у 4-х томах, до цього ґрунтовного видання увійшов практично увесь його творчий доробок як прозаїка, поета, публіциста, літературного критика.

Василь Врублевський виступив дослідником життя та творчості низки українських письменників першої половини ХХ ст., зокрема Людмили Волошки, Кліма Поліщука, Якова Савченка (ним упорядкована антологія «Проклятого віку струна», 1992).

На думку В. Єршова, «у творчості В. Врублевського можна спостерегти продовження і розвиток традицій прози європейської (Нікос Казандзакіс, Ержебет Галгоці), американської (Джозеф Хеллер, Вільям Сароян), японської (Кобо Абе, Кендзабуро Ое) та української (Валер'ян Підмогильний, Олекса Слісаренко, Валерій Шевчук). Доробку письменника притаманні також акцентований еротизм («Фатальний кінець коханця Олдріджа»), політичний сарказм («Нардепка»), сакралізація та концептуалізація побутових явищ («Пригода лейтенанта Соловейчика») та вдале використання екстралітературної лексики («Милоська, або Венера»)» [2].

В. Врублевський — вишуканий майстер з витонченим чуттям слова й міри, невтомний пошукувач молодих талантів і збирач перлин художнього андеграунду. «Василь Врублевський завжди асоціюється із жвавим літературно-мистецьким журналом «Авжеж!», що виходить у Житомирі. Цей часопис, редактором якого є Василь, на початку 90-х років вніс у затхлий літературний процес свіжий дух. Він сміливо друкував речі, які в той час були під суворою заборобою, зокрема твори еротичні, пошукові, експериментальні... Без перебільшення можна сказати, що Врублевський — це «Авжеж!», а «Авжеж!» — це Врублевський», — влучно написав про письменника в «Кур'єрі Кривбасу» В. Габор.

Таким чином, журнал «Авжеж!» — це щось оригінальне в українській літературі, надзвичайне. Свого роду це невеликий житомирський міф, який творився Василем Врублевським. Хоча журнал, як і його редактор, — це історія, традиція або навіть більше — ціла епоха для Житомира.

Джерела:

1. Вимирають не письменники — менше стало читачів! // Віче (Житомир). 1997. 13 листопада.
2. Єршов В. Наближення до феномену (творчий портрет В. М. Врублевського) // Поліський дивосвіт. Література рідного краю: Житомирщина. Житомир, 2000.
3. Савенець А. Найстарший серед незалежних? «Авжеж!» // Слово і час. 1998. № 11.
4. Сивокінь Г. «Літературний сплеск» у час сум'яття // Літературна Україна. 1992. 1 січня.
5. 35 чисел. Бібліографічний довідник журналу «Авжеж!». Житомир, 1997.

Тетяна ПОЛІЩУК,
бібліограф Чуднівської ЦРБ

Талант трагічної долі — Клим Поліщук

*(До 125-річчя від дня народження
письменника-земляка К. Л. Поліщука)*

Щедра на таланти поліська земля подарувала світові чимало яскравих подвижників українського національного руху, серед яких окремо виділяється благородна, непересічна постать визначного поета-символіста, прозаїка, фольклориста, публіциста Кліма Лавріновича Поліщука.

На думку уродженця с. Чеснівка Хмільницького району Вінницької області, наукового співробітника Інституту літератури Національної академії наук України В. П. Мовчанюка, поезія К. Поліщука гідна того, щоб її поставити в один ряд із творами П. Тичини і М. Рильського. У цьому досить легко переконатися, знайомлячись лише з одним із хрестоматійних творів поета:

Звуки виразу в струнах шукають, —
За просторами тьма;
На снігах білі тіні блукають, —
Яка велич німа!..

Сном повіті простори сумують, —
Мої співи в мені.
Тасмниці на душу чатують, —
А душа у огні.
Зачиню свої двері. Замкнуся. —
Буде морок пісень, —
На піснях своїх сам спопелюся,
Щоб не знав сього день.

У свою чергу академік М. Г. Жулинський назвав К. Поліщука талантом трагічної долі. І справді, життя поета ще з дитинства встеляли лише терни.

Народився Клим Лаврінович Полішук 25 листопада 1891 року в с. Красно-піль Житомирського повіту (нині Чуднівський район Житомирської області) в сім'ї селянина-бідняка. Майбутній письменник був старшою дитиною у сім'ї — мав брата Федора і сестру Настю. Не маючи можливості дати дітям освіти, батько сам учив їх читати. Після його смерті Клим змушений був піти на заробітки в найми. Однак уже ніколи не полишав свого захоплення — книжок, а також малярства. Змалку гарно малював і заробляв собі на хліб, малюючи вивіски для крамниць та географічні карти для сільських шкіл.

Мати Галина знала і співала багато старосвітських пісень, а в довгі зимові вечори розповідала дітям старі перекази про місцеві церкви та палаци і разом з тим знала ще багато казок про татар, турків, поляків, гайдамаків та славного розбійника Кармелюка. Всі ці пісні і казки зворушували Кліма і розбуджували цікавість і любов до всього свого, рідного...

Старожили Краснополя згадують, що родина Полішуків була дружною і працювитою, але не таланило їм: ніяк не могли видряпатися із злиднів. Всі діти, не маючи змоги здобути бодай початкову освіту в школі, навчилися письма та грамоти самотужки.

З раннього віку в Кліма Поліщука проявився поетичний хист. Перший вірш українською мовою «Дивлячись на божий мир» був надрукований без відома автора в газеті «Волинь», тематика якого може пролити світло на всю подальшу творчість митця:

«Дивлячись на божий мир...
Боже! Що твориться...
Брат на брата йде війною
Кров летиться рікою...
Плаче в горі стара мати,
Плачуть дрібні діти.

Чого плачуть? Батька вбито.
Що будуть робити?
Стогне наша Україна,
Як колись стогнала,
Перш инш була причина —
Тепер друга стала...»

Полтавський часопис «Рідний край», який видавала Олена Пчілка, передруковує перший вірш Кліма Поліщука й уміщує замітку під назвою «Талановитий хлопець»: «Як видно, хлопець має талант, з нього може колись бути добрий поет, коли добрі люди допоможуть йому...».

І таки знайшлися «добрі люди». Щире піклування про талановитого хлопця проявив вчитель О. О. Масюкевич, який зайнявся освітою хлопця й допоміг згодом (у 1909 році) виїхати до Петербурга. У Петербурзі К. Поліщук вступив до «Художественно-рисувального училища при Академії Художеств», паралельно слухав лекції у психоневрологічному інституті та на кооперативних курсах.

У тому ж році відбувся літературний дебют письменника: «Волинські легенди» та дитячі казки «Що співав соловейко» було надруковано у львівському журналі «Дзвінок». Ця публікація з'явилася після благословення Ганни Барвінок (Олександри Михайлівни Білозерської-Куліш, дружини П. О. Куліша, 1828—1911).

Зустріч з Галиною Барвінок (а їй тоді було 81 рік) справили на молодого письменника з Волині сильне враження. Спогади про цю зустріч підтримували духовно й освітлювали йому дорогу життя в найтяжчі й найпохмуріші години, спогади про зустріч і розмови з Галиною Барвінок дали право Поліщуківі сказати самому собі: «Я не зовсім самотній, раз це світло знову зі мною».

Пізніше, перебуваючи в сталінських таборах письменник пише мемуарний нарис «Літературна бабуса», в якому яскраво змальовує неординарний образ Галини Барвінок. З великою симпатією показує К. Поліщук письменницю, котра за словами Б. Грінченка, була «поетом жіночого горя». Проста і сердечна, вона глибоко шанувала народні звичаї і зуміла правдиво передати в своїх оповіданнях душевні переживання української селянки. Вірячи, що «з селян великі трудівники виходять», Г. Барвінок, як зазначає автор нарису, ділом дбала «про селянських синів, що рвалися до світла». Саме тому Олександрі Михайлівні зацікавила доля «музицької дитини» Кліма Поліщука, й не випадково нарекла вона його своїм «літературним онуком».

У 1912 році Клим Поліщук через матеріальні нестатки не зміг залишитися у Петербурзі та повернувся до Житомира. Тут влаштувався на службу у Волинське губернське земство. Свою роботу письменник поєднує з літературно-просвітницькою діяльністю. Особливо цікавиться фольклором та етнографією. Цікава деталь: коли у восьмому числі львівського журналу «Ілюстрована Україна» за 1914 рік було надруковано вперше новелу «Тінь минулого», в якій К. Поліщук художньо переповів одну з житомирських легенд про голову Чацького, то як ілюстрацію до твору було вміщено фото

скелі, зробленого самим автором. Отже, до всього він ще й був фотографом — справа на ті часи рідкісна.

На початку 1915 року доля знову виявляє свою немилосердність до молодого письменника. За звинуваченням у сепаратизмі та «мазепенщині» його заарештовують та висилають спочатку до Кременчука, а потім у Росію. Деякий час Клим Поліщук служив керівником канцелярії завідуючого кондукторськими бригадами на залізничній станції «Курськ», а згодом опинився у Петербурзі, де завідував першою в імперській столиці українською книгарнею, яка пізніше перетворилася у видавництво «Друкар». Однак у Петербурзі і цього разу письменник перебував недовго. Незважаючи на свою політичну непевність, Поліщук підпадає під мобілізацію й десь на початку літа 1916 року опиняється на північному фронті — у Каммерні (Курляндія) у санітарній бригаді. Тут, на берегах Двіни, він пише цикл нарисів про жахіття Першої світової війни, які ввійдуть до книги «Серед могил і руїн» (1918).

Лютнева революція дає Поліщуку можливість повернутися до Житомира, але переїхавши у травні 1917 року, він, з невідомих нам причин, уже у червні повертається на північ — до Риги, а потім їде у Валку (Лівонія), де у видавництві «Український голос» виходить збірка його поезій «Співи в полях». Книжечка ця на сьогодні є великою бібліографічною рідкістю.

Жовтневе повстання застає Кліма Поліщука у Пскові і, вже звідти, він повертається в Україну. Оселившись у Києві, стає до активної літературної праці. В цей час він працює як журналіст в редакціях «Українського голосу», «Народної волі» та інших часописах. Так у 1918 році в житомирській газеті «Громадянин» постійно друкувалися його статті про поточний та суспільний момент, про події в Києві та інших містах України. У цих публікаціях письменник робить спробу всебічного аналізу бурхливих революційних процесів крізь призму сприйняття їх інтелігентом, який не належить до жодного з політичних чи військових таборів. У цей час він належить до групи «Музагет», пізніше — до «Мистецького цеху» профспілки митців слова Києва.

Вірші, оповідання, літературно-критичні статті і дописи Кліма Поліщука часто друкують такі часописи як «Літературно-науковий вісник «Мистецтво», «Музагет» та інші. Ім'я письменника часто згадується у всіляких інформаціях з літературно-мистецького життя Києва.

А ось і зовсім цікавий для нас факт: «Клим Поліщук знайшов цінні матеріали з обсягу минулого м. Житомира і скористав їх для свого роману». Що за матеріали? Про який роман іде мова? Може про одну з частин трилогії з часів гайдамачини, про яку згадується в журналі «Книгар» за 1921 рік (№ 1). «Поліщук Клим... тепер працює над великою історичною трилогією... Перша частина «Кривавий шум» вже закінчена для друку, друга не докін-

чена..? На жаль, відповіді поки на це запитання немає. У бібліографічних довідниках видання «Кривавого шуму» не зареєстровано. Швидше всього, щось тоді стало на перепоні виданню. Втім, в одному з листів до донечки із заслання письменник запитує: «Чи не чула, чи випустило в світ ДВУ мою книжку «Поліські шуми»? Ймовірно, що мова йде про той же твір із дещо зміненою назвою.

1920 року Клим Поліщук приїздить до Львова. Це не був веселий закордонний вояж, це була еміграція, добровільне вигнання. Він, як і В. Самійленко, М. Вороний, О. Олесь, М. Стариціна-Черняхівська, Г. Чупринка, десятки інших талановитих письменників, не сприйняли «великого Жовтня» і подались за кордон. Наш великий краєнин, як говориться, попав із вогню в полум'я.

Саме в той час на старовинне українське місто були накинуті польські шати. Перейменовувались вулиці і площі, рясніли реклами і назви установ тільки на польській мові. Перевагу мала польська преса, закривались українські школи...

Важко і боляче було на серці у Кліма Лавріновича Поліщука. Чужина є чужиною. З вершини Високого Замку розглядав споруди Оперного театру, Домініканського костюлу, Вірменського Собору, Успенської церкви, площі Ринок з вежею Ратуші, Латинський кафедральний собор. З великим смутком вдивлявся в далечінь східного обрію, намагаючись побачити рідний край, своє Краснопілля...

Можливо, тоді й народжувались поетичні рядки, задуми для великої і малої прози. Одна за одною виходять друком книги: «Жменя землі», «Галицькі легенди», «Розп'ята душа», «Воєнко», «Веселе в сумному», «Скарби віків», «Українські легенди» (1921 рік), «Червоне марево», «Манівцями» (1922 рік), «Світ червоний», «Ангельський лист», «З виру революції». Фрагменти спогадів про «літературний Київ 1919 р.» (1923 рік), романи «Гуляйпійський батько» та «Отаман Зелений» (1925 рік). Крім цього, у 1925 році К. Поліщук видав драматичний твір — старокиївську легенду в 4-х явах «Гад Звірінецький». Також в Галичині Поліщук редагував тижневик «Український емігрант» і започаткував місячник «Мамай» (1924 рік).

В Галичині Клим Поліщук створює сім'ю, одружившись на молодій письменниці та актрисі Галині Іванівні Орлівній (Мневській). У 1919 році вона перебувала у Вінниці, де брала участь в організації театру ім. І. Франка. також успішно виступала в Козятині. Друкувалася з 1921 року у Львові, де вийшли її збірки оповідань та повістей «Шляхом чуття» та «Перед брамою». Твори Галини Орлівни друкувалися в журналах Праги, Відня, Львова. Подружжя виховує доньку Леся, яка народилася 10 березня 1922 року у м. Бережани. Згодом і вона, донька, розділить важку долю батьків.

У 1925 році сім'я Поліщуків повертається в Україну. Очевидно, що ініціатором цього переїзду була саме Галина Орлівна. Клим Поліщук разом із дружиною і донькою спершу зупиняються в Краснополі, де жили його брат і сестра, потім переїжджають на недовгий час до Лубен, а звідти вже у Харків, де й оселяються на постійне проживання.

Письменник працює у Державному видавництві України. Митець повертався в Україну з настороженістю і, як покажуть пізніші події, його передчуття було слушним. 1928 року з вини харківського письменника В. Юрезанського стався розпад в особистому житті Кліма Поліщука. Не пробачивши Галині Орлівні зраду, він розлучається з нею. Не зважаючи на це, Клим Лаврінович до кінця свого життя зберіг у серці теплі, дружні почуття до колишньої дружини та доньки, про що свідчать його листи з ув'язнення. Крім особистої драми, Климові Поліщуку довелося пройти крізь горнило політичної розправи. За сфабрикованими звинуваченнями в антирадянській діяльності та причетності до СБУ (так званої «Спілки визволення України», якої, як тепер відомо, ніде і ніколи не існувало) Кліма Лавріновича Поліщука засуджують до десяти років таборів. Спершу він потрапляє до «пермських нетрів» (1929—1930 рр.), звідти його переводять в Казахстан (с. Долинське біля Караганди), а з 27 червня 1935 року вивозять на Соловки.

Переслідування зазнала і його колишня дружина: влітку 1931 року її висилають на 5 років до Казахстану. А потім і матір письменниці Софію Мневську та доньку Лесяю відправили етапом на заслання до Казахстану. Галина Орлівна як могла боролась за виживання на чужій землі, робила все можливе, щоб дати доньці освіту. Після закінчення Алма-Атинського університету Леся працювала викладачем вузу і померла у 1971 році під час операції на нирках, а Галина Орлівна померла у 1955 році і похована на Львівщині.

Про життя митця періоду заслання свідчать його листи до колишньої дружини Галини Орлівни та дочки Лесі. Попри розлучення письменник підтримував дружні стосунки з колишньою дружиною. У листі до Галини Орлівни, написаному, за припущеннями, восени 1932 року, Поліщук пише: «Незабутня! Кажу «Незабутня» тому, що було б надприродно забути те, що родилося, виросло й розцвіло в дні скитання, в дні творчості, в дні віри і надій...». Судячи з цих рядків, Клим Поліщук з глибокою ніжністю ставиться до своєї колишньої дружини.

В останньому листі до рідних Клим Поліщук у розпачі писав: «Не забувайте мене!», ніби передчуваючи, що його життя невдовзі обірветься. 9 жовтня 1937 року справу «українських націоналістів» було переглянуто, і Кліма Поліщука разом з Миколою Зеровим, Григорієм Епіком, Марком Вороним та іншими засудили до розстрілу в ознаменування 20-річчя Жов-

тневої революції. Це сталося в Сандормосі під Медвежьегорськом (Карелія) 3-го листопада 1937 року.

Так і обірвалося життя одного з багатьох українських письменників, знищених у тридцяті в таборах. Але знищивши їх фізично, сатрапи сталінщини не змогли, у протиріч своїм запопадливим намаганням, знищити їхні твори. Звісно, деякі рукописи, книжки втрачено (і, напевно, втрачено навіки), але те, що залишилося, має бути повернуте нашій літературі, стати культурним надбутком.

У Львівській науковій бібліотеці ім. Стефаника НАН України у відділі рідкісних видань зберігається прижиттєве видання творів К. Л. Поліщука. Тут і збірка його віршів «Звукомірність» (Станіслав, Коломия, 1921 р.), прозові твори: «Ангельський лист», «Весела нісенітниця або хочеш слухай, хочеш ні, не мішай моїй брехні», «Воєнко», «Жменя землі», «Казка палацу», «Легенди», «Манівцями», «Серед могил і руїн», «Скарби віків», «Червоне марево». Романи-літописи про отаманів гайдамацького краю «Отаман Зелений» (1925 р.) «Отаманша Соколовська» (1922 р.), драматична легенда «Гад звіринецький».

Від довготривалого арешту на пожовклих сторінках цих безцінних книг є помітка «РЛ». За відсутністю складу в персональній справі К. Л. Поліщука зроблено останній запис «реабілітований посмертно», а на його творах — «реабілітована література», тобто «РЛ». У 1991 році видавництво «Фенікс» із попелу забуття відродило до нового життя роман Клима Поліщука «Гуляйпійський батько», а вже в 2008 році в київському видавництві «Смолоскип» вийшла книга К. Поліщука «Вибрані твори». До видання увійшли ранні оповідання в неоромантичному стилі, нариси з часу першої світової війни, легенди та готична проза — «Серед могил та руїн», а також твори про мистецьке життя — «Богема». Книга вийшла в серії «Розстріляне відродження» тиражем 1000 примірників у пам'ять доктора Степана Дудяка за фінансового сприяння його дружини Люсії Дудяк. Упорядник видання Валерій Шевчук, наш земляк, письменник, майстер психологічної прози, літературознавець, лауреат Державної премії України ім. Тараса Шевченка.

Багатогранна творчість Клима Поліщука ще чекає свого серйозного дослідника, а то й дослідників, бо ж охопити всі аспекти його мистецького доробку непросто. Тим не менше, Клим Лаврінович Поліщук повертається у діла та помисли нащадків, як у слові, так і в граніті. У середині 90-х років минулого століття письменник повернувся у своє рідне село Краснопіль. Тут встановлено пам'ятник «Зажурений, зупинився біля напівзруйнованої оселі. У правій руці герой тримає книжку власних творів, а в лівій — вишитий рушник». Автором пам'ятника є хмельничанин-скульптор Віктор Стукан.

До 60-річчя трагічної загибелі поета, письменника Кліма Поліщука у с. Краснопіль за участю науковців Києва, Житомира, керівників та громадськості району відбулася науково-практична конференція «Розстріляне відродження — невтомний біль української землі».

Вірогідно, що навіть у ці нелегкі часи, в наших серцях не згасло, а навпаки, міцніє почуття обов'язку шанувати пам'ять тих, хто щиро бажав добра Україні та її багатостраждальному народові, збагачував національну культуру і втратив за це найдорожче — життя. Збереження і розвиток національних духовних багатств дає підстави оптимістично дивитися у майбутнє.

Джерела:

1. Врублевський В. М. Повернуті із забуття: Клим Поліщук і Яків Савченко / В. М. Врублевський // Поліський дивосвіт. Література рідного краю: Житомирщина : посібник-хрестоматія : в 2 ч. / за ред. канд. пед. наук С. О. Пультера. — Житомир, 2000. — Ч. 1. — С. 113—123.
2. Галинич В. Соловецький в'язень / В. Галинич // Життя Чуднівщини. — 1997. — 20 листопада. — С. 5.
3. Завальнюк К. В. Співець повстанського руху Клим Поліщук / К. В. Завальнюк // Науковий збірник «Велика Волинь». — Житомир, 2007. — Вип. 35. Проблеми українського державотворення: історія і сучасність. — С. 29—37.
4. Клим Лаврінович Поліщук // Слово і час. — 2010. — № 11. — С. 84—87.
5. Костира Б. Трагічний голос Кліма Поліщука / Б. Костира // Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. — 2010. — № 5. — С. 108—116.
6. Мацкевич І. Шляхом чуття / І. Мацкевич // Україна. — 1990. — № 29. — С. 14—15.
7. Монастирецький Л. Клим Лаврінович Поліщук / Л. Монастирецький // Письменники Житомирщини / авт. — упоряд. : Михайло Пасічник, Петро Білоус, Леонід Монастирецький. — Житомир, 2010. — Кн. 1. — С. 391—398.
8. Поліщук К. Вибрані твори / К. Поліщук; упоряд. В. Шевчук; передм. С. Яківенка. — К. : Смолоскип, 2008. — 704 с. — (Розстріляне відродження).
9. Симон С. Талант трагічної долі / С. Симон // Життя Чуднівщини. — 1997. — 4 грудня. — С. 3.
10. Степовий П. Розірвані серця / П. Степовий // Життя Чуднівщини. — 1991. — 10 січня. — С. 3.
11. Труш М. Політичні репресії 30-х років: історія, яку забути неможливо / М. Труш // Життя Чуднівщини. — 2012. — 26 травня. — С. 3.
12. Чернов В. Талант трагічної долі / В. Чернов // Життя Чуднівщини. — 2002. — 28 листопада. — С. 4.

Наталія ТЕТЕРУК,
провідний методист
Коростенської районної бібліотеки
ім. М. Сингаївського

Син гаїв...

(Про життя та творчість М. Ф. Сингаївського)

Льоноцвітна і чорнобривцева Коростенщина здавна була щедрим джерелом творчості, в якому народжувались, плекались і примножувались літературні, мистецькі, культурні традиції.

Духовною колискою, витокom творчості та невмирущим джерелом натхнення стала наша древлянська земля для Миколи Федоровича Сингаївського — нашого видатного земляка, українського поета, перекладача, публіциста, який є гордістю нашого краю і який понад усе любив свою рідну землю!

...Я природніший там — у селі
На древлянській, на рідній землі,
Там, де жито, пшениця, овес,
Де і рід — родовід наш увесь!

Родове коріння Миколи Федоровича — в селі Шатрище Коростенського району, де 12 листопада 1936 року в багатодітній сім'ї хліборобів народився майбутній поет. Звідти його творчість, рядки поезії і прози — з трави, з гаїв і перелісків, з віковічних борів і зеленешумних сосен, з поліських озер і величких річок. В них — його душа.

З дитинства Микола Федорович знав одну педагогіку, ім'я якій — виховання працею, тому для нього робота — це завжди творчість, де б він не був і що б не робив. Саме цю високу науку він опанував на грядці, на полі чи в саду від діда та бабусі, від батька-матері.

Писати та друкуватись Микола Сингаївський розпочав ще в школі: спочатку в районній газеті «Радянське Полісся», згодом — в обласній «Радянській Житомирщині», а потім — в «Літературній газеті». І вже в 1958 році побачила світ перша збірка Миколи Сингаївського «Жива криничка».

Вся життєва дорога і поетична творчість Миколи Сингаївського пронизана любов'ю до рідної домівки, сім'ї, мами. Через багато віршів поета мати проходить різною дорогою, з неоднаковим поглядом, весела і сумна, щаслива

і збентежена. І кожного разу, читаючи ці рядки, починає частіше битися серце, бо згадуємо свою матір. Незабутній образ матері Ульяни сяйливим ангелом доторкається до кожного слова поезії Миколи Федоровича.

...В турботах, у труді, у всьому,
Де бачив матір я щораз,
Вона у поступі земному
Все клопоталася про нас...

У 2013 році, 22 лютого, Миколи Сингаївського не стало.

За п'ятдесят п'ять років творчої діяльності Миколи Федоровича вийшло понад 75 книжок різних жанрів. Останні збірки — це «Доля у спадок», «Заповідане вічності», «Іскоростенська райдуга», «Стремена», «Ластівка над Сеною». Одна з гілок поетичного дерева Миколи Сингаївського — то пісня.

Пісня заволоділа душею поета з дитинства, з юнацьких літ. Як зізнавався Микола Федорович, він завжди мріяв сам створити пісню. Багато мелодій, написаних композиторами на вірші поета, знайшли дорогу до серця людського, стали «співучими» серед людей. Це «Безсмертник», «Полісяночка», «В краю дитинства», «Сонце в долонях», «Волошкове поле» та інші. Всесвітню ж славу поетові принесли його знамениті «Чорнобривці» — пісня, яка популярна вже понад 55 років.

Почуття, яким повниться поезія М. Сингаївського, — це любов до дітей. Він любить дітей, добре знає їхні характери, їхні інтереси, їхні настрої. Тому у віршах Миколи Федоровича діти пізнають себе, їм цікаво поглянути на себе очима поета. А поет розумний і добрий друг. Мов щедрі дарунки, приходили до нашої малечі збірки: «Жива криничка», «Колесо», «Метелик у портфелі», «Ромашкове сонце», «Журавлине літо», «Босоногий дощ», «Сонце для всіх» та інші. Кожна з них маленька і разом з тим значуща віха на життєвій і творчій дорозі поета.

Микола Сингаївський працював у різних жанрах: писав вірші, прозу, публіцистику, а ще багато перекладав з болгарської, польської, новогрецької, іспанської, шотландської, французької, російської та інших мов колишнього Союзу. З молодих років Микола Федорович замислювався над перекладацькою діяльністю, бо для нього пам'ятною і дорогоцінною мудрістю був вислів Іво Андрича, югославського письменника, лауреата Нобелівської премії з літератури 1961 року: «Перекладач — це мандрівник, у якого вистачає мужності взяти читача за руку і вести поруч з Данте, Гете, Сервантесом, Шекспіром, Толстим, розкриваючи перед ним картини невідомих епох і світів. Причому невідомих не лише читачеві, а й самому перекладачу».

За свою різнопланову творчу працю М. Сингаївський отримав такі почесні нагороди і відзнаки:

— премія Лесі Українки, премія імені Миколи Трублаїні за твори для дітей та юнацтва,

— премія імені Олександра Бойченка за збірки «Архіпелаги», «З березнем по землі»,

— республіканська літературна премія ім. М. Островського за збірки поезій «Вогневиця» та «Поступ»,

— літературна премія ім. В. Юхимовича за книгу поезій «Іскоростенська райдуга»,

— орден «Співдружності» за вагомий внесок у зміцнення дружби між країнами СНД та багаторічну популяризацію української літератури в країнах СНД,

— золотий знак Спілки письменників Болгарії та Спілки перекладачів Болгарії за подвижницьку перекладацьку працю з болгарської мови,

— звання заслуженого діяча мистецтв України,

У 1962 році став членом Національної спілки письменників України.

В 2015 році засновано Міжнародну літературно-мистецьку премію ім. Миколи Сингаївського. Засновниками премії стали Асоціація українських письменників і Український фонд культури. Згідно з Положенням, премія заснована для увічнення пам'яті відомого українського майстра слова, автора численних книжок і багатьох популярних пісень. Відтепер її вручатимуть щороку 12 листопада — у день народження Миколи Сингаївського.

Вся творча дорога Миколи Федоровича практично не розлучалася з поезією теплих лугів, ластівочих весен, з поезією праці, з співучим розмаїттям краси природи нашої Коростенщини. Микола Федорович частенько навідувався на свою батьківщину з презентацією своїх нових збірок в стінах районної бібліотеки, був незмінним головою журі Всеукраїнського літературно-мистецького свята «Просто на Покрову».

Бібліотеки Коростенського району приділяють значну увагу популяризації творчості Миколи Федоровича Сингаївського. В кожній книгозбірні красназавчий фонд містить багато збірок поета, не один захід красназавчої тематики не обходиться без поезії Миколи Федоровича.

В 2013 році Коростенській районній бібліотеці було присвоєно ім'я Миколи Сингаївського і в тому ж році під час проведення Всеукраїнського літературно-мистецького свята «Просто на Покрову» відбулося відкриття меморіальної дошки на честь Миколи Сингаївського.

Щорічно, в день народження Миколи Федоровича, районна бібліотека зустрічає шанувальників творчості поета, побратимів по перу не тільки

з нашого міста та району, а й з м. Житомира та Києва. Також під час відкриття меморіальної дошки працівники бібліотеки познайомились з донькою Миколи Федоровича Світланою Миколаївною та з його племінником Сергієм Петровичем. Вони подарували багато збірок поета, які зберігались в квартирі Миколи Сингаївського, і стали дійсно друзями і частими гостями на заходах в бібліотеці. Так на годині спогадів «Син гаїв, я з тобою мій краю» були присутні і розповіли багато цікавих і для нас невідомих фактів з життя поета його племінники з м. Києва Сергій Петрович та Юрій Дмитрович Сингаївські.

Доброю традицією є проведення спільних заходів з літературно-мистецькою студією «Древлянка», яка згуртовує літераторів Коростенщини, багато з яких були особисто знайомі з Миколою Сингаївським, зокрема очільник студії, письменник, журналіст Віктор Васильчук, який називає Миколу Федоровича своїм наставником. Одне з таких засідань було присвячене 55-річчю славнозвісної пісні «Чорнобривці». В той день в стінах районної бібліотеки гостями були члени «Древлянки», представники краєзнавчого музею, місцеві журналісти, які згадували Миколу Федоровича, зачитували його поезію і ділились власними віршованими експромтами про нього. Приїхав того дня і гість з Києва: письменник, голова «Українського клубу», політолог Роман Кухарук, який поділився своїми спогадами про рідну бабусю, яка дуже любила слухати і співати пісню «Чорнобривці».

Також в даний час триває робота над створенням музейного куточка в читальній залі районної бібліотеки, де будуть міститись оригінали рукописних матеріалів, фотографії з сімейного архіву та деякі особисті речі поета, які подарували нашій книгозбірні родичі Миколи Федоровича.

Творчість Миколи Федоровича Сингаївського ще за життя стала народною, а це — чи не найвище визнання для митця. Він навічно закарбував своє ім'я в історії літератури, залишив унікальну літературну спадщину і ми впевнені, що ім'я Миколи Сингаївського буде пам'ятати ще не одне покоління, а його «Чорнобривці» бентежитимуть наші душі і серця!

Видатні діячі культури та відомі літератори Житомирщини: Григорій Макарович Ткаченко

Брусилівщина... Тут, на благословенній поліській землі, споконвіку росли хліби, колосилися безкраї поля жита та пшениці. У безкінечному плині часу Брусилів гортав і гортав сторінки свого життя й історії.

Але головне багатство краю — це люди. У сузір'ї славних уродженців Брусилівщини найяскравішою зіркою світової величини є Іван Іванович Огієнко (1882—1972) — визначний український мовознавець, історик, державний і церковний діяч, педагог.

Серед видатних постатей Брусилівщини також: Павло Кармалюк (1907—1986) — співак (баритон), народний артист СРСР, професор, соліст Львівського театру опери та балету; Євген Червонюк (1924—1982) — співак (бас), народний артист УРСР; Поліна Нятко-Табачникова (1900—1951) — актриса театру і кіно, народна артистка УРСР, педагог, професор; Іван Венгліньський (1913—1995) — геолог, доктор геолого-мінералогічних наук, автор більше 130 наукових праць, зокрема кількох монографій; Ганна Гімельфарб (1906—1977) — бібліограф, проводила велику науково-бібліографічну роботу, присвячену творчості українських письменників і поетів; Надія Лопухова (нар.1923) — графік, заслужений діяч мистецтв УРСР; Олексій Макаренко (1936—2005) — художник-самоук, заслужений майстер народної творчості України, член Спільки народних майстрів; Олексій Опанасюк (1936—2011) — письменник та громадський діяч; Володимир Савченко (нар.1938) — педагог, митець, режисер, письменник, Заслужений артист України. Троє останніх — лауреати Всеукраїнської премії ім. Івана Огієнка.

У цьому сузір'ї сяє і зірка журналіста, письменника Григорія Макаровича Ткаченка. Народився він 24 травня 1941 року в селі Покришеві Брусилівського району. Дитині війни, йому судилася нелегка доля сироти, чий батько не повернувся з фронту, а мучена бідами мати рано покинула цей світ. Та природний талант, яким щедро був наділений юнак, старанність, наполегливість у досягненні мети проклали йому дорогу в цікаве й змістовне життя. Після школи Григорій закінчив Київське училище прикладного мистецтва. Під час служби в армії проявив себе в армійському ансамблі пісні і танцю.

Але ще з юних літ його тягнуло до пера. Як згадує сам Григорій Макарович: «Щоб там не було, а моє непросте дошкільне дитинство ніби стало джерельцем на кінчику пера. На все життя. І служило воно мені, це перо, дуже довго. Що то саме життя вело сільського хлопчину до прекрасного газетярського ремесла. І було це життя важке, тривожне, повоєнне. Проте завжди звабливе: а що ж там попереду — далі?» Закінчує Київський державний університет імені Т. Г. Шевченка та факультет журналістики Вищої Партійної школи при ЦК Компартії України. Свій трудовий шлях розпочав Григорій Ткаченко на Чернігівщині в районній та міськрайонній газетах, там же вісім років був редактором обласної молодіжної газети — загалом Григорій Макарович більше 40-ка років невтомно трудився на ниві журналістики. З них 26 років віддав обласній газеті «Житомирщина», де був оглядачем, відповідальним секретарем і заступником головного редактора. Скінчив письменник свій земний шлях 3 травня 2014 року у Житомирі.

Художня творчість Григорія Макаровича Ткаченка — журналіста за професією і поета за покликом серця — посідає помітне місце на літературній карті нашого краю. Він добре знав цей своєрідний і мальовничий куточок Полісся, його людей, яких завжди об'єднувало непросте життя і вічні тривоги за хліб насущний.

Твори письменника — про час і про себе, про людську пам'ять і байдужість, про високу мораль і духовне браконьєрство, про вірність і зраду, пристрасті і розчарування, про ті випробування, що випадають на долю людини протягом життя, про її поведінку і моральний вибір та боротьбу за виживання в сучасному світі.

В останні роки життя з-під пера поважного за віком і молодого душею автора вийшло кілька книг, які представляють його творчий набуток: публіцистику, повісті, оповідання, вірші, новели, драматичні поеми, пісні, бувальщини та присвяти.

Огляд літератури Г. М. Ткаченка «Про що шепоче жито?»

1) У 2001 році Г. М. Ткаченко видав першу книгу новел, оповідань та бувальщин «Острів кохання». Особливо схвильовано розповідає Г. Ткаченко про річку дитинства — Здвиж, про яку, здається, ще ніхто з такою любов'ю не писав.

2) У 2003 році побачила світ його друга книга «Бутон розпусти», до якої увійшли дві повісті. Розповідається про кохання і вірність сільських людей.

3) «Про що шепоче жито» — третя книга автора, цього разу поетична. В ній зібрані вірші різних років. Була видана у 2005 році.

4) «Смерч» — четверта книга автора. І знову поетична. Вона складається із однойменної поеми та кількох десятків нових віршів та пісень. Поема «Смерч» розповідає про життя поліського села, його минуле й сучасне, про випробовування селян руйнівною стихією. У віршах же сповідується повага і любов до батьківської землі, незрадливість першому коханню, вірність родині, друзям і колегам.

5) «Молитва» — це поетична збірка і п'ята книга автора, яка побачила світ у 2008 році.

У 2010 році вийшла збірка поезій «Думи яблуневого Саду». Це знову ж таки художнє, філософське дослідження суворой дійсності, життєвих і суспільних катаклізмів, які випали на долю автора і його покоління.

6) «Кобза душу оживила» — сьома книга Григорія Ткаченка. До неї увійшли нариси про відомих людей рідного краю, а також журналістські матеріали.

7) Повість «Та, що живе в променях» розповідає про долю молодого подружжя на тлі реформованого селища та його людей.

8) Як зауважив Леонід Первомайський, «поезія починається не з великої літери, а з великого болю». В цьому переконуєшся, коли читаєш вірші нової талановитої збірки Г. Ткаченка «Маминих усмішок назбираю». Це синівська сповідь перед найдорожчою для поета людиною — матір'ю.

Перегортаючи сторінки книг Г. М. Ткаченка, з приємністю відзначаєш чесну позицію автора — це вірші справжнього патріота і громадянина, який уміє відстоювати правду в часи найтяжчих випробувань.

Художньо осмислюючи в цих різних за жанрами творах реалії доби ХХ та початку ХХІ століть, автор утверджує найважливіші засади християнської моралі: взаєморозуміння, милосердя, любов до ближнього і гостро засуджує духовне браконьєрство, прагматизм ринкових яничар, що породила нова доба. Всі книги об'єднує ідея державності, високого духовного потенціалу народу України, що дає підстави бути їй в контексті не тільки європейської а й світової цивілізації.

Видання поетичних та прозових творів Григорія Макаровича Ткаченка збагатили фонд нашої бібліотеки. Презентації книг для громади відбувались у Брусилівській районній бібліотеці за участі автора. Популяризації творчості Г. М. Ткаченка сприяли бібліотечні заходи: літературно-музичний вечір «Світом лину я за Людиною», круглий стіл «Їх імена оповиті невмирущою любов'ю і славою», краєзнавчі гостини «Сини і патріоти Полісся», бібліографічний огляд «В щедрій долі не міліють джерела краю», виставка-бібліогід «Літературне сузір'я Брусилівщини», вечір-спогад «Життя стривожений акорд», вечір-портрет «Співець краси, природи і людини», створе-

но інформ-досьє, повідомлення на блогах бібліотеки. Бібліотеку відвідала родина письменника, налагоджена домовленість про передачу з сімейного архіву матеріалів про життя та творчість письменника.

Щире художнє слово Григорія Макаровича сприймається багатьма шанувальниками, його поетичні та прозові книги є в багатьох навчальних закладах та бібліотеках регіону. У своїх нарисах, оповіданнях, статтях він не раз розповідав про нелегке життя своїх земляків-брусилівців, соціально-економічний розвиток краю, разом із ними радіє позитивним зрушенням у економіці та культурному житті Брусилівщини.

Брусилівська рідна моя сторона!
Я побачив тебе не з вікна,
І тому ти у мене єдина.
Це твоя у житах дальина
Мене кличе щоразу, як сина.

Мелодійність поезії Г. Ткаченка, її ліричний настрій, щедрість емоцій, що линуть від серця, дали підставу знаним житомирським композиторам І. Островерхому та Б. Мельничуку покласти ряд віршів на музику — пісні увійшли в репертуар аматорів Брусилівщини. Вчителі-словесники на уроках літератури використовують небуденний творчий доробок талановитого земляка. «Письменник Григорій Ткаченко — совість Брусилівщини, патріот рідного краю. Його творча спадщина — скарбниця духовності, приклад служіння рідному народові, Україні.

Таки не легко бути самим собою.
А ти тримайсь і не здавайсь!
Лише тоді
Не понесе, як тріску за водою
У фокусі розгнущаних подій.

Спрага творити добро і красу, відстоювати справедливість, гнівно засуджувати тих, хто забуває про народ — ось яким було кредо Григорія Макаровича Ткаченка.

Саме тому, з метою вшанування цієї багатогранної, творчо обдарованої людини, громадянина і патріота України районна організація товариства «Просвіта», очолювана письменником В. Сташук, запропонувала присвоїти ім'я Григорія Макаровича Ткаченка Брусилівській центральній районній бібліотеці. Цю ідею підтримали головний редактор газети «Житомирщина»,

заслужений журналіст України Д. Панчук, голова обласної організації Національної спілки журналістів М. Рой, вчитель української мови та літератури Т. Коваль, колектив бібліотеки. Два місяці щодо цього питання тривали громадські обговорення, у яких взяли участь 156 громадян смт Брусилова та навколишніх сіл, які одногolosно підтримали ініціативу. Рішенням 37 сесії 6 скликання Брусилівської районної ради від 15 жовтня 2015 року Брусилівській центральній районній бібліотеці було присвоєно ім'я Г. М. Ткаченка. Отже, 30 вересня 2015 року Брусилівська районна бібліотека святкувала відразу чотири знаменні події: Всеукраїнський день бібліотек, 25 річницю створення Брусилівської районної бібліотеки, присвоєння їй імені Григорія Макаровича Ткаченка і відкриття меморіальної дошки письменнику на фасаді бібліотеки.

Джерела:

1. Лісовський Б. Вшануймо колегу, земляка // Житомирщина. — 2014. — 5—9 верес.
2. Костиця М. М., Костиця М. Ю. Житомирщина туристична: краєзнавчі нариси / За загальною редакцією докт. географ. наук, проф. Костиці М. Ю. — Житомир : Полісся, 2009. — 564 с. — 1850 прим. — ISBN 978—966—655—406—5
3. Сташук В. Синівська сповідь [Текст] / Василь Сташук // Відродження. — 2011. — 2 вересня. — С. 5
4. Ткаченко Г. М. Острів кохання [Текст] : новели, оповідання, бувальщини / Г. М. Ткаченко. — Житомир : Полісся, 2001. — 174 с. — 150 пр. — ISBN 966—655—005—9
5. Ткаченко Г. М. Бутон розпусти [Текст] : повісті / Г. М. Ткаченко. — Житомир : Полісся, 2003. — 154 с. — 300 пр. — ISBN 966—655—066—0
6. Ткаченко Г. М. Про що шепоче жито? [Текст] : літературно-художнє вид. / Г. М. Ткаченко. — Житомир : Полісся, 2005. — 96 с. — 350 пр. — ISBN 966—655—132—2
7. Ткаченко Г. М. Смерч [Текст] : поема / Г. М. Ткаченко. — Житомир : Полісся, 2006. — 168 с. — 200 пр. — ISBN 966—655—190—X
8. Ткаченко Г. М. Молитва [Текст] : поезії / Г. М. Ткаченко. — Житомир : Пасічник, 2008. — 100 с. — 300 пр. — ISBN 978—966—2936—22—3
9. Ткаченко Г. М. Маминих усмішок назбираю [Текст] : поезії / Г. М. Ткаченко. — Житомир : Полісся, 2011. — 122 с. — 200 пр. — ISBN 978—966—655—577—2
10. Ткаченко Г. М. Кобза душу оживила [Текст] : нариси, долі людські / Г. М. Ткаченко. — Житомир : Полісся, 2011. — 300 с. — 100 пр. — ISBN 978—966—655—567—3
11. Ткаченко Г. М. Думи яблуневого саду [Текст] : поезії / Г. М. Ткаченко. — Житомир : Пасічник, 2010. — 124 с. — 200 пр. — ISBN 978—966—2936—40—7
12. Шульга О. Вшановано пам'ять земляка і нашого колеги [Текст] / Олег Шульга // Житомирщина. — 2015. — 9 жовтня. — С. 4
13. Шульга О. Вшанували пам'ять земляка [Текст] / Олег Шульга // Відродження. — 2015. — 9 жовтня. — С. 1
14. Брусилів-Онлайн [Електронний ресурс] : [сайт] / Брусилів-Онлайн. — Текст. І граф. Дані. — Брусилів, 2007. — Режим доступу : <http://brusilov.org.ua/> (дата звернення 14.06.16). — Заголовок з екрану.

15. Бібліотечна муза [Електронний ресурс] : фотоблог Брусилівської районної бібліотеки для дорослих. — Брусилів, 2016. — Режим доступу : [http:// biblioteknamuza.blogspot.com](http://biblioteknamuza.blogspot.com) (дата звернення 15.06.16). — Заголовок з екрану.
16. Библиомир ОК [Електронний ресурс] : блог Брусилівської районної бібліотеки для дорослих. — Брусилів, 2016. — Режим доступу : http://bibliomirok.blogspot.com/2015/06/blog-post_24.html (дата звернення 16.06.16). — Заголовок з екрану.

Людмила ГУСАРЕВИЧ,
бібліограф Овруцької центральної
районної бібліотеки

Її душа у пісню перелита, живе в тобі, Поліський краю мій

*(Популяризація творчості народної поетеси-піснярки
Ольги Добахової в бібліотеках району)*

Українське Полісся. Край лісів і боліт, грибних та ягідних місцин, край льону та хмелю. З діда-прадіда вміли українці працювати до знемоги, від зорі і до зорі, та вміли і відпочивати. І, мабуть, за це наші предки так сподобалися Богу, що їм було даровано таку унікальну, надзвичайно мелодійну та милозвучну мову. Особливо це відчувається у народних піснях, знаних і шанованих в усьому світі, бо в них звучить душа українського народу. Яке це диво — народна пісня! І яку владну силу таїть вона в собі! Бо пісня — це голос душі народної, поетичний вияв його працелюбної і співочої вдачі, образне втілення його історії, моралі, мрій і прагнень.

Ольга Пилипівна Добахова — українська народна поетеса-піснярка, була організатором і художнім керівником самодіяльного народного хору с. Кирдани, народилась 25 вересня 1910 року в с. Першки (зараз с. Кирдани) Овруцького району в бідній сім'ї, де було дев'ятеро дітей. При таких злиднях єдиною розрадою була пісня. А в сім'ї їх знали безліч. Гарно співали батьки Ольги.

В 1925 році Ольга Пилипівна вступила в комнезам, в 1928 — одна з перших пішла в артіль, яку організували в селі. Разом з чоловіком-військовослужбовцем жила і працювала на Далекому Сході, Вірменії, Грузії, в Азербайджані. Була вожатою, організовувала художню самодіяльність.

Учасниця Великої Вітчизняної війни. Працювала в шпиталі, була зв'язко-

вою партизанів, потім санінструктором в партизанському з'єднанні генерала О. Сабурова. В часи перепочинку між боями почала складати вірші, пісні.

Після війни сім'я Добахових повертається в рідне село. Ольга Пилипівна вирішує організувати хор. Для першого виступу хору (1949 рік) пише пісню про своє село, передовиків колгоспу, які відновлюють зруйноване війною господарство. Так з'явилась її перша пісня про хмелярок. З 1949 по 1976 рік О. П. Добахова — незмінний керівник самодіяльного хору села Кирдани. Хор заслужив численні грамоти, дипломи, медалі фестивалів та конкурсів. В грудні 1968 року Міністерство культури УРСР присвоїло Кирданівському хору звання народного. О. П. Добахова — автор багатьох віршів, пісень (слів та музики) які виконував хор. В них оспівується рідна поліська земля, її працьовиті люди. Значне місце в творчості поетеси займають пісні патріотичного звучання та ліричні твори.

Наполегливість, як правило, винагороджувалась народженням гарних творів. Досить сказати, що одна з її пісень «Розійдися, туманочку»довгі роки перебувала в репертуарі такого професійного мистецького колективу, як Поліський державний ансамбль пісні і танцю «Льонок».

Ольга Добахова — людина завидної долі. Природа наділила її щедрим талантом поета, і вона віддає його народові. Творчий доробок Ольги Пилипівни ваговитий: 220 віршів, 85 пісень, покладених на музику, яку сама ж і писала. Твори народної поетеси видрукувані в багатьох збірках (дві з них власні: «Сяють зорі на Поліссі» (1957 р.), «Серце співає» (1961 р.) та книга — збірка «З піснею на вустах» (1971 р.).

Ім'я нашої землячки знаходимо серед авторів трьох збірників творів української народної творчості, випущених видавництвом «Мистецтво» (1969 р.) Поезії Добахової з'являються на шпальтах обласної, ряду республіканських і центральних газет та журналів. Вона постійний автор районної газети. Справжній художник пише не пензлем, не пером, а душею. Барвисті слова, рядки співанок Ольга Добахова черпає з глибини свого серця, з вічно живого джерела — творчої скарбниці народу. Її твори — це відлито у рядки час, то поезія про оновлене Полісся, ніжні пахощі рідної землі і замріяні ліси, помережані квітами луки і пишноквітні гаї, то пісні і вірші про людину-творця, Батьківщину. А коли твори ідуть в народ — це чи не найвища нагорода, найбільше щастя для митця.

Ольга Пилипівна — натхненник і незмінний керівник славнозвісного Кирданівського самодіяльного народного хору. Репертуар його повністю складений з творів піснярки. Кирданівських хористок образно називають поліськими солов'ями. Вони — неодноразові учасники районних, обласних і республіканських оглядів і фестивалів. Ольга Добахова — активна учасни-

ця громадського життя села: депутат сільради, член редколегії колгоспної стіннівки. Її груди прикрашені трудовими і бойовими нагородами, значком «За відмінну роботу», яким удостоїло її Міністерство культури СРСР, орденом «Знак пошани» (1960 р.), має звання Заслужений працівник культури УРСР (1971 р.) — перше в Овруцькому районі, і до 2009 року — єдине. У грудні 1968 року Міністерство культури УРСР присвоїло Кирданівському хору звання народного.

Народна поетеса розглядала пісню не тільки як жанр, який відображає думки, прагнення. «Треба вслухатися в пісню. Не тільки в її звучання, а і в зміст: про що розказує, до чого вона кличе». Її пісні пов'язані з життям села, друзів, рідних. Народжувалися вони із трудових буднів і, перш ніж вийти за межі села Кирдани, їх не раз заспівували у полі, вдома, в клубі. Саме тому, мабуть, і зараз їх співають і слухають не тільки в Кирданах.

Існує в народі повір'я: коли народжується людина, то загоряється на небі зірка. І чим яскравіше життя, тим яскравіша та зірка. Саме таким було воно в Ольги Пилипівни Добахової. І завжди жити їй у піснях свого народу, бо повноводним струмком вливаються вони в нашу могутню українську пісенну ріку. І світити зірці поетеси.

Творчість Ольги Пилипівни Добахової добре znana в нашому районі. Майже в кожній бібліотеці є збірка її поезій «Серце, що співає». Ця збірка є перлинкою краєзнавчого фонду бібліотек.

Свято бережуть пам'ять про свою землячку в рідному селі Кирдани. На фасаді сільського Будинку культури за спільної ініціативи районного відділу культури і туризму та Кирданівської сільської ради було відкрито Меморіальну дошку. В бібліотеці створено краєзнавчий куточок «Ольга Добахова — народна поетеса». Тут зібрано спогади односельців, яким довелося жити, працювати і співати разом з Ольгою Пилипівною, спогади учасників народного самодіяльного хору ім. О. Добахової різних поколінь. Також зібрано спогади людей, яким Ольга Пилипівна свого часу присвятила свої поезії. До речі, свято бережуть пісенні традиції своєї землячки учасники народного хору, що носить її ім'я, всі вони — великі ентузіасти, закохані в українську народну пісню. Кирданівські хористи знані далеко за межами нашого району, вони постійні учасники народних та фольклорних свят, фестивалів, конкурсів.

В краєзнавчо-інформаційному центрі Овруцької центральної районної бібліотеки ім. А. С. Малишка теж зібрано багато матеріалу, присвяченого творчості народної поетеси-піснярки. Зокрема, створено тематичну папку-досьє, яка нараховує понад 70 документів. Це і ксерокопії газетних публікацій районної «Зоря» та обласної «Житомирщина», починаючи ще з 1964 року, копії

поезій Ольги Пилипівни, записаних власноруч. Тут також зберігаються збірки поезій, «Серце, що співає» та «З піснею на вустах» (це видання, до речі, гарно ілюстроване, пісні подано у нотних записах), які видані ще за життя поетеси. Є і збілочка «Перший сніп», в якій теж надруковані її твори.

В районі широко відзначалось 100-річчя від дня народження поетеси-піснярки. Так, в центральній районній бібліотеці було організовано літературно-музичну композицію «Її душа у пісню перелита, живе в тобі, Поліський краю мій...», де звучала поезія та її пісні у виконанні Кирданівського народного хору. До речі, в районній бібліотеки і Кирданівського хору дуже гарні дружні стосунки, адже пісні у його виконанні завжди стають окрасою заходів, що організовує і проводить бібліотека. До ювілею поетеси Овруцька ЦРБ також підготувала бібліографічний список літератури «У рідному краї і серце співає», в якому зібрано вся бібліографія про Ольгу Пилипівну Добахову.

Існує в народі повір'я: коли народжується людина, то загоряється на небі зірка. І чим яскравіше життя, тим яскравіша та зірка. Саме таким було воно в Ольги Пилипівни Добахової. І завжди жити їй у піснях свого народу, бо повноводним струмком вливаються вони в нашу могутню українську пісенну ріку, і світити зірці поетеси.

Наукове видання

БІБЛІОТЕКА — ТЕРИТОРІЯ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ:
ВІД ВИТОКІВ ДО СЬОГОДЕННЯ

*Матеріали науково-практичної конференції,
присвяченої 150-річчю
Житомирської обласної універсальної
наукової бібліотеки ім. О. Ольжича
(22 вересня 2016 року)*

Матеріали збірника друкуються в авторській редакції.
За зміст статей, достовірність викладених фактів та оцінки
відповідають їх автори.

Віддруковано ФОП О. О. Євенок
м. Житомир, вул. М. Бердичівська, 17а.
тел. +38 (0412) 422-106
електронна пошта: zt_druk@i.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції України серія ДК № 3544 від 05.08.2009 р.

Гарнітура «Times New Roman». Формат 60×84 ¹/₁₆.
Друк цифровий. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 11,16.